

OBRANA

ZÁKLADŮ VÍRY KATOLICKÉ.

SEPSÁNA OD

Ph.Dr. **EUG. KADERÁVKA** O. PRAEM.

S approbací nejdůstojnější knížecí arcibisk. konsistoře Pražské a přivolením
představených řádových.

SVAZEK DRUHÝ.

V PRAZE.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

1900.

ČÁST HISTORICKÁ.

O VÍŘE.

Prameny svazku druhého.

- Bulsano et Tux*: Compendium theologiae fundamentalis.
Egger: Enchiridion theologiae dogmaticae generalis.
Ehrlich: Fundamental-Theologie. II. Th.
Gutberlet: Lehrbuch der Apologetik.
Güttler: Naturforschung und Bibel.
Hettinger: Lehrb. d. Fundamental-Theologie. Apologie des Christenthums.
Hummelauer: Commentarius in Genesim.
Hurter: Theologiae dogmaticae compendium. T. I.
Lenzovy spisy, jednající o Viklifovi a Husovi.
Liebermann: Institutiones theologiae. T. I.
Lüken: Die Uroffenbarung oder die Traditionen des Menschengeschlechtes.
Schanz: Das Alter des Menschengeschlechtes.
Schöpfer: Geschichte des Alten Testaments.
Schuster: Handbuch zur biblischen Geschichte.
Tepe: Institutiones theologiae. Vol. I.
Vigouroux: La Bible.
Vosen-Rheinstädter: Das Christenthum.
Wetzer u. Welte: Kirchenlexicon.
Wilmers: De religione revelata.
Zahm: Věda a učenci katoličtí. Přel. z angl. V. Hazuka.
Zschokke: Historia sacra antiqui testamenti.
- Spisovatel »Obrany« užil také svých spisů, jakož i článků svých, v Časop. kat. duhovenstva, Rádci duchovním, Večerních Novinách, Obzoru brněnském uveřejněných.
-

KNIHA TŘETÍ.

Ö náboženství křesťanském.

Ú v o d.

§ 1.

Proč právě náboženství křesťanské zkoumati jest ?

Povaha náboženství nadpřirozeného v tom záleží, 1. že Bůh člověku zjevuje pravdy náboženské, jež rozum lidský sám vyzkoumati nemůže, 2. že Bůh člověku rozkazuje činiti, co přesahuje síly svobodné vůle lidské, 3. že Bůh člověku kromě pomoci přirozené poskytuje pomoci nadpřirozené, proto nevyhnutelné, aby člověk ony pravdy poznal, ony rozkazy vykonával, 4. že člověk tímto poznáním a vykonáváním dosahuje příslušné blaženosti nadpřirozené kromě přirozené, 5. že člověk Bohu prokazuje službu, která odpovídá nadpřirozenému poměru člověka k Bohu, 6. že přirozenost lidská porušená nenalézajíc léku v přirozeném náboženství nadpřirozeným se hojí a zdokonaluje, 7. že Bůh toto zjevení nadpřirozené potvrzuje nadpřirozeným způsobem: zázraky a proroctvími.

Tato povaha nadpřirozená se nepohřešuje v žádném z přerozmanitých náboženství lidových, jelikož patřiti lze ve všech aspoň stopy náboženství nadpřirozeného; avšak uvažujeme-li všechny tvary náboženské mimo náboženství křesťanské a jeho přípravu kladnou, náboženství židovské, ne-

vyskytuje se v žádném z nich náboženství nadpřirozeného povaha dokonalá, jelikož jsou rozmanitě porušeny polytheismem, pantheismem, dualismem, naturalismem, antropomorfismem a deismem. Těmto vadám se vyhýbá náboženství křesťanské, jež ve smysle obzvláštním chce býti považováno nadpřirozeným, jež sobě jedinému přivlastňuje povahu přirozeného a nadpřirozeného náboženství naprosto dokonalého, od něhož ostatní náboženství všechna že odpadla, k němuž zření majíce všem ostatním náboženstvím že dobře rozuměti můžeme, se tvrdí.

Jest nám tedy zkoumati především náboženství křesťanské, zdali jest nadpřirozené, pravdivé, jediné, naprosto dokonalé, proč ostatní náboženství jsou nepravá. Sudidla přirozená a nadpřirozená, jež jsme stanovili, a důkazy historické úplně dostačí k tomu zkoušení.

§ 2.

Krátce vyložen a posouzen základ náboženství křesťanského.

První rodiče pokolení lidského nadpřirozeně obcovali s Bohem, Jenž jim byl vytkl cíl nadpřirozený. Jehož aby dosáhli svou vůlí svobodnou, Bůh ustanovil; avšak zle této vůle uživše od Boha odpadli a netoliko se vzdálili cíle nadpřirozeného, nýbrž také svou přirozenost porušili. Ale nebyla přece tato nevěrnost, ztráta a porušenost, která dědičně přešla z prvních rodičů na jejich potomky, tak veliká, aby k cíli nadpřirozenému vrátiti se nemohli, aby ve své přirozenosti nemohli býti vyhojeni; spravedlnost Boží tou měrou nebyla uražena, aby cíli nadpřirozenému nemohli býti lidé první a jejich potomci vráceni a ve své přirozenosti vyhojeni; milosrdenství a láska nad spravedlností zvítězily. Pročež slíbil Bůh již prvním rodičům pomoci. Než pokolení lidské musilo býti připraveno, aby tuto pomoc přijalo. Tato příprava byla dvojitá, kladná u Židů, záporná u pohanů. A když pokolení lidské bylo připraveno, přišel Bůh ku pomoci způsobem nadpřirozeným a zařídil náboženství křesťanské.

Tyto základy náboženství křesťanského nejsou ani Boha nehodny ani přirozenosti lidské nepřiměřeny; neboť náukám filosofickým: bohovědě, psychologii a ethice se neprotiví. Nemůže sice rozum lidský a priori stanoviti základy náboženství křesťanského, jaké byly vyloženy; ale poznáv je a posteriori nicméně uznává, že jsou možny, a zkoumaje tradice čili podání pohanská, nalézá v nich mnohé myšlenky, jež tvoří základ náboženství křesťanského.

§ 3.

Jaké metody jest nám užiti ?

Stručně vyloživše a posoudivše základ náboženství křesťanského rozvineme v hlavních rysech obsah jeho a budeme se tázati, zdali co v něm nalezneme, skutečně se stalo (pravda historická), zdali Bůh skutečně v něm Se zjevil nadpřirozeně (pravda vztažná), zdali co Bůh zjevil, neodporuje rozumu (pravda filosofická). Důkazy tedy budou: 1. historické, poněvadž náboženství křesťanské jest děj historický; 2. budou vztažné a čerpati se budou ze zázraků a proroctví, poněvadž jest náboženství rázu nadpřirozeného a původu božského; 3. budou rozumové, poněvadž obsah není nerozumný. Rozvinující tyto důkazy poznáme důkladně náboženství křesťanské a přesvědčíme se, že rozumu lidskému se zamlouvá a že kdo je zavrhuje, velmi pošetile jedná.

Především jest nám se tázati, zdali prameny historické, knihy Starého a Nového Zákona, ze kterých čerpáme známost náboženství křesťanského, víry naší zasluhují. Ovšem bohověda základní má při těchto knihách zprvu na zřeteli toliko povahu jejich historickou, kdežto dogmatika předpokládá jejich inspiraci. Na důkazech, které podávají pomocné vědy biblické o historičnosti Písma sv., staví bohověda základní; když pak dokázala svým způsobem o náboženství křesťanském, že jest v hlavních rysech pravdivo, nadpřirozeného původu Božího a ne rozumu odporo a že Církev od Boha jest založena: vykládá podle pomocných věd biblických inspiraci Písma sv. a dokazuje, že Písmo sv.

jest jedním z pramenů učení od Boha zjeveného; načež dogmatika rozvinujíc podrobně věroučný obsah náboženství křesťanského, od Církve katolické k věření předkládaného, čerpá jej z Písma sv., jednoho z pramenů, z nichž se prýští známost víry křesťanské.

Takový jest poměr bohovědy základní, pomocných věd biblických a dogmatiky k Písmu sv.

Poněvadž nemá zde místa důkaz o hodnověrnosti Písma sv., odkazují ke spisům, jež napsali katoličtí učenci, ku př. Kaulen: *Einleitung in die Schriften des Alten und Neuen Testamentes*.

Podle Písma sv. rozeznáváme dvě doby: 1. ve které bylo náboženství křesťanské připraveno, a 2. ve které bylo zařízeno.

ODDĚLENÍ PRVÉ.

Kterak náboženství křesťanské bylo připraveno ?

Pokolení lidské pozbyvši darů nadpřirozených a porušivši své přirozenosti musilo býti připraveno ku přijetí náboženství křesťanského, jímž by tato byla vyhojena, ony opět dosaženy. Příprava tato stala se ve dvou dobách, a sice v první, když lidé byli pospolu, a ve druhé, když pokolení lidské se rozešlo. První doba se dělí na čtyři části; první vyznačena jest původem pokolení lidského, druhá jeho pádem, třetí potopou, čtvrtá rozptýlením pokolení lidského.

PRVÁ DOBA.

**O zjevení Božím společně učiněném celému
pokolení lidskému.**

HLAVA PRVÁ.

O původu pokolení lidského.

I.

Jak povstal svět a země?

1. Proč mluví Mojžíš o původu světa a země?

Mojžíš, historicky vykládaje náboženství, vypravuje nejen o původu pokolení lidského, pro něž náboženství jest určeno, nýbrž líčí také, kterak vznikl celý svět, zvláště však země, část jeho, ku které člověk svým tělem náleží, na které žije, a již užívati může a má k bohoslužbě náboženské; v tomto svém líčení přestává Mojžíš na tom, co se odnáší k náboženství. Pročež byl Mojžíš povinen vypsati původ světa a země tak, jak to učinil.

2. Odkud znal Mojžíš původ světa a země?

Co Mojžíš o původu světa a země vypravuje, ani sám báječně si nevymyslíl jako básník, poněvadž obsah a způsob jeho zprávy není nikterak báječný, ani toho vědecky sám nevyzkoumal jako učenec, poněvadž za jeho času věda lidská tak daleko nepokročila, ani od pohanů souvěkých toho nepřijal, poněvadž náboženství, jež vyznával Mojžíš, Hebrejským přísně zakazovalo, mínění pohanů s náboženstvím souvislá a náboženství pravému odporná sobě přivlastniti: nýbrž vše to přijal podáním ústním a zaznamenaným od svých předků, s kterými na počátku tohoto podání první člověk sdělil, co mu byl Bůh zjevil. A že tak se stalo, dokazují podání nejen Židův, ale též Indů, Babyloňanův a Egyptanů, kteří zastu-

pují tři hlavní plemena lidská: arické, semické a chamické. Učení náboženské, k němuž náleží také původ světa a pokolení lidského, odvozovali Indové od boha Brahmy a prostředníka jeho Menu čili Manu, Babyloňané od boha Bela a jeho prostředníka Oanna nebo Xisuthra, Egypťané od boha Osirida a jeho prostředníka Thauta. Co tedy čteme v prvních hlavách první knihy Mojžíšovy o původu světa a pokolení lidského, potvrzuje se i historickou cenou knih Mojžíšových i zjevením Božím. A že to, co Bůh zjevil o původu světa a pokolení lidského, u národa hebrejského zachovalo se bez pohromy, o tom nelze pochybovati, neboť patriarchové Bohu věrní od počátku o to pečovali, aby pravé náboženství se neporušilo, jakož i zpráva o původu světa a pokolení lidského s náboženstvím souvislá by zůstala neporušena; a za prvních dob vedli lidé život velmi dlouhý.

Tuto ovšem přihlížíme toliko k historické ceně zprávy Mojžíšovy, nikoli k její inspiraci.

3. Srovnává-li se zpráva Mojžíšova s vědami přírodními?

Abychom se přesvědčili, že mezi zprávou Mojžíšovou o původu světa, ze zjevení Božího pocházející, a mezi tím, co člověk svým rozumem ze světa samého o něm s jistotou poznává, není sporu, porovnejme ji s vědami přírodními.

Kdo nestranně souditi chce, nesmí zapomenouti, že Mojžíš nepíše proto, aby učil vědě přírodní, ale proto, aby náboženství vykládal; že užívá slohu takového, jenž vzdělanosti jeho rodáků byl přiměřen; že měl v úmyslu stvořením světa potvrditi zákon Boží o svěcení soboty; dále, že u Mojžíše rozeznáváti třeba věci, o kterých není pochybnosti, od těch, jež volné mínění připouštějí; že věda přírodní mnohé své výroky nemůže dokázati s plnou jistotou, nýbrž že je klade jako domněnky více nebo méně věrojatné; posléze, že pouze to, co u Mojžíše nepodléhá žádné pochybnosti, může se porovnat s tím, co věda přírodní taktéž bez pochybnosti tvrdí. Uvážíme-li to, není se nám báti, že mezi Mojžíšem a vědou přírodní vyskytne se spor.

Ze zpráv Mojžíšových lze s plnou jistotou uvést tyto

věty: 1. Svět učiněn jest v čase a s časem; hmota není věčná; nic ve světě netrvá od věčnosti; pročez pantheismus (všebožectví) a materialismus (hmotařství) odporují pravdě. 2. Svět povstal z ničeho a jest dílem svobodné vůle Boží; pročez emanatismus pantheistický odporuje pravdě. 3. Svět od Boha stvořený jest dobrý; pročez dualismus odporuje pravdě tvrdě, že svět ze stránky hmotné jest zlý a od zlého původce. 4. Svět stvořen a uspořádán jest od Boha samého, pročez orientální filosofie odporuje pravdě tvrdíc, že svět jest stvořen od prostředníka Božího, demiurga. 5. Celý svět ve všech částech svých jest stvořen a uspořádán od téhož Boha, pročez pravdě odporuje polytheismus, buď že tvrdí, že vzduch, voda, pevnina zemská, jakož i ostatní tělesa nebeská, dále byliny, zvířata i lidé od jednotlivých bohů jsou učiněni, buď že věci přírodní za bohy pokládá. Tyto všechny bludy rozum lidský ve filosofii zřejmě a s plnou jistotou vyvrací a věty ze zpráv Mojžíšových vyplývající dokazuje. O větách ostatních, u Mojžíše se vyskytujících, není rozhodnuto; je tedy volno vykládati je, ovšem tak, aby zásad hermeneutických a výzkumů přírodozpyteckých bylo náležitě šetřeno.

Které jsou tedy výzkumy přírodozpytecké, jež se dotýkají zprávy Mojžíšovy?

Z domněnky věrojatné, kosmogonické theorie Laplaceovy a Kantovy o plynové prahmotě nesmírné, rozředěné, kouli tvořící, jejíž částčky opatřeny byly silou přitažlivou a odpudivou, vysvítá s plnou jistotou, že od vzniku prahmoty až po vznik těles nebeských, která se nám naskytují, uplynuly doby nesmírné, a že hvězdy nevznikly všechny stejně, nýbrž v různých dobách, od sebe oddělených. Geogonie učí nás s jistotou, že země od prvního počátku až po dobu, ve které se stala člověku příbytkem, podnikla řadu různých tvoreb vulkánských a neptunských, jež vyžadovaly dob velice dlouhých; že oddělivši se od středového jádra, našeho slunce, s ním současně se vyvíjela; že světlo, k životu vegetativnímu potřebné, obdržela od slunce. Posléze víme z palaeontologie s jistotou, že po vzniku prvního života

tvorba země dále ještě trvala doby velice dlouhé; že tvorba ústrojenců pokračovala od tvorů méně dokonalých k dokonalejším podle životních podmínek na geologickém vývoji závislých, ač nelze říci, že by se byli dokonalejší druhové ústrojenců vyvinuly z méně dokonalých; že rostlinstvo a zvířena se vyvíjely současně vedle sebe, ač první zvířata se objevila po rostlinách, jak povaha života zvířecího vyžaduje.

Možno-li s těmito výzkumy přírodozpytnými srovnati výklad zprávy Mojžíšovy?

Jedni učenci, vykládající zprávu Mojžíšovu do slova, kladou prvý původ světa do doby šesti dnů, po 24 hodinách čítajících, pozdější však vývoje, od geologův a palaeontologův odkryté, do doby po stvoření člověka uplynulé, zvláště do doby potopy Noemovy; k nim, posterioristům, náleží: Scheuchzer, Sorignet, Keil, Veith, Laurent, Bosizio, Trissl. Než jejich mínění nedá se srovnati s dějinami pokolení lidského a s chronologií a zjevně odporuje vědám přírodním; proto též nezamlouvá se rozumu lidskému.

Jiní přívrženci historického výkladu, prioristé, Chalmers, Buckland, Hengstenberg, Kurtz, Ondř. Wagner, Wiseman, Westermaier, Vosen, aby se vyhnuli nesnázím, od přírodozpytců činěným, a doslova zprávu Mojžíšovu vykládati mohli, vymyslili theorii restituční tvrdíce: Mojžíš nevykládá první vznik světa, nýbrž to, kterak svět dříve stvořený a potom zničený byl v šesti dnech o 24 hodinách obnoven. Někteří z nich praví, že svět dřívější byl zničen pádem andělův. Avšak jejich mínění není potvrzováno ani zprávou Mojžíšovou ani pozdějším zjevením Božím; nejsou jím též nesnáze od přírodozpytců činěné odklizeny, nýbrž pouze odloženy. Proto je přijmouti nelze.

Třetí přátelé historického výkladu, konkordisté, považují dny zprávy Mojžíšovy za doby neurčitého a nestejného trvání a ztotožňují je s dobami, jež přírodní vědy pro původ světa a země vyžadují, stanovíce podrobnou shodu mezi Mojžíšovou chronologií stvořitelskou a postupností tvoreb kosmogonických, geogonických a palaeontologických. K nim náležejí: Cuvier, Marcel de Serres, Pianciani, Fraas, Pfaff,

Ebrard, Delitzsch, Nicolas, Rougemont, Reusch, Hettinger, Lüken, Rud. Schmid, Zöckler, Güttler, Rheinstädter, Cesereto; někteří z nich pokládali Mojžíše za předchůdce Newtonova a Laplaceova, neprávě neuznávaného. Avšak 1. theorie konkordistů jest podrobena změnám věd přírodních; 2. neuznává různosti mezi hledišťem, na kterém Mojžíš mluví o původu světa a země, a hledišťem vědy; 3. neprávě nazývá den zprávy Mojžíšovy dobou neurčitého a nestejného trvání; 4. neprávě totožní dny zprávy Mojžíšovy, po sobě jdoucí a sebe vystřídající, s dobami kosmogonickými, geogonickými a palaeontologickými, jež se vespolek provázely; 5. neprávě klade šest dob vzniku světa a země; 6. neprávě považuje světlo prvního dne za fosforenci hmoty zemské anebo za kosmické světlo; 7. neodpovídá výzkumům vědy, aby mohla tvrditi shodu mezi zprávou Mojžíšovou a vědou. Proto mnozí z konkordistů shodu tu umenšili; Reusch pak a Güttler theorie konkordistické se vzdali. Nezamlouvá se tedy tato theorie rozumu.

Vedle tohoto trojího výkladu historického máme výklad ideální. Přátelé jeho shodují se v těchto větách: 1. Zpráva Mojžíšova nevykládá skutečný způsob, jakým Bůh stvořil svět; postup a trvání jejích dnů stvořitelských není postupem a trváním dob kosmogonických, geogonických a palaeontologických. 2. Zpráva Mojžíšova protkána jsouc ideou, jež v mysli vypravujícího jest pojata, ne však v ději stvořitelském samém obsažena, nestýká se s vědou, pročež nepřekáží v badání přírodozpytci poctivému, bedlivému a pravdy milovnímu, aniž může býti od přírodozpytců zavržena. 3. Zpráva Mojžíšova, stvoření světa na šest dní rozdělující nechronologicky, ale pragmaticky, učí, že celý svět i se svými částmi jest dílem Boha stvořitele, jehož působnost nevyklučuje působnosti sil přírodních, a líčí působnost Boží tak, aby člověku sloužila za vzor, jak by svou vlastní činnost upravil, t. j. aby šest dní pracoval, sedmého pak dne odpočíval, sebe posvěcoval a Bohu sloužil; z této příčiny mluví se o šesti dnech po 24 hodinách čítajících. Výkladu ideálnímu jsou nakloněni: sv. Augustin, sv. Tomáš Akvinský, Michelis,

Zollmann, Hummelauer, Schäfer, Braun, Güttler, Kurtz, Schöpfer.

Jakou asi ideou jest protkána zpráva Mojžíšova?

Adamovi dostalo se zprávy o stvoření světa od Boha ve stavu exstatickém, ve kterém v jednotlivých obrazích nazíral vznik světa a který trval šest dní obyčejných; co nazíral, zvěstoval jiným právě tak, jak to nazíral; jeho zpráva zachovala se tradicí až po Mojžíše, jenž ji svým knihám předeslal. Třemi dny prvými jsou naznačena díla, kterými se oddělilo 1. světlo od temnosti, 2. voda od vzduchu, 3. pevnina od vody (opera distinctionis); třemi pozdějšími dny označena jsou díla, jimiž 1. světlo pochází od slunce a měsíce, 2. voda a vzduch opatřeny jsou živými tvory, 3. pevnina jimi jest pokryta (opera ornatus).

Výklad ideální rozumu nejvíce se zamlouvá.

Není tedy mezi zprávou Mojžíšovou a přírodními vědami žádného sporu.

4. Srovnává-li se zpráva Mojžíšova s tradicemi pohanskými?

Ačkoli tradice pohanské mnohými výmysly a nesmysly oplývají, přece, jak tvrdí Buttmann a O. Müller, chovají v sobě jádro pravdy; pročť mohou zprávě Mojžíšově sloužiti za doklad pravdy a to tím spíše, že pohané své tradice, mythy, odvozovali od Boha a jim proto věřili, jakž ukazují zvláště assyrské zprávy klínové.

Pohané znali a znají více nebo méně jednoho Boha, bytost nejvyšší, mimo svět bytující, od něhož má veškerenstvo svůj původ, byť i sebe více oddáni byli polytheismu a pantheismu, kteroužto známost za dřívější nutno považovati než jejich názory polytheistické a pantheistické, poněvadž, jak dokazují dějiny, čím dále saháme do minulosti, tím ryzejší jest jejich náboženství. Abych uvedl příklad: v první době náboženství indického jest Varuna ve příčině ontologické, fysické a ethické Bohem nejvyšším, jediným; bytosti, které později jako bohové ctěny byly, jsou tvory Varunovými; zosobnění a zbožnění jejich v první době neshledáváme. Avšak ani v druhé době, polytheistické, nezůstaly stopy

monotheismu, a v třetí době vraceli se hloubaví mudrci zase k jednomu Bohu naprostému a osobnímu. Podle indického náboženství první doby není svět od věčnosti, není ze sebe, není skrze sebe; od Boha mocného a moudrého má svůj původ, na něm jest závislý, od něho jest zachováván. To vysvítá z posvátných knih indických, Ved, ve kterých ovšem názory monotheistické pomíšeny jsou s polytheistickými a pantheistickými, ale tak, že ony od těchto, jakož i ony dvě doby lze rozeznati. Brahmanismus a Buddhismus jsou pozdější tvary náboženské. Kromě Indů, nejvzdělanějších kdysi pohanů, budtež jmenováni černoši, Nové Hollandsko v Australii obývající, černochoů afrických surovější, kteří uznávají bytost nejvyšší takto: nad oblaky prý žije otec se třemi syny; otec všemohoucí a nejvýše dobrotivý stvořil zemi, stromy, vody atd., dal každé věci jméno a rozličným kmenům australským ustanovil obydlí.

Že monotheismus předcházela polytheismu a pantheismu, uznávají znatelé mythologií pohanských Creuzer, A. W. Schlegel, Movers, Grimm, O. Müller, Welcker, Max Müller.

Tento jediný pravý Bůh ustoupil u pohanů bloudících, tak že pocty pozbyl, ač nebylo naň úplně zapomenuto. Na jeho místo nastoupili bohové, kteří nejsou mimo svět a nejsou všichni pouhými duchy; a těm vzdávala se pocta božská. Původ bohů těchto hledali pohané v plození, jež platnost má o tělesech živých; tuto theogonii spojovali však s kosmogonií, poněvadž jim božství nepřesahovalo svět; a konečně, poněvadž jest člověk nejdokonalější bytostí viditelnou, jest první člověk prvním plodem kosmogonie, jenž vyšel z vejce světového, ve které chaos se přetvořilo. A z tohoto prvního člověka, makrokosmu, ve kterém přirození mužské a ženské byla pospolu, z této bytosti božské vznikl rozdělením obou přirození život pohlavní, vznikly bytosti živé, také božské, ano i neživé. Podobně mluví některé mythologie o prabýku, enž se nazývá u Peršanů Abudad, o prakozlu, jenž se nazývá u Egyptanů Mendes. Toť jsou hlavní rysy theogonie a kosmogonie v přerozmanitých mythologiích pohanských.

S oním pravdivým názorem pohanů monotheistickým shoduje se zpráva Mojžíšova o původu světa; těmto však nepravdivým polytheistickým a pantheistickým názorům pohanů naprosto se protiví.

Jsou však v kosmogoniích pohanských věci jednotlivé, jež zprávě Mojžíšově odpovídají:

Mojžíš: I. 1. 2. praví: »Země byla pustá a prázdná, a tma byla nad propastí, a duch Boží vznášel se nad vodami.« Skoro všichni národové kladou na počátek kosmogonie chaos, propast (hebr. »tehom«), a vodu, jakési první základy, z nichž prý první bytost povstala. Toto chaos nazývá Mojžíš »tohu vabohu«, pustým a prázdným, t. j. neurovnanou směsicí hmoty hrubé a nespořádané. A věru »bohu« nám zaznívá ve jménu fenické prabytosti hermafrodictké, baut, a »tohu« ve thautě, jak se také nazývala u Babyloňanů prabytost omoraka. Egypťané nazývali prabytost buto; v assyrské mythologii znamená bahu bohyni chaosu; bahu znamená také směsici; tihavti anebo tihamti jest v assyrské mythologii bohyně moře. Chaos pak vykládali mnozí, jak je vyložil Mojžíš; Ovid je nazývá rudis et indigesta moles. Chaos vodní pokládá indická mythologie za první základ všeho, ve kterém se pohyboval Pán tvorů, stav se vzduchem. Podobně čteme u Babyloňanův, Egypťanův a Feničanův; neboť nedomnívají se, že chaos a vejce světové samo ze sebe se vyvinulo, ale že přispěl duch Boží. Slovem stvořil Bůh svět podle Indův, Peršanův a Egypťanův.

Šest dní Mojžíšových a těch věcí, jež se staly za těch dnů jednotlivých, připomínají* nám mythologie pohanské. Neboť Zendavesta učí slaviti šest svátků, gahanbary zvaných, jež od Dšemšida, prvotního krále a zákonodárce byly zařízeny, aby lidstvo pamatovalo na šest dní, kdy svět byl stvořen; a tyto svátky prý Ormuzd čili Ahura Mazda sám slavil, když byl svět stvořen, s celým nebem poprvé. Jiná perská posvátná kniha, Bundeheš, vykládá, že Ormuzd nejprve stvořil svět jasný a nebe, pak vodu, pak zemi, pak stromy, zvířata a lidi. Tradice Etrusků, kterou Suidas uvádí, zní takto: »Původce světa omezil stáří světa na 12 tisíc let

a každý tisíc podřídil jednomu souhvězdí zvířetníku. Šest tisíc let trvalo stvoření, šest tisíc let má svět trvati. V prvním tisíci povstalo nebe a země, v druhém obloha, v třetím moře a vody, pak slunce a měsíc, pak duše zvířat, konečně člověk.« Jestliže Etruskové dobu stvoření světa odnášeli ke zvířetníku, možno si mysliti, že dříve o té době věděli, než ji ke zvířetníku odnášeli. Starý výklad indického zákonníku Manuova líčí stvoření asi takto: »Nejprve vdechl Bůh velikou rourou na vody, tak že se pohnuly a utvořily vejce a pomalu se rozšířily v oblohu. Ze země, která se oddělila od světa, udělal Bůh kouli, na které pevné části se staly pevninou, tekuté mořem. Silným zvukem přivedl tuto kouli do středu oblohy, tak aby stejně všude od ní byla vzdálena a nazval ji podsvětím. Po té stvořil slunce a měsíc na obloze, aby se lišily doby denní a noční. Když takto živly byly odděleny a každý na svém místě, počaly působiti; vzduch vyplnil prázdny prostor, oheň vše teplem udržoval, země a moře vydaly zvířata a Bůh jim dal sílu plodivou, aby se každý druh sám sebou mohl rozplozovati. Konečně stvořil Bůh člověka, nejdokonalejšího tvora.« V posvátné knize Bagavadamu čteme, že Višnu byl sám jediný na vodách, pak že v šesti činech stvořitelských od něho původ vzalo patero živlův a princip plodivý a tvůrčí, třemi pak činy stvořitel-skými že povstaly stromy a byliny, pak zvířata a konečně rozumný člověk. Obsahu podobného jsou tradice Babyloňanův, Assyřanův, Egyptanův. Také pohané nevzdělaní a vzdálení připomínají nám zprávu Mojžíšovu. Abych uvedl příklad, zní tradice černochoů Yumala ve střední Africe asi takto: »Nejvyšší Bůh, jenž byl dříve než svět, Til, bydlí nad nebem; průvodci a poslové jeho jsou hosurin (duchové), jež stvořil, když od něho původ vzal měsíc a ostatní hvězdy. Til sestoupil a stvořil svým dechem zemi, načež ji posel stromovím a travou. Pak se postavil k lesu a zvolal: »Ombo« (člověk). A tu vystoupil v levo muž a v pravo žena, velcí jak obři; zároveň stvořil svým slovem zvířata.«

Porovnáme-li zprávu Mojžíšovu s tradicemi pohanskými, dlužno říci, že tyto s onou v mnohých věcech se srovnávají;

že tyto, poněvadž se vyskytují u rozmanitých národů na rozmanitých místech, a mezi sebou a se zprávou Mojžíšovou v mnohých věcech se srovnávají, musí míti společným pramenem prvotní tradici, na které měli účastenství všichni lidé, ještě na národy nerozdělení, a že Mojžíš toto podání bez příměsků báječných vypravuje. Tradice pohanské slouží zprávě Mojžíšově za doklad pravdy; opakem zpráva Mojžíšova nás poučuje, co v těch tradicích jest pravdivo a co vymyšleno, tak že jim rozuměti nemůžeme, nevycházíme-li od zprávy Mojžíšovy.

5. Vztahuje-li se zpráva Mojžíšova k náboženství křesťanskému ?

Základ náboženství, jež Mojžíš ve svých knihách vy-
pisuje, jest tedy, jak ukázáno, pravdiv a rozumu se zamlouvá. Než toto náboženství jest přípravou náboženství křesťanského, jež spočívá hlavně na víře v jednoho Boha ve třech osobách. I namanuje se otázka, nenalezneme-li ve zprávě Mojžíšově nějakých stop tajemství toho? Národu vyvolenému, z něhož měl vyjít zakladatel náboženství křesťanského, pokud uprostřed národů modloslužebných se klonil k mnohobožství, nemohlo býti zjevno tajemství o Bohu trojjediném; neboť měl se utvrditi ve víře v jednoho Boha. Ale naprosto mu nemohlo býti toto tajemství odepřeno, neboť měl býti připraven, aby mohl přijati učení, jež zakladatel náboženství křesťanského o Bohu trojjediném hlásati měl. Pročez shledávají se v náboženství Mojžíšově stopy onoho tajemství, jež tím více se množí a tím patrnějšími se stávají, čím více se blíží doba, kdy náboženství křesťanské má vzniknouti.

Tyto stopy, kterými se nastiňuje tajemství o Bohu trojjediném, shledávají se při stvoření světa a ve stvořeném světě, ač jim ani Mojžíš, stvoření světa vypravující, ani jeho krajané tak nerozuměli, jako jim rozumíme my, kterým tajemství toto rozvinutě a výslovně od Boha zjevno jest.

Bůh-stvořitel nazývá se u Mojžíše Elohim, t. j. bohové, ač voleno býti mohlo slovo v jednočtu El čili Eloah, a přísudek přiložen jest v jednočtu. Mojžíš sice, jak se zdá,

užívá mnohočtu majestátního a míní jednoho Boha nesmírné velebnosti, avšak v tom mnohočtu spatřovati lze Boha trojjediného. Neboť Bůh tak na počátku lidem zjevil náboženství, že v něm již napřed označil, co později zjeviti chtěl, ač tomu zjevení prvému, jež jest jakýmsi stínem, typem zjevení budoucího, ihned nerozuměli ti, kterým bylo dáno. Též jaký tento Bůh trojjediný jest, ze zprávy Mojžíšovy souditi jest možno. Neboť Bůh pronesl slovo, kterým skutečně se stalo, co Bůh učiniti chtěl. Mojžíš sice nám, jak se zdá, představuje Boha obrazně jako člověka, který slovem dává na jevo, co chce, aby se stalo, jehož vůle slovem vyjádřená provázena jest uskutečněním. Avšak slovo Boží pokládati lze za druhou osobu božskou; Bůh mluvící může býti považován za Boha Otce, všemohoucnost Boží, slovo pak od Otce pronesené za moudrost Boží, Boha Syna, jenž od Otce podobně splozen jest, jako slovo se pronáší od člověka, jenž svou moudrost a vůli dává na jevo. Tedy Bůh stvořil svět skrze své slovo, t. j. skrze Syna svého, druhou osobu Božskou, kdežto sám jest první. Konečně, an Mojžíš vypravuje, že Duch Boží se vznášel nad vodami, míní, jak se zdá, působnost, kterou Bůh světem pronikl; než slova jeho vykládati lze třetí osobou, Duchem svatým, jehož láska pečuje o svět netoliko vznikající, ale také již vzniklý, udílejc tvorům účastenství na dokonalostech Božích. Tak porozumíme důkladně slovům Mojžíšovým a světu samému již stvořenému, který o všemohoucnosti, moudrosti a lásce Boží svědčí, který sestává ze tří říší, jednotou pořádku sloučených: nerostů, bylin a zvířat.

Avšak jako učení Mojžíšovo o Bohu stvořiteli jest stínem a typem učení křesťanského o Bohu trojjediném, tak stvoření světa jest stínem a typem znovuzrození pokolení lidského, jež se stalo náboženstvím křesťanským. Toto nové tvoření duchovní pochází od Boha trojjediného; neboť Bůh Otec poslal Syna svého, Slovo Boží, aby spásu přinesl, Syn ji vskutku lidem přinesl, a Duch svatý nad tímto dílem spasitelným se vznášel a vznáší, sestoupiv v Marii, posadiv se na Krista od Jana pokřtěného a na každého z apoštolů.

sestupuje do vody křestní a naplňuje věřící ve svátosti biřmování.

Nebylo-li národu vyvolenému rozvinutě zjeveno tajemství o Bohu trojjediném, tím méně měli o něm známost poňané. Slovo, skrze které svět jest učiněn, a Duch, jenž nad vodami se vznášel, proměněny jsou od některých národů pohanských polytheisticky v bohy učiněné čili stvořené, ve prostředníky Boha tvořícího, tak že naprosto se liší od druhé a třetí osoby Boha trojjediného. Kromě toho připomíná nám trojice některých národů pohanských tři syny patriarchy potopního anebo tři po sobě jdoucí vývoje téhož prvního člověka makrokosmického. Z této trojice pohanské nemohla nikdy vzniknouti trojice křesťanská, aniž, jak učí dějepis, vznikla.

6. Kterak máme rozuměti sedmému dni po stvoření světa následujícímu ?

Mojžíš, vyličiv stvoření světa a země, praví (Gen. II. 1, 2): »Tedy dokonána jsou nebesa a země a všecka okrasa jejich. A dokonal Bůh dne sedmého dílo své, jež byl učinil, a odpočinul dne sedmého ode všeho díla, jež byl konal.«

Zdaž schvaluje rozum, co Mojžíš napsal ?

Bůh odpočívá od svého díla, nedávaje vzniku žádnému tvorů zcela novému, jenž by nějak obsažen nebyl v dílech za šesti oněch dnů vykonaných buď hmotou, nebo příčinou, nebo podobností; pročež nebrání odpočinek tento, aby Bůh Evu ze žebra Adamova utvořil, aby nechal tělesa neživá se vyvíjeti dále a tělesa živá se rozplozovati, aby duše lidské, Adamovi, praotci všech lidí, podobné, z ničeho tvořil. Aniž rovná se odpočinek Boha všemohoucího odpočinku člověka slabého a unaveného. Ač tedy Bůh takto odpočívá, přece i dále působí, zachováváje a řídě všeliké tvorstvo, jež samo sebou jako nemohlo vzniknouti, tak ani nemůže trvati a cíle od Boha vytčeného dosíci. Odpočívati tedy znamená uřadnoviti, aby pořádek v přírodě zařízený trval, a o to též pečovati.

Působení a odpočinutí Boha stvořitele jest typem působení a odpočinutí Boha spasitele, jenž vykonav své dílo spasitelské odpočinul v hrobě a odpočívá na pravici Boha Otce a v církvi, kterou zachovává a k cíli vede.

Dále píše Mojžíš ve v. 3. : »I požehnal Bůh dni sedmému a posvětil ho; nebo v něm byl přestal od všeho díla svého, které stvořil Bůh, aby je učinil.« Člověk jednaje má napodobiti Boha; pročez jako Bůh odpočívá sám v sobě, tak i člověk má odpočinouti, ale ne sám v sobě, poněvadž není sám od sebe, ani pro sebe, ani sobě dostatečný jako Bůh, — nýbrž v Bohu, od něhož má svůj původ, pro kterého jest stvořen a který mu jediný dostačí k blaženosti; a jako Bůh odpočinul po činech svých dobrých, tak i člověk má v Bohu odpočívati po svých činech dobrých, t. j. svým jednáním veškerým, jež není zlým rušeno, má směřovati k Bohu, jenž jest nejvyšším a posledním cílem všeho, a v něm hledati svou největší blaženost. Tento odpočinek jest podstatnou částí náboženství a jeviti se má zevnější bohoslužbou, kterou prokazovati má člověk hlavně a především sedmého dne, když byl šest dní věnoval zájmům pozemským, ač, ani když se stará o statky pomíjitelné, na Boha zapomenouti nemá, — má člověk sedmého dne vděčně pamatovati na stvořitele, který v šesti dnech svět, zemi a člověka stvořil, na jeho moc, moudrost a lásku, jež při stvoření projevil; sedmého dne má člověk Bohu zvláštní úctu prokazovati; sedmého dne má člověk, Bohem se řídě, laskavým se prokázati ke služebníkům a dobytku

Význam soboty byl zvýšen později od Boha stanovícího, aby sobota na pamět přiváděla smlouvu, kterou Bůh uzavřel na hoře Sinai s lidem vyvoleným, a egyptské otroctví, z něhož tento lid pomocí Boží byl vysvobozen. Sobota jest typem pokoje, který měl Mesiáš přinéstí církvi bojující na zemi a církvi vítězné v nebesích; typem dne odpočinku, který se slaví v církvi katolické, kterým musí býti první den po sobotě následující, poněvadž církev katolická, synagogou sobotu slavící připravena, po synagoze následovala a poněvadž prvního dne po sobotě Kristus Pán z mrtvých

vstal a Duch svatý na apoštoly sestoupil. Významem svým podobá se neděle křesťanská sobotě židovské, ale ji též převyšuje. Pročež těší se sobota židovská a neděle křesťanská z požehnání Božího, jež na nich spočívá, a jsouce odděleny od ostatních dnů náležejí Bohu, jemuž jsou zasvěceny.

Tedy že sedm dní tvoří týden a sedmý den Bohu jest zasvěcen, rozumu se zamlouvá. U některých národů pohan- ských shledáváme týden ze sedmi nebo šesti dnů sestá- vající, ze kterých sedmý nebo šestý se světí. U Assyřanů nazýval se 1., 14., 21. a 28. den sulum, t. j. odpočinkem, dnem odpočinku. Indové spojují týden se stvořením světa. Proměny měsíce potvrdily národy v témdni, že 7 dnů se- stávajícím.

II.

Jak povstali první rodiče pokolení lidského?

Mojžíš vypravuje I. 2, 7, že Bůh z hlíny země učinil tělo lidské, jež duší oživil.

Jak o tom soudí rozum lidský?

1. Pravda filosofická.

Poněvadž člověk podle své přirozenosti jest podmíněný, nemůže vzniknouti sám od sebe. Poněvadž prvoplození není pravdivo, nemohl člověk vzniknouti z bytosti neživé. Poně- vadž descendenční theorie Darwinova od mnohých přírodo- zpytců jest zavržena, nesmíme hledati původ člověka u zvířat; a byť i neodporovala pravdě, nemohli bychom jí upotřebiti u člověka, poněvadž předně tělo lidské, ač podobno tělu opičímu, přece od něho tak velice se liší, že nelze ono od- váděti od tohoto, a za druhé, poněvadž lidská duše rozumná specificky se liší od duše zvířecí, která jest pouze smyslná. Konečně, poněvadž ani tělo nemůže samo si zjednati duši rozumnou, ani duše rozumná svými silami utvořiti nemůže tělo a je v jedno spojití: musil první člověk býti stvořen od Boha, a sice i jeho tělo i jeho duše rozumná, a obě tyto

části podstatné a bytné, ze kterých člověk sestává, musily od Boha býti spojeny. Tělo lidské od Boha učiněno jest ze hmoty neživé, již hotové, ze země, ve které jsou prvky, ze kterých se skládá tělo lidské, a která člověka živiti může buď sama sebou nebo skrze byliny a zvířata; není od Boha učiněno z ničeho, poněvadž hmota, ke které člověk tělem svým náleží, již byla hotova; není od Boha učiněno z těla zvířecího vývojem, poněvadž nad zvířata povznesen jest celý člověk veškerou svou podstatou, hlavně a soustavně svou duší, přidruženě a nezbytnou následností svým tělem. Duše lidská učiněna jest od Boha mocí stvořitelskou z ničeho, ne však ze hmoty, poněvadž není hmotnou, ani z duše zvířecí vývojem, poněvadž od ní specificky se liší. Duše lidská jsouc povahy duchové, nehmotné, nazývá se dechem, jenž nejsa ani kapalným, ani pevným, jest mezi tělesy nejméně hmotným; duše pak jest vdechnuta do tváře, která jest jejím zrcadlem. Obojí řečeno jest obrazně.

Podle původu těla nazval Bůh prvního člověka Adamem.

Co tedy Mojžíš o původu prvního člověka vypravuje, neodporuje rozumu lidskému.

Původ ženy vypisuje Mojžíš takto: Když Adam mezi tvory neshledal sobě rovného, jenž by v něm ukojil touhu po společnosti, a poznal, že touha tato jedině zvláštním působením Božím může býti ukojena: »pustil Hospodin Bůh sen na Adama; a když usnul (spánkem exstatickým, nadpřirozeným), vyňal Bůh jedno z jeho žeber a vyplnil tělem místo jeho. I vzdělal Hospodin Bůh ze žebra, které vyňal z Adama, ženu.« (Gen. II. 21. 22.) K této zprávě Mojžíšově o původu těla ženina připojiti nutno, co bylo řečeno o Adamovi, že Bůh vdechl do těla duši z ničeho stvořenou.

Uvažme to rozumem.

Prvním člověkem byl muž, poněvadž, má-li býti manželství a rodina, muž musí býti hlavou a proto musil dříve povstati. Dále, jelikož člověk tvorem jest od přirozenosti společenským a proto společníka vyžaduje sobě rovného, a poněvadž pokolení lidské má se množiti: musila k muži

přistoupiti žena. Než první žena nemohla jinak vzniknouti, než činností Boží; neboť činnost přírody jest nedostatečná, činnost pak mužova není rodičelská, a rozdělení obojživelného člověka prvního v muže a ženu jest holý nesmysl. Tělo její nemusilo býti vzato ze hmoty neživé, jako Adamovo, poněvadž bylo již tělo prvního člověka; ba i záhodno bylo, z těla mužova vzíti zárodek těla ženina, aby vysvitlo, že muž a žena jako lidé jsou sobě rovni, ale v postavení společenském onen výše stojí než tato, aby význam manželství, kterým jsou dvě osoby různého pohlaví úzce spojeny, byl naznačen již v původu prvních dvou manželův. Konečně duše ženina musila býti z ničeho stvořena a s tělem spojena od Boha samého; neboť jiný původ a jiné spojení jest nemožno.

Není tedy, co by rozumu odporovalo.

Konečně vypravuje Mojžíš (Gen. II. 22, 23, 24.), že Bůh přivedl k Adamovi (tvoru ze země učiněnému) ženu jako manželku, a že Adam tento svazek manželský od Boha ustanovený nerozlučitelným uznal, manželku pak prohlásil za svou družku muži sice rovnou, ale přece muže poslouchající. Žena tato první nazvána podle svého původu mužicí, později Evou, životem, dárkyní života, matkou. Uvážíme-li, že rodičové mají býti s Bohem společnými původci dětí, tak aby, jako první otec tělo obdržel ze země a první matka z těla mužova, než duše obdrželi oba od Boha, podobně i jejich potomci měli tělo od rodičů, duši od Boha: nebudeme se diviti, že Bůh tento manželský svazek posvětil a nerozlučitelným učinil, aby se rozeznával od svazku zvířecího. Vespolečný poměr muže a ženy od Mojžíše naznačen jest zcela správně; také názvy obou manželů jsou příhodny.

2. Pravda historická.

K této pravdě filosofické, jež zprávě Mojžíšově ve příčině theologické, psychologické a ethické přísluší, přistupuje pravda historická, jež na jevo vychází, porovnáme-li zprávu Mojžíšovu s tradicemi pohanskými.

Ačkoliv jest první člověk v kosmogonii pohanské makro-

kosmem, z něhož původ má vše, co jest, přece nezapomněli pohané, jak jsme poznali mluvice o stvoření světa, na staré podání, jež klade člověka na konec stvoření světa. V indických knihách posvátných čteme toto: »Když Višnu stvořil rostliny a zvířata, scházel ještě člověk, jenž by tvorstvem vládl, a Brahma (t. j. Parabrahma, Bůh) rozkázal mu, aby utvořil člověka.« Podobně vypravuje stará kniha čínská Fong-su-tong a Ovid ve svých Proměnách (Metamorfosách).

Dále vypravují tradice pohanské, že první člověk utvořen jest z hlíny. První člověk nazývá se u Řeků »ze země zrozeným — γηγενής«; obyvatelé severní Ameriky nazývali sebe »ze země zrozenými — metoktheniaké«; Peruáni nazývali člověka »zemí oduševněnou — alpaka-marcha«. Obyvatelé Abbeokuty v Dahomeji na Nigru, náležející ke kmeni Joruba, vypravují: »Obbatalla utvořil tělo lidské jsa alamohrerem, t. j. majitelem dobré hlíny, ale nemohl mu vdechnouti života, který od Boha jediného pochází.« U Řeků Prometheus prvního člověka učinil z hlíny a Minerva mu dala duši. Aeschylus nazval Pandoru, první ženu, smrtelnou ženou ze semene z hlíny utvořeného; Aristophanes nazývá člověka vytvořeným z hlíny. V jisté svatyni řecké země Fokidy uschovala se hlína, ze které prý Prometheus prvního člověka učinil. Jak Tacitus (Germ. 2.) vypravuje, domnívali se Germanové, že první člověk a praotec Germanů, Tuisko, jehož syn se nazýval Mannus, ze země vyšel. V Eddě, sbírce staronordických pověstí, čteme, že pračlověk Buri vystoupil ze skály zemské, obra Ymira. Kněz, bůh egyptský, utvořil člověka z hlíny na kotouči hrnčířském. Bel poručil podle pověsti chaldejské jednomu z bohů useknouti hlavu, zemi smísiti s krví a učiniti člověka. První člověk vyšel podle podání indického na rozkaz Boží ze země, načež mu Bůh udělil život, t. j. duši. Podle čínské tradice povstal první člověk ze země žluté; podle tradice obyvatelů taheitských povstal na rozkaz boha Taroa ze země červené. Na rozkaz boha Dia vrhali Deukalion a Pyrrha po potopě přes hlavy kameny, ze kterých povstali lidé. Z tradic také víme, že Bůh vdechl život, duši.

Všichni národové se domnívají, že první žena po prvním muži a jinak než první muž povstala, a sice podobně, jak vypravuje Mojžíš.

Ellis, anglický missionář, vypravuje r. 1730 asi takto: »Obyvatelé Společenských ostrovů v Australii domnívají se podle všeobecné tradice, že bůh Taroa jedenkrát muže prvního, z červené země udělaného, k sobě jménem přivolal, a když přišel, že jej uspal, když pak spal, že mu vyňal jednu kost a z ní že udělal ženu, kterou dal muži za manželku, a že tito manželé jsou prarodiči pokolení lidského.« Ačkoliv obyvatelé tvrdili, že to bylo u nich starým podáním, dříve než k nim cizinec přišel: přece domníval se Ellis, že ono podání není původní. Než pochybovati o něm nelze. Neboť Nichola navštívil r. 1814 Nový Seeland dříve, než tam přišel missionář evropský, a našel u nich podobnou tradici. S nimi se shodují obyvatelé ostrova australského Takaofu. Dále podle svědectví missionáře Giliho, jenž asi v polovici předešlého století strávil 18 let mezi divochy na řece Orinoko, vypravují Maipurové toto: »Purrunaminari stvořil nejprve muže, a když tento spal, vyňal mu jedno žebro, ze kteréhož udělal ženu.« Gili se tomu divil. — V Americe měli podobné staré podání pohanští Mexikáni, Quichesové v Quatemale, Karaibové, Groncové. V Eddě čteme, že, když makrokosmický pračlověk, zlý obr Ymir, spal a se potil, povstala pod jeho levým ramenem žena, Besla; proto se nazývají v Eddě ženy žebrem Ymirovým. Plece Pelopa, prvního člověka z hlíny (*πηλόε*) učiněného, anebo žebro první matky Demètry bylo snědeno a v její bytnost proměněno; Pelops náhradou obdržel plece anebo žebro ze slonové kosti. Palladium, praobraz první ženy Pallady Athény, bylo uděláno z kostí Pelopových. Leda, matka blíženců, nazývala se *πλευρωνία*, t. j. pocházející od majitele žebra (*πλευρών*). Artemidor nazývá ženy žebry (*πλευραί*). Podobný původ má první žena v mythologii indické.

3. Pravda vztažná.

Zpráva Mojžíšova o původu prvních manželů nepostrádá významu hlubšího.

Kdežto dříve Bůh slovem: »budiž« učinil, co chtěl, vybízeli sám sebe ke stvoření člověka, jakoby váhal, předvídaje, že člověk se stane nehodným důstojnosti mu udělené. Mocně tedy připomínají člověku slova: »Učiňme atd.« důstojnost, kterou jest povznesen nad veškeru přírodu. Bůh vybízeti sama sebe mluví k sobě mnohočtem, který znamenati může Boha trojjediného, byť bychom nemohli říci, že Mojžíš tak mu rozuměl, — tak jako později pravil Bůh: »Hle Adam jako jeden z nás učiněn jest.« A že Bůh člověka stvořil, připomíná Mojžíš třikrát po sobě, což na tajemství Trojice Boží pamatuje aspoň nás, kteří tajemství to již známe. A věru za pouhou okrasu řeči nemusíme pokládati ani onen mnohočet ani trojí ono tvrzení. Člověk od Boha trojjediného k obrazu Božímu stvořený projevuje obraz a stín tohoto tajemství. Neboť spojuje v sobě jednotně trojí život: vegetativný, sensitivný a duchový; narozem, má dokonalost první, počáteční čili bytnost úplnou, po čas života pozemského zjednává si činností sobě specificky příslušnou dokonalost druhou, prostřední, čili moudrost a mravnost, aby účasten byl po smrti dokonalosti třetí, poslední, na věčnosti; tři ideje řídí život jeho právě lidský: pravda, dobro a krása; tři mohutnosti hlavně a především podmiňují život jeho duchový: rozum, vůle a paměť; při poznání shledáváme věc poznanou, mysl poznávající a pojem, ve kterém věc myslí jest poznána; pojem se spojuje se slovem a slovo se známkou, ku př. písmem; tělesa jsou trojí: neživá, živá bez rozumu, živá s rozumem; živé bytosti viditelné jsou trojí: byliny, zvířata a lidé.

Bůh nazval prvního člověka Adamem, t. j. ze země udělaným, věda, že předností, kterými jest člověk podoben Bohu, může zle užiti, aby od Boha odpadl a sebe učinil nedokonalým, zlým a nešťastným. Proto mělo jej jméno pamatovati na původ z hlíny a křehkost a učiti jej skromnosti. I sa pánem přírody, tedy také svého těla, má člověk vlád-

nouti tělem svým a je sobě, t. j. duši své, která jest povahy duchové, podrobovati; tak člověk tělo své ušlechtí, kdežto, není-li pánem těla, stane se otrokem jeho a pozbuďte své důstojnosti. Než tělo nemá sloužiti k dosažení dokonalosti a blaženosti toliko přirozené a časné, nemá toliko na těchto obou míti účastenství; Bůh ustanovil také, aby tělo zde na zemi bylo nádobou milosti, živým chrámem Božím, příbytkem Ducha svatého, aby tělo přijímalo záruku vzkříšení a nebeské oslavy, aby po smrti jedenkráté účastno bylo slávy nebeské, spravedlivým přislíbené. To vše stane se jenom tenkráté, bude-li člověk, pán přírody, pánem také těla svého, jež náleží k přírodě. Vláda, která člověku přísluší podle vůle Boží nad přírodou (Gen. I. 26. »Ať panuje nad rybami« atd.), znamená také přirozenou vládu jeho nad svým tělem a jest typem vlády nadpřirozené, kterou Kristus Pán zjednává.

Ženino tělo utvořeno jest ze žebra těla mužova, aby bylo patrno, že podle těla muž původem jest celého pokolení lidského, jako Bůh původem jest veškerého tvorstva; že muž a žena, jako tělem náležejí k sobě, tak smýšlením a srdcem mezi sebou shodovati se mají; že žena není ani hlavou ani otrokyní mužovou, ale že jest jeho družkou stejnorodou, která jest mu sice poddána, kterou však on má jako část své vlastní bytnosti ošetřovati a milovati. Než poměr mezi mužem a ženou jest typem poměru mezi Kristem a církví, jeho nevěstou, kterou krví svou si vykoupil. Jako Adam usnul působením Božím a z jeho boku Eva byla utvořena, tak Syn Boží poslušen Boha Otce usnul zázračně na kříži a svou smrtí církev si vykoupil a vzdělal; z jeho boku otevřeného tekla voda a krev, pramen svátostí, kterými církev svému božskému ženichu dívky rodí a pro život věčný živí. Jako Eva jest typem církve, tak Adam jest typem Krista Pána.

III.

Zda pochází veškeré pokolení lidské z jedněch prarodičův?

Základní pravdou od Mojžíše zaznamenanou jest, že veškeré pokolení lidské pochází z jedněch prarodičův, od Boha stvořených.

Co soudí o tom rozum?

Podle pleti, vousů, vlasův, obličeje, úst, čela, dutin a štěrbin očních, lícních kostí, oblouků jařmových, čelistí, nosu, zubů, brady, lebky a pánve, obzvláště však podle pleti, vlasův a lebky rozeznáváme patero tříd pokolení lidského: třídu kavkazskou, mongolskou, americkou, malajskou a ethiopskou.

Všecky tyto rozdělovací členy pokolení lidského jsou ustálenými odrodky (varietates) jednoho druhu (speciei), jež se nazývají plemeny (fr. races), nikoli druhy jednoho rodu, ve smyslu vlastním či fysickém pochopenými. Plemena pokolení lidského přirovnati lze ku př. k odrodkům domácího psa: chrtu, psu ovčáckému, řeznickému, loveckému, ale ne ke druhům, rodu podřaděným: psu, kočce, kuně, medvědu.

Tato věta vyplývá z následujících dvou důvodů:

1: Dva jedinci (individua), kteří přirozeným řádem pohlavně se mísí a splozují potomky plodné, náležejí ke dvěma odrodkům jednoho druhu, jako kůň arabský a kůň tatarský, druhu koně podřadění; dva jedinci, kteří ani přirozeným řádem, ani umělým pohlavně se nemísí, nebo jsou-li uměle od člověka k tomu přinuceni, aby se mísili pohlavně, buď nesplozují potomků plodných, anebo splozují potomky, jichž plodnost ve třetím nebo čtvrtém pokolení zaniká, — náležejí ke dvěma různým druhům, jako kůň a býk, vzdálenějšímu rodu paznehtních ssavců podřadění, — kůň a osel, nejbližšímu rodu jednokopytníků podřadění. Toto pravidlo o druzích a odrodcích stanovili podle Aristotela J. Müller, Leunis, Cuvier, Flourens, Buffon, Jussieu, de Candolle,

J. Geoffroy Saint-Hilaire, Chevreuil atd., a pravidlo to tak mocně o nich rozhoduje, že, kdyby se ukázalo, že dva jedinci, kteří posud byli počítáni ke dvěma druhům, splozují potomky plodné, musili by nazváni býti dvěma odrodky jednoho druhu.

2. Avšak dva lidé, kteří náležejí k různým plemenům, buďtež to plemena jakákoli, mezi sebou se mísí pohlavně a splozují potomky bez konce plodné; smíšenci pak nejsou ani tělesně ani duševně horší než rodičové, ano někdy i lepší. Tak dokazují J Müller, A. v. Humboldt, Blumenbach, Rud. a Ondř. Wagnerové, Burdach, Wilbrand, Waitz, Prichard, Buffon, Cuvier atd. Dva evropští, velmi mocní národové jsou smíšenci; v Angličanech koluje krev Keltů, Anglosasů, Římanův a Normanů; ve Francouzích krev Keltů, Římanův a Frankův. Smíšenci Arabův a Francouzů nejsou ani tělesně ani duševně horší než jejich rodičové. Černoši, Indiáni, Australové, Evropané s výsledkem trvalým mezi sebou se mísí bez konce, tak že vznikají kmenové noví, na těle i duchu velice prospívající. O běloších a Hotentotech, Irčanech a Číňanech, Malajcích a Holanďanech možno říci totéž. Mnohonásobně křížují se plemena stará i nová; vždy však rodí se potomci plodní, a to někdy krásnější a četnější. Výjimky, které proti této plodnosti se namítají, buď jsou právě jenom výjmkami, nebo objevily se nepravdivými, aneb mají příčinu v nepravostech a neřestech.

Z těchto dvou vět následuje, že všechna plemena pokolení lidského jsou odrodky jednoho druhu.

Tuto druhovou jednotu pokolení lidského zastávají kromě jmenovaných učenců také: Owen, Arm. de Quatrefages, Steffens, Schubert, Schaafhausen, v. Baer, H. v. Meyer, Virchow, Hugh Miller, Sir John Herschel, Lyell, Huxley. Tak píše ku př. J. Müller: »Plemena lidská jsou tvary jednoho druhu; nejsou druhy jednoho rodu, poněvadž se mezi sebou mísí a rozplozují.« Owen dí: »Nabyl jsem toho přesvědčení, že člověk tvoří jeden druh, a že rozdíl plemenům zvláštní svědčí o odrodcích«; a Virchow praví: »Mám velikou náklonnost s nadšením přijati víru v jednotu poko-

lení lidského, aniž rozdílů mezi plemeny shledávám tak značných, že bych je mohl určití.«

Z toho, že plemena pokolení lidského jsou odrodky jednoho druhu, následuje, že snad povstala z jedněch prarodičův. Neboť zkušenost o zvířatech učí, že potomkové jedněch rodičů zvířat, zamezíme-li jejich pohlavní míšení s jiným odrodkem a uvedeme-li je do rozmanitých okolností, přijímají rozmanité tvary a tvoří nové odrodky. Tato rozmanitost bývá u zvířat mnohem větší než u lidí, ač u lidí se vyskytují mimo účiny fysické také účiny duševní, oněch mocnější. Tedy dle analogie lze souditi o lidech, že povstali z jedněch prarodičův. Než, tento závěr analogický jest pouze pravděpodobný; neboť možno si mysliti, že Bůh stvořil více prarodičův a tak je upravil, aby jejich potomkové mezi sebou s trvalým výsledkem pohlavně se mísili a jeden druh tvořili, jak to lze tvrditi o zvířatech. Přece však jisto jest, že přírodní vědy společný původ všech lidí z jedněch prarodičů nemohou prohlásiti nemožným.

Jistoty nabudeme, tážeme-li se, proč asi plemena pokolení lidského mezi sebou se mísí s trvalým výsledkem. Odpověď zní: poněvadž mají stejnou přirozenost druhovou. Tato stejnost jest přese všechny rozmanitosti tak veliká, že se nemůže nezakládati ve stejném původu z jedněch prarodičů; pročez, řídíce se zásadou, která nám dovoluje z dalšího průběhu trvání souditi na počátek, uzavíráme, že všechna plemena pokolení lidského povstala z jedněch prarodičův. Uvažujme tedy, zdali takovou měrou přirozenost lidská jest u všech plemen v dalším průběhu trvání svého podstatně a specificky stejná. Avšak přirozenost lidská má dvojí stránku; jedna jest závislá na těle, druhá jest rázu duchového. Budeme tedy mluvit o stejnosti tělesné a duchové.

Stejnost duchová, poněvadž povaha duše lidské duchová, myšlením a svobodnou vůlí se jeví, jest specifickou známkou člověka, kterou především se liší člověk od zvířete, poskytne vyšetřujícímu společný původ z jedněch prarodičů jistotu, kdežto stejnost tělesná působí pouze pravděpodobnost. A jinak býti nemůže. Neboť úplné známosti přirozenosti

lidské nabytí lze poznáním toho, proč člověk takovým jest, jakým jest, t. j. poznáním duše lidské, povahu duchovou mající; částečná známost, která působiti může jenom pravděpodobnost, vyplývá z poznání těla. Stejnost těla jest ozvěnou stejnosti duchové. Obojí však stejnost musí se vyšetřiti, poněvadž i tělo i duše jsou podstatné části člověka, jež činí jednu úplnou podstatu.

Mluvme tedy dříve o stejnosti tělesné, našemu poznání bližší, poněvadž do smyslů bije.

Všechna plemena pokolení lidského mají 1. stejnou anatomickou soustavu těla. 2. Jednotlivé kosti jsou u všech v témže počtu a mají stejnou formu a stejné složení; totéž platí o svalech. 3. Ruce a nohy u všech opatřeny jsou silnými svaly, u všech lidí, a jenom u lidí, jsou lýtka, u všech jsou zadnice široké a okrouhlé. 4. U všech jsou vlasy na hlavě, vousy na obličejích: vousy nejsou sice u všech plemen stejně silny, ale není kmene, jemuž by úplně scházely. 5. U všech plemen složena jest hrudní kost v dětském věku z 8 částí, v mladém ze tří, jež později zcela srůstají. 6. Stejná jest poloha velké díry záhlavní a dvou výběžků kloubních na kosti záhlavní. 7. Přímá jest u všech postava, v ústrojí nohy, pánve a páteře založená. 8. Kůže, ač různé barvy, přece svým výkonem žádného rozdílu neprokuje. 9. Všechna plemena mají stejný počet zubů stejně dlouhých v nepřetržité řadě, jež v stejné době vyrůstají. 10. U všech jest stejný objem dutiny lebkové. 11. U všech jest stejný mozek, takže hmotou mozek černocho se neliší od mozku Evropana, a závitky všech mozků lidských projevují též základní typus. 12. U všech jest stejná délka života, stejná náchylnost k nemocem, stejná teplota těla, stejný tlukot tepen, stejná doba těhotenství, stejné období katamení, vývoj pěti smyslů stejně souměrný. 13. Průběh dýchací, zaživací a vylučovací jest u všech stejný. 14. Všeliké potravě a všelikému podnebí zvykají; všichni znají a dělají si oheň, jehož dovedou užívatí připravující pokrmy a konající práce řemeslné; také nářadí a zbraně se pořizují u všech. Všichni nakloněni jsou k látkám narkotickým, lihovým, aromatickým.

Závěr. Takovou stejnost, která se nevyskytuje v říši zvířat u žádných odrodků jednoho druhu, nelze ničím tak dostatečně vyložit, jako společným původem z jedněch prarodičův. Než tento závěr pokládati lze toliko za pravděpodobný, jelikož ona stejnost týká se těla. Zkoumejme stejnost duševní.

Byť i stupeň vzdělanosti rozumové a mravní nebyl u všech plemen stejný, shledáváme u všech tytéž mohutnosti duševní: rozum a svobodnou vůli. Rozum jeví se u všech tvořením pojmů, soudův a úsudkův; u všech jeví se myšlenky řečmi článkovitými, které nejsou bez grammatiky a předpokládají jednu řeč původní, kterou předkové všech plemen mluvili, jsouce ještě pospolu. Svobodné vůle se užívá u všech k činům mravným nebo nemravným, přičetným, odměny nebo trestu hodným; u všech se působí na svobodnou vůli rozkazem, napomínáním, přimlouváním, hrozbou, slibem, strachem, odměnou, trestem. Základní pravidla zákona přirozeného jsou táž. U všech vyskytují se tytéž základní city: láska i nenávisť, radost i žalost, doufání a zoufání, bázeň a srdnatost, zlost. Ozdob se užívá u všech; v jistých dobách jest veselo, slavnosti se pořádají a tance provozují u všech. Láskou nakloněni jsou k rodičům, rodišti a rodákům; všichni jeví stud a k starcům úctu. Hlavní vášně, náruživosti a nepravosti jsou u všech tytéž. City dávají se na jevo u všech smíchem, pláčem, posuňky a zpěvem, s řečí spojeným. Všichni jsou schopni ve vzdělanosti rozumové a mravní pokračovati nebo klesati; žádný národ nevyvinul se bez účinu, kterým působil jeden ve druhý nebo jedno plémě ve druhé. Všichni jeví schopnost k vědám, uměním a řemeslům; všichni znají obchod. Společenský život vede se u všech v rodině a obci. U všech shledává se náboženství a bohoslužba; mythologie dávají svědectví o původní tradici, která byla společna lidem pospolu žijícím, a kterou, když se rozešli, podrželi, ovšem ne všichni stejně a pravdivě. Tímto duševním životem působí na sebe vzájemně všechna plemena buď prospěšně, neb záhubně. Do společného proudu dějin lidských vstupují plemena dříve

neznámá a vně dějin se nalézající; dějiny lidské jsou v pravdě všeobecný. Vzdělanější kmen sdílí s kmenem méně vzdělaným, buďtež plemena kterákoli, svou vzdělanost: také vzdělanosti křesťanské ačkoli jest nejvyšší, přístupna jsou plemena všechna.

Závěr: Tedy všechna plemena tvoří životem duševním jednotu úzkou, ku přirozenosti právě lidské se odnášející, nezbytnou. Tato jednotu předpokládá společné obcování duševní prvních lidí v původní jedné a jediné rodině, čímž pouze lze ji vysvětliti. Tato skutečná a nezbytná jednotu duševní předpokládá skutečnou a nezbytnou jednotu tělesnou, poněvadž duše s tělem úzce souvisí. A tuto skutečnou a nezbytnou jednotu tělesnou může způsobiti toliko společný tělesný původ z jedněch prarodičů, který je tedy přirozeností lidskou nutně vyžadován.

Než proti tomuto důkazu ozývají se námitky. Vyvrácením jich stejnost tělesná a duševní zajisté ještě více se objasní, a náš závěr nabude ještě větší platnosti a váhy.

Mezi odpůrci společného původu z jedněch prarodičů vyskytují se také mnozí Darwinovci. Obhájcové toho původu, kteří transmutaci druhu v odrodách přijímají, ale descenci živoka z nerostu, jednoho druhu živoka z jiného, člověka ze zvířete zavrhuji, ač Darwinovcům vším právem odporují a za své spojence si je přáteli nemohou, přece nemohou se nediviti, že mnozí Darwinovci o společném původu všech plemen lidských z jedněch prarodičů nechtějí slyšeti ničeho, kdežto přece Darwin o 4 nebo 5 prativarech, aneb, jak sám praví: chce-li kdo, o 1 prativaru, z něhož descendencí vyvinula se celá květena a zvířena, mluví; proč by tedy nemohli chtít Darwinovci mluvit o jedněch prarodičích, ze kterých veškeré pokolení lidské se vyvinulo? Nechtějí-li o jedněch prarodičích mluvit, jsou nedůslední. Ovšem, kdyby křesťanství o jedněch prarodičích nemluvalo a na společném původu se nezakládalo, pak by snad chtěli o jedněch prarodičích mluvit. Ostatně obhájcové společného původu všech lidí z jedněch prarodičů nemohou spojit se s Darwinovci, kteří pro veškeré pokolení lidské kladou 1 prativar, poněvadž za tento

pratvar pokládají jakousi opici; neboť somatologie a psychologie dokazují rozhodně a jistě, že člověk z opice nepochází.

Které činí se již námitky od protivníků kterýchkoli, a jak je vyvrátíme?

1. Společný původ jedněch prarodičů nutně vyžaduje, aby bratři a sestry mezi sebou se ženili a vdávali; avšak přirozený zákon takovému sňatku brání.

Než sňatek bratra se sestrou neodporuje naprosto zákonu přirozenému, poněvadž z takového manželství vzejí mohou děti plodné. Takové míšení pohlavní není u zvířat neobyčejno. Avšak vztažně mu odporuje, přihlížíme-li totiž k tomu, že, kdyby takové míšení pokračovalo, potomkové by trpěli na zdraví, a že v rodině panovati má mravopoctnost a čistota, která by velice trpěla, kdyby manželství mezi bratry a sestrami bylo dovoleno. Na počátku v první rodině mohl Bůh při prvních bratrech a sestrách připustiti výjimku od zákona, jež nemá platnosti naprosté, absolutné, když se tu jednalo o dosažení vyššího cíle, k němuž vésti mohl společný původ z jedněch prarodičův.

2. Th. Waitz se sice domnívá, že společný původ všech plemen z jedněch prarodičů jest možný; avšak nepodobá prý se pravdě, že by skutečně z jedněch prarodičů pocházela, poněvadž prý by celé pokolení lidské bylo viselo na slabé nitce.

Jestliže však první rodiče pokolení lidského byli stvořeni od Boha, — a věru nelze si mysliti jiný původ jejich, — mohl zajisté Bůh všemohoucí a velemoudrý první rodiče tak stvořiti, aby měli děti plodné.

Podobně lze odpověděti J. Grimmovi, jenž proti společnému původu pokolení lidského z jedněch prarodičů namítá, že prý první rodiče mohli míti buď samé syny nebo samé dcery. Podivno jest, že takovou námitku činí učenec, jenž může o Bohu věděti, že, chtěl-li, aby z prvních prarodičů vzešlo celé pokolení lidské, té moci do sebe měl, aby tak skutečně se stalo. Vždyť snad přece nepovstali první rodiče slepou náhodou?

3. Surovost dělí divochy od vzdělaných kmenů tak, že na společný původ vzdělancův a divochů nelze ani pomyslit.

Avšak surovost divochů není úplným nedostatkem vzdělanosti lidské, nýbrž nízkým stavem vzdělanosti, do něhož divoši s vyššího stavu sklesli. Jako národ u vzdělanosti pokračuje, tak může opět v ní klesati. Tomu učí dějiny vzdělanosti. Beduinové jsou nyní suroví; než jejich předkové ve středním věku byli lidé vzdělaní. Také v národě vzdělaném vyskytují se různé stupně vzdělanosti; ba jsou v mnohých zemích vzdělaných kraje, jež vynikají surovostí černochoů Sudanských. Zkušenost také dokazuje, že mnozí příslušníci kmene surového znamenitě se vzdělali, jako státník černocho Toussaint l'Ouverture, herec mulat Ira Aldridge, řečník Kafr Tyo Soga, astronom černocho Bannacher, jistý Indián z kmene Cheroků, který, ač vyššího vzdělání neměl, přece vymyslel podivuhodnou a užitečnou abecedu; dítky černochoů nalézají se ve škole bělochův a nejen nejsou horší bělochů, nýbrž někdy je také překonávají. Ovšem záleží na tom, jak vzdělanci s divochy zacházejí. Mnozí Evropané zacházeli a zacházejí s nimi tak, že je ještě více kazí; také Arabové, kteří černochoy činí svými otroky a je prodávají, jsou největšími jejich škůdci a přivádějí je ve stav ještě horší. Naopak vizme missionáře katolické, jak povznesli a povznášejí divochy, vzdělávající je; tito missionáři stěžují si do vzdělaných Evropanů, že ruší jejich dílo vzdělavací. A věru, kdo déle, důvěrně a přátelsky s divochy obcuje, shledá u nich zbytky vzdělanosti, na kterých se může dále stavěti. Blumenbach a Tiedemann učinili seznamy černochoů vzdělaných, ba i učených. Francouzský generál Faidherbe, jenž žil dlouho na řece Senegalu, pravil k cestovateli G. Rohlfsovi, že mnozí kmenové černochoů jsou vzdělanosti schopnější než Arabové, a že pokládá surovost černochoů za skleslost. A. v. Humboldt praví (Kosmos I. p. 385): »Uznávající jednotnost pokolení lidského, zpěčujeme se také každé neutěšené domněnce o vyšších a nižších rasách lidských. Jsou kmenové vzdělanější, učenější, kulturou zušlechtilí, avšak žádní urozenější.«

Týž Humboldt píše v listě Burmeisterovi r. 1853 zaslaném: »Že černoch nikdy nad služebný stav se nepovznese, a ten starý symbolický výraz o přibližování se k přirozenosti opičí, jsou místa, jež mne velice zarmoutila. Měl jsem příležitost po šest let tisíce černochů pozorovati, a mnoho měl jsem jich ve vlastních službách, a můj »Essai politique sur l' île de Cuba« svědčí o čilosti, s jakou jsem se tímto předmětem po celý svůj život zaměstnával.« A jinde dí Humboldt (Acquinoctialreise III. p 441.): »Rádi přisvědčíme, že tito tuzemci nebyli žádným způsobem prakmenem našeho pokolení, nýbrž spíše zvrhlým kmenem a slabými zbytky národů, kteří dlouhým a rozptýleným pobytem v lesích do barbarství klesli.« Podobně soudí cestovatelé Forster, Rohlf, Barth von der Decken, Magyar, Man, Robins. Předkové nynějších Indiánů v Peruánsku a Mexiku stáli na vysokém stupni vzdělanosti; teď ovšem jsou tamější Indiáni zpustlí, což zavinili Evropané. A nyní by chtěli Evropané, jejichž předkové sami byli kdysi málo vzdělaní, házet po divoších kamením a od nich se odlučovati a společný původ zamítati!

4. Materialističtí přírodozpytci: Vogt, Burmeister, Büchner a j., a zastancové amerického otroctví, Knoz, Morton a jiní vyvracejí náš společný původ teorií o autochthonech, řkouce, že pro jednotlivá plemena vznikli prarodičové v těch zemích, kde jsou plemena ta panujícími, že jednotlivá plemena jsou plodem těchto svých zemí a odvolávají se ke starým národům, kteří sebe pokládali za zrozence svých vlastí čili za autochthony.

Proč však přebývají různá plemena v zemích, kde jsou podobné poměry tellurické, jako Novo-Hollandané Novo-Quinejští a ostrované jižního moře? Proč přebývají kmenové indoevropští vedle malajských, aethiopských a mongolských? Čínská zeď jich nedělí: sousední kmenové plemen různých bydlí v témž ponebí a splývají jeden s druhým. Proč jest americké plémě ve všech pásmech? A je-li více prarodičů tohoto plemene podle pásem, jak se stalo, že prarodičové tito a jejich potomkové náležejí k těmž plemením? Dále

nelze určit, kolikero prarodičů jest nám klásti pro každé jednotlivé plémě, kterážto neurčitost a nejistota roste, považíme-li, že počet plemen od anthropologů vyšetřených jest neurčitý, od 2 do 63. Odpůrcové společného původu vězí tedy ve tmách. Konečně jest názor starých národův o autochthonech pohanský, na nepřátelství mezi usazenými a přistěhovalými založený, tedy nemravný, s přirozeností lidskou, která mravnosti vyžaduje, se nesrovnávající. Aniž mohou se národové staří nazývati autochthony naprosto, nýbrž toliko vztažně, máme-li na zřeteli stěhování dřívější a pozdější. Stěhování pozdější způsobilo, že kmenové, kteří byli od přistěhovalců v zemi shledáni, nazývali se autochthony oproti přistěhovalcům pozdějším: stěhování však dřívější nevymizelo autochthonům těm z paměti, jelikož mnozí národové ve svých tradicích ukazují ke střední Asii, společnému východišti; také starověda, dějepis a jazykozpyt dávají svědectví o tomto společném východišti.

5. Přejdou-li lidé z pásma studeného do teplého nebo naopak, nedaří se jim; akklimatisace jest nemožna; nemohou tedy všechna plemena pocházeti z jedněch prarodičův.

Avšak děje-li se přechod zvolna, a užívá-li se prostředkův, jest akklimatisace možna; děje-li se však náhle, neužívá-li se prostředkův, jest nemožna. Tomu učí zkušenost. A nemůže tomu věru ani jinak býti, poněvadž zvláštnosti plemenné jsou ustáleny, a co jest ustáleno, nedovoluje náhlé změny. Vždyť nemůže člověk, když obydlí ani nezmění, přejíti náhle bez nebezpečí od života obvyklého k jinému, tomuto protivnému. A tak mohou Evropané bydleti a bydlí skutečně, opatrně žijíce, bez nebezpečí v zemi Kafrův a není též všem kmenům stejně nesnadno snášeti podnebí méně příznivé a jemu zvyknouti. Obyvatelé cejlonští trpí více zimnicí než černoši k nim přistěhovalí; ztráví-li černoši nějaký čas v Evropě, odporují zimnici na Cejloně více než černoši, kteří tam přímo z Afriky přišli. Černoši vojáci, přibyvší z Egypta do Mexika r. 1864, trpěli mnohem více zimnicí než voje francouzské. A kde všude nežije

Evropan a se neaklimatisuje! Tedy nezvyklost a náhlá změna, nikoli však různost plemenná činí aklimatisaci nesebnou. Nelze tedy souditi, že by lidé pocházející z jedněch prarodičů nemohli žiti v podnebíh rozmanitých. Lidé mohli se rozejíti z krajiny ani příliš studené ani příliš horké, kde žili nějakou dobu pospolu, do krajín různého podnebí, jen když přechod děl se zvolna.

6. Jedno plémě vede si nepřátelsky proti druhému. Toho by nebylo, kdyby všechna plemena pocházela z jedněch prarodičův.

První věta námitky této jest pravdiva. Než nenásleduje z ní, že proto nejsou prarodičové všech plemen jedni. Neboť nepřátelství dvou členů téže rodiny, dvou rodin téže národnosti, dvou národů téhož plemene má svou příčinu v nemravnosti, v převrácené a pokažené přirozenosti lidské. Podobnou příčinu má pak i nepřátelství dvou plemen, a proto neopravňuje nás zapírati společný původ z jedněch prarodičův.

7. Setká-li se surové plémě se vzdělaným, hyne. Nemohou tedy obě plemena pocházeti z jedněch prarodičův.

Avšak hynouti nemusí a nemá. Plémě vzdělané má spíše vzdělanosti své užiti k tomu, aby plémě surové bylo zachováno, pozneseno, aby vzdělanosti a prospěchů z ní vyplývajících se stalo účastným. Missionáři katoličtí jednájí, jak jim káže mravný zákon, a působí na divochy velmi prospěšně. Ovšem, když Evropané obcují s divochy mrzkým sobectvím jsou vedeni, když kazí úmyslně divochy na těle i duši, když je o majetek jejich okrádají, není divu, že divochové na těle i duši hynou a vymírají.

8. Připustme, že všechna plemena pocházejí z jedněch prarodičův. Nelze si vysvětliti, kterak za prvních dob, kdy nebyly prostředky dopravní dosti dokonalé, rozšířili se lidé z jedné krajiny po všech dílech světa.

Avšak z Asie snadno lze přejíti do Afriky a Evropy. Zbývá toliko Amerika a Australie. Máme-li na zřeteli ny-

nější polohu jejich a nedomníváme-li se, že spojeny byly s Asií těsněji, možno tam z Asie se dostatí po lodí; a loď byla vynalezena velmi záhy. V prvních dobách mohla loď, byť i nebyla dokonalá, převéztí lidi z Asie do Ameriky, neboť úžina Behringova jest pouze 10 mil široká; kromě toho pak spojují oba díly světa ostrovy. Dále mohla býti větrem také tehdy loď zahrána z Asie do Ameriky, jako Japonci často větrem byli zahráni směrem k Americe až k řece Kolumbii a směrem k Australii až k ostrovům Sandvichským. A že divochové, kteří užívají lodí jednoduchých, daleko zahráni byli a šťastně do krajů velmi vzdálených přibyli, o tom máme dosti zpráv. Přejítí z Asie na ostrovy australské a z jedněch ostrovů těchto na jiné, není nepadno lodím jednoduše zařízeným. Ani z Evropy nebylo nepadno přejítí do Ameriky; neboť v 9. století po Kr., jak zprávy dějepisné vypravují, přišli Evropané do Islandu, v 10. do Gronska, Nového Šotlandu, Nového Fundlandu; Irčané prý přišli do jižní Ameriky v 8. století. Sv. Brendanus prý se zdržoval v Americe od r. 562—572.

A uvažujeme-li geografické rozložení národů, snadno přisvědčíme, že lidé se rozšířili ze střední Asie po všech dílech světa. Střed zaujímá plémě kavkazské v zapadní části Asie, po celé Evropě a v severní Africe. Východně a severně od tohoto středu bydlí plémě mongolské, jižně aethiopské. Plémě mongolské se šíří polárními krajinami, dále přes úžinu Behringovu, Aleuty a ostrovy oceanu jižního až do Ameriky, kde sousedí s plemeny americkými. Z Indie, kde se stýká plémě kavkazské s mongolským, vybočuje poloostrovem Malakou do Sumatry, Javy, Bornea, Celebesu, Nové Quineje, Nového Holandu, Nového Seelandu plémě malajské, jež řadí se svými vlastnostmi dílem k plemenu mongolskému a kavkazskému, dílem k aethiopskému. A že v Americe nejsou lidé tak dlouho jako v Asii, vysvítá odtud, že, jak Short a Lubock dokazují, nejsou tam déle než 3000 let. Příčinou jejich kratšího pobytu v Americe jest, že tam přišli z Asie.

9. Odpůrcové společného původu neshledávají příčin,

ze kterých by potomci jedněch prarodičů mohli utvořit různá plemena.

Avšak obhájcové uvádějí tyto příčiny :

1. podnebí, teplo, vzduch, půdu, květenu a zvířenu ;
2. potravu, nápoj, šat, zaměstnání ;
3. náboženství, mravnost, vzdělanost rozumovou, život pospolitý neb osamělý. Nepodceňující první a druhé třídy příčin, kladou mnozí největší váhu na třídu třetí, poněvadž příčinami třetí třídy se utvařuje život duchový, právě lidský, a poněvadž duše lidská, která tento život vede, působí na tělo.

A že tyto trojí příčiny tělo mění, lze dokázati takto : Barva černochoa bledne v severní krajině, a bílá barva Evropana v krajině tropické stává se tmavší; obyvatelé rovin mají lebky spíše ploché, obyvatelé hor spíše klenuté. Podnebí a způsob života působí v Alpách postavu kretinskou. Irčané před dvěma sty lety ze svých sídel vypuzeni byvše a na břehu mořském bídne žijíce, nabyli tahů jiných, odporných; postavy byli menší, břicho bylo nabubřelé, nohy zkřiveny, čelisti vyčnívaly, ústa byla otevřena, obličej znetvořen. Tataři rolníci liší se lebkou a jinými zvláštnostmi od Tatarů kočovných. Buffon tvrdí, že surová, nezdravá potrava činí lid ohyzdným. Stephens pokládá osamocený život za příčinu, která tělu neslouží k dobrému. Také Evropan zdivočí, žije-li delší čas mezi černochoy, nejsa spojen nikterak se svou vlastí. Takoví nalezeni byli na ostrovech Fidšiských a Novém Seelandě. Víme také ze zkušenosti, že nevzdělanost rozumu, surovost mravů, odvrácení se od Boha, nepřátelské poměry pospolitě provázeny jsou změnami tělesnými.

Kterak podnebí a ostatní účiny fysické na tělo působí, viděti lze u zvířat. Hovězí dobytek pozbyl rohů na Islandě, Orkadských ostrovech, v severním Dánsku a Švédsku, a ústrojí lebky změnilo se potravou, kterou poskytovaly sušené ryby; v Paraguaji stalo se totéž z jiné příčiny. Jednopaznehtní jsou vepři v Uhrách a Švédsku; odrodkové či plemenné rozdíly mezi ovceři rohatými a nerohatými vznikly snad z příčin podobných. U domácí kočky prodloužil se jícen

požíváním smíšené potravy, kdežto divoká kočka toliko masem se živící má jícen kratší. Naše kočka domácí stala se v Paraguaji o čtvrtinu menší a útlejší, nohy její jsou tenší, chlupy kratší a jemnější, více se lesknou a těsněji přiléhají. Vepři na ostrově Kubě nabyli dvojnásobné velikosti, uši mají vzpřímené a jsou černí. Ve Quineji nabyly ovce chlupů světlohnědých a černých a podobají se více psům než ovcím. Kolem Angory mají skoro všecka zvířata dlouhou, hedvábnou srst, kolem Kašmíru naroste psům a koňům z Indie přibylým brzy vlna, jakou má tamější koza.

Tou měrou ovšem podnebí a ostatní vlivy fysické nepůsobí na tělo lidské, a to proto, že duše lidská jsouc povahy duchové dovede více jim odolati než duše zvířecí, která jest do hmoty ponořena a úzce s přírodou spojena. Jsou však vlivy duše samé, jež příznivě nebo nepříznivě na tělo působí a je mění; a tyto záležitosti v rozmanitých stavech dokonalosti nebo nedokonalosti právě lidské, v moudrosti nebo nemoudrosti, v mravnosti nebo nemravnosti, ve zbožnosti nebo bezbožnosti, v obcování s jinými nebo v osamělosti, v pospolitosti patřičné nebo nepatřičné. Tyto přerozmanité stavy nemohou se neodrážeti v těle, jelikož tělo souvisí úzce s duší, nabývajíc od duše své formy; ovšem dokonale a plnou měrou odrážeti se nemohou, jelikož nemá duše lidská hmotu těla také s přírodou souvislého úplně ve své moci. Toto působení duše lidské na tělo musilo býti v prvních dobách pokolení lidského mocnější, kdy tělo lidské bylo ještě podajnější než nyní, kdy stav těla jest více ustálen. Pročež lze tvrditi, že vlivy fysické, spojené s duševními, dovedly v prvních dobách utvořiti plemena.

10. Burmeister praví: »Jako nestane se nyní Žid v Německu žijící Němcem, a Evropan do Afriky nebo Ameriky přistěhovalý černochem nebo Karaibem, tak nemohli potomkové Adamovi státi se černochoy a Karaiby.«

Žid nestane se Němcem, ne proto, že by Němec a Žid náleželi k různým plemenům — vždyť náležejí oba k témuž plemenu kavkazskému — ale proto, že půda není jedinou

příčinou zvláštností obyvatelů, jelikož mocný vliv prokazuje duševní vzdělání, a jelikož utvořené zvláštnosti zachovávány jsou vespolným odlučováním se Židův a Němcův a nemísáním se pohlavním. Podobně nestane se pravý Francouz pravým Němcem, a přece oba náležejí k témuž plemenu. A přece přizpůsobují se Židé k těm zemím, ve kterých jsou usazeni; neboť jest rozdíl mezi Židem ruským a španělským. První tedy důvod Burmeisterův jest nepravdiv. Než ani druhý důvod nedokazuje, co dokázati má. Neboť nestal se ještě takový pokus, aby černoši nebo Karaibové žili několik století v Evropě, nemísíce se s Evropany. A byť i pravda bylo, co Burmeister v druhém důvodu uvádí, mohli bychom toliko říci, že jest jenom jeden činitel zvláštností plemenných stejný: podnebí, ale nikoli činitelé druzí, kteří v prvních dobách způsobili plémě kavkazské a aethiopské nebo karaibské. Co těmito druhými činiteli způsobeno bylo již v prvních dobách, kdy vlivy zevnější a vnitřní mocněji působily na utvoření plemen, a co ve více tisících let se ustálilo, to nedá se v krátké době změnit. Věru, musil by černoš nebo Karaib veškeren život i tělesný i duševní změnit, což obojí působí zvláštnosti plemenné, a tu po dlouhé době bylo by lze očekávati, že černoš nebo Karaib pozbude svých zvláštností plemenných. Něco podobného říci možno o Evropanu do země černošů nebo Karaibů přistěhovalém.

11. Mnozí, ukazující k rozdílům pleti, vlasů, lebky a pánve, říkají: »Kdo se podívá na vyobrazení pěti plemen lidských vedle sebe položených, nemůže nikterak tvrditi, že by plemena ta pocházela z jedněch prarodičův.«

Než to jsou jenom obrazy fantasmie, která snesla do každého obrazu vše, co zvláštního v celém množství jednotlivých plemen po různu našla. Ve skutečnosti však sledujeme nesčíslné přechody od jednoho obrazu ke druhému, tvary, ve kterých zvláštnost jednoho plemene se zvláštností druhého jest spojena. Anatom Aeby ku př. píše (Die Schädelformen p. 57): »Největší důležitosti jest zkušenost, že v řadě normálních forem nikdy přerušeni nenastupuje, poněvadž koneční členové četnými členy středními spojeni bývají, a že

dale každá normální forma jest jen ideálním souhrnem celé řady individuálních formací, která často svou rozsáhlostí hlavní řadě se rovná. Tato spojitost všech lebečních forem jest tím pozoruhodnější, že se všemi ostatními poměry člověka souhlasí. Vytrhneme-li konečné členy z jejich organické souvislosti, jsou arci ostře rozlišeny, a kdo, jak se to dosti často stává, černocha jen naproti Evropanu staví, tomu jest věcí velice snadnou, nejkrásnější školní obrazy různých ras lidských v jasných tazích zdělati. Avšak to jsou právě jen školní obrazy, jichž tahy skutečností nemilosrdně jsou setřeny.« Podobně píše Herder (*Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* VII. 2.): »Není ani čtvero ani patero ras, ani zvláště výlučných odrůd na zemi. Barvy ztrácejí se v sobě a naposledy stane se vše odstínem jednoho a téhož velkého zabarvení, jež se po všech prostorách země rozšiřuje.« A Waitz praví (*Anthropologie* I. p. 239.): »Stálosti typu černošského, jak všeobecně se hlásá, zakládají se skoro úplně v domněnce; neboť tento typ omezuje se ve své ryзости na poměrně málo národův, a vedle něho vyskytuje se veliký počet typů jiných, které možno částečně pokládati za přechody k formám evropským, částečně také míti je za odchylky od zvláštností typu černošského a za zjemnění téhož.« Winterbottom (*Account of the native Africans* I. p. 198) píše podobně. C. E. von Baer praví taktéž, že žádný kmen aethiopský nepředstavuje čistý ráz aethiopský.

Rozdělení plemen lidských jsou přčetná a přerozmanitá, jelikož rozdělovacích členů jest od 2 do 63; z nich nejobecnější jest rozdělení Blumenbachovo na patero plemen podle vlasů, pleti a lebky. Plemena není možno v žádném rozdělení přísně od sebe oddělit, jelikož v jednom plemeni nalézají se podobné rozdíly, jaké jsou mezi dvěma plemeny; jedno rozdělení nelze spojit s druhým, jelikož mezi sebou si odporují. Tak praví J. Müller (*Physiologie* II. 774.): »Přesné rozdělení plemen lidských jest nemožné. Dané formy jsou nestejny i co se týče typické ostrosti i co do zvláštností, a jistý, vědecký, vnitřní princip jich ohraničení neexistuje, jako při družích. Bylo by bez odporu daleko účelnější, po-

kládati oněch pět plemen Blumenbachových za ustálené a výstřední tvary variace, než chtějí rozdělit všechny národy v tato plemena. Pokus ten vede vždy k libovolnému resultátu. Tatarští a finští národové budou vždy zaujímati nerozhodné místo mezi plemenem mongolským a kavkazským; ne bez libovůle zařaďují se k tomu či onomu. Rovněž tak jest tomu s Papuy a Alfury v poměru k Malajcům a černo-
chům.« Humboldt pak píše (Kosmos I. 379): »Ať přidržíme se starého roztrídění Blumenbachova na pět plemen nebo přijmeme s Prichardem plemen sedm: nikdy nepoznáme žádné typické ostroty, žádného odůvodněného přirozeného principu rozdělení v tomto skupení. Roztrídijet se, co tvoří extrémny podoby a barvy, bez ohledu na kmeny, které v ony třídy vřaditi se nedají.«

V těch rozděleních jsou kmenové přerozmanitě rozdělení, tak že podle dvou rozdělení náleží kmen ke dvěma plemenům zcela různým. Blumenbach počítá Novo-Hollandany k plemenu aethiopskému, Burmeister je má za plémě zvláštní; Burmeister počítá Malajce k plemenu kavkazskému, jiní k mongolskému, Blumenbach je má za plémě zvláštní. Mnozí kmenové, ač nejsou smíšenci, mohou se počítati ke dvěma i třem různým plemenům: Eskymáci k mongolskému a americkému, černoši Fullahové ke kavkazskému a aethiopskému, Hottentoti k aethiopskému a mongolskému, Kafrové ke kavkazskému, aethiopskému a mongolskému. Jižní kmenové pleme kavkazského jsou tak tmavohnědí, že se rovnají černo-
chům; barva vlasův a zřítelnice připomíná plémě aethiopské. Takovou příbuznost k plemenu aethiopskému jeví Berberové v Nubii, Nubové v Kordofanu a Beduinové mezi Nilem a Rudým mořem, ač se počítají k plemenu kavkazskému. Ani rozdělení podle těla a podle řeči se nesrovnávají. Habešinci jsou podle těla Aethiopové, podle řeči Semité, kteří náležejí ke Kavkazanům; taktéž Suakinové, Arabové, Uhři, Finnové, Lappové a Esthové náležejí podle řeči k plemenu mongolskému, ale Finnové, Permjači a Ostjakové mají modré oči, rusé vlasy a jiné kavkazské zvláštnosti. Tataři a Mongolové náležejí podle řeči a dějin k jednomu

kmenu, ale Tataři patří podle těla k plemenu kavkazskému, Mongolové k mongolskému. Obyvatelé asijské Indie jsou podle řeči a dějin rázu indoevropského, podle barvy aethiopského. Novo-Seelandan jest jazykem příbuzný Dravidům přední Indie, ale tělem se od nich liší.

Tažme se, mohou-li býti plemena lidská podle pleti, vlasů, lebky a páneve rozdělena tak, aby nás nepamatovala na společný původ z jedněch prarodičův.

Odpověď zní:

a) Vlasy, pleť, lebka a pánev nejsou dělidly spolehlivými, jak patrně z toho, co jsme slyšeli. O tom se ostatně přesvědčíme ještě více.

b) Vlasy nejsou charakteristickou známkou plemen. Neboť vlasy rusé vyskytují se právě tak u černochoů, jako u nás černé vlnité. Někteří Kavkazané mají měkké, velkokadeřavé, husté vlasy obyvatelů polynezkých, temné, táhlé a prořídle vlasy Mongolův a Američanův. Mnozí kmenové aethiopští mají vlasy prosté, mnozí kmenové američtí mají vlasy aethiopské. Na ostrově Timoru vyskytují se všechny druhy vlasův. Obyvatelé Nového Hollandu mají vlasy dílem prosté, dílem vlnité, dílem velkokadeřavé, dílem krátkokadeřavé. Rodičové s vlasy černými mají děti s vlasy ruskými a naopak. Mezi sibiřskými kmeny, Finny, Permjaky, Ostjaky převládají vlasy rusé, u Lappů pak, ač k témuž plemenu náležejí, černé.

c) Táž lebka shledává se u kmenů k různým plemenům náležejících. U černochoů viděti lze dobře vyvinuté lebky ovální, u Kavkazanů lebky mongolské a aethiopské; Indiáni severní Ameriky, Algonkinové, mají lebku se středním úhlem lícním 77, ale také 86⁰; u mongolských Křováků nalezl se úhel lícni 90⁰. Na východním pobřeží africkém jsou mnozí černoši bez splesklého nosu, bez vyčnívající čelisti, bez vydulých rtů, nelišíce se od pravých černochoův ani řečí ani mravy. Bachmann tvrdí, že mnohé lebky aethiopské a evropské jsou si podobny tak, že nesnadno je lze rozeznati. Mezi Ašanty viděti lze řecký tvar lebky. Barth diví se krásnému tvaru obličeje u Marghů, černochoů ve střední Africe bydlících.

U Číňanův a Japonců jsou mnohé lebky evropské. Malajcové na ostrovech Sundajských podobají se mongolským Číňanům, Malajci na ostrovech Markeských Kavkazanům. Dumont d'Urville našel mezi Novo-Seelandany lebky tvaru řeckého. Lebka americká kloní se k mongolské a malajské; v Americe jsou mnohé lebky evropské, ba i židovské. Tschudi našel u Peruánů zcela rozdílné tři tvary lebek; Retzius u plemene amerického vůbec lebky dlouhé a krátké, Zeune vysoké, široké a dlouhé.

Blumenbachovo rozdělení podle lebky, jež nazval Aeby nespolehlivým, nesrovnává se s rozdělením dle pleti. Neboť lebku oválnou má Kavkazan, sferickou nebo kubickou Mongol, eliptickou Aethiop; Američan a Malajec má lebku, která jest mezi kavkazskou a mezi mongolskou nebo aethiopskou. S Blumenbachem nesrovnává se Retzius, podle něhož mají lidé *A* dlouholebeční lebku oválnou nebo eliptickou, lidé *B* krátkolebeční kubickou, a jež obě třídy rozdělil *a* na orthognatické s chrupem kolmým, a *b* na prognatické s chrupem nakloněným. K plemenu *Aa* náležejí Keltové, Germané, národové románští, Indové; k *Ba* Slované, Lappové, Peršané, Turci, obyvatelé jižního okeanu; k *Ab* Novohollandané, Číňané, Japonci, Černoši, Gronci, východní Američané; k *Bb* Tataři, Mongolové, Malajci, západní Američané. Podle Blumenbacha náležejí Germáni a Slované k jednomu plemenu, podle Retzia ke dvěma různým; podle Blumenbacha patří Černoši, Novo-Hollandané a Gronci k plemenům různým, dle Retzia k témuž. Aeby, jemuž se nelíbí ani Blumenbach ani Retzius, rozděluje lidi na širokolebečné a úzkolebečné.

Konečně shledáváme u lebek přechody. Finnové jsou mezi plemenem kavkazským a mongolským; Indové mezi kavkazským a malajským; Čukčové v Sibiři a Korjakové, Eskymáci a někteří kmenové severní Ameriky, jejichž lebka se podobá mongolské, mezi Asiaty a Američany; Eskymáci, kteří na moři Atlantickém se rozeznávají od Indiánů, jsou jim podobní na Tichém okeanu.

d) Rozdělení podle pleti nesrovnává se s rozdělením podle vlasův. Pleť rozeznává Blumenbach: bílou, žlutou,

hnědou, rudou a černou; vlasy však nalézají dlouhé, prosté nebo velkokadeřavé, barvy rozmanité u Evropanův, Malajcův a Američanův, malokadeřavé, vlnité a černé u Černochoův.

Pleť jest u téhož člověka na různých místech těla různá; u téhož člověka mění se pleť na témže místě podle zevnějšího působení, podle obrany; týž člověk má ve studenějším a teplejším podnebí pleť různou. Různí kmenové téhož plemene mají různou pleť; týž kmen na různých místech má pleť různou; pleť jednomu plemenu zvláštní, vyskytuje se také u jiného. Pleť Černochoa stává se v několika generaci v Evropě světlejší, pleť bělocha v zemi tropické temnější.

Jsou nenáhlé přechody barev od čisté bílé kůže severního Evropana až k žluté mongolské, od žluté k hnědé malajské, posléze k černé aethiopské a rudé indiánské.

e) Pánev se rozeznává: oválná, kulatá, čtyřhranná, klínovitá. Než tento rozdíl není důležitý, poněvadž není rozhodným ani stálým. Pánev nemůže býti dělidlem spolehlivým, poněvadž, jak podotýká Humboldt (Kosmos I. 379.), anatomicové Vrolik a Weber odstranili kontrasty, jež mnozí v pánvích shledávali.

Z toho následuje, že rozdělení pokolení lidského na plemena nepřekáží společnému původu z jedněch prarodičův.

12. Různost přčetných jazykův odporuje společnému původu z jedněch prarodičův.

Avšak v té příčině tažme se jazykozpytcův. Balbi shledal v Asii 153 různé řeči Klaproth je sestavil ve 23 skupinách. M. Müller mluví pouze o 4 kmenech jazykových, kterým podřadil i řeči asiátské, i 53 řeči evropské, i 117 řeči australských od Balbiho uvedených. Řeči americké, kterých prý je 340 anebo 423, jsou mezi sebou příbuzny, a příbuzny jsou též s řečmi turanskými. Indoevropský čili arický kmen jazykový záleží z 8 rodin, jež předpokládají jednu řeč základní a mezi sebou příbuzny jsou i lexikálně i grammatikálně: z indické, eránské, keltické, řecké, italské, litevské,

slovanské, německé. Tři semitské jazyky: syrskochaldejský, hebrejský a arabsko-aethiopský jsou spolu příbuzny. Malajský kmen jazykový zahrnuje několik rodin příbuzných. Uralsko-altajský kmen zahrnuje řeči tatarské a dravidické či dekanské; i zde panuje příbuznost. V Africe nelze neznámenati příbuznosti jazykův. Lepsius dokázal, že hebrejšťina a sanskrit mezi sebou souvisí; z totožnosti řeči koptické a staroegyptské soudil o příbuznosti indoevropských a semitských jazykův. M. Müller a Hitzig přihlížejíce k formě a látce jazykové spojili uralsko-altajský kmen se semitským a indoevropským. Bopp shledává příbuznost mezi kmenem malajským a indoevropským. Konečně dělí se všecky řeči na jednoslabičné, agglutinující a ohybací; mezi nimi jsou četné přechody; panuje mezi nimi úzká souvislost, z čehož se soudí, že byla v prvních dobách jedna řeč. Tak ku příkladu praví Klaproth: »Všeobecná příbuznost jazyků, zdá se, že nedá se ničím jiným dokázati než tím, že ve všech jazycích starého i nového světa nalézají se ještě zbytky jediné řeči původní.« (Asia polyglotta, Vorrede p. IX.)

Max Müller dí: »Největší rozmanitost v materiálních i formálních částech řeči dá se dobře spojit v jeden společný původ. Věda srovnávací vede nás k tomu vrcholu, se kterého pohlížíme na první červánky lidského života na zemi a kde slova, jež od svého mládí tak často jsme slýchali: »Měl celý svět jeden jazyk a jednu řeč«, přirozenější, srozumitelnější, přesvědčivější význam mají, než dříve měla.« (Vorlesungen I. p. 377.) A Pott píše: »Jazykozpyt neodporuje původu všech lidí a národů z jedněch prarodičův.« (Die Ungleichheit der menschl. R. p. 272).

Všecky námitky objevily se tedy nepravdivými. I jsou tedy pravdiva slova, jež pronesl Schaafhausen (Tagblatt der Versammlung deutscher Naturforscher 1867 p. 42.): »Možnost původu všech lidí z jedněch prarodičů musí se přijati.«

Tedy rozumu lidskému se zamlouvá zpráva Mojžíšova o původu celého pokolení lidského z jedněch prarodičův.

IV.

O stáří pokolení lidského.

1. Jaké stáří usouditi lze z dějin biblických?

Jaké je stáří pokolení lidského vztažné, t. j. jak dlouhá doba uplynula po stvoření světa a země před dobou, kdy se objevil poprvé první člověk na zemi, z Písma sv. usouditi nelze. Neboť zprávu Mojžíšovu o vzniku světa a země, vyjme-li jisté pravdy, jež nám potrzuje i víra i věda, vykládá theorie čtverá: posteriorismus, priorismus, konkordance a idealismus; náboženství křesťanské nebrání pak žádné z nich. Není tedy třeba věřícímu křesťanu z Písma sv. uzavírat, že se objevil první člověk, když uplynulo 6 dní o 24 hodinách. Písmo sv. praví toliko, že člověk vyšel z ruky Boha stvořitele, když země byla utvořena, florou a faunou opatřena, člověku za příbytek upravena. Dále víme s jistotou z Písma sv., že jsou jenom jedni prarodiče, od Boha stvoření, od kterých má svůj původ veškeré pokolení lidské; pročť nelze mluviti o praeadamitech, t. j. o lidech, kteří prý předcházeli potomkům Adamovým. Posléze praví nám Písmo sv., že první rodiče byli od Boha stvoření, jsouce řádně na těle i na duši vyvinuti; pročť nepředcházela vzniku prvního člověka dokonalého nesmírná doba, ve které prý se člověk utvářel, vyvíjeje se nenáhle po darwinsky ze zvířete, opice.

Tolik jest jisto z Písma sv. o vztažném stáří pokolení lidského.

Nyní se tažme Písma sv., jaké jest stáří pokolení lidského naprosté, t. j. kolik let uplynulo od té doby, kdy se objevil první člověk na zemi. Z té příčiny vyjděme od Adama a rozdělme dobu od Adama až po narození Krista Pána potopou, Abrahamem, vyjitím Israelitů z Egypta, stavbou prvního chrámu Jerusalemského, zbořením Samarie a zbořením Jerusalema.

Doba před potopou označena jest deseti patriarchy; podle textu hebrejského trvala 1656 pravých let, podle samaritanského 1307, podle řeckého, Septuaginta zvaného,

2242 anebo 2262. Tohoto součtu neudává Písmo sv. samo, nýbrž je sestaven z doby, kdy jeden patriarcha zplodil druhého, a z doby, kterou potom ještě žil. Zdá pak se, že číslo deset je mnemotechnické a že jím není vyčerpán počet patriarchův po sobě nepřetržitě jdoucích; podobně vynechal sv. Matouš v genealogii Krista Pána 3 členy, aby ji rozdělil na 3 doby po 14 členech. Kromě toho vyjadřuje jazyk hebrejský týmž slovem plození bezprostřední a prostřední; otec zplodil syna, děd zplodil vnuka, vnuk se nazývá v Písmě sv. synem, vnučka dcerou. Tak soudili o genealogiích Písma sv. katoličtí exegetové již v 17. století. Tedy počet let předpotopních, z genealogií usouzených, jest malý. Již sv. Augustin poznamenal, že pravý počet roků nelze usouditi. Kromě toho v oněch třech textech máme různý počet, a nelze říci, kterému textu máme dáti přednost. Již ve 4. století poznali učení křesťané rozdíl mezi textem hebrejským a řeckým, než neopravili řecký podle hebrejského. Aniž pozbývá Písmo sv. neúplným počtem patriarchův aneb růzností letopočtu vážnosti. Neboť Duch sv., maje v úmyslu nás poučiti Písmem sv. o náboženství a o věcech s náboženstvím těsně souvislých, ne však o letopočtu, neměl potřebí jmenovati všechny patriarchy, a jelikož letopočet není článkem víry, nebránil týž Duch sv. těm, kteří z původního textu, kde byla léta určitě a pravdivě udána, opisovali, by v počtu let se nemýlili.

I v době od Noema po Abrahama jeví se nejen počet deseti patriarchův, ale i jejich neúplnost a různost letopočtů. Neboť řecký text Septuaginta přidává k patriarchům, v textu hebrejském a samaritánském jmenovaným, ještě Kainana; doba pak sama trvá podle textu hebrejského 290 nebo 292 let, podle samaritánského 940 nebo 942, podle řeckého 1070 nebo 1132.

Od Abrahama až po vyjití Israelitů z Egypta uplynulo podle textu hebrejského 720 let, podle samaritánského a řeckého 720 nebo 505.

Od vyjití až po stavbu chrámu Šalomounova (výlučně) nesrovnává se kniha soudcův a kniha královská, aniž se

srovnávají ony tři texty. Přibližně trvala tato doba podle textu hebrejského 497 let, podle samaritanského 480, podle řeckého 440. Průměrem počítejme 480.

Od stavby chrámu až po zboření Samarie, jež se stalo jistě r. 722 př. Kr., uplynulo 298 let, od zboření Samarie až po zboření Jerusaléma, jež se stalo jistě r. 588, uplynulo 133, od zboření Jerusalema až po narození Krista Pána 588.

Tedy uplynulo od Adama až po narození Krista Pána, počítáme-li přibližně, podle textu hebrejského 4365, podle samaritanského 4466, podle řeckého 5531 let.

Odtud jde na jevo: 1. Písmo sv. neposkytuje nám letopočtu aniž má v úmyslu ho poskytovat. 2. Čísla let z jednotlivých dějův usouzených nejsou zcela jistotná, jelikož v různých textech jsou různá a v genealogiích jsou mezery. Stáří pokolení lidského páčí se asi na 6000—8000 let až po naši dobu; ale ani počtem 8000 nejsme vázáni, neboť církve katolická o letopočtu nic nerozhodla. Letopočet není článkem víry; neurčitost jeho nevádí vážnosti Písma sv. Bude-li třeba překročiti 8000, není překážky.

2. Jaké stáří usouditi lze z dějin mimobiblických?

Že před narozením Krista Pána uplynulo pro pokolení lidské více než 4000 let, vysvítá z dějin mimobiblických.

Nejstarší spis asiatských Indů, Rigveda, klade se mezi r. 1800—1400 př. Kr. a jest podmíněn delší dobou dřívější, jelikož ústní podání předcházelo písemnému záznamu, jelikož dále náboženství indické dospělo již od monoteismu k naturalismu, když spis Rigveda vznikl, a jelikož konečně nějaká doba uplynula, než se utvořil jazyk sanskritský, ve kterém čteme Rigvedu, po oné době, kdy Indové odloučili se od Iranův.

Řeč zendická, ve které Avesta, posvátné písmo iranské, jest napsána, jest příbuzna sanskritu a vyvinula se, když národ iranský se odloučil od indického. Avesta a život Zarathustry se kladou do 14. století př. Kr. Jak dlouhá doba 14. století

předešla, říci nelze; že však doba dosti dlouhá uplynula od časů, kdy se byli Iranové odloučili od Indů, vysvítá, porovnáme-li náboženství a řeč Iranů s náboženstvím a řečí Indův.

Z dějin Medů víme z doby staré toliko, že mezi rokem 2300. a 2280. sestoupil král susanský Kudur-Nakhunte na rovinu eufratskou, dobyl měst od Uru až po Babylon, obrazy bohů chaldejských odnesl a je v chrámech svého města sídelního uložil. Jeho potomci založili dynastii, kterou Berosus nazývá medskou.

Číňané, náležející k plemenu turansko-mongolskému a příbuzní s Akkady v západní Asii, přišli do Číny od severozápadu. Nejstarší zprávy dějepisné dokazují, že měli v 26. století své náboženství již vyvinuto, mravnosti sobě vlastní dbali a ve státní ústavě sobě vlastní žili; průmysl a umění byly v nich záhy v rozkvětu; řeč jejich liší se značně od řečí ostatních národův a vyniká stářím a neměnlivostí; básnictví jejich sahá do 22. století.

Také Egyptané jsou národem starým. Neboť Manetho mluví o 30 dynastiích, jejichžto částečnou současnost hájí Wachsmuth, zavrhuje Widemann. Oba tvrdí, že nelze podle Manethona sestaviti naprostou chronologii egyptskou, a že čísla Manethonova odporují často zprávám nápisův, ač egyptologie ve svých začátcích s prospěchem o Manethona se opírá. Wiedemann klade 1. dynastii do r. 5650., 31. do r. 350. — Egyptané mají již mezi r. 3000. a 4000. písmo, jež jsou, jak nejstarší památky dokazují, ve stavu hotovém a projevujíc ráz trojí: ideografický, slabičný a fonetický, předpokládá dlouhou dobu vývoje. Umění a průmysl sahají do daleké minulosti: pyramidy k roku 3000.: kolem r. 2700 dosáhla vzdělanost své výše. Menes spojil v 5. tisíciletí Egypt, utvořil jednu říši a vystavěl Memfis, sídlo prvních 6 dynastií; ke 4. dynastii náležejí králové, kteří vystavěli pyramidy. Průmysl vyvíjel se stejně se stavitelstvím. Vzdělanost podivuhodná jeví se skoro hotovou mezi r. 3000. a 4000. Nepředchází stav surový aniž doba kamenná před kovovou. Vzdělanost nebyla domorodá, nýbrž přišla z Babylona; přistěhovalci vy-

tlačili černé obyvatelstvo, jež dříve také z Asie přišlo úžinou Suezskou.

Ze staré doby dějin assyrských víme toto: Pečeť Tuklati-Nindara přinesena byla kolem r. 1300. do Babylona; téhož asi roku byl Tiglath-Pilešar I. od Babyloňanů poražen; králové Ismi-Dagan a Samsi-Bin královali v Assyrii asi r. 1800. R. 2274. byl obraz bůžka z Erechu uloupen. Asi r. 3750 př. Kr. založil Naramsin, syn Sargona I., bohu slunce, Samasovi v Sipparaě chrám. Ač tento rok jest nejistý, přece vysvítá, že národ assyrský ode dávna, pokud zkušenost sahá, jeví se vyvinutým, nehybným jako sloup žulový. Od Chaldejských přijali umění aniž je zdokonalovali.

V umění sumericko-chaldejském rozeznáváme tři doby: třetí, klassickou, před rokem 2000., jež klesla pádem Babylona.

Před Chaldejskými žili v Babylonii Akkadové a Sumerové plemene turanského; měli písmo hieroglyfické, znali kovy, zlato, bronz, železo, dělali z nich ozdoby, nástroje, zbraně. Z písma hieroglyfického, egyptskému a čínskému podobného, do 4. tisíciletí sahajícího, vyvinulo se klínové, jež v 15. století bylo rozšířeno nejen v Babylonii, ale i v Syrii. Věda babylonská jeví se záhy velmi vyvinutou. Astronomie babylonská stala se majetkem nejen Asie západní ale i Řecka a Egypta; také Indové a Číňané prý si ji osvojili. Kosmogonie a theogonie babylonská působily na filosofii a theosofii řeckou. Klínové písmo dává zprávu o pradobě, zvláště o stvoření a potopě. Tu však jest již monotheismus zatemněn bludy polytheistickými a theogonickými. Asi v 38. století za Sargona I., krále akkadského, kterým počíná doba starobabylonská, a jeho syna Naramsina, byli již bohové seřaděni.

Dějiny Východu počínají vzdělanými národy vyspělými; jak se vyvinuli v Egyptě, Babylonii a Číně, dějepis nevyzkoumá. Vzdělanost sahá nejdále do 4. tisíciletí. Vzdělanost egyptská, babylonská a čínská jsou podmíněny společným pramenem.

Tedy letopočet biblického textu hebrejského a samariťanského nestačí. Jestliže jednotliví národové měli ve 4. tisíc-

letí svou řeč vyvinutou, jakož i své náboženství, svou vědu a své umění, nestačí 4 tisíce let. Text řecký má o 2 tisíce let více; tolik by stačilo. Církev katolická nerozhodla, kterému textu náleží přednost, která chronologie jest pravá; dovoluje řídit se textem řeckým, ano i jeho letopočet překročiti, čemuž Písmo svaté nebrání.

Avšak není potřebí mluviti o nesmírném stáří pokolení lidského, ve kterém by se byla vzdělanost 4. tisíciletí z úplné prázdnoty krokem nesmírně váhavým vyvinula. Neboť první člověk nebyl stvořen ve stavu surovosti a nevědomosti.

Aniž přisvědčíme některým badatelům, kteří pokolení lidskému připisují věk nesmírně dlouhý. Astronomický zvířecí kruh větší v egyptském chrámě v Esneh povstal prý r. 7000., 4600., 2610., 2250., 1400, a menší r. 1760. př. Kr.; zvířecí kruh v Dendeře 16000., 15000., 4000., 2052., 1468., 1200., 670.; když učenci důkladněji zkoumali, kolísali mezi r. 591. a 1290 př. Kr., ba i mezi r. 138. po Kr. a 1322. př. Kr. Avšak 1. z této veliké nejistoty nelze nikterak souditi na stáří pokolení lidského; 2. objevilo se, že to nejsou kruhy astronomické, nýbrž astrologické; 3. učenci pokládali jeden chrám za starší o 2—3 tisíce let, kdežto sloh obou chrámů jest týž; 4. z nápisů vyšlo na jevo, že chrám v Dendeře byl zasvěcen blahu císaře římského Tiberia, chrám pak v Esneh že se vztahuje k r. 147. po Kr.

Aniž přisvědčíme těm, kteří praví: Indické tabulky astronomické prý vznikly mezi rokem 1491.—3102. př. Kr.; Egyptané prý znali období Velikého Psa, 1461 rok trvajícím, a podle něho čas prý měřili. Také Číňané a Chaldeové měli prý vědomosti astronomické, kterých bylo možno nabyti v několika tisících let. — Avšak ony tabulky jsou nesprávnny; byly učiněny v 7. století po Kr. a počítáním jsou datovány nazpět. Dále k poznání periody Velikého Psa stačí 1461 den a počítáním lze tyto dny přenést na roky. Konečně, ač lidé záhy se obírali pozorováním nebes, poněvadž prvotní stav jejich nebyl zvířecí, přece astronomické vědomosti starých národů nebyly tak ranné a značné, že by potřebí bylo mnoha tisíců let, aby jich bylo získáno.

3. Jaké stáří usouditi lze z výzkumů geologických a nálezův anthropologických.

Mlčením mineme nesmírně dlouhé stáří pokolení lidského, o kterém mluví Darwinovci, poněvadž jsme slyšeli, že první člověk nevznikl vývojem Darwinovým; ale tažme se geologie, jak dlouhé stáří přisuzuje ona pokolení lidskému.

V třetihorním útvaru zemském nejsou nalezeny zkamenělé kosti lidské; praví zajisté Ranke: »Člověk útvaru třetihorního není nalezen; nejstarší stopy nepřesahují útvar čtvrtihorní, diluvialní. — Avšak domnívají se mnozí, že jsou v útvaru třetihorním výrobky lidské z pazourku a křemene, jež prý lidé si upravili, aby jim sloužily za nástroje, že tedy v době útvaru třetihorního lidé žili. Avšak učenci shledali, že tyto kameny nabyly tvaru zdánlivě umělého dílem silami přírodními, dílem že se vyskytují v usazeninách bahnitých a písčitých, o kterých lze pochybovati, že by se byly utvořily v době třetihorního útvaru zemského a do kterých kameny později zapadnouti mohly buď událostmi přírodními anebo působením lidským. Tedy z těchto kamenů nelze souditi, že by člověk náležel době třetihorního útvaru zemského. — Mnozí se domnívají, že na kostech zvířat třetihorních našli výkresy, jež učiniti mohli jenom lidé, se zvířaty v téže době žijící, anebo vruby, díry a pohmožděniny, od lidí učiněné. Avšak jsou to nálezy nepatrné, z nichž nelze o lidech s jistotou souditi; neboť bedlivým badáním se shledalo, že ony vruby, díry a pohmožděniny pocházejí od zvířat, že výkresy toliko zdají se býti výkresy, že jsou to spíše nahodilé trhliny, silami přírodními způsobené, jež toliko živá fantasmie pokládati může za výkresy umělé, a že také podvodem od lidí naší doby učiněny byly.

Tedy náleží člověk čtvrté době útvaru zemského. — Než jak dlouho trvá tato čtvrtá doba? Zda již při jejím počátku žil člověk? Jestliže později, kdy asi?

Čtvrtá doba útvaru zemského dělí se na starší čili diluvialní a mladší čili alluvialní; diluvialní zove se též ledovcová a jest, jak jedni se domnívají, jedna, jak soudí jiní,

dvojí, první a druhá; zdali jest příčina doby ledovcové světová čili pozemská, neví se s jistotou. Tvrdí se, že první člověk se objevil v době diluvialní; avšak' kdy, učencové nevědí. Lapparent se domnívá, že se člověk objevil na počátku doby diluvialní, a soudí, že žil kromě 222.000 let ještě 6 a několik tisíc let, tedy úhrnem 230.000—240.000 let. Hochstetter tvrdí, že člověk prožil ve střední a severní Evropě aspoň druhou dobu ledovcovou. Tu opět shledáváme nejistotu.

Zkoumejme zevrubně prostředky časoměrami zvané, kterými učenci chtějí určití vztažné stáří pokolení lidského. Jsou to tyto:

1. Zvířata, jejichž kosti vyskytují se spolu s kostmi lidskými, vymřelá to zvířata diluvialní, mamut, medvěd slujní. Nalezly se ve slujích též kamenné zbraně, kterými lidé zvířata zabíjeli, hromádky popele a ohořelé kusy dřeva. Na kostech mamuta a medvěda slujního objevují se rány a zlámaniny, jež mohla způsobiti toliko sekera aneb šíp z pazourku; s kostmi mamutovými nalezly se hliněné střepey, náčiní z pazourku a popel; kosti jsou pravidelně rozštěpeny; obrazy mamuta jsou na kostech vryty; kosti lidské jsou s kostmi mamutovými tak položeny, že lidé se zvířaty v téže době zahynuli. Prožil tedy člověk aspoň druhou dobu ledovcovou.

Než někteří učenci pochybují, že člověk spolu s mamuty žil. Tak praví Steenstrup, že první člověk žil se sobem a mamuty zmrzlé vyhrabával. S ním se srovnává Virchow, řka, že máme s velikou opatrností mluvit o vysokém stáří pokolení lidského, jelikož není ještě nalezen člověk, současník a lovec mamuta, a že první stopy lidské vyskytují se v době sobů. Také Schaffgen nemíní, že člověk s mamutem v téže době žil. Namítá se též, že nalezené kosti lidské neodpovídají stáří tak vysokému, že kosti rozličných dob mohly býti v téže sluji nahromaděny povodněmi, že vrstvy zemské ději přírodními byly převrhány, že troglodyté doby pozdější se ubytovali ve slujích, kde divoká zvířata se dříve skrývala, že výkresy oné prastaré době připisované nevy-

skytují se u nynějších divochů. Posléze nalézají se ve slují Montgaudierské pod samým povrchem zbytky zvířat čtvrtohorních, jež se pokládají za nejstarší: zbytky nosorožce, hyeny, lva, medvěda slujního a průmyslné věci Madeleineské, v kosti a slonovině ryté a řezané, jež náležejí konci doby čtvrtohorní; pod touto vrstvou vyskytují se tytéž věci průmyslné a zvířata, jež náležejí poslední části doby čtvrtohorní: sob, bison, kůň. Tím jest vyvrácen pořádek, kterým prý člověk nejprve s mamutem, pak se slujním medvědem, pak se sobem žil. Aníž lze rozeznávati v době starokamenné dobu medvěda slujního, pak dobu mamuta, pak dobu soba, pak dobu medvěda, poněvadž mamut, nosorožec, lev společu žili se sobem, koněm, prasetem a celou faunou, ve vrstvě Schussenriedské objevenou.

Jedni tedy říkají, že člověk s mamutem žil, jiní, že nežil. A opět jiní tvrdí: člověk s mamutem žil, ale tehdy, když mamut vymíral, a člověk jej úplně vyhubil; dobu mamuta lze prodloužiti; obraz mamuta mohl býti udělán podle mamuta vykopaného.

Není tedy mamut dostatečnou časoměřou, která by nás poučila o stáří pokolení lidského.

2. Naplaveniny. — V ústí řeky Mississippi sahají prý naplaveniny do minulosti nekonečné; nejhlubší jsou z doby vysokých travin, vyšší z doby cypres, nejvyšší z doby dubů; naplaveniny cypresové záležejí z 10 oddělení. Ústí prý jest 158.400 let staré. Ve čtvrtém oddělení cypresovém našla prý se indianská lebka 57.600 let stará. Tak soudí Bennet Dowler. — Avšak Dr. Schmidt soudí jinak. Ústí jest staré 1676 let až po vrstvy cypresové včetně. Ona lebka zmizela; o ní víme ze zpráv, jež pocházejí z třetího a čtvrtého pramene. Lebka, jak vypravuje Drake, nebyla pod čtyřmi, přímo nad sebou nakupenými vrstvami, nýbrž na blízku a v stejné hloubce; u ní nebylo uhlu, ani popele, ani ozdoby indianské, jak tvrdil Bennet Dowler; spočívala na velmi pohyblivém písku, jenž nemůže býti časoměřou. Také C. E. Baer tvrdí: ona oddělení cypres nejsou přímo nad sebou jsou toliko v různých výškách; z nich nelze souditi na doby po sobě jdoucí,

V naplaveninách Nilových nalezly se kusy pálených cihel a hliněné střepy v hloubce 19 a 23 metrů; stáří jejich činí 12.000 až 30.000 let, počítá-li se podle množství naplavenin, jež každý rok přibývá. Tedy stáří pokolení lidského přesahuje tento počet let. — Avšak toto počítání není spolehlivo. Neboť 1. ve starém Egyptě, jako v Babylonii a Assyrii, užívalo se cihel sušených, z hlíny a slámy dělaných; teprve, když Římané Egypta se zmocnili, byly pálené cihly v obyčeji. Jsou tedy ony kusy z doby římské. 2. Není jisto, zda děly se změny v naplaveninách dříve tak, jako nyní, byla-li rychlost vody a hojnost zemin vždy táž, jako nyní. Povodeň může za jednu noc naplaviti tolik zemin, co vyžaduje za okolností pravidelných tisíce let. V naplaveninách Nilových dějí se arci zřídka nepravidelnosti; než Burmeister se domnívá, že dříve se naplavovalo více země. Také Lyell netvrdí, že by z nynějších naplavenin bylo možno souditi na dřívější. Eyth, inženýr, jenž pilně studoval naplaveniny Nilové, tvrdí pak toto: O množství naplavenin nelze říci nic určitého, jak dlouhé doby potřebí bylo, aby vznikly; nelze tedy o předmětech, jež v nich se nalézají, říci, jakého jsou stáří, jak dlouho v nich ležely. Mocnost vody není stále stejná. Moře splachovalo břeh Medokský v zálivu Gaskoňském od r. 1818.—1830. průměrně 15 metrů ročně; avšak od r. 1830.—1842. 29 metrů, od r. 1842.—1845. 35 metrů ročně. Podobně nevyžaduje zkamenění vždy téhož času. V předešlém století byl nalezen dřevěný kůl z doby císaře Trajana; půl palce jeho povrchu bylo proměněno v achat; z toho se soudilo: aby kmen, mající v průměru 6—8 stop proměnil se v achat, jest potřebí 2—300.000 let. Než v Americe nalezly se zkamenělé kmeny, na kterých bylo znáti stopy evropských seker. Dostačilo tedy asi 300 let. V Münstersku nalezly se křemeny a pazourky, ve kterých se objevily peníze biskupů münsterských ze 16. století. Není tedy působnost přírodních sil vždy a všude stejná.

Proto nejsou naplaveniny dostatečnou časoměřou, která by určila stáří pokolení lidského.

3. Hlodací činnost řek. — Řeka Somme měla v Pi-

kardii řečiště o 80—100 stop vyšší než nyní; dříve než si řečiště nynější vyhlodala, nanasla na křídové pahorky, údolí obkličující, u města Abbeville 10—14 stop vysokou vrstvu hrubého, bílého písku křemenitého s pazourkem; v této vrstvě jsou skořepky pozemských lastur, ve sladké vodě žijících, Pikardii příslušných, jakož i kosti mamuta, lva slujního, hyeny slujní a množství náradí a náčiní pazourkového; nad vrstvou touto jest obyčejný bílý písek s kaménky válenými a ložiska slínu, pak ještě výše vrstva hnědé hlíny, posléze vrstva obyčejné ornice. Odtud se soudilo, že stáří pokolení lidského jest nesmírně dlouhé.

Avšak jenom o části onoho množství náradí a náčiní shodli se učenci, že mohou býti výrobky lidskými, poněvadž ještě nyní někteří národové australští a američtí podobné náradí z kamene si dělají. Než nebyla při nich nalezena žádná kost lidská. Když pak byla vypsána cena, nalezen byl ve Moulin-Quignonu u Abbeville zub a čelist, než učenci nevědí, pocházejí-li tyto dvě kosti od člověka. Nelze tedy o těchto nástrojích říci nic jistého. Aniž shodují se učenci, zdali kosti zvířat, náradí kamenné a tyto dvě kosti náležejí téže době prastaré; někteří tvrdí, že nikoli a že nelze určití dobu, kdy všechny ony věci pospolu se ocitly. Posléze nelze určití naprosté stáří vrstev a náradí. Ovšem, kdyby byla řeka ustavičně tak zvolna vyhlodávala své řečiště, jako nyní, až by se toto o 100 stop snížilo, mohli bychom mluvit o době nesmírně dlouhé. Avšak nelze říci, kterak a jakou rychlostí dříve řeka své řečiště hlodala; a pak nejen vlny, nýbrž i jiné příčiny, zvláště zdvihy a klesy půdy, mohly přispívati ke snížení řečiště.

Není tedy hlodací činnost řek dostatečnou časoměrou, abychom o stáří pokolení lidského souditi mohli.

4. Zdvihy a klesy půdy zemské. — Břehy Skandinávské vynořují se z moře průměrem 2 a půl stopy za jedno století. Počítáme-li touto měrou, vyžadoval zdvih a kles Velké Britannie 224.000 let. Než Velká Britannie souvisela před dobou ledovcovou se souší; pročež náleží toto stáří také pokolení lidskému; neboť ve vrstvách St. Prestských ve Francii,

před dobou ledovcovou utvořených, našly se kosti slona středomořského, jež znamenány jsou črtami a jizvami, od lidí předhistorických nožem kamenným udělanými.

Avšak proč, kterak a čím Skandinavie se zdvihá, není povědomo; zdvih jest nestejný: na severu jest největší, k jihu se menší, na jihu se mění ve kles. Nelze tedy mluvit o průměru zdvihu, poněvadž průměrem obou pohybů jest nula. Dále není jisto, že zdvih a kles úplně sobě odpovídají. Kterak tedy možno nejistým měřítkem posuzovati zdvih Velké Britannie? Kromě toho jsou snad ve Velké Britanii zcela jiné poměry; snad působily zde jiné síly než ve Skandinavii. Jsou tedy 224 tisíce let pouhou domněnkou. Tento počet let nelze připsati pokolení lidskému; neboť o příčinách a současnosti doby ledovcové nevíme nic jistého; dále pochybuje se, že by vrstvy St. Prestské byly se utvořily před dobou ledovcovou, a že by několik neurčitých pruhův a trhlin na kostech zvířecích svědčilo o původu lidském.

Nejsou tedy zdvihy a klesy půdy zemské dostatečnou časoměrou, kterou bychom mohli souditi o stáří pokolení lidského.

5. Slatiny. — Boucher de Perthes soudí ze starožitností římských, jež ve slatinách pohřženy jsou, že slatin přirůstá po 3 centimetrech za 100 let. Tedy slatiny, jež jsou v onom údolí řeky Somme, jsouce 30 stop hluboky, vyžadují 33.000 let. Mnohem starší musí tedy býti ona vrstva, ve které jsou kosti mamuta, lva slujního, hyeny slujní a množství náradí a náčiní pazourkového, jež jest původu lidského. Je tedy stáří pokolení lidského nesmírně veliké.

Avšak, minouce mlčením, co jsme pravili o hlodací činnosti řeky Somme, tvrdíme toto:

Boucher de Perthes měřil tam, kde našel ploché mísy římské, v poloze vodorovné. Jeho měřítko nemůže platiti o slatině Sommeské, aniž může míti platnosti všeobecné. Neboť rašelina bývá někdy tak řídká, že těžké předměty hluboko se v ní ponoří, někdy zase tak hustá, že předměty

hluboko se v ní neponoří. Aniž jest možno stanoviti obecné pravidlo o vzrůstu slatiny, jenž se řídí různými poměry, množstvím látky, ze které rašelina se dělá, vlhkostí a zeminami, jež se přimísejí. Leonhard a Quenstedt tvrdí, že 6 stop hluboko vykopané rašelinové jámy ve Východním Frieslandu za 30 let opět srůstají; podle tohoto měřítka nebyly by vrstvy rašelinové v údolí Sommeském staré 33.000 let, nýbrž jen 200 let.

Nelze tedy z hloubky slatin souditi o stáří pokolení lidského.

Zvláštním druhem slatin jsou v Dánsku malé slatiny lesní; v jejich nejnižších vrstvách jsou smrky, ve vyšších duby zimní, v nejvyšších duby letní. Není tam buků, jež nyní v lesích dánských rostou; smrky a duby náležejí době předhistorické. S dobou smrkovou souvisejí zbytky kuchynské, Kjökkenmöddinger, hromady skořepek lasturových, kostí zvířecích, náradí kamenného a střepů hliněných; skořepky náležejí ústřicím, jež ve Východním moři se již nevyskytují; kosti náležejí tetřevům. Poněvadž tetřev živí se výpuky smrkovými, náležejí zbytky kuchynské době smrkové. Než v době smrkové pojídal člověk tetřevy, jakož i ústřice. Přesahuje tedy stáří pokolení lidského, jak Lyell tvrdí, 16.000 let.

Než o naprostém stáří zbytků kuchynských a současné doby smrkové nelze říci nic určitého. Neboť učenci nevědí, kterak zmizely z vod dánských ústřice, kterých lidé v době smrkové požívali. Lyell praví, že tím, že ve Východním moři ubylo soli; Vogl zase dí, že ústřice vyhynuly jinými zvířaty. Ani tento ani onen výklad nestačí, aby se z nich usoudilo stáří. Dále, jestliže mluví Lyell o 16.000 letech, jež mezi dobou naší a smrkovou uplynula, počítá Steenstrup toliko 4.000 let. Je tedy počítání to velmi nejisté. Posléze se neví nic jistého, kterak slatiny vznikají a rostou.

Nejsou tedy dánské slatiny lesní dostatečnou časoměrou.

6. Nástroje a náradí kamenné, bronzové a železné. — Pokolení lidské počalo prý dobou surovou, kamennou, po-

kročilo v době vzdělanější, bronzové, a posléze ocitlo se v době ještě vzdělanější, železné; každá z těchto dob předhistorických, jež po sobě v životě pokolení lidského následovaly, trvala tisíce let; připočtou-li se tyto předhistorické tisíce let k historickým tisícům, objeví se stáří pokolení lidského nesmírně dlouhým.

Avšak, nezmiňujíce se tuto blíže o prvotním stavu pokolení lidského, pravíme toto: Není pravda, že by se bylo pokolení lidské vyvinulo v těchto třech dobách po sobě jdoucích. Neboť vyskytuje-li se na některých místech jenom nářadí kamenné, na jiných jenom kovové, buď bronzové, buď železné, nelze z toho souditi, že všichni lidé, kteří užívali nářadí železného, musili míti dříve nářadí bronzové a ještě dříve kamenné. Záviseloť užívání a zpracování kovů v době dřívější, jako v nynější, na dvou podmínkách: na vzdělanosti, ze které nějaký kmen se již těší, a na snadnosti, kterou nějaký kmen ten neb onen kov zjednati si může. První obyvatelé Kalifornie nedospěli tak daleko, aby užívali zlata, kterým země jejich oplývala, a nechali je ladem ležeti; první obyvatelé Austrálie nemají doby měděné, ač jejich země mědí oplývá. Řekové však užívali bronzu, poněvadž nebyli nuceni opatřiti si železo, pokud se jim měď dovážela z Cypru; mezi starožitnostmi Egyptanů, kteří velmi záhy, jak Herodot dosvědčuje, železo znali, vyskytuje se skoro jenom nářadí bronzové. Bronzové věci skandinávské a německé nejsou výrobky tuzemskými, nýbrž z jihu přivezenými. Jsou tedy doby kamenná, bronzová a železná stupni vzdělanosti na zevnějších okolnostech velmi závislými, a proto jsou časoměrou příliš nedostatečnou, než abychom určili jimi stáří pokolení lidského. V jedné krajině byla doba kamenná, v jiné nebyla; kdežto ve střední Evropě již dávno doba kamenná přestala, trvá ještě na některých ostrovech Jižního moře. Dále není země, kde by lidé znali a užívali toliko bronzu a ne zároveň železa; nalézají se často pospolu zbraně a okrasy bronzové, železné, kamenné a rohové. U téhož národa mohly se vyskytovat v téže době výrobky kamenné a kovové; boháči měli věci dražší, kovové, chudáci

méně drahé, kamenné. Posléze postupnost oněch tří dob slouží archaeologii k veliké hanbě, neboť znalci kovů potvrzují, že vyráběti bronz vyžaduje větší vědomosti a obratnosti, tedy větší vzdělanosti, než dobývati železa z rudy, je kouti aneb slévati; měla by tedy doba železná předcházeti době bronzové. Odmítneme tedy postupnost oněch dob jakož i rozdělení doby kamenné na starou, střední a novou, a spojování těchto dob hlavních a vedlejších s dobou medvěda slujního, mamuta, nosorožce, soba, tura, třeba by mnozí archaeologové tak živě a obšírně dobu kamennou, bronzovou a železnou vypisovali, jakoby životu tehdejšímu byli bývali přítomni.

Nejsou tedy doby kamenná, kovová, železná časoměrrou dostatečnou.

7. Kůlové stavby. — Také ze staveb kůlových soudí se na nesmírně dlouhé stáří pokolení lidského. Abych příkladu užil, připisuje Morlot stavbám kůlovým na jezeře Ženevském 13.000 let. Dobu staveb kůlových spojují někteří s dobou dánských zbytků kuchyňských, čili s dobou pastýřskou, s dobou sobů, s dobou medvědů slujních a připisují pokolení lidskému více než 50.000 let.

Avšak Ondřej Wagner, Rütimayer, Vogt a jiní zamítají nesmírně dlouhé stáří staveb kůlových. Kůlové stavby švýcarské připisují Keller, Heer, Desor, Rütimayer, Lindenschmit, Hassler, Hochstetter době historické; německé a severoitalské připisuje Fr. Maurer prvnímu tisíciletí př. Kr.; Pallmann tvrdí, že stavby kůlové podnikaly se nejvíce mezi r. 500.—400. př. Kr. Hassler soudí, že stavby kůlové nepřesahují 1000 let př. Kr. Obyvatelé staveb kůlových pěstovali orbu a chov dobytka a byli obklopeni florou a faunou, která v oněch krajinách ještě posud jest, aneb jejíž vyhynutí nepřesahuje velice doby nynější.

Nejsou tedy stavby kůlové dostatečnou časoměrrou.

I zřejmo z toho všeho, že nelze z výzkumů geologických a nálezův anthropologických usouditi s jistotou stáří pokolení lidského. Ale tolik jest jisto, že 6000 let až po naši dobu sběhlých nelze pokládati za stáří plné, a že

tedy více let klásti dlužno. Většímu letopočtu Písmo sv, jak jsme se přesvědčili, nebrání. Ony však tisíce, o kterých někteří geologové a archaeologové bájí, nutno odmítnouti.

V

Zda stvořil Bůh pouhé duchy a jací jsou?

Zdali Bůh kromě přírody a člověka stvořil ještě pouhé duchy, Mojžíš zjevně nepraví, poněvadž chtěl národ svůj uchrániti nebezpečí, do něhož národové pohanští upadli, činíce z pouhých stvořených duchů bohy. V 1. verši 1. hlavy I. knihy Mojžíšovy čteme: »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi«; slovo nebe vztahují mnozí k pouhým duchům. Zdali to pravda, nelze s jistotou říci. Možno to však jest.

Než Mojžíš vykládaje pád prvních rodičů zmiňuje se o duchu zlém a dobrém, a proto předpokládá, že pouzí duchové od Boha byli stvořeni a že jedni z nich od Boha odpadli a věčné zatracení na sebe uvalili, kdežto druzí Bohu věrnými zůstali a blaženosti věčné si zasloužili. Také později mluví Mojžíš o andělech.

Zdaž protiví se rozumu, že Bůh podle zprávy Mojžíšovy pouhé duchy stvořil?

Že jsou andělé, nemůže filosofie, která důkazy jistotné čerpá ze zkušenosti přirozené, s plnou jistotou ze zřejmosti vnitřní dokázati, jako dokazuje, že jest Bůh, poněvadž pouzí duchové nejsou předmětem zkušenosti přirozené. Nicméně poskytuje filosofie křesťanská o jsoucnosti pouhých duchů, dříve již zjevením Božím poznané, důkazy ku pravdě podobné, vykládajíc, že jsoucnost pouhých duchů jest možna, záhodna a tradicemi národů zaručena.

1. Jsoucnost pouhých duchů jest možna. Možnost jest dvojí: logická, která v tom záleží, že výměr věci nechová v sobě odporu, a fysická, která v tom záleží, že jest příčina účinná, která věc tu učiniti může.

a) Výměr zní: Pouhý duch jest o sobě ostávající, stvořená, netělesná podstata. Pouhý duch, jsa stvořen, liší se

od Boha, o Sobě ostávající podstaty netělesné, nestvořené; jsa o sobě ostávající, liší se od duše lidské, podstaty stvořené, netělesné, povahu duchovou mající, ale podstaty specificky neúplné, která s tělem přirozeně spojena tvoří jednu jednotnou podstatu, specificky úplnou, o sobě ostávající; jsa netělesný, liší se od člověka, zvířete, byliny a nerostu, kteréžto podstaty o sobě ostávající, stvořené, jsou tělesny. Nechová-li v sobě pojem Boha, duše lidské, člověka, zvířete, byliny a nerostu odporu žádného, nechová ho ani pojem pouhého ducha. Neboť podstata může býti o sobě ostávající, může býti stvořená, může býti netělesná; pojmy pak: »o sobě ostávající, stvořený, netělesný,« mezi sebou si neodporují.

b) Účinnou příčinou pouhého ducha může býti Bůh, poněvadž jest bytost všemocná, která učiniti může všecko, co nechová v sobě odporu, co jest logicky možno. Zda říci lze, že Jeho moc stvořitelská jest vyčerpána podstatami tělesnými tak, že nemůže stvořiti podstatu dokonalejší, netělesnou? Je-li Bůh sám pouhý duch nestvořený, jelikož pouhým duchem býti není výhradním znakem Božím, proč by nemohl stvořiti z ničeho podstaty netělesné o sobě ostávající, když stvořiti mohl podstaty tělesné, o sobě ostávající? Kdo by moci této Bohu odepřel, řekl by, že Bůh není Bohem.

2. Jsoucnost pouhých duchů jest záhodna. Neboť a) podstata stvořená jest nejvyšší rod, kterému jest podřaděn nejvyšší druh, podstata tělesná. V logice však jest pravidlem, aby rodu podřaděny byly aspoň dva druhy. Avšak druhým druhem jest v našem případě podstata netělesná. Tedy rozdělení podstat stvořených doplněno jest podle zásady logické, vřadíme-li podstaty netělesné vedle tělesných.

b) Život lidský duchový, který duše lidská vede, myslíc a chtěc kromě života vegetativního a sensitivního, dává na srozumitelnou, že jest tvor, jenž bez života vegetativního a sensitivního vede život čistě duchový, dokonalejší, než jaký jest lidský život duchový, těla vyžadující. Jako bytnost člověka svým životem vegetativním a sensitivním poukazuje k bytnosti bytostí nižších, tak opět životem duchovým po-

ukazuje k bytnosti bytostí vyšších, pouhých duchů, střední místo zaujímajíc mezi stvořenou podstatou tělesnou a netělesnou.

c) Nelze říci, že by člověk byl tvorem nejdokonalejším, že tvor dokonalejší není možný. Neboť smrt, které člověk podle své stránky tělesné jest podroben, závada, kterou tělo překáží duši, poznání lidské, jež se netěší ze zřejmosti vnitřní a přímé ve všem a bludu jest přístupno, chtění lidské, jež bludným poznáním bývá svedeno a samo rozum lidský zatemňuje, dosvědčují, že člověk není tvorem nejdokonalejším. Proč by tedy nebylo tvora ještě dokonalejšího, vyššího, jakým jest pouhý duch?

d) Proč by nestvořil Bůh pouhého ducha, jenž Jemu jest podobnější než člověk, když jej stvořiti může a tímto stvořením dává Svou dokonalost na jevo u větší míře?

e) Svět je stvořen, aby svědectví dával o Bohu, Jenž jej hlavně a především k vůli Sobě stvořil; než člověk byl od Boha poslední mezi tvory viditelnými stvořen Tedy dříve, než byl člověk, komu měl svět dávatí svědectví o Bohu? Pouhým duchům, kteří slávu Boží ve světě poznávají a na ní zalíbení mají. A tak vracel se svět skrze pouhé duchy k Bohu, od Něhož vyšel. A pak člověk nemůže všecky tvory poznati, na nich zalíbení míti, jich užívati a je k Bohu vésti; jsou také lidé, kteří této povinnosti neplní. Je tedy záhodno, aby byli pouzí duchové, kteří by ji dokonale plnili.

3. Jsoucnost pouhých duchů jest nám zaručena tradicemi národů pohanských, kteří znají pouhé duchy, bytosti mezi božstvím a lidmi jaksi střední. V mythologii indické jsou Aditjové, geniové Boha Varuny. U Peršanů je víra v pouhé duchy zvláště vyvinuta; nalézáme u nich amšaspandy, izedy, fervery. U Babyloňanův a Assyřanů byli pouzí duchové bytosti nebeské, zářící, bohu podrobené. Bohové egyptští byli původně pouzí duchové nebeští, vyšší, osobní bytosti, geniové bytosti nejvyšší. Hesiod píše o třech myriádách duchů nesmrtelných, kteří Diovi poddáni jsou. Etruškové a Římané znali genie. Podobně věřili Slované na př. ve víly, Germané v elfy atd.

A kterak dověděli se národové o jsoucnosti pouhých duchův? Bůh zjevil prvním lidem, že jsou pouzí duchové; toto zjevení lidé podrželi, i když se rozešli na národy; národ židovský podržel je neporušeno, kdežto národové pohanští je porušili, činíce namnoze z duchů bohy.

Avšak nadpřirozené zjevení Boží mluví o jsoucnosti duchů dobrých a zlých. Co tomu říká náš rozum?

Není nemožno uznati, že jedni z pouhých duchů, původně vesměs dobrých, zůstali Bohu věrnými a věčné blaženosti si zasloužili, druzí pak že od Boha odpadli a k věčným trestům odsouzeni byli. Neboť právem žádal Bůh, aby pouzí duchové svobodnou vůli projevili při zkoušce, které je podrobil, aby hodnými se prokázali do konalosti a blaženosti, kterou jim udělil; odměna pak a trest, kterými provázeno bylo jejich svobodné rozhodnutí, nemohly nebyti věčnými, jelikož rozhodnutí jejich bylo zcela svobodné a stalo se bez účinu a pokušení jiných tvorův.

Není tedy s podivením, že u všech národů rozeznávají se duchové dobří a zlí: u Indů jest Veitra vůdcem zlých duchův, u Peršanů Ahriman, u Egyptanů, Feničanů a Maloasiatů Tyfon, u Číňanů Ci-yu. Zlí duchové vyskytují se vedle dobrých také u Řeků, Římanů, Etrusků, Slovanů (bělobohové-dobří, černobohové-zlí), Germanů (elfové světlí a černí). Zprvu byli duchové všichni dobří; pýchou však mnozí se pohoršili. Tak hlásají tradice Indů, Peršanů, Babyloňanů, Číňanů, Řeků. O pekle, do něhož zlí duchové byli vrženi, vědí Indové, Peršané, Číňané, Řekové, Germané.

Původ a osud těchto tradic je týž, jaký jsme shledali při tradicích, jež týkají se pouhých duchů vůbec.

Pouzí duchové mohou na lidi působiti, neboť jsou dokonalejší než lidé, a ze zkušenosti víme, že tvorové vyšší působí na nižší. Ovšem díti se může tak jejich silami přirozenými, podle jejich povahy buď dobré nebo zlé a způsobem, který jest od Boha ustanoven anebo připuštěn a který přirozenosti lidské neničí. Užívati jich může také Bůh, když se člověku nadpřirozeně zjevuje, podle jejich povahy buď k dobrému, jež chce působiti, aneb k zlému, jež tak při-

pouští, aby posléze dobrého bylo dosaženo. To vše rozumu se zamlouvá. O tom dává svědectví historické netoliko Písmo svaté, ale také tradice pohanské, jež dotvrzují, že duchové dobří lidem prospívají, zlí však jim škodí. Tak hlavním ochráncem národa Mexického byl Ficlipueli, kdežto Tlakatekolotl jest jméno ducha zlého, který často se zjevoval, aby lidi děsil a jim škodil; Valkyry byly ochranné družky hrdin germanských, zlí elfové pak lidem škodili. Totéž bylo u Peršanův a Slovanův. Černochoy pak chrání Fetišové proti zlým duchům.

A tak končíce toto pojednání o původu tvorstva, činíme to poznámkou, že stvořením přírody, člověka a pouhého ducha jest naznačena Trojice Boží.

HLAVA DRUHÁ.

○ pádu prvních rodičů.

§ 1.

Jaký byl prvotní stav prvních rodičů?

Jaký byl prvotní stav prvních rodičů, vykládá Mojžíš, an píše:

a) I. Mojž. 1. 26—28. Řekl Bůh: Učinme člověka k obrazu a podobnosti Svému; ať panuje nad rybami mořskými atd. A stvořil Bůh člověka k obrazu Svému; k obrazu Božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je. I požehnal jim Bůh a řekl: Rosttež a množte se a naplňte zemi a podmaňte ji a panujte nad rybami mořskými atd.

Když Bůh ostatní tvory ve stavu přirozeném tvořil, nerozmýšlel se aniž sám sebe se tázal, má-li je stvořiti; jenom o člověku tak učinil. Z toho následuje, že nechtěl stvořiti člověka toliko ve stavu přirozeném. O stavu nadpřirozeném svědčí slova: »k obrazu a podobnosti Svému«; »k obrazu« znamená dary přirozené, »k podobnosti« nad-

přirozené; neboť nezdá se, že by podobenství bylo zde pouhé synonymum obrazu. Obrazem Božím liší se člověk od ostatních tvorů viditelných, kteří prokazují toliko stopy dokonalostí Božích, tak že mezi oním a těmito jest rozdíl druhový, ne pouze stupňový; podobenstvím je člověk Bohu ještě bližší než obrazem. Člověku udělil Bůh plné, ač ne svrchované panství nad přírodou, jehož zajisté měrou takovou nevyžadovala přirozenost lidská. Konečně kázal Bůh prvním manželům, aby se množili a zemi naplnili; tedy dítky ploditi mohli též ve stavu prvotním, byť i nebyli zhřešili.

b) Tamtéž v. 31. A viděl Bůh vše, což byl učinil; a bylo velmi dobré. I stal se večer a jitro, den šestý.

Stvořením člověka stalo se tvorstvo, jež samo sebou jest dobré, jak Mojžíš připomenul při každém z předešlých dnů, velmi dobrým; je tedy člověk korunou tvorstva viditelného, stojí tedy nad zvířaty. Toto postavení vynikající má svůj původ nejen v darech přirozených, člověku od Boha udělených, ale též v darech nadpřirozených, kterými člověk stojí nad svou vlastní přirozeností.

c) Tamtéž 2, 8. Štípil Hospodin Bůh ráj rozkoše, — v němž postavil člověka, jehož byl učinil.

Zvláštní místo, ráj rozkošný ustanovil Bůh člověku za příbytek, nikoli místo kterékoli obyčejné, poněvadž obydlí odpovídati mělo stavu zvláštnímu, neobyčejnému, rozkošnému, ve kterém Bůh člověka stvořil, nadpřirozenému.

d) Tamtéž 15. Pojal Hospodin Bůh člověka a postavil jej v ráji rozkoše, aby jej vzdělával a ostříhal ho.

Vzdělávati jej měl člověk prací snadnou, aby cvičil své síly tělesné a duševní k rozmnožení slávy Boží a své blaženosti; ráj mu sloužiti měl za prostředek bohoslužby. Ostříhati ho měl člověk, aby ho nepozbyl hříchem, aby podržel darů nadpřirozených, jejichž majetek spojen byl s majetkem ráje, aby si poslušností v ráji prokázanou zabezpečil ráj ještě krásnější, nebe, slávu nebeskou, věčné, blažené patření na Boha.

e) Tamtéž 16, 17. Hospodin přikázal člověku řka: Ze všelikého dřeva rajského jez, ze dřeva pak vědění dobrého

a zlého ať nejíš; neboť v kterýkoli den bys jedl z něho, smrtí umřeš.

Bůh slíbil za jistou podmínkou nesmrtelnost těla; za tou příčinou byl v ráji strom života, jehož ovoce tuto nesmrtelnost působilo. Nesmrtelnost tělesná odpovídala nadpřirozeným darům duše lidské.

f) Tamtéž 19. Stvořiv Hospodin Bůh ze země všechny živočichy zemské a všechno ptactvo nebeské přivedl je k Adamovi, aby viděl, jak by nazval je; neboť jak nazval Adam každou duši živou, tak jest jméno její.

Člověk od Boha stvořen není malým dítětem, ale tvorem na těle a duši dospělým; myslí myšlénkami od Boha sobě vlitými, na jejichž základě dále rozvinuje činnost rozumovou, a uvádí ve skutečnost schopnost řeči od Boha mu poskytnutou, dávaje zvířatům jména.

g) Tamtéž 20. Adamovi nenalézal se pomocník podobný jemu.

Zvíře nebylo ani prvnímu člověku, od Boha stvořenému podobno, poněvadž má člověk duši rozumnou a svobodnou, zvíře však jí nemá.

h) Tamtéž 22—24. Pustil Hospodin Bůh sen na Adama; a když usnul, vyňal jedno z jeho žeber a vyplnil tělem místo jeho. I vzdělal Hospodin Bůh z žebra, kteréž vyňal z Adama, ženu, a přivedl ji k Adamovi. I řekl Adam: Tato jest kost nyní z kostí mých a tělo z těla mého; tato slouží bude mužice, neboť z muže vzata jest. Protož opustí člověk otce svého i matku a přidrží se manželky své; a budou dva v jednom těle.

Ačkoli Bůh požehnal prvním lidem, jako požehnal zvířatům, aby se množili, přece sám ženu k Adamovi přivedl; tedy učinil více, než co žádala přirozenost. Nadpřirozeně ustanovil svazek manželský. Adam pak nadpřirozeným světlem ozářen poznal původ a povolání ženy, jakož i nerozlučitelný svazek manželský.

i) Tamtéž 25. Byli oba nazí, Adam i žena jeho, a nestyděli se.

Smyslnost jejich úplně podrobena byla vůli, rozkazů rozumových poslušné.

k) Všecky události prvních rodičů se týkající vypisuje Mojžíš tak, že říci musíme toto Nadpřirozeně Bůh s nimi jednal, ač toho nežádala jejich přirozenost; otcovsky a přátelsky o ně pečuje; důvěrně s nimi obcuje. Byli tedy zajisté ve stavu nadpřirozeném, byli zajisté nadpřirozeně dokonalí na rozumu a svobodné vůli. Tato dokonalost nadpřirozená, toto obcování Boží nadpřirozené je zajisté také blažilo nadpřirozeně.

Z těchto slov Písma svatého, jako vůbec z celého obcování Boha s prvními rodiči vysvítá:

Jakmile první rodiče byli stvořeni, užívali údů vzrostlých a dospělých nejsouce věku dětského, nýbrž mužného; ideami sobě od Boha vlitými, kterých potřebí měli, o světě, sobě a Bohu věděli a rozumem svým uvažující pravdu dále poznávali; svobodnou vůlí po dobru bažili a na Bohu přestávali; podle potřeby schopnost řeči prokazovali. K těmto darům přirozeným z pouhé lásky přidal Bůh nadbytečné dary, kterých nepožadovala přirozenost lidská, An je uvedl do stavu nadpřirozeného, ve kterém s nimi důvěrně obcoval ne jako s poddanými, ale jako s přátely a dítkami nejmilejšími. Tento poměr záležel v tom, že Bůh je obdaroval milostí posvěcující, která vede k nadpřirozené dokonalosti rozumu a vůle a k příslušné blaženosti, která člověka činí, pokud možno, podle řádu nadpřirozeného účastným přirozenosti a blaženosti Boží. K těmto darům nadpřirozeným připojil Bůh dary kroměpřirozené, kterých nežádá nutně přirozenost, které člověka zdokonalují v mezích jeho přirozenosti. Tyto záležely v tom, že Bůh žádostivost jejich zcela podrobil vůli, rozkazů rozumových poslušné, že jim slíbil nesmrtelnost těla, že je učinil pány a svými náměstký, jichž by příroda poslušna byla, ovšem tak, aby svrchované panství Boha nevzalo škody. Tomuto stavu výbornému odpovídal ráj, zahrada, od Boha pro Adama upravená, vynikající vzrůstem bylin a vším, co člověku v přírodě připravuje rozkoš a radost, zahrada v zemi Eden, nynější Armenii položená,

zavlažovaná řekou, která později převraty zemskými se stala zřídlem čtyř řek, Eufratu, Tigridu, Gihonu, dřívější sídlo Kušitů protékajícího, nynějšího Arasu a Pišonu, bohatou Kolchidu protékajícího, nynějšího Čorogu; v ráji byl strom života, kterému dal Bůh nadpřirozenou sílu, kterou by první rodiče svému tělu zjednávali nesmrtelnost, a strom poznání dobrého a zlého, jemuž dal Bůh při zkoušce prvních rodičů význam nadpřirozený.

A) Pravda této zprávy Mojžíšovy filosofická.

První stav pokolení lidského nebyl surový.

Hmotaři se domnívají, že první stav pokolení lidského byl surový, divoký, barbarský, zvířecí. K nim se řadí též Rousseau. Mínění toto předpokládá, že prarodiče pokolení lidského se vyvinuli ze zvířat vývojem Darwinovým. Avšak filosofie aristotelicko-thomistická dokazuje, že tento názor jest nepravdiv z důvodů, jež poskytuje přírodní věda a psychologie. O tom jsme již mluvili při původu prvních rodičů.

Než zkoumejme blíže první stav.

První dva lidé, muž a žena, nemohli tak povstati, jak se nyní rodí dítě; neboť pták nepředpokládá vejce, ale vejce ptáka, což platí také o otci a dítěti. Dospělého těla musili býti první rodiče, měli-li se zachovati; než s dospělostí tělesnou souvisí přirozeně dospělost duševní. Sv. Tomáš Akv. píše S. Th. I. 94. 3. »Přirozenost vyžaduje, aby dokonalé předcházelo nedokonalému, jako předchází kon (actus) mohoucnosti (potentia); neboť co jest v mohoucnosti, není přiváděno v kon, leč skrze bytost, která jest v konu. A poněvadž bytosti na počátku byly od Boha stvořeny a upraveny, nejen aby samy v sobě bytovaly, ale také aby prvotěmi byly jiných, proto nabyly takové dokonalosti, aby mohly býti prvotěmi jiných. Ale člověk může býti prvotí jiného člověka, nejen pokud jej tělesně plodí, ale také pokud jej vyučuje a řídí. A proto jako byl první člověk stvořen dokonalým tělesně, aby mohl ploditi, tak opět byl stvořen dokonalým duševně, aby mohl jiné vyučovati a řídit. A proto první člověk od Boha tak byl stvořen, že měl vě-

domost toho, čeho bylo mu jako člověku potřebí.« Barthélemy Saint-Hilaire (*Journal des Savants* 862. p. 608.): »Buď počal člověk bytovati jako dítě, anebo jako dospělý. Já sám tvrditi neváhám, že člověk jako dospělý světlo denní spatřil, jsa dokonalým podle možnosti. Příčina jest patrna. Člověk dospělý mohl se zachovati, kdežto jsa dítětem byl by zahynul. Nepravím, že stvoření dospělého snáze možno pochopiti, než stvoření dítěte; avšak jsa dospělým mohl se zachovati a rozplozovati; jsa dítětem a sobě zůstaven musil zahynouti.« Podobně soudí M. Müller. (*Die Wissenschaft der Sprache*. S. 295.) Hettinger. (*Apologie des Christenthums* 2. 1. p. 315.) píše: »V jakém stavu si můžeme mysliti člověka v první době? Patrně jest, že počal jsa dospělým, jsa schopen, aby plodil, vyučoval, vzdělával. Byť i první ryby, obojživelníci, hmyz povstati mohli z vajec, nelze tak říci o ptáku, ssavci a člověku, poněvadž potřebují, aby ošetřováni byli od matky. Jako Minerva, která z hlavy Jupiterovy ozbrojena vyskočila, tak podobně spatřil první člověk světlo denní.« Tvrđiti tedy musíme, že první člověk vznikl, jsa tělesně a duševně dospělý. A věru povážíme-li, že jenom od Boha mohl býti stvořen, nebudeme pochybovati, že jej Bůh dospělým stvořiti mohl, jsa mocný, moudrý a dobrouívý a že jej takovým stvořil, aby odpovídal ideji, kterou o člověku měl.

Z toho následuje, že také společnost lidská byla podle potřeby dospělá, aby život její byl tělesně a duševně lidský, aby potřebám tělesným a duševním bylo vyhověno. Ovšem nebudeme očekávati, že první lidé již malovali, jako Praxiteles a stavěli telegrafy a železnice, že parním pluhem orali, že učené knihy psali; vzdělanost první společnosti záležela v tom, že mysli to, čeho bylo potřebí a tak, jak bylo potřebí, že tělu poskytovali, čeho zdraví tělesné žádalo, že Boha znali a ctili, zákonů mravnosti šetřili; další vývoj zůstaven byl příčinlivosti lidské.

Dále neodporuje rozumu, že první člověk byl ve stavu nejen přirozeném, o kterém jsme právě mluvili, ale také nadpřirozeném. Neboť přirozenost lidská nežádá sice, aby člověk

byl uveden do stavu nadpřirozeného, jenž jako pouhá milost z dobroty Boží pocházející přistupuje nadbytečně ke stavu přirozenému jej netoliko neniče, ale spíše povznášeje. Avšak rozum poznává, že takový stav není nemožný, že Bůh do něho může uvést, a že člověk může do něho býti uveden; neboť stvořitelem člověka jest Bůh všemohoucí, velemoudrý a nejvýše dobrotivý, pán svrchovaný, a ten, koho uvádí do stavu nadpřirozeného, jest člověk, jenž 1. nemůže Bohu překážeti, když mu stav nadpřirozený nabízí, jehož 2. přirozený stav podkladem jest nadpřirozeného, jenž 3. povinen jest dar vděčně od Boha přijati a jenž 4. působením Božím jej může přijati, jako přijati mohou nerosty, byliny a zvířata od člověka dokonalost, která jejich síly přirozené převyšuje. Dále udělením darů nadpřirozených sláva Boží ještě více na jevo vychází, a člověku se dostává dobrodiní nad míru vzácného, jemu k dokonalosti a blaženosti preveliké přispívajícího. Posléze budiž na mysl uvedeno, co řečeno bylo o možnosti zjevení nadpřirozeného; může-li Bůh člověka kleslého uvést do stavu nadpřirozeného, proč by jej nemohl uvést, když jej stvořil neporušeného?

Nejsou-li proti rozumu dary nadpřirozené, tím méně dary kroměpřirozené. Neboť týkají-li se ony dary duše, týkají se tyto těla, a sice 1. smyslnosti v těle své sídlo mající, 2. trvání těla, 3. poměru člověka k přírodě skrze tělo. Duše však úzce souvisí s tělem. Sluší se tedy, aby vyznamenání, jehož se dostalo duši dary nadpřirozenými, odráželo se také v těle způsobem příslušným, jaký se vyskytuje v oněch darech kroměpřirozených.

Posléze ráj není zbytečným, nepravdivým přídavkem zprávy Mojžíšovy, ale nutným požadavkem rozumu, jenž z přirozeného a nadpřirozeného stavu prvního člověka poznává význam ráje historický a symbolický. Neboť 1. maje tělo musil první člověk někde na zemi bydleti a jsa králem přírody, jenž na zemi zastupoval Boha, musil míti ve přírodě, která ho zcela poslušna byla, příbytek své důstojnosti a svého stavu výborného hodný. 2. Jsa knězem pří-

rody, t. j. prostředníkem mezi Bohem a přírodou, znaje poměr přírody k Bohu, jakož i svou povinnost, duchovně nejen sebe obětoval Bohu, ale i přírodu, zvláště onu část přírody, ve které žil, aby tím způsobem se vrátila příroda k Bohu, Jenž ji k vůli Sobě stvořil; a jako později zvířata nejlepší byla brána k obětování, tak i tato oběť měla býti důstojna Boha, měla prospívati člověku, měla povznášeti přírodu. Pročež příbytek prvního člověka jest ráj.

V tomto dokonalém a blaženém stavu měli první rodiče Boha čím dále, tím více poznávající Jej milovati, Jemu sloužiti, Jemu čest a slávu prokazovati. Toť úloha Boha důstojná, lidem dokonalost a blaženost zvyšující! Tuto úlohu plníce ve přírodě, skrze přírodu a s přírodou (Bůh postavil člověka v ráji rozkoše, aby jej vzdělával a ostříhal) měli uskutečniti úmysl, který Bůh má, stvořiv bytosti konečné nejprve a především k vůli Sobě, přídruženě k vůli tvorům. Takto přivádějící první lidé přírodu k Bohu, od Něhož pochází a k Němuž směřuje, měli se objeviti pány jejími, svrchovanému pánu i přírody i člověka podřízenými. Za plnění této povinnosti měli býti první rodiče po jisté době života pozemského v nebesích odměněni. Než úlohu tuto měli s nimi sdíleti jejich potomci, kteří by plozením všelikhého hříchu prostým z nich byli vzešli.

Proti tomu nemůže rozum ničeho namítati, buď že uvažuje Boha, buď že člověka, buď že přírodu.

B) Pravda historická.

O prvním stavu prvních rodičů učí nás zkušenost takto: 1. Z tradic, jak dokazuje Lüken (*Die Uroffenbarung oder die Traditionen des Menschengeschlechtes*) a Fischer (*Heidenthum und Offenbarung*) známo jest, že první člověk povstal jako člověk úplný a dokonalý, že stav prvního věku pokolení lidského byl zlatý t. j. dokonalý ve příčině náboženské a mravní, kdežto stav následující byl méně dokonalý. 2. Dějiny vypravují, že surovost, t. j. náboženská a mravní pokazenost, následovala po vzdělanosti náboženské a mravní, které se lidé odcizili vlastní vinou a svedením. 3. Ethnologie

dokazuje, že někteří národové, ač tak dlouho již trvají, pohřížení jsou ve stavu, který nazývají chtějí mnozí přirozeným, a o nich tedy že nemá platnosti domněnka o vývoji pokolení lidského ze stavu surovosti, že není nalezen národ, který by zcela byl surovým od přirozenosti a postrádal všeliké vzdělanosti, že surovost lidská není stavem přirozeným a vzniká, jestliže se odchýlí člověk od přirozenosti. Uvarov (Sur les mystères d'Eleusis p. 30) píše: »Stav člověka přirozený není ani surový ani pokažený; je to stav prostý, lepší, Bohu bližší; člověk surový a člověk pokažený jsou stejně Boha vzdáleni.« A připustme, že by pokolením lidským vládl zákon o vývoji ze zvířecí divokosti a surovosti. Pak by nemohl národ, jenž vzdělanosti se domohl, klesnouti nazpět do surovosti; avšak dějepis nás učí, že mnohý národ vzdělaný stal se surovým.

Vším tedy právem píše Hettinger 1. c. 321. »Ostatně nikdy a nikde se nenalezl člověk v pravém stavu přírodním, a cestující, kteří jej v minulém století hledali, našli lidožrouty. Všude jej nalézáme rozmanitě odrodilým a pokaženým, a proto kmenové, kteří neobcují s Evropany, nejen podléhají mnohým nemocem pro svůj způsob života, pro své nepravosti nepřirozené, pro opilství a bezstarostnost, ale také počtem ubývají; takovými byli kmenové, kteří s Evropany obcují, již dříve, než s nimi obcovali. Ideální přírodní člověk Rousseauův a pračlověk mnohých učencův našich, kteří jej považují za přechod opice ke člověku, nikde nebytuje aniž bytoval a ničím není než výmyslem, který si každý učiní libovolně podle mínění, jaké má o původu pokolení lidského.«

Zpráva Mojžíšova o stavu nadpřirozeném potvrzena jest tradicemi pohanskými, jež vypisují, jak důvěrně, otcovsky a přátelsky bohové s lidmi obcovali, jak s nimi sdíleli své myšlenky, svá tajemstva, jak je zvali ku svým hostinám, jak jim udíleli větší dokonalosti, jak je k sobě po smrti do svého sídla blaženého brali. O pravém stavu nadpřirozeném, jaký nám líčí Mojžíš prostě a jednoduše, nám sice nevypravují tradice pohanské, báječně vyzdobené a nesrovnalostmi

oplývající, ale jeví se v nich přece stopy toho stavu a upomínky.

O darech kroměpřirozených, byť i ne o všech třech, toť aspoň o posledních dvou vědí tradice pohanské. Neboť vypravují, že v ráji byl strom nesmrtelnosti, ovšem tělesné, že někteří smrtelníci dosáhli nesmrtelnosti tělesné, že nastane jedenkrát vzkříšení těla, že někteří smrtelníci podivu hodnou měli moc nad přírodou. A kroměpřirozený první dar usouditi lze z prvotního stavu nevinnosti, který tradice pohanské přivlastňují prvním lidem.

Posléze znají pohané ve svých tradicích ráj, jehož krásu a blaženost nemohou ani dosti vypsati, místo rozkošné, ve kterém lidé dříve bydlili, a jež nyní jest jim zavřeno, vysoké pohoří, horu světovou, ostrov blažených, sídlo zbožněných lidí prvních, sídlo duší spravedlivých, zahradu hesperidek, elyseum; národové hledají ráj tam, odkud jejich předkové vyšli; mnozí o čtyřech řekách mluví, jež z ráje vycházejí a o stromu života, nesmrtelnosti.

C) Pravda vztažná.

Zpráva Mojžíšova o prvním stavu prvních rodičů vztahuje se přímo k náboženství křesťanskému. Podle něho jest nynější stav lidský přirozený stavem, jenž z prvotního stavu přirozeného dokonalého vznikl pokažením. Dále jest podle něho přirozený stav podkladem stavu nadpřirozeného, do něhož má býti člověk uveden, když by stav přirozený byl vyhojen. Kromě toho jest uvedení člověka do stavu nadpřirozeného, jež se má státi podle náboženství křesťanského, návratem do prvotního stavu nadpřirozeného, ve kterém byli první rodiče. Po čtvrté náboženství křesťanské jest určeno pro veškeré pokolení lidské, jako první rodiče veškerého pokolení lidského byli uvedeni do stavu nadpřirozeného, který se měl státi dědictvím veškerého pokolení lidského. Posléze první člověk jsa typem budoucího Spasitele, jenž obnoviti měl původní stav, do něhož Bůh prvního člověka uvedl, byl postaven do ráje, který by znázorňoval blaženost poskytovanou v Církvě Spasitelově, jak na zemi

bojující, tak oslavené v nebesích. Jako v ráji, jest v Církvi strom vědění, kříž, a strom života, Kristus; v Církvi jest svátost oltářní, řeka moudrosti a milosti Boží, která ve čtyřech evangeliích se proudí světem.

§ 2.

Kterak první rodiče klesli.

Stav, do kterého první rodiče byli uvedeni, měli poznávat, uznávat a vyznávat; měli se v něm utvrzovati. K tomu cíli dal jim Bůh přikázání: »Ze všelikého dřeva rajského jez; ze dřeva pak vědění dobrého a zlého ať nejíš; neboť v kterýkoli den bys z něho jedl, smrtí umřeš. I. Mojž. 2. 16, 17.

Zkouška prvních rodičů skončila hříchem. I. Mojž. 3. 1—6.

A) Pravda zprávy Mojžíšovy filosofická.

Zkoumejme nejprve zkoušku prvních rodičů, oním přikázáním Božím naznačenou, které rozuměti třeba historicky a sice do slova, jak od Mojžíše se vypravuje, zdali se sluší, aby Bůh člověka zkoušel a člověk byl zkoušen, zdali k tomu potřebí bylo zákona daného, zdali bylo záhodno, aby tento zákon zakazoval jísti ze stromu poznání dobrého a zlého.

Bůh jsa dobrodincem z dobré vůle a milosti převeliké bez předchozí zásluhy lidské měl právo zkoušeti člověka, jenž dobrodiní přijal, zdali darů jest hoden, t. j. zdali člověk celou svou bytností Boha uznává svým pánem. Pročež dokázati měl člověk pokorou, že rozumem pyšně se nevyvyšuje aniž sebe pokládá za boha, poslušností, že vůlí svou podrobuje se Bohu, zdrželivostí, že smyslnou stránku své přirozenosti podřizuje nadsmyslné aniž přednost dává rozkoši smyslné před blažeností, kterou naléztí lze toliko v Bohu. Této trojí zkoušce přiměřeno bylo přikázání, jež nám Mojžíš vykládá. Byla však zkouška tato silám prvního člověka přiměřena a poměrům, jak patrnó. Také byla jemu prospěšna. Neboť kdyby první rodiče byli toto přikázání zachovali, byli

by po jisté době života pozemského smrti neokusivše dostali se z ráje pozemského do ráje nebeského, aby oslaveni patřili na Boha a Jeho blaženosti nekonečné byli účastnými. Také byli by jejich potomci od narození se těšili ze stavu jejich, který by byl dědičně přešel z rodičů na potomky, byli by se všichni narodili ve stavu milosti Boží nadpřirozené. Ovšem, osobní hřích byl by nebyl nemožným ani u prvních rodičů ani u jejich potomků, pokud by trval život pozemský; ale nebyli by se ho tak snadno dopustili, jsouce zachováním onoho přikázání Božího ve stavu milosti Boží utvrzení, aniž by se byl stal hřích osobní dědičným, jelikož by škodil pouze tomu, kdo by se ho dopustil.

Zkouška díti se nemohla přirozeným zákonem mravním, jelikož jeho poslušen byl první člověk z důvodů rozumem uznávaných, tak že člověk, plně jej, byl poslušen nejprve sebe, a jelikož duše prvního člověka, v nejčistším souladě žijíc, neměla by podnětu, aby protivila se zákonu. Musil to býti zákon daný, kterým by člověk se stal vědom toho, že onen soulad, kterým vůle jeho poslušna byla zákona rozumem nařizovaného, jest darem Božím, že rozum jeho jest obrazem rozumu Božího, že člověk není svézákonným, autonomním. Aby tento zákon daný zakazoval, bylo záhodno, poněvadž toliko zákaz prvního člověka, konajícího vše, co bylo přikázáno, přiměti mohl, aby se rozhodl pro Boha nebo proti Bohu. Zákaz tento takový míti musil obsah, aby člověk, jej zachovávaje, neměl jiné pohnutky, leč vůli, autoritu Boží, které kdo šetří, uznává Boha svým pánem. Posléze bylo záhodno, aby zkouška se děla nějakým předmětem v ráji. Neboť Bůh, když ponechával prvnímu člověku ráj za příbytek a majetek, mohl si vyhraditi jeden předmět z něho, tedy strom a ovoce jeho, mohl plné a výhradné panství nad ním sám Sobě zůstaviti, tak aby člověk nesměl ovoce z něho požívat. A tu měl první člověk příležitost, šetřením tohoto zákona Boha uznávati svým pánem svrchovaným. Strom tento prorocky nazván jest od Boha stromem poznání dobrého a zlého, ne snad, že by první rodiče nevěděli, co jest dobré a co zlé, ale proto, že zlo, jež posud znali

theoreticky, jež posud nebylo skutečno, nešetřením zákona měli sami na sobě zakusiti, tak je poznati prakticky svou vlastní zkušeností neblahou, tresty na sebe uvalenými.

Byla tedy zkouška tato výkonem náboženským, Boha důstojným, člověku velmi přiměřeným a prospěšným, pro další vývoj života lidského nevyhnutelným.

Zkouška prvních rodičů skončila hříchem. Zpráva Mojžíšova o něm není symbolická, jakoby si Mojžíš toliko vymyslel příklad o hadu a jablku, aby na něm znázornil způsob, jakým první hřích vznikl a jakým vůbec každý hřích následující vzniká, ale je také historická. Neboť 1. vypravuje Mojžíš, co se přihodilo před hříchem a po hříchu, jako skutečné události, aniž dává nějak na srozuměnou, že by allegoricky mluvil o pádu prvních rodičů. Opakem tento pád úzce souvisí s vypravováním o životě prvních rodičů celém, a proto, jakým jest u Mojžíše tento život, takovým jest i pád, t. j. historickým. 2. Lidem velice bylo na tom záleženo, aby zvěděli nejen, že se provinili první rodiče, ale také jak; ale tu by pouhá allegorie nestačila. 3. Písmo sv. považuje zprávu Mojžíšovu za skutečnou událost, porovnávajíc moudrost a ovoce spravedlivého se stromem života (Přísl. 3, 18; 11, 30), říká, že had svedl Evu chytrostí svou (2. Kor. 11, 3), že Adam nebyl sveden, ale žena, svedena jsouc, byla v přestoupení (I. Tim. 2, 14). 4. Tradice synagogy a Církve katolické potvrzuje historický ráz zprávy Mojžíšovy.

Co říká rozum této historické zprávě Mojžíšově?

Zkouška, kterou podstoupiti měli první rodiče, jinak nemohla se vykonati, leč pokušením, jež by je k tomu přimělo, aby se rozhodli buď pro Boha anebo proti Bohu. Toto pokušení přišlo na ně zevně. Ovšem, naprosto nebylo potřebí, aby přišlo zevně, poněvadž člověk jsa tvorem konečným, nakloniti se mohl sám sebou ke hříchu; ale vztažně bylo potřebí, uvážíme-li, že prvotní spravedlnost bránila zlé žádostivosti, že z nitra nemohlo býti zle působeno na obrazivost, že podle své přirozenosti člověk závisí na jiných tvorech, že pokušení zevnější mohlo zvýšiti zásluhu prvních

rodičů anebo zmírniti jejich vinu. Pokušitelem musila býti osoba, tedy pouhý duch, poněvadž jiné osoby stvořené nebylo kromě prvních rodičů a pouhých duchů ; musil to býti duch zlý, jenž Boha nenávidí, člověku závidí, na zlu samém zalíbení má. Zlý duch působiti musí zevně na člověka, poněvadž nitro lidské, Bohu zcela náležející, nebylo mu přístupno, poněvadž jinak nemohl působiti na obrazivost a smyslnou žádostivost. Zevně působiti mohl jenom skrze nějaké těleso, což jemu nemožno není, uvážíme-li, že panuje v přírodě zákon, aby nižším tvorem vládl vyšší. Že duch zlý zvolil hada, stalo se dopuštěním Božím, a poněvadž had jest obrazem lstivosti a zloby svůdnické. Mojžíš, mluvě o hadu pokoušejícím, nemíní hada sama, nýbrž ducha, z hada mluvícího, což vysvítá ze souvislosti celé události a z jiných míst písma svatého, kde se praví, že ďábel prvního člověka svedl ke hříchu : »Závistí ďábla přišla smrt na okršlek zemský« (Moudrost 2, 24). V tradici židovské nazývá se ďábel starým hadem. »Vy z otce ďábla jste, a žádosti otce svého chcete činiti. Ten byl vražedníkem od počátku a nestál v pravdě ; neboť pravdy v něm není ; když mluví lež, z vlastního mluví, neboť jest. lhář a otec lži« (Jan 8, 44). »Had starý, jenž slove ďábel a satanáš, který svádí okršlek země« (Zjev. 12, 9). V Církvi katolické vůbec pokládá se ďábel pokušitelem prvních rodičů.

Eva, hlasem pokušitelovým jsouc překvapena, ne poděšena neobyčejným zjevem, pozornost svou k hadu obrátila ; vědouc, že had nemluví, poznala, že se to děje nadpřirozeně, že zjev ten pochází od zlého ducha, poněvadž jenom zlý duch tázati se mohl »Proč přikázal vám Bůh, abyste nejedli z každého dřeva rajského ?« I mohla se ubrániti vlivu jeho, kdyby dobrovolně nebyla sluchu popřála hlasu pokušitelovu, kdyby se byla od něho odvrátila, jemu ani neodpovídajíc. Ale Eva, když ji ďábel svou otázkou pobádal, aby pochybovala o spravedlnosti zákazu Božího, tento zákaz dvojsmyslně zveličiv, dala se s ním do řeči a jmenovala důvod zákazu, dávajíc na srozuměnou, že ten zákaz následkem otázky ďáblovy zdál se jí býti tvrdým a účinek

neposlušnosti pouze ku pravdě podobným, ne jistotným, aniž tak hrozným, jak Bůh naznačil. Zároveň přiměl Evu pokušitel, aby si byla vědoma zákazu Božího a nemohla se vymlouvat, že zapomněla. Když tedy Eva pochybovala o spravedlnosti a pravdivosti Boží, osmělil se ďábel tvrditi, že nezemrou, ano, že budou rovni Bohu, okusí-li ovoce zapovězeného. Předpovídal jim, že, na Bohu nezávisíce, z vlastního vědomí určovati budou, co jest dobré a zlé, co dobrého a zlého je stihne, že budou ze své moci stanoviti, co mají činiti a co opomenouti, aby si zjednali blaženost. Snažil se Evu svést, aby zatoužila na Bohu nezáviseti, Jemu se podobati vševědoucností, naprostou svobodou a blažeností, aby toho dosáhla požíváním ovoce, jež prý jim Bůh zakázal ze závidosti a nepřízně. Eva mohla poznati zlobu a proľhanost pokušitelovu; než, poznání předpověděné a nezávislost ji lákala; pyšné této snaze povolila. A tu, když ona se vzdalovala od Boha, vzdálil Bůh od ní Svou milost. I zatemnil se rozum její, slábla vůle její. Pýcha a nevěra k Bohu provázeny byly smyslnou žádostí zlou. Neboť objevil se jí strom, na který dříve sotva pohlédla, dobrým a krásným; tato představa smyslná provázena byla žádostí, o které posud nevěděla; i podlehla vůle této žádosti smyslné, zákazu neposlušně se protivila a učinila, že hřích byl spáchán také činem zevnějším, požitím ovoce. A jako had Evu svedl, tak svedla Eva Adama.

Hřích prvních rodičů byl těžký, smrtelný, uvážíme-li, že tu šlo o setrvání ve stavu nadpřirozené dokonalosti a blaženosti a o potomky, že bylo hrozeno trestem smrti, že zákon byl přestoupen zcela vědomě a svobodně, že první rodiče se těšili z velikých darů přirozených, nadpřirozených a kroměpřirozených, že přikázání nemohlo býti mírnější, že uražen byl Bůh, nejvyšší jejich pán a dobrodinec nej-laskavější, že hřích záležel v nevěře, pýše, neposlušnosti a smyslné žádosti. Byl však lehčí než u pouhých duchů, poněvadž jejich poznání nebylo tak dokonalé, jako pouhých duchů, a poněvadž byli svedeni.

Že poznali první rodiče svůj hřích, dali na jevo studem

pohlavním, jenž jest následkem hříchu a jenž má také brániti před hříchem, útekem, kterým Boha se stranili, vynuceným přiznáním a omlouváním sebe.

B) P r a v d a h i s t o r i c k á.

Pád prvních rodičů, jak atheista Voltaire přiznává, jest základem theologie skoro všech národů starých, kteří ve svých mythech hlásají, že na počátku žili lidé nevinni a blaženi, smrti neznajíce, že skrze ženu vznikla všecka zla, jimiž se trápí pokolení lidské, ba i smrt. Ovšem, tradice pohanské nemají rázu všeobecného, jako zpráva Mojžíšova, nýbrž týkají se jisté země; přece však pohané nezapomněli na onen kraj země, odkud přišli, jako ku př. Prometheus, jenž při prvním pádu má účastenství hlavní, jest prvním Řekem, ale matkou má Asii, poněvadž Řekové přišli z Asie. Lokalisováním, k němuž přistupovala upomínka na společné východiště všech národů, nemohly nebyti tradice značně změněny, rozmanitě zabarveny a spojeny, tak že ku příkladu u některých národů jeví se první člověk stvořitelem, hřešícím Adamem a patriarchou potopním. Dále první člověk byl od pohanů rozmnožen a na všechny první lidi, kteří se také prokazují prvními bohy a původci všech bytostí, se vztahuje tradice o prvotní blaženosti a prvním hříchu, tak že sám první bůh a otec bohů zbaven byl své blaženosti, pozbyl svého panství, řecký Kronos, že stvořitel lidí, Brahma, stvořením lidí čili zplozením do hříchu padl a za trest na dlouhé časy do podsvětí uvržen byl; v mythech téhož národa pád prvních rodičů rozmanitě se opakuje. Po třetí tradice o pádu změny doznaly, jelikož za první hřích bylo pokládáno pohlavní spojení, jelikož hmota byla považována hříšnou, tak že hřích záležel v ponoření se ducha do hmoty, a pád lidí spojen byl s pádem pouhých duchů. Po čtvrté, co se stalo v životě prvních rodičů, rozděleno jest na více věků, ve kterých znenáhla pokolení lidské se kazilo, ku př. na čtvero.

Porovnáme-li tradice pohanské se zprávou Mojžíšovou, jest nám vyznati, že tato prostě a pravdivě nám líčí způ-

sobem, jaký se zamlouvá rozumu lidskému, a že ony, ač bubří bajkami rozmanitými a nechutnými, přece chovají v sobě jádro pravdy, jež vyhledati lze, vycházíme-li od zprávy Mojžíšovy.

Než netoliko v celku shledáváme zprávu Mojžíšovu o pádu prvních rodičů mythologiemi pohanskými potvrzenou, ale i rysy jednotlivými. Neboť mythologie pohanské znají zlého ducha, jenž svedl, znají hada, znají ženu, která první svedena byvši muže svedla, znají jablko, jehož požitím pád se stal, znají smyslnou žádostivost, jež pádem se vzbouřila proti rozumu, znají stud, kterým pád byl provázen. Posvátné písmo indické, Rig-Veda, zná strom Soma, který ztracenou nesmrtelnost vrací; v posvátném písmě perském, Avestě, čteme o stromu Haoma věci podobné; v assyrských památkách se vyobrazuje jeden strom od cherubů střežený, druhý strom s mužem a ženou, za kterouž jest had. Had jest u Parsů prvním tvorem, skrze který Ahriman říší Ormuzdovu kazí; ba v podobě hada jeví se Ahriman sám a také hadem se nazývá. U Indů a Feničanů jest had symbolem duše světové. U Řeků hubil Python, strašný drak, lidi. Mexičané ctili ženu s hadem. Sbírka mythů germanských nám představuje strašného syna Locke-ova jako hada, jenž zemi objímá. Také ve slovanském bájesloví jest had symbolem zlého principu. Arci přijměl blud, jenž později bude vysvětlen, pohany k tomu, že měli hada za dobrou bytost, lidem štěstí přinášející, jako za našich časů Schiller a Kant bloudíce nazývají prvotní hřích pokrokem na cestě vzdělanosti lidské. Že hada pokládali pohané za symbol plodnosti, souvisí s pádem prvních rodičů, po kterém se narodili Kain a Abel.

Proto praví sám Proudhon atheista: »Učení o prvotním pádu spočívá na souhlase pokolení lidského, je tedy víry naší velice hodno.«

O vztažné pravdě hříchu prvotního pojednáme ve stati následující.

§ 3.

Jaký trest stihl první rodiče a jaká pomoc jim přislíbena.

Poněvadž první rodiče těžce proti Bohu a sobě se prohřešili, propadli trestu vším právem; než nebyli potrestáni bez milosrdenství, jako pouzí duchové, poněvadž omlouvalo je pokušení, jež na ně působilo zevně. Proto byla pomoc možná, ne však nutná, spíše závislá na svobodné vůli a slitovné lásce Boží. Ale i v jiné příčině liší se pád prvních rodičů od pádu pouhých duchů; neboť pouhé duchy, kteří se nemohou rozplozovati, kteří sami pro sebe zhřešili, potrestal Bůh samotny, kdežto první rodiče zhřešili zastupující pokolení lidské, jež mělo z nich vyjít, tak že jejich osobní hřích stal se pro potomky dědičným. Tedy mluvíti budeme o trestu, pomoci a dědičnosti.

A) Pravda filosofická.

Jako poslušným šetřením zákazu Božího měli první rodiče si osvojiti darů nadpřirozených, jež jim Bůh z pouhé milosti nadbytečně přidal k darům přirozeným, aby je trvale podrželi a s přirozeností svou těsněji spojili: tak opět neposlušností, které se dopustili přestoupivše onen zákaz, stali se jich nehodnými a proto jich pozbyti musili. Sami sebe tedy připravili o přátelství Boží, s kterým spojena byla nadpřirozená dokonalost a blaženost, a hněv Boží na sebe uvalili, který ve slovech se jeví, jež Bůh po pádu prvních rodičů promluvil. Dále darů přirozených, rozumu a svobodné vůle, užili první rodiče zle nešetříce přikázání Božího; čímž se stalo, že přirozenost jejich duše, byť i nebyla zkažena, byť i nebyla podstatně změněna, nicméně v případcích čili mohutnostech, rozumu a svobodné vůle byla porušena, takže svobodná vůle stala se nakloněnou více ke zlému, ač přirozeně schopnou zůstala ke konání dobrého, a rozum se zatemnil, ač přirozeně schopným zůstal ku poznání pravdy; jejich svobodná vůle neměla již takového zalíbení, jako dříve, na Bohu s nimi otcovsky a přátelsky obcujícím; proto se

po pádu před Ním ukryli, a jejich rozum bloudil nenahlížeje, že se nemůže člověk před Bohem ukryti, před Bohem rozhněvaným a trestajícím utéci. Posléze pro dary nadpřirozené byly k darům přirozeným přidány dary kroměpřirozené; proto, když první rodiče pozbyli darů nadpřirozených a když porušili dary přirozené, nemohli podržeti darů kroměpřirozených; což vysvítá odtud, že se vzbouřila jejich smyslnost proti rozumu, že pozbyli dřívější plné vlády nad přírodou, že tělo smrti a trampotám bylo podrobeno, že z ráje byli vyhnáni. Tyto ztráty ohlašuje Bůh prvním rodičům zvláště; dříve však obrací se k hadu, jenž byl první rodiče svedl.

Had sám stížen byl kletbou, pokud jeho vlastnosti, jež dosud neškodily člověku, staly se jemu nebezpečnými; jeho přirozenost nemohla se kletbou změnit. Vlastně platí kletba ďáblu, jenž hada užil za prostředek ku svedení a záležela v tom, že ještě více potvrzeno bylo zavržení věčné, kterým jeho pád potrestal Bůh, a zvětšeno bylo opovržením, jehož se mu dostati mělo u lidí v míře ještě větší než dříve, že nepřátelství duchové panovati mělo mezi ním a pokolením lidským, zvláště ženou a jejím semenem t. j. synem, že vláda, které nad lidmi nabytí ďábel pádem prvních rodičů, skončiti má vítězstvím, kterým ďábel poražen bude; potrestán bude ďábel tím, že pokolení lidské, jež pádem prvních lidí ukoristil, bude z jeho moci vyrváno. Žena, druhá Eva, Maria, která není v moci ďáblů, porodí syna, jenž vítězně bojuvati bude proti ďáblu. Kletba, proti ďáblu vyřknutá od Boha, obsahuje první proroctví messianské, kterým se slibuje pomoc pokolení lidskému, ve kterém naznačeno jest pravé člověčenství Spasitelovo a pravé božství, panenství Jeho matky, Jeho boj proti ďáblu a vítězství.

Eva poněvadž první zhřešivši muže svedla a potomkům první ublížila, byla tím potrestána, že vrchní vláda, kterou muž obdržel nad svou družkou sobě rovnou a která měla býti lásky plna, se stala krutější a že plodnost, ve které po stránce přirozené povolání ženy záleží, a která ženě slouží po téže stránce ke cti, bolestmi stížena jest. Aby Adam, král přírody, za svůj odpor proti Bohu potrestán byl, do-

puštěním Božím se postavila jemu na odpor příroda trestajíc jej neposlušností za neposlušnost, ač nepřestal podle své přirozenosti býti pánem jejím; čímž se stalo, že péče o životy, jež jest po přirozené stránce hlavní úlohou muže, s velkými obtížemi se potkala. Také příroda, pokud se odnáší ke člověku, pánu svému, a pokud jí ďábel a člověk ke zlému užili, účastnou se stala kletby ďáblovy. Vládu člověk nad přírodou prokazuje menší; za to však ďábel nad přírodou nabyl moci po jistou míru.

Oba však rodiče potrestáni jsou smrtí tělesnou, smrti duševní, hříchu, odpovídající, a nemocemi a bédami, smrti tělesné předcházejícími. Tělesná smrt není od Boha, člověk sám na sebe ji hříchem uvalil, proto se považovala mrtvola za nečistou; tělesná smrt pokládá se za zlo, za nutnost člověka obtěžující, proti které se člověk brání.

Posléze vyhnání jsou rodiče z ráje, poněvadž pozbyvše darů, přirozenost svou porušivše a svůj poměr k přírodě změnivše byli ho nehodni.

Trestaje první rodiče Bůh spravedlivě projevil Se k nim milostivým, jelikož trest Boží má u člověka též ráz léku. Neboť přislíbil Spasitele; opatřil je oděvem, jenž by je pamatoval na hřích a ztrátu nevinnosti, jakož i na dobrotivost Boží, jenž by je cudnými zachoval a chránil před zlou povětrností; upravil smrt, odpor přírody a práci tak, aby to vše obětovali Bohu za svůj hřích a Jej usmířovali; vyhnal je z ráje a postavil anděla ke vchodu, aby lidé se nevrátili do ráje, nepožívali ze stromu života, Boha takto více neuráželi a v bédách pozemských nežili nesmrtelně, aby je ďábel podvodem dřívějšímu podobným nesvedl k neblahé vzdorovitosti a nekajivosti.

První rodiče pokání činili a odpuštění dosáhli. Neboť že věřice a doufajíce radovali se ze slíbeného Spasitele, souditi lze proto, že Adam jméno ženy své nazval Eva, poněvadž byla máti všech živých; dále pečoval o ně Bůh laskavě uděliv jim sukně kožené a obléknuv je; posléze nelze říci, že by Bůh, který lidstvu slíbil Spasitele, byl dopustil, aby prarodiče lidstva spásy nebyli účastni. A skutečně písmo

svaté praví: »Moudrost Boží vyvedla prvního člověka z provinění jeho« (Moudr. 10. 2.); téhož mínění je tradice židovská i křesťanská.

Hřích prarodičů osobní stal se dědictvím všech potomků jejich. V písmě sv. Starého Zákona jest naznačena tato dědičnost. Neboť písmo sv. učí: 1. Všichni lidé jsou od narození hříšní: (I. Mojž. 6. 5.) Viděl Bůh, že by mnohá zlost lidská byla na zemi a všeliké myšlení srdce náchylné bylo ke zlému po všechn čas. (8. 21.) Smysl a myšlení srdce lidského ke zlému nakloněna jsou od mladosti jejich. (Žalm 13. 3.) Všichni se odchýlili, spolu neužiteční učiněni jsou; není, kdo by činil dobré, není ani jednoho. (Přísl. 20. 9.) Kdo může říci: Čisté jest srdce mé, čist jsem od hříchu? — 2. Všichni lidé jsou hříšní, poněvadž počati jsou z nečistého semene, jež pochází od Adama: (Job 14. 4.) Kdo může čistým učiniti z nečistého semene počatého? (Žalm 50. 7.) V nepravostech počat jsem, a v hříších počala mne matka má. — 3. Hřích Adamův a jeho následky přešly na všechny potomky: (Moudr. 1. 13.) Bůh neučinil smrti, ale (2. 24.) závistí ďábla přišla smrt na okršlek země. (Sir. 25. 33.) Od ženy stal se počátek hříchu, a skrze ni umírají všichni.

Že všichni lidé, pokud jsou sami sobě zůstaveni a pouze přirozeným způsobem od Boha zachovávaní a řízeni, hříchů se dopouštějí, že hříšnost jest obecná, nelze zapřít, jelikož to patrně vysvítá ze zkušenosti. Zlo ethické jest skutečné, odporuje naší přirozenosti, není přechodem ku mravnosti, není nutné; jest ve člověku, nikoli mimo člověka, lpí na dobru; člověk jest sám vinen, dopustí-li se hříchu; člověk ač poznává, že nemá hřešiti a může nehřešiti, přece hříchu se dopouští dobrovolně od narození máje náklonnost ku zlému větší, která činem hříšným se prokazuje, jakmile rozum dobro poznávající a svobodná vůle po dobru bažící činnost svou nastupují. Také stíhají zla fysická člověka; odkud pocházejí? Nepravdivě vysvětlují zlo ethické a fysické nepravdivé názory: pantheismus, materialismus, dualismus, prae-existentianismus. Toliko dědičnost hříchu prvotního jest dostatečným důvodem obecné hříšnosti.

Hřích dědičný není pozitivnou jakostí, která by lnula ku přirozenosti duše lidské a k jejím mohutnostem; není ani něčím negativním, pouhým odepřením nadpřirozené milosti Boží, nýbrž jest privativním stavem, ve kterém duše v pravém smyslu zbavena jest této milosti, jako zbaven jest člověk šatu drahocenného, kterým dříve byl oděn. Potomci tedy Adamovi rodí se ne nazí, ale oloupeni o šat duchovní. Není to pro ně hřích osobní, od nich samých vykonaný, je to spíše držebnost, habitus, ale nikoli nezávislá na vůli Adamově, z nížto původ svůj vzala, nezřízená upravenost, pocházející z porušení onoho souladu, kterým sejevila prvotní spravedlnost, a záleží v tom, že se rodí potomci Adamovi zbaveni darů nadpřirozených, na rozumu a slobodné vůli porušení, podléhajíce vlivům zlého ducha, zlému působení vespolnému a vzdorům přírody člověku podrobené. Jde-li o ztrátu milosti Boží nadpřirozené, jest hřích dědičný větší než hřích všední; pakli o vinu, lehčí, poněvadž potomkové Adamovi se ho nedopustili svou vlastní vinou.

O jakési dědičnosti, ovšem nedokonalé, věděli a vědí učenci. Plato zajisté praví v Timaeu: »Přirozenost a schopnosti lidské se změnily a již na počátku v praotci byly porušeny.« Cicero ve spise Hortensius tvrdí takto: »Staří věštci a proroci majíce na zřeteli bludy a útrapy lidské tvrdili, že jsme v takovém stavu zrozeni, abychom pykali za jakousi nepravost v životě dřívějším spáchanou.« Göthe: »Uvažujeme-li bídu naší doby, zdá se, jakoby poslední den byl na blízku; zlo se množí od pokolení k pokolení. Neboť nejen hříchy otců našich na nás uvalují útrapy, ale i my přenášíme tyto zděděné chyby, jež svými vlastními rozmnožujeme, na své potomky.« Filosof Brandis doznává: »Učení o hříchu dědičném nebyl by Aristoteles zamítl.«

Hřích dědičný má svůj základ ve společnosti lidské, která tvoří jednotu tak souvislou, že každý člověk jednotlivý spojen jest s předky a potomky jak fysicky, tak ethicky. Praotec tedy celého pokolení lidského nejen sebe, ale i všechny potomky své svým hříchem prvním, kterého se dopustil nejen jako jednotlivec, ale také jako praotec, za jakého ne-

mohl se nepokládati, poněvadž k němu a Evě byl pravil Bůh, aby se rozmnožovali, v jehož semeni bylo jaksi zahrnuto veškeré potomstvo, přivedl do stavu hříšného, ve kterém se všichni rodíme. Kdyby prarodiče nebyli zhřešili, byli by opět svou svatost, spravedlnost a blaženost nadpřirozenou dědičně přenesli na své potomky.

Dědičnost hříchu prvotního, kterou vyžaduje spravedlnost Boží, neodporuje milosrdenství Božímu. Neboť Bůh slíbil Spasitele, ve kterého kdo doufá, když lituje svých hříchů a s pomocí Boží dobře činí, zahynouti nemůže. Aníž namítati lze, proč Bůh člověka uvedl do stavu nadpřirozeného, předvídaje, že z něho vypadne. Neboť kterak můžeme Bohu zazlívati, že nám podával více, než vyžadovala přirozenost naše? Vždyť sláva Boží stavem naším nadpřirozeným mnohem více může se objeviti a k dokonalosti a blaženosti mohem větší nás přivésti, tak že jeden člověk nadpřirozeně dokonalý převáží v této příčině mnoho lidí, toliko přirozeně dokonalých. Aníž hněvati se budeme na Adama, že zhřešil. Neboť kdož ví, jak by jeden každý z nás byl v oné zkoušce obstál? A pak hřích Adamův dal příležitost Bohu ku slitování, by nám poslal Syna Svého za Spasitele. Konečně umřeli nemluvně ve hříchu dědičném, dosíci ovšem nemůže blaženosti nadpřirozené, avšak této ztráty necítí a těší se z blaženosti přirozené.

B) P r a v d a h i s t o r i c k á .

Že pád prvních rodičů byl potrestán, Spasitel slíben a hřích dědičně na potomky přešel, dokazují tradice pohanské. Jak vypravuje pověst o Prometheovi, první člověk uraziv nejvyššího boha, na sebe a své potomky uvalil hněv boží, a Pandora, první žena, žádostiva jsouc věděti, co bylo zakázáno, skříni otevřela, ze které smrt a všeliká bída se rozšířily po celém světě a celém pokolení lidském, ale tak, že naděje spásy zůstala ve skříni a nezmizela; Prometheus, jenž byl předpověděl, že jedenkrát syn boží místo Zeva dojde vlády světové, od Heraklea, spásu přinášejícího, trestu byl zproštěn. Pohané vypravují o staré věštbě, že jedenkrát

zlý duch, jenž v nynějším věku světové vlády se domohl, bude přemožen a že se vrátí zlatý věk a vláda starého boha; tuto věštbu spojují s prvním člověkem a jeho pádem. Obvykle první člověk sám tuto věštbu ohlašuje. Spasitele považuje věštbu za potomka první ženy smrtelné, jemuž boha nejvyššího jako otce přivlastňuje. První žena se jeví v tradicích pohanských účastnou boje proti hadu (Leto u Řekův a její syn Apollo), a tvrdí se, že opět přijde věk zlatý, až se naplní doba hříchu, věk železný; touto první ženou není padlá Eva hříšná, nýbrž Eva panenská, spravedlivá, jakou byla před pádem. Ovšem, jsou tradice pohanské o spasiteli pokolení lidského všelijak přetvořeny, s jinými smíseny a fantasticky přetvořeny; jediná zpráva Mojžíšova jest ryzí. U všech národů nalézáme náboženské obřady očišťovací, jimiž s božstvím se smiřovaly dítky právě narozené. Všichni národové přinášely krvavé oběti smírné, aby následky viny vrozené odklízeli; ano Indové a Egypťané učili, že život pozemský jest doba trestu a pokání. To vše svědčí o dědičnosti hříchu prvotního.

C) P r a v d a v z t a Ź n á.

Zpráva Mojžíšova o pádu prvních rodičů, trestu, pomoci slíbené a dědičnosti hříchu prvotního se vztahuje přímo k náboženství křesťanskému. Od Ježíše Krista jest spravedlnosti Boží, pádem prvních rodičů uražené, dosti učiněno. Náboženstvím, od Ježíše Krista zařízeným, odpouštějí se tresty, na pokolení lidské uvalené, stav prvotní se vrací. Zasluh od Ježíše Krista, spasitele slíbeného, nabytých, stávají se lidé účastnými, a sice skrze znovuzrození, jež se děje v Církvi Kristově, nevěstě Jeho skrze znovuzrození duchovní.

Proroctví, kterým Bůh oznámil prvním rodičům budoucího spasitele, jest první proroctví messianské o Ježíši Kristu.

Adam kající typem jest Spasitele, který neduhy naše nesl, bolesti naše snášel (Is. 53, 4). Adam, v potu tváře své chléb jírající, typem jest Spasitele, krví Se potícího. Eva,

matka pokolení lidského, typem jest Marie, pravé matky živých, skrze kterou kletba, od Evy přivolaná, zrušena, a původce života nám darován byl.

HLAVA TŘETÍ.

Kterak se pokazili potomkové Adamovi.

Mojžíš vypravuje, jak po pádu prvních rodičů synové Adamovi Bohu obětovali. Oba bratři nemohouce za sebe sami dosti učiniti ze svého majetku obětovali Bohu, aby Jej usmířili.

Co tomu říká rozum?

Usmířiti člověka s Bohem může jenom spasitel, kterého Bůh sám naznačil v prvním proroctví messiánském. Než spasitel tento měl teprv přijíti, až by lidstvo bylo připraveno; před jeho příchodem musilo tedy se díti usmíření Boha darem Bohu nabízeným, t. j. obětí, k daru, který měl spasitel slíbený Bohu přinést, t. j. k jeho oběti se odnášejícím. Sebe nemohl člověk Bohu darem takovým nabídnouti, poněvadž jsa hříšným Bohu se nelíbil a poněvadž člověku přirozeným právem jest zakázáno sebe nebo jiného člověka zabiti; sáhnouti mu bylo k věcem jemu náležejícím, viny ethické na sobě nemajícím, plodinám zemským, zvláště zvířatům, jež podstoupiti mohou smrt, kterou člověk Boha nejvyššího urazivší zasluhuje. Oběť taková zastupuje oběť, kterou člověk sám sebe má Bohu obětovati; předmět takové oběti jest neosobný. Proto má taková oběť význam symbolický. K tomuto významu přistupuje význam typický, poněvadž předem vyobrazuje oběť, kterou měl přinést spasitel slíbený, a k ní se odnáší. Zastupuje tedy člověka, jenž pro své hříchy zasluhuje, aby byl zničen, majetek jeho při oběti zničený a nabývá usmiřovací ceny tím, že jest typem oběti, kterou měl spasitel slíbený přinést, že k ní se odnáší jako znamení k věci označené. Toho vztahu musí býti vědom člověk obětující; toto vědomí nemohlo nebyti v první době

temným; než čím více se blížila doba příchodu spasitelova, tím se stávalo jasnějším. Jako tedy proroctví o spasiteli prvotní pochází od Boha, tak i oběť s proroctvím úzce spojená ustanovena byla od Boha. Nelze pochybovati, že Bůh Adamovi samému přikázal obětovati, a že Adam toho rozkazu byl poslušen. Neboť jestliže synové Bohu obětovali, aby povinnosti náboženské vyhověli, nelze si mysliti, že by otec jejich nebyl tak učinil; kromě toho nevyplnil Bůh hrozby: »V kterýkoli den bys z něho jedl, zemřeš,« Adam pak dále žil a nazval Evu matkou všech živých, a to proto, že vyznali své provinění, jeho litovali, oběť přinesli a tak sobě přivlastnili již předem účinků díla spasitele slíbeného.

Mohli sice první lidé poznati svým rozumem, že člověku sluší ze svého majetku obětovati Bohu, aby Jej ctil, Jemu vděčnost prokázal, Jej prosil za dary a na jevo dal mysl kající. Ale z důvodů shora pověděných soudíme, 1. že Bůh sám prvním lidem poručil obětovati, jakož i odtud, že oběť se vyskytuje po všecky časy od prvopočátku u všech národů, kteří houževnatě na ní lpěli a ji konali velkými náklady, a že 2. Bůh sám oběti té udělil platnosti, aby za hříchy dosti činila, když by se konala s myslí kajicnou a když by k spasiteli slíbenému se vztahovala, poněvadž první podmínka nestačí ke smíření, jež vykonati měl spasitel již prvním rodičům slíbený, a poněvadž nemohli lidé obětem té platnosti přisuzující sami jim jí uděliti, aniž si pomysli, že by mohla krev zvířete vycezená zbaviti člověka viny a trestu smrti. A zajisté Židé ve Starém Zákoně věděli, že Bůh sám oběť ustanovil a ji učinil prostředkem zastoupení a usmíření (Mojž. III. 17, 11.), že krev zvířat obětovaných sama sebou smířiti nemůže člověka s Bohem (Is. 1, 11.), že oběti před příchodem spasitele slíbeného konané odnášejí se k oběti jeho budoucí a proto přestanou, až tato bude vykonána (Dan. 9, 27. Mat. 1. 10, 11.), že spasitel slíbený sám sebe za oběť krvavou přinese (Is. 53. celá), která obětem dřívějším udílela ceny, jestliže k ní se odnášely (Jan 1. 29, 36. Zjev. 13, 8. Žid. 10, 1.—18.). Význam obětí židovských nemohl býti jiný, než obětí, které konali lidé, pokud ještě

se nerozešli na národy; proto mohli jej pohané znáti, jak patrně z mythologie egyptské, v níž se dočítáme, že oběť od lidí přinesená sama sebou nemá ceny, že Bůh jediný jako kněz bere na sebe vinu a ji maří. Jestliže tedy pohané na pravý význam obětí svých zapomněli, sami to zavinili vzdalující se od Boha pravého, oddávající se vlivům zlého ducha, rozum svůj dobrovolně a svévolně zatemňující. A věru mezi pohany samými vyskytli se mužové, kteří nesmyslné porážení zvířat obětních kárali a proti zlu mravnímu pomoc hledali u Boha.

Oběť Abelova byla od Boha přijata, poněvadž s myslí kajicnou byla konána a se vztahovala k spasitelnému dílu spasitele slíbeného; než oběť Kainova byla od Boha zavržena, poněvadž těchto podmínek nebylo. A to dal Bůh na jevo způsobem nadpřirozeným, jakým nepřestal, jak z celého příběhu o Abelovi a Kainovi vysvítá, s lidmi obcovati, aby spasení došli. Jak dal na jevo, se nepraví, snad nadpřirozeným zapálením, anebo výslovnou výpovědí nadpřirozenou. Kain Abelovi záviděl a ve svém smýšlení nepřátelském tak se utvrdil, že Abela zabil, ač jej Bůh nadpřirozeně napomínal. Líčení zločinu Kainova jest zcela psychologické a odpovídá zákonům ethickým. Jako Adama, tak i Kaina chtěl Bůh přivést k lítosti; než Kain se zatvrdil ve svém srdci, proto jej Bůh, Jenž jest vždy hotov žehnati a dobře činiti, proklel. Touto kletbou na jevo vychází spravedlnost Boha trestajícího, hříšníka milosti Svě zbavujícího, kterážto spravedlnost hříšníka trestem k Bohu vyzývajíc usmířena býti může povždy zde na zemi lítostí a pokáním. Kletba Boží zločinu Kainovu jest přiměřená. Než Kain nedal se pohnouti spravedlivým trestem; zoufal si a bál se, že jej bratří a synové jejich zabijí. A tu jej Bůh ubezpečil, že nebude zabit, poněvadž chtěl, aby Kain nekajicný zde na zemi byl trápen tak dlouho výčitkami zlého svědomí, jak to zasluhoval; znamením pak, jež mělo jej chrániti před zabitím, byla snad buď skvrna čelo děsně hanobící anebo strašné zkroucení obličeje anebo třesení všech údů hrůzou naplňující. Načež odešel Kain a bydlil východně od toho místa,

kde byl ráj. Opustiv Boha přilnul se svou rodinou nezřízeně ke statkům vezdejšímu. Aby pak byl bezpečen, ohradil si obydlí a založil první město. Tak se rozštěpilo pokolení lidské hned po prvním pádě v rodině Adamově samé na syny Boží, kteří lnuli k Bohu, a syny lidské, kteří Boha opustili a o člověku se domnívali, že sám sobě dostačí.

Tradice pohanské mluví též o dvou synech prvního člověka. Peršané vypravují, že měl Kajomords, první člověk, dva syny, Natheka a Siameka, že onen na honbě byl zabit, tento moci zlých obrů podlehl a že oba nedostali se k vládě, jako také podle Mojžíše Kain a Abel nepočítají se mezi 10 patriarchů. Fenická mythologie vypravuje o dvou synech prvního člověka, že jeden z nich, jenž jako fenický Herakles se nazýval Chijun, Kewan, Keiwan, kterážto jména se podobají Kainovi, proti druhému ruky své pozvedl. Podle mythologie egyptské byl Osiris zabit od svého bratra, jenž se tu vyskytuje jako zlý duch Tyfon, a roztrhán; Isis pak, která se tu vyskytuje jako jeho matka, kvílíc hledá jej. Než poněvadž jest Osiris též prvním člověkem a Isis jeho manželkou, příběh o Kainovi a Abelovi opakuje se u dvou synů jejich. Pračlověku Šivovi a manželce Bhavani, první ženě, připisují Indové dva syny, Ganesu a Kartikeyu; onen obětoval první a od rodičů byl velice milován, tento byl pyšným bohem válečným, jenž ve 12 rukou nosil zbraně záhubné.

Abel je typem Ježíše Krista jsa prvním spravedlivým v pokolení lidském, prvním pastýřem, jenž z prvotin svého stáda přinášel oběť Bohu líbeznou, jsa pro spravedlnost a zalíbení Boží nenáviděn a zabit, jsa vyveden jako tichý beránek ze svého stanu a od svého stáda vzdálen. Kain je typem Židů, jelikož proti němu krev Abelova o pomstu k Bohu volala, jelikož byl od Boha zavržen, jelikož bydlil poběhlý na zemi, jelikož byl opovrhován a ušetřen. Eva smrtí Abelovou zarmoucená je typem Panny Marie pod křížem trpící a kvílící.

Nahradil Bůh prvním rodičům Abela Sethem, jenž po Adamovi se stal patriarchou. Patriarchové majíce otcovskou

moc vykonávali v rodině rozvětvené práva knížecí a kněžská a byli prostředníky nadpřirozeného zjevení Božího, z jejichž pokolení měl spasitel slíbený vzejíti. Těchto patriarchů, kteří nebyli nejstaršími syny, takže jim nenáležela důstojnost patriarchální dědičně podle těla, nýbrž skrze svobodnou volbu Boží podle ducha, bylo od Adama po Noěma deset: Adam, Seth, Enos, Kainan, Malaleel, Jared, Henoch, Mathusala, Lamech, Noë. Za jejich doby vedli lidé život dlouhý, někteří měli více než 900 let. Těmito roky nejsou míněny měsíce, ale roky pravé. Neboť kdyby to byly měsíce, měl by otec syny jsa 9, 8, 6, 5 roků stár. Aniž to jsou polovice nebo čtvrti roku; neboť není důvodu, abychom těmto rokům tak rozuměli. Po potopě klesá věk lidský, aniž užívá Mojžíš jiného slova, aby naznačil rok. A také víme ze samé zprávy Mojžíšovy o potopě, že rok 601 z roků Noěmových 950 byl obyčejným rokem, jenž sestával ze 12 měsíců. Z té příčiny mohl Jakob ve svém roce 130. Pharaonovi říci, že dnů jeho života jest málo, porovnájí-li se se dny jeho předků. Netrvá-li život lidský za našich dob 900 roků, nemožno říci, že za oněch 10 patriarchů tak dlouho netrval; neboť možno se domnívati, že poměry klimatické a vzdušné byly před potopou životu lidskému příznivější a že lidé před potopou žili prostěji a tak svůj věk prodlužovali. Konečně potřebí bylo takového věku dlouhého, aby pokolení lidské záhy se rozmnožilo, aby společnost lidská mohla záhy býti uspořádána, aby zjevení Boží se zachovalo v paměti neporušené. A zajisté mohla prozřetelnost Boha nejmocnějšího a nejmoudřejšího tak učiniti; první člověk mohl již tak býti od Boha stvořen, aby věku dlouhého se dožil. Za patriarchů předpotopních mnohá umění byla nalezena, tak zvláště hudební a kovářské kromě orby a chovu dobytka. Z patriarchů zvláště se podotýká Enos, jenž vynikal zbožností a bohabojností, jehož působením byl Bůh ctěn pravidelně a veřejně, a Henoch, jenž svatým životem obzvláště se líbil Bohu a jehož k sobě vzal Bůh i s tělem, jako později Eliáše. Než potomků Adamových, kteří se podobali Abelovi, Sethovi, Enosovi a Henochovi, co den ubývalo; neboť je ka-

zili jiní potomkové Adamovi, kteří následovali příkladu Kainova. Obojí potomci se mísili pohlavně; kteréžto manželství smíšené mělo za následek, že rostla mravní zloba obrovsky u potomků Adamových, postavou a silou obrovskou vynikajících.

I těchto patriarchů nalézáme stopy v mythologii pohanů. Chaldeové počínají své dějiny mythické 10 prvotními králi, kteří prý před potopou žili a mezi nimiž jest Xisuthrus, pamětník potopy. Také Peršané znají 10 prvotních králů prvního věku světového, kteří se nazývají pešdadih; u Indů se vyskytuje 9 nebo 10 pitri-ů, t. j. otců v době před potopou. Deseti patriarchů předpotopních jsou pamětlivi Číňané a Germáni. Jména mythická pamatují nás na jména biblická: chaldejský Oannes, frygický Hanak, řecký Inachus na Henocha, řecký Telchin na Tubalkaina, kretský Abelios na Abela, fenický Kevan, indický Kjavana, perský Kavi na Kaina, egyptský Thot na Setha, fenický Jarbas a Jubal na biblického Jabala a Jubala. Druhý prvotní král mythologie perské, Hušeng, proslul vynálezem věd a umění, zařízením čisté bohoslužby a podobá se Henochovi; třetí, Tahmurads, proslul vynálezem kouzelnictví, jemuž se naučil od devů či daemonů, a podobá se Kainovci Jaredovi, o němž praví tradice rabínská totéž; čtvrtý, Džemšid, proslul vynálezem orby, vína, stavbou hradu a ústavy monarchické a podobá se Kainovi a Noěmovi; za šestého krále, Feriduna, proslul vynálezem kovářství Kavi a podobá se Tubalkainovi. Jeden z indických pitri-ů, Narada, proslul vynálezem hudby a podobá se Jubalovi atd. O vynálezech mluví též mythologie fenická, čínská. V řecké mythologii našli synové prvotních lidí, ovšem zbožnění, umění: Hefaistos kovářské, Hermes nebo Apollo hudební. Josephus Flavius, dějepisec, uvádí svědectví nejznamenitějších dějepisců: egyptského Manetha, chaldejského Berosa, fenického Mocha a Hieronyma, Řeků Hekataia, Hellanika, Akusilaa, Ephora a jiných, kteří podle tradic mluví o vysokém stáří prvotních lidí. Totéž dokazují tradice Peršanů, Číňanů, Indů, amerických národů. Konečně vypravují jednomyslně tradice všech národů o prvotním po-

kolení obrovském a odporu, kterým obři nešlechtní proti božské bytosti brojili; obři podle těch tradic žili nejvíce před potopou, kterou svým odbojem proti božství zavinili. Řekové znali giganty, znali Lapithy a Centaury, znali Ota a Ephialta. Totéž říci možno o Germanech, Egyptanech, Arabech, Indech, Peršanech. Mexikáni vypravují o praobru Xolotlu, synu prvních lidí, jenž jako Kain své bratry zabil, z nichž jenom jeden jménem Citli se uvádí, a počítají 1600 obrů; Peruáni podobné pověsti mají. Obři tito neznamenaají přírodní síly první doby mezi sebou bojující, ale jsou historickým pokolením pradoby, jak patrno ze soudu kritických badatelů o starém světě, ku př. Macrobia, jenž praví: Gigantes quid aliud fuisse credendum est, quam hominum quendam impiam gentem deos negantem et ideo existimatam deos pellere de sede coelesti voluisse, jak patrno z palaeontologických výzkumů o zvířatech pradoby obrovských.

HLAVA ČTVRTÁ.

O potopě a její následcích.

§ 1.

Jak potopou zahynulo lidstvo, a jediný Noe s rodinou byl zachráněn.

I.

Děj potopy vylíčen.

Když co den počet spravedlivých se menšil a nespravedlivých rostl, až konečně jediná rodina Noemova zbyla spravedlivou: umínil Si Bůh hříšnou společnost lidskou potrestati, jak spravedlnost kázala a vina zasluhovala, a podle Svého milosrdenství zachrániti spravedlivou rodinu, aby se uvarovala duševní zkázy a stala se počátkem nové společnosti lepší, jež by toho trestu pamětliva jsouc nikdy v ne-

znabožství a nemravnosti tak daleko nepokročila, jako před tím trestem. Trestem, jemuž předcházela lhůta 120 let, poskytnutá od Boha k polepšení, a nápravou byla potopa.

Jak byla řízením Božím nadpřirozeným, zázračným společnost lidská potrestána a spolu zachráněna?

Že lidé nešlechtní byli napomínáni, aby se vrátili k Bohu, ač o tom se nezmiňuje Mojžíš, lze se domyslet ze lhůty 120 let, od Boha udělené a potopě předcházející. A zajisté Noë neopominul hlásati, jakým trestem Bůh pohrozil; také stavba korábu příležitosti poskytovala mluvit o potopě a vybízeti ku pokání. Možno tedy říci, že nebyla společnost lidská potrestána nebyvši napomenuta, a že trest ji zastihl, když nedbala žádného napomenutí. Tímto trestem mělo býti vyhubeno také tvorstvo rozumu nemající, poněvadž byvši společnosti lidské podrobena nemá cíle nejbližšího, je-li společnost lidská vyhubena. Avšak s rodinou Noěmovou mělo býti zachráněno po dvou zvířatech nečistých a po sedmi čistých, aby za potopy a po potopě sloužila člověku k oběti a za pokrm, aby nemusila býti znova stvořena. Jako pro Adama byla zvířata stvořena, tak opět pro Noëma, ve kterém měla býti společnost lidská zachráněna, měla býti zvířata zachráněna.

Bůh nadpřirozeně Se zjevil předpovídaje potopu a poroučeje Noěmovi, aby si vyhotovil koráb, ve kterém by se svou rodinou a jistým počtem zvířat se zachránil. Spolu jej poučil, kterak by jej zhotovil. Koráb byl 300 loket či 157·5 metru dlouhý a 30 loket či 26·25 metru široký a 30 loket či 15·75 metru vysoký a držel v sobě 65·116 □ metru. Jak se zdá, pracoval Noë na tom korábu, jenž se podobal podlouhlému hranolu, se svými syny a jinými najatými dělníky asi 70 let. Koráb nebyl opatřen kormidlem a byl ustanoven k tomu, aby nesl veliký náklad, aby chránil před deštěm a ve vodě neutonul; a že cíle svého dojití mohl, dokázal v 17. století Hollandan Jansen, jenž podle biblických rozměrů vyhotovil archu. V korábu měla býti zachráněna také zvířata čistá i nečistá. Zde poprvé uvádí Mojžíš rozdíl mezi zvířaty čistými i nečistými, jakoby již dříve byl usta-

noven, jakoby se sám sebou již rozuměl; zdá se, že rozdíl od Boha samého byl již na počátku ustanoven, když lidé počali obětovati. Čistými se nazývala ona zvířata, jež se živí rostlinami a život vedou fysicky čistý, zvláště domácí; právě těchto zvířat, která jsou člověku velice milá, která označují duševní čistotu obětujících, má se člověk zřici, aby je obětoval. Nečistými se nazývala, jež hubí jiná zvířata a živí se látkami hniječnými, jež vedou život fysicky nečistý, jež připomínají smrt a její příčinu, hřích. Tento rozdíl má na paměť uváděti úctu k Bohu nejvýše svatému a péči o vlastní svatost. Aby v korábu bylo dosti světla a vzduchu, rozkázal Bůh Noěmvi udělati okno, které pokládati lze za otvor kolem celého korábu v hořejší části stěn pobočných udělaný, ovšem tak, aby voda nevnikala do korábu; kromě otvoru toho udělal Noě okno, jež by otevíral a zavíral; konečně nezapomněl na dvěře, kterými by se vcházelo a vycházelo. Rozumí se samo sebou, co Mojžíš neuvádí, že Noě učinil stoky, aby zachován byl koráb čistým. Že Noě udělati mohl takový koráb, nelze zapříti; neboť povědomo z doby 10 předpotopních patriarchů, že lidé nebyli neznalí umění tesařského a kovářského, a Bůh, když dal rozkaz, také pomáhal, aby rozkaz byl vyplněn. Když lhůta 120 let vypršela, a lidé se nepolepšili, rozkázal Bůh Noěmvi vejíti s rodinou a zvířaty do korábu. Že Noě sám některá zvířata uvedl, ale všechna, jež měla býti zachráněna, neuvedl, nelze zapříti; poněvadž tu šlo o potopu zázračnou, zázračně také Bůh způsobil, že zvířata zvláštním pudem do korábu sama se ubírala.

I nastala, když Noě byl v 600. roku svého věku, potopa. S nebeské klenby a z hlubin země hrnula se voda 40 dní a 40 nocí a stanula konečně loď nad horami 15 loket či asi 8 metrů zvýší; i stála voda od té chvíle, kdy začalo pršet, na zemi 150 dní.

Kdy se stala potopa Noěmova, nelze říci, jak patrně z Hlavy první IV. O stáří pokolení lidského 1.

II.

Potopa Noěmova uvážena s hlediště přírodop-
zpytného a anthropologického.

Obdobu potopy Noěmovy shledáváme v přírodě. Neboť ačkoli se rozeznává od ní geologické diluvium, jehož příčinou jedinou není voda, tak že s ním není totožna, aniž ze stop diluvia geologického lze souditi na skutečnost její: přece ku pravdě se podobá, že potopa Noěmova se záplavami diluvia geologického souvisí, že tvoří jednu jejich část, snad poslední, že byla provázena mnohými zdvihy a klesy, jakož i záplavami v těch krajinách některých, jež nebyly přímo jí vydány. Sil přírodních užil Bůh, aby Svou všemohoucností učinil, co před 120 lety sám předpověděl, co jest mimo řád v přírodě vůbec zachovávaný, co by pouhými silami přirozenými nebylo tak se stalo, jak se to stalo při potopě Noěmově. Potopa Noěmova je tedy pravý zázrak, ač s přírodou souvisí.

Potopa Noěmova nemohla zastihnouti veškeru zemi. Neboť byla-li geograficky všeobecná, musily *a)* všechny druhy zvířat ve vzduchu a na pevnině meškajících, jak nyní žijících tak již vymřelých, v arše naléztí obydlí a potravu; ale tolik nebylo v arše ani prostoru ani potravu ani lidí. Aniž se mohla zvířata různých podnebí v arše přizpůsobiti stejným poměrům. *b)* Všecka zvířata nyní žijící musila se po celé zemi rozšířiti odtud, kde po potopě stanula archa. Což nelze připustiti, uvážíme-li ostrovy a souše, vodou oddělené a klimatické rozdíly pásem. *c)* Vody sladké a mořské se musily promíchat; nemohla tedy mnohá zvířata vodní se zachovati. Tedy mimo archu nemohla žítí a do archy nebyla přijata. *d)* Tolik vody nebylo, aby celá země nad hory nejvyšší byla jí pokryta; dešti tak dlouho po celé zemi trvajícím brání přirozené zákony o ochlazení a tlaku vzduchu. Tyto námitky nevyvrátí, kdo se utíká k nesčetnému množství nejpodivnějších zázraků; neboť písmo svaté nám o nich nevypravuje; filosofové a theologové právě křesťanští, následující sv. Otců, zakazují bez patřičných důvodů odvolávati se

k Božské moci zázračné. Aniž nás Písmo sv. nutí mluvit o potopě celou zem pokrývající; neboť výrazy všeobecnosti zeměpisné, kterých Písmo sv. užívá o potopě, vyložiti sluší obratem synekdochickým, který nemůžeme v Písmě sv. na jiných místech některých neuznati: Gen. 41, 54. 57; Deut. 2, 25; Act. Ap. 2, 5. Měl zajisté spisovatel potopy na zřeteli zemi, pokud jemu byla známa, aniž chtěl vypravovati děje, které se staly mimo jeho obzor. Aniž může býti určitý rozsah potopy zeměpisný předmětem víry; pročez souhlas sv. Otců o zeměpisné všeobecnosti netýká se víry nemůže přiměti theologa, aby ji tvrdil. Posléze nerozhodla Církev katolická o zeměpisném rozsahu potopy ničeho aniž brání tvrditi rozsah částečný. Mnoho tedy theologů zastává částečnost zeměpisnou. Hummelauer uvádí (Stimmen aus Maria-Laach 1879. XVI. p. 162) jména 16 katolických učenců, geografické částečnosti přejících; kterýžto počet valně vzrostl až po rok 1899.

Podobnou však jistotou nelze určití rozsah potopy anthropologický, zdali celé pokolení lidské bylo zastiženo potopou, či pouze část; neboť není rozhodných důvodů, ani ze kterých by jistotně následovalo, že lidé žili také mimo částečný rozsah potopy zeměpisný, ani které by jistotně dokazovaly, že částečný rozsah anthropologický odporuje učení Božímu. Může věru theolog lnouti buď ku všeobecnosti anebo částečnosti anthropologické; Církev katolická nerozhodla. Podle některých theologů katolických, na př. Hummelauera, Schöpfera, Schanze, Breitunga, Corluy, Duilhé de S. Projet, Le Hir, Newman, Fontaine, Motais, Smith, kardinála Gonzales, biskupa Martinez y Vigil, Beck, Zaborski se podobá pravdě, že rozsah anthropologický jest částečný, že sice *v zeměpisném rozsahu potopy částečném všichni lidé zahynuli kromě rodiny Noëmovy, že však žili mimo tento rozsah lidé, kteří potopou nebyli zastiženi.* Neboť částečnost anthropologická jest důsledkem částečnosti geografické; je-li dovoleno ve zprávě o potopě *všem* zvířatům, *celé* zemi, *celému* nebi rozuměti ve smysle částečném, musí totéž platnost míti o *všech* lidech. Ovšem namítá se: Všeobecnost anthro-

pologická není sice vyžadována souvislostí zprávy, ale jest vyžadována cílem trestající spravedlnosti Boží; potopou má býti potrestána zkaženost mravní; tato však byla všeobecná, vyjmeme-li rodinu Noěmovu; proto podrobena bylo potopě veškeré lidstvo. Avšak rozsah zkaženosti mravní musí býti posouzen ze slov Písma svatého. Písmo svaté však týchž slov užívá, i když líčí zkaženost, i když vypisuje potopu; proto jest nám i tu se tázati: Máme těm slovům i při zkaženosti rozuměti ve smysle částečném? Uvážíme-li, co potopě předchází a co ji provází, řekneme: Ano. Před potopou nevšímá si již Písmo svaté velké části pokolení lidského a po potopě zužuje stále obor pokolení lidského, k němuž se vztahuje, jelikož na tom hlavně jest záleženo, aby rodokmen spasitele slíbeného byl určován, aby děje byly vypravovány, jež s vůlbou praotců úzce souvisejí; pročež nepodobá se, že při potopě se mluví o *celém* lidstvu. A také Písmo svaté pokládá zkaženost, která potrestána byla potopou, za následek pohlavního spojení synů Božích a dcer lidských, jež mělo do sebe zajisté ráz toliko částečný; ze zprávy Mojžíšovy samé ještě nevysvítá, že zkaženost *téhož* trestu hodná byla všude, že tedy potopa potrestala *celé* lidstvo. Dále se namítá, že Písmo svaté na jiných místech: Eccli. 44, 18. 19. Hebr. 11, 7. 1. Petr 3, 20. Petr 2, 5. o potopě tak mluví, že ji pokládati musíme za trest *celého* lidstva. Avšak na oněch místech nechce Písmo svaté vykládati rozsah potopy, ale poukazuje toliko k potopě; musí tedy ona místa býti vyložena zprávou Mojžíšovou, ale ne tato oněmi. Posléze namítá se proti částečnosti anthropologické souhlas sv. Otců o všeobecnosti a typický ráz archy, znázorňující Církev, mimo kterou není spásy. Avšak Církev se znázorňuje tím, že *v rozsahu potopy* nebylo spásy leč v arše; o tom, co se dělo mimo rozsah, není řeči. Souhlas pak sv. Otců netýká se víry; neboť buď že mimo rozsah zeměpisný lidé byli, anebo nebyli, buď že lidé byli všude téhož trestu hodni anebo nebyli, buď že Noë jest druhým Adamem celého pokolení lidského anebo jen části, víra škody netrpí; částečností potopy anthropologickou není jednota pokolení

lidského rušena. Proto Církev katolická nebrání těm, kteří zastávají částečnost anthropologickou. Tedy exegese Písma svatého a dogmatika nejsou proti částečnosti anthropologické. Posléze nemusí sice theolog, přihlíží-li k ethnografii, o tvorbě plemen lidských jednajících, k linguistice, o vzniku různých řečí jednajících a k palaeontologii, nalézající již v době potopy lidstvo po celé zemi rozšířené, tvrditi částečnost potopy anthropologickou, poněvadž oprávněným požadavkům těchto tří věd vyhověti může pošnutím potopy do vzdálenější minulosti; avšak neodporuje-li částečnosti anthropologické, nestaví se již z předu proti výzkumům těch tří věd, aniž o něm říci lze, že jenom tehdy přizpůsobí výklad Písma svatého výzkumům vědeckým, když jest přinucen, že jest nepřitelem vědeckého badání. Může tedy katolík zastávati částečnost anthropologickou, byť i nebyla ještě naprosto nutna.

Voliti může každý podle svých důvodů buď obecnost anebo částečnost anthropologickou. Že theolog katolický s dobrým svědomím voliti může, jest patrné. Neboť sv. Otec Lev XIII. přijal dedikaci spisu »Commentarius in Genesim«, ve kterém spisovatel Hummelauer hájí tuto svobodu. Tuto svobodu hájil r. 1892 též theolog Semeria ve schůzi kongregace Propagandae Fidei, které předsedal kardinál vikář. Ale to tvrditi musí theolog katolický, že v rozsahu potopy Noěmovy *všichni* lidé zahynuli kromě Noěma a jeho rodiny.

III.

Potopa Noěmova uvážena s hlediště dějepisného.

Že potopa biblická skutečně se stala, dokazují mytologie pohanské, jež znají potopu biblickou, ač ji všelijak přetvořují, báječně vyšňořují, s jinými událostmi nepatříčně spojují, v zemích jednotlivých umísťují, ač o ní tak ryzé, úplné a pravdivé svědectví nepodávají, jako zpráva Mojžíšova. V Asii západní mají tradici babylonskou, assyrskou, fenickou, frygickou, syrskou, ve východní perskou, indickou, čínskou, japonskou, v Evropě attickou, thessalskou, fokickou, samo-

thrackou, keltskou, ruskou, germánskou, litevskou, v Africe egyptskou, yumalskou, hottentotskou; v jižní a severní Americe měli pohanské tradice o potopě Peruani, Mexičani, obyvatelé na Orinoko, Indiáni různých kmenů, v Australii obyvatelé ostrovů Sandwichských, Společenských, Raiatea, Fidši, Tahiti.

Alex. z Humboldtů *Reise in die ä. n. Gegenden* p. 408.: Kdo pozorně zkoumal mexikánské starožitnosti z doby, jež před odkrytím Ameriky předešla, kdo poznal kraje a kmeny střední Ameriky, tomu nepřipadne na mysl vlivu křesťanských věrověstů připisovati, co u obyvatelů střední Ameriky podobností svou nám připomíná Evropu. Welcker *Griech. Götterlehre* 771.: Stará tradice o velké potopě nepovstala usuzováním, pozorováním kamenů na vysokých horách nalezených, škeblemi proniklých, vodou vyhloubených, ale předpokládá skutečnou událost. Alfr. Maury *Revue de deux mondes* sv. 28. str. 643. Tradice o potopě tak jest stará, tak všeobecná, jest posvěcena auktoritami tak vážnými, že jest nesnadno ji pokládati pouze za výmysl lehkověrnosti prvních dob. Okolnosti sice báječné provázejí přemnohé povídky, ve kterých je tradice tato obsažena, ale pod rouškou mythickou se skrývá událost skutečná, která zůstavila stopy v paměti lidské a v ní utkvěla v rysech nesmazatelných. Jest nerozumno a nespravedливо zamítati skutečnost potopy a vypravování biblické, o ní vydávající svědectví vážné, vyskytující se v nejstarších památkách pokolení lidského.

Tradice pohanské vypravují nejen v celku, ale také v jednotlivostech, jež shledáváme u Mojžíše, a sice o nepravostech, pro které bylo lidstvo potrestáno, o jedné rodině zachráněné od utonutí, o lodi, o hoře, na které loď stanula, o zvířatech v lodi, o krkavci, holubici, ratolesti olivové. Také tradice pohanské pokládají patriarchu potopního za druhého praotce pokolení lidského; ovšem podle své povahy nesprávné a bludné zaměňují jej za praotce prvního, ba i bohem jej činí. Nazývá se pak Noë (hebr. Noach), u Číňanů Niu-hoa, u Keltů Neivion, u Hottentotů Noh; kmeny no, na, nach znamenají plouti, u Bečuanů noa pítí,

noka pramen. Posléze počínají národové dějiny své země potopou, ku které připojují bezprostředně dějiny své země.

Také obrazy pohanské připomínají potopu biblickou. Nedávno nalezeny byly bronzové peníze frygického města Apameje, na jejichžto jedné straně jsou hlavy různých císařů římských, na druhé pluje na vodách skříně, ve které sedí muž a žena a na které čteme jednak ΝΩ, jednak ΝΩΕ; vedle skříně stojí tytéž dvě osoby, jež pravou ruku vzhůru zvedají, na ní jeden pták sedí, jakoby chtěl odletěti, a nad ní druhý pták přiletuje nesa v drápech ratolest. Tato skříně se podobá skříně, která v katakombách křesťanských vyznamenávala archu Noěmovu. Apamejští volili událost tuto, poněvadž Apamea byla na blízku Araratu, kde archa Noěmova stanula, a poněvadž Apamea se také nazývala Κιβωτός; archa, skříně. Druhý obraz potopy Noěmovy vyskytuje se v nádobě, kterou r. 1696. dělník vykopávaje hrob našel ne daleko Říma a o které psal Bianchini ve svém díle »la storia univ. provata coi monumenti« str. 178. Také slavnosti se konaly na památku potopy v Syrii a Řecku; Řekové ji nazývali hydrophoria.

IV.

Potopa Noěmova uvážena s hlediště typického.

Potopa Noěmova typem jest všeobecného soudu; voda potopy vyobrazuje vodu křestní, jelikož mnozí současníci Noěmovi ve vodě tonouce litovali hříchů svých a duše své, byť i ne těla, zachránili a jelikož potopa převedla Noěma a jeho rodinu k životu novému, šťastnějšímu. Archa vyznamenává církev Kristovu, která dřevem kříže spásy dochází; svými rozměry označuje archa lidské tělo Kristovo; otvor archy postranní znamená ránu v boku Kristově, pramen svátostí; mimo archu, církev, není spásy; archa chovala v sobě tvory všeho druhu, církev pro všechny národy jest založena; jenom jedny dveře vedou do církve, křest; Bůh řídil archu, jako řídí církev.

§ 2.

O nové smlouvě.

Podle Mojžíšova záznamu o potopě, jakéhosi denníku, jenž jak se zdá, Noěmovi byl od Boha zjeven a ústním podáním, snad i písemně v národě židovském až po Mojžíše zachován, jehož určitost a podrobnost svědčí o pravdivosti zprávy Mojžíšovy, začala po 150 dnech voda opadávati, až archa stanula v pohoří Armenském na rovině středního toku Arasu, nad kterou se vznáší velký a malý Ararat, hora svým tvarem zevnějším svědčící o povodni zvolna opadávající. Nemohlo býti příhodnějšího místa, kde by archa stanula, odkud by se lidé rozšířili; také slyne to místo krásou přírodní, výbornou révou a olivou. Také tradice starých národů pohanských, kteří v Armenii a okolních zemích žili, vypravují, že na vysočině Armenské přistál patriarcha potopní. Snad byl v těch končinách armenských kdesi ráj.

Když Noě z ratolesti olivové, od holubice přinesené, která od té doby u všech národů se pokládala za znamení pokoje a radosti, seznal, že voda rostlinám více nebrání, a když Bůh jemu poručil vyjítí z archy: opustil ji Noě se svou rodinou a se zvířaty a přinesl oběť, aby Bohu poděkoval a Jej o další milost prosil. Oběť tuto znají tradice pohanské; ku př. podle řecké obětoval Deukalion po potopě. Na oběti měl Bůh zalíbení přihlížeje k oběti budoucího spasitele a znaje zbožnou mysl Noěmovu; proto uzavřel s ním smlouvu, která podobá se smlouvě po stvoření prvních rodičů učiněné, poněvadž Noě měl se státi druhým praotcem pokolení lidského, jako byl Adam prvním.

Ve smlouvě této slíbil Bůh, že maje zřetel k slabosti lidské lidstvo více nenavštíví takovou potopou; v ní potvrdil nový řád přírodní, aby trval, pokud by země stála, t. j. až do posledního soudu, jehož typem jest potopa Noěmova; v ní opět ohlásil lidem panství nad přírodou, ovšem omezené, kterého prvotním hříchem nepozbyli plně; v ní lidem chtěje zkoušeti poslušnost jejich uložil zákaz. Jako v první smlouvě, týká se zákaz také v druhé požívání po-

krmu; člověk neměl podle druhé požívati krve zabitých zvířat, ač maso nebylo zapovězeno. Ani v ráji nebylo zapovězeno živiti se masem, než první rodiče necítili potřeby pokrmu masitého; ale po pádu prvních rodičů a zvláště po potopě, která velikou změnu způsobila v životě lidském, přirozenost lidská u větší míře vyžadovala pokrmu masitého. Proto Bůh Noěmovi ve smlouvě nepřímou dovolení obnovuje odnášející se k požívání masa. Než Bůh nechťe, aby člověk se stal proléváním a požíváním krve zvířecí krvelačným, surovým a divokým, učinil prolévání krve zvířecí výkonem náboženským a zakázal požívati krve. Zdržující se krve měli lidé pamatovati na svou hříšnost, pro kterou životem propadli, a na spasitele, jehož krev jim měla v obětech zvířecích již z předu ku spasení sloužiti, měli v sobě vzbuzovati mysl kajicnou a krev, která jest hlavním ústrojím životným, Bohu obětující měli Její uznávati pánem života. Konečně, aby nebyla prolita krev lidská, životu lidskému zvláštní ochranu ve smlouvě slibuje Bůh a lidem právo a povinnost ukládá stíhati vraždu trestem smrti; zároveň hrozí, že lidi, kteří mají tento trest vykonati a nevykonají, sám trestati bude, poněvadž lidská krev prolitá o pomstu volá k Bohu; a to vše Bůh odůvodňuje řka, že člověk jest podle obrazu Božího stvořen. Ústní tradice židovská tvrdí, že Bůh ve smlouvě této dal 7 zákonů: 1. aby lidé nežili bez představených, 2. aby se nerouhali Bohu, 3. aby modlám se neklaněli, 4. aby se varovali pokrevního smilství, 5. aby se nedopouštěli vraždy, 6. aby nekradli, neloupili, 7. aby nepožívali krve a masa ze zvířete zardoušeného.

Bůh chťe potvrditi, že co slíbil, splní, prohlásil duhu znamením své smlouvy. A duha jest příhodným znamením. Neboť podobá se luku napjatému bez šípu; má nás děsiti a pamatovati na soud spravedlnosti Boží, ale tak, abychom unikli šípu trestajícímu; jako duha nás těší svými barvami, tak milosrdenství Boží svými milostmi; jako duha spojuje zemi s nebem, tak smlouva člověka s Bohem. Zdali teprv po potopě se objevila duha, či již před potopou, není rozhodnuto. Z I. Mojž. 2, 5. 6. kde čteme, že Bůh nevysílal

deště na zemi, vysvítá, že nepršelo jenom tam, kde Bůh prvního člověka stvořil. Že před potopou se nemohla při dešti utvořiti duha, jako v krajinách tropických se utvořiti nemůže duha celá v těžkých a velkých kapkách, nelze s určitostí tvrditi.

Tradice čínská spojuje vznik duhy s potopou, která zničila lidstvo kromě Niu-hoa. Podle tradice národů keltských byla duha pásem patriarchy potopního, Hu či Neivion, a »paní stříbrného kola«, bohyně Arianrhod, aby zabránila lijáky od kouzelníků vyslané, utvořila proud duhy, jež zkázu zemi hrozící ukončila. Podle tradice litevské seslal nejvyšší bůh Pramzimas dvěma manželům, kteří jediní od potopy se zachránili, aby je potěšil, duhu, která jim poradila skákat přes kosti země, aby obdrželi potomky. Peruáni ctili duhu, kterou prý pokládali za znamení, že povodně, jež způsobily potopu nešlechtných obrů, navždy přestanou.

§ 3.

Osudy synů Noemových.

Ze života, který trávil Noě po potopě ještě 350 let, zmiňuje se Mojžíš pouze o ději, jenž souvisí se zjevením Božím. Noě, rolník, jenž také révu vinnou pěstoval, neznaje síly vína opil se a obnažil tělo své. Tu se zachoval jeden ze synů jeho, Cham, k němu neuctivě, kdežto druzí dva, Sem a Jafet uctivě a stydlivě otce přikryli. Když pak Noě procitl a zvěděl, co mu syn mladší učinil, řekl: »Zlořečený Chanaan, služebník služebníků bude bratřím svým. Požehnaný Hospodin Bůh Sémův, budiž Chanaan služebníkem jeho. Rozšíříž Bůh Jafeta, a ať bydlí v stanech Sémových, a buď Chanaan služebníkem jeho.«

V Chanaanovi, synu Chamově, trestán jest Cham; jako hřešil Cham proti svému otci, tak má trestán býti ve svém synu Chanaanovi, jenž podle židovského podání se účastnil hříchu otcova a zajisté následoval jeho nešlechtnosti. Zdá se, že Cham a Chanaan zarmucovali již dříve Noěma hříšnými skutky. Jako první praotec měl hříšného

Kaina, tak druhý hříšného Chama; jako Bůh potrestal Kaina, tak Noë Chama; jako kletba Boží mohla a měla Kaina a jeho potomky napravit, tak i kletba Noěmova Chama a jeho potomky; jako hříšnost Kainova pokazila jeho potomky, tak hříšnost Chamova působila na jeho potomky. Jako Noë dobrořeče odměnil podle zásluhy Sema a Jafeta a jeho potomky, tak zlořeče potrestal podle zásluhy Chama a jeho potomky. Konečně kletba nepřekážela Chamovi a jeho potomkům účastenství bráti na díle spasitele slíbeného, jenž přijíti měl podle proroctví Noěmova, druhým messianským nazvaného, z pokolení Semova, tak jako požehnání nezabránilo pokolení Semovu státi se nehodným dědictví hmotného a duchového, pozbyti jeho a přenechati je pokolení Jafetovu, jemuž předpověděl Noë, že své panství daleko rozšíří.

Proroctví Noěmovo se vyplnilo. Sem se stal prostředníkem zjevení Božího; od něho pochází vyvolený národ židovský a slíbený spasitel, od něhož požehnání se dostalo všem národům. Pokolení Jafetovo nejdále se rozšířilo, došlo též zemí pokolení Semova, zvláště Palaestiny, poznalo pravé náboženství a nastoupilo dědictví Semovo, když Židé spasitele zavrhli. Potomci Chamovi nejhluběji klesli v pověře a surovosti, nejméně jsou přístupni pravdě křesťanské, ač nepřístupnými nejsou, ač nejsou neúčastnými; v bídném otroctví, do něhož je vrhli Semité a Jafetovci, úpějí, ač z něho jsou působením pravého náboženství namnoze vysvobováni. Obzvláště potomci Chanaanovi, Kananité vynikli nade všechny děsnou modloslužbou, ve které se páchaly oběti lidské a skutky nečistoty pohlavní, a uměním čarodějským. Bůh, aby je potrestal, poručil národu israelskému je vyhubiti, poněvadž nechtěli zmoudřeti. Země kananejská a obyvatelé její, kteří zbyli, podrobena byli národu israelskému; později s národem israelským přivtěleni byli říši Jafetovců, Peršanů, Řeků a Římanů.

Tradice pohanské svědectví dávají o biblické rodině Noěmově.

Neboť 1. vypravují, že patriarcha potopní vstoupil do

skříně se svou rodinou aneb s manželkou a dítkami anebo s nejbližšími příbuznými a přáteli. Osm osob udávají, čtyři muže a čtyři ženy; podle indické tradice vyšel z potopy bez pohromy patriarcha Manus se 7 mudrci (tedy 8 osob); mluví se též o čtyřech, t. j. mužích, o třech, t. j. synech Noěmových.

2. Biblická jména synů Neěmových vyskytují se u národů pohanských, kteří právě toho Noachovce jmenují a jako praotce ctí, jehož bible uvádí. Babyloňané, Assyřané, Feničané, Egyptané, Ethiopové ctí Chama či Choma či Chammona (Hammona) majíce ho svým praotcem, prvním králem, prabytostí božskou, polobožskou. Cham, jehož Chaldejští nazývali Zoroastrem či Zerovanem, pokládá se za vynálezce magie, kterou zachránil při potopě od záhuby; podle něho se nazývalo magické umění chemie. Sem ctí se u Hebreů a Arabů; také národové chamičtí, Egyptané a snad i Feničané a Babyloňané Semovi úctu prokazují; také Peršané znají Sema či Sama. Jafeta nazývá mythologie babyloňská Japetosthesem; Armenové jej mají svým praotcem. Jafet jest u Řeků Japetos; Javan, potomek Jafetův, zaznívá ve jménu řeckého národa Jonů a italského boha Jana, jehož děd prý našel víno. U Indů jest jedním z prvních králů potopných Jajati připomínající Jafeta. U Číňanů zdá se býti Jao biblickým Jafetem, jelikož jeho bratří se nazývají Ki t. j. Cham a Si t. j. Sem.

3. Tři synové patriarchy potopního se dělí o vládu celé země u Babyloňanů, Feničanů, Peršanů, Indů, Řeků, Germánů, Mexikánů, Peruanů. V pohanských tradicích jest patriarcha potopní oráčem, jenž víno vynalezl. Nález vína opakuje se v řeckých mythech o Dionysovi, Oineovi, Oinopionovi, Ikariovi, v keltickém mythu o potopním 1. člověku Hu, o germ. mythu o Odinu, v mex. mythu o Kecalkoatlovi, 1. člověku nynějšího věku. Vyskytuje se též v pohanských tradicích nemírné užití vína a zneuctění Noěmovo. Pohané zvěčnili potopu a Noěma pojmenováním hvězd; neboť máme souhvězdí vodníka, kormidelníka, korábu, oltáře, krkavce, poháru.

Tedy jest Noë biblický ve všem osobou historickou Ale také ráz typický v něm shledáváme, jelikož nám předobrazuje způsobem znamenitým budoucího spasitele. Noë byl jediný, spravedlivý a milost našel u Boha; podobně Ježíš, ovšem měrou svrchovanou. Noë stavěl archu, Ježíš církev; jako Noë hlásal Ježíš pokání. Noë zachránil pokolení lidské od záhuby, Ježíš podobně. Noë vycházeje z archy obětoval, podobně Ježíš vycházeje ze světa. Bůh uzavřel s Noěmem smlouvu a ustanovil duhu za znamení své přízně k lidem; podobně tak učinil Bůh skrze Ježíše a dal lidem za duhu nejsvětější svátost oltářní. Noë měl zemi zalidniti, podobně Ježíš. Noë žehnal synům spravedlivým, nešlechtného proklel; podobně učiní Ježíš při posledním soudu.

HLAVA PÁTÁ.

·O věži babylonské a rozptýlení národů.

Potopou samou, změnou podnebí, změnou potravy, úmyslem Božím zkrátiti dobu života, aby trampoty života pozemského netrvaly příliš dlouho a bezbožnost tak velice se nevzmohla jako před potopou, stalo se, že lidé po potopě kratší život trávili. K těmto příčinám přistoupilo později rozptýlení národů.

Za patriarchy a prostředníky Svého zjevení volil Bůh svobodně ještě za živobytí Noěmova Sema a jeho potomky; bylo jich 10 od Sema včetně až po Abrahama výlučně, klademe-li Kainana mezi Arfaxada a Salea.

Bezbožnost Chamova v potomku jeho Nemrodu tak daleko pokročila, že počal býti mocným na zemi, t. j. že ve čtyřech městech země Senaarské Babylonu, Arachu, Achadu a Chalanne se zmocnil vlády a nad nimi panoval tyransky, že byl silným lovcem před Hospodinem, t. j. násilně si vedl nejen ke zvěři, ale i k lidem a Bohu odpoval. Nemrod pokládá se za prvního krále babylonského, prvního původce modloslužby a stavitele věže babylonské;

později byl zbožněn a zdá se, že je tentýž co Bel čili Baal, nejváženější bůh babylonský, bůh světla i ohně.

Nemrod jest osoba historická. Neboť o něm mluví památky klínové. Senaar je totéž co Sumir, kterou zemí vládli podle klínových zpráv králové babylonští, co Singara, kterým jménem nazývají spisovatelé klassičtí jedno město v babylonské zemi. Babylon je totéž co Babilu, které jméno se vyskytuje v klínových památkách Assyrských a Babylonských, co Belbel v nápisech egyptských. Arach je totéž co Arku město v klínových památkách připomenuté, co Orchoe od Strabona uvedené, co nynější Warka. Achad je totéž co Akkad, nad kterým městem vládli podle klínových památek také králové Sumiru. Konečně tvrdí se, že Chalanne přijalo jméno Ktesifontu. Také se potvrzuje, že Babylonii první vládli Chamovci, později Kaldové (jméno klínových památek) či Kasdové (jméno hebrejské) či Chaldaeové, Semité. Je také historicky pravdiv způsob, jakým podle Mojžíše stavěna byla města v Babylonii a Assyrii; to potvrzují trosky staveb tam nalezených.

Ze země babylonské vyšel do Assuru Nemrod a založil 4 města, mezi nimi Ninive; jako Babylonii, tak i Assyrii Chamovcům vyrvali Semité a dali jí jméno podle svého praotce Assura, syna Semova, jenž jest v památkách klínových bohem, t. j. zbožněným zakladatelem Assyrie. Ninive je totéž co assyrské Ninua; toto jméno se vyskytuje v egyptských nápisech ze 16. stol. př. Kr. Je tedy zpráva Mojžíšova o Assyrii také historická.

Obyvatelé Sennaru aby oslavili jméno své, aby se nemusili rozejíti, umínili si vystavěti věž, jejíž vrch by dosahoval k nebi a Bohu vzdoroval, střed jednoty a pamětník slávy své. Než jejich úmysl protivil se Bohu, poněvadž vycházel z pýchy, která zavrhuje Boha, která člověku přivlastňuje úctu, Bohu náležející, která učí modloslužbě, ve zbožnění lidí záležející. Také mělo býti věží zabráněno úradku Božímu rozděliti obyvatele Senaaru, aby vespolek žijíce nerozmnožovali prevelikým počtem bezbožnost. Co nechtěli učiniti sami, to byli přinuceni učiniti zázrakem. Konečně

se zdá, že věž sloužití měla za hrobku, mausoleum člověka zbožněného a za chrám, kde by se mu pocta božská prokazovala. Znamená tedy historická stavba věže, že obyvatelé proti Bohu zpyšněli, Jemu odporovali a zcela modloslužbě se oddali. Aby Bůh překazil úmysl hříšný a bezbožný, způsobil zázračně, že lidem, kteří posud mluvili jazykem jedním i co do formy (*labii unius*) i co do látky, kořenů (*sermonum eorundem*) se pomátla řeč se stránky formální, že si vespolek nerozuměli a byli nuceni se rozejít. Pomatení jazyku bylo přiměřeným a spravedlivým trestem za pýchu; neboť poněvadž z pýchy neposlušni byli Boha, neměli jedni druhých býti poslušni, když by řečí se dávaly rozkazy. Spolu bylo pomatení toto lékem; neboť jím chtěl Bůh zabrániti, aby se příliš modloslužba nerozšířila, aby pravé náboženství nebylo vyhlazeno. I pojmenováno jest město Babel t. j. pomatení, jež pochází od *balal* či *balbal*, másti; kořen *bal* se ozývá v řeckém *βαββαρος*, t. j. kdo mluví řečí cizí, nesrozumitelnou, a v latinském *balbus*, t. j. kdo mluví koktavě. V památkách klínových čteme *Bab-ilu*, což znamená bránu či svatyni Ilovu, Boží; kterýžto význam povstal později, když po rozejití svatyně Ilovi, bohu pohanskému byla vystavěna, a to z onoho slova, jelikož se vyskytuje tamtéž také *ba-bi-lu* t. j. pomatení a město Babylon se nazývá v nápisech také *e-ki* t. j. město řečí. Věž babylonská, která později od Semiramidy na chrám Bélův byla dostavěna a od Nabuchodonosora byla vyzdobena, zdá se, že jest nynější troskou *Birs Nimrud* na západním břehu Eufratu.

Pomatení jazyků a rozptýlení národů netýká se ani celého pokolení lidského, ani celého potomstva Noěmova, jež, jak se zdá, nevyšlo toliko z jeho tří známých synů, ale také z jiných, kteří se mu narodili po potopě a o kterých se nezmiňuje Písmo svaté. Mnozí kmenové potomků Noěmových oddělili se zajisté od jiných a změnili řeč způsobem přirozeným, dříve než se stalo u jiných potomků pomatení jazyků a rozptýlení národů způsobem zázračným, od Mojžíše vypravovaným. Mojžíš vypravuje pouze o těch potomcích Noěmových, kteří úzce souvisejí s dějinami spásy, a

kteří zalidnili Senaar, odkud vyšel národ vyvolený, stále omezuje kruh, až posléze přestane na národě vyvoleném. Stavby věže babylonské účastni byli také členové onoho kmene, z něhož měla přijíti spása; proto vystoupil proti ní Bůh zázrakem, jenž s budoucím dílem spasitelským souvisí. Také možno tvrditi, že jako kmenové potomků Noemových, do Senaaru přistěhovalých, modloslužbě se oddali jiní kmenové; o nich nevypravuje Písmo svaté, poněvadž si všímá jenom těch, kteří úzce souvisejí s dílem spasitelským.

Stavba věže babylonské, pomatení jazyků a rozptýlení národů jsou děje historické mezi sebou příčinným svazkem souvislé. Neboť ve zlomcích klínových, jež se nazývají genesí chaldejskou, domnívají se někteří, že stojí psáno: »Nešlechtníci stavěli velikou budovu, kterou Bůh zbořil; za trest byla řeč jejich pomatena a lidé rozptýleni.« Dějepisec židovský, Josephus Flavius, shledává v těch dějích historičnost. Abydenus a Alexander Polyhistor ty děje vypravují u Eusebia; odtud jde na jevo, že tradice se udržely o nich v lidu. Dějepisec fenický, Eupolemos, vypravuje tuto tradici, jakož i arménský dějepisec Mojžíš z Choreny. Tradice tato kolovala v mythologiích u Řeků, Peršanů, Indů a Číňanů, u amerických Indiánů, Mexikánů, na ostrovech Marianských v Australii. Věži babylonské podobají se některé stavby jiných národů, pyramidy mexikánské, západní Asie, egyptské, pyramidové pagody indické.

Ač pomatení jazyků jest zázrakem, přece má svůj přirozený podklad v psychologii. Pokud věřice v Boha pravého měli lidé smýšlení jedno společné, měli také jednu řeč, která vyjadřuje ono smýšlení; jakmile odpadli od pravého Boha, začali míti smýšlení lživé, které jest mnohonásobné, kdežto pravda jest jedna; mnohonásobnému smýšlení lživému odpovídá mnohonásobné vyjádření jeho, různost řečí. Avšak tato různost řečí nevznikla nenáhlým vývojem, ale rázem; neboť jazykozpytcové tvrdí, že všechny řeči poukazují k jedné původní, že však není možno tuto vyzkoumati, poněvadž násilně, ne přirozeně, se rozštěpila na více řečí. Toto násilné, protipřirozené, náhlé rozštěpení mohlo se státi jenom

přímým působením Božím, zázrakem. Ovšem, kdyby lidé byli podrželi pravé náboženství a se rozešli dobrovolně, mohla se utvořiti později z příčin přirozených různost řečí, jako se utvořila různost plemen, pak by byla přirozeným vývojem jedné řeči prvotní.

Rozštěpení jazyků vzniklému odpadnutím od pravého Boha odpovídá v Novém Zákoně zázrak, kterým sv. Petr, když poprvé kázal slovo Boží a zakládal Církev pravou, mluvil tak, že mu rozuměli posluchači různých jazyků. Proto zvolila Církev katolická řeč latinskou, aby jednotě smýšlení odpovídala jednota vyjádření; přece však nezamítá ostatních řečí ani nemohouc zamítati, ano je posvěcuje a zdokonaluje.

Dříve než lidé se rozešli, uvádí Mojžiš rodokmeny synů Noemových. Tuto tabulku národopisnou mnozí dějepiscové schvalují a snaží se jednotlivým národům určití za praotce potomky Noemovy, jako: Knobel, Feldhoff, Krücke, Görres, Gfrörer, Strodl, J. B. Weiss, Lenormant, Halévy. O této tabulce jednájí též časopisy »Katholik« a »Natur und Offenbarung.« Na př. Thogorma se pokládá za praotce Arménů, Thiras Thráků, Mesraim Egyptanů, Hevila Habešanů, Assur Assyrských, Arfaxad Chaldejských, Gomer Kimeriů. Assyriologie a egyptologie přispěly k objasnění a potvrzení tabulky této.

Tabulka genealogická synů Noemových a spolu národopisná, která se udržela tradicí patriarchů, dokazuje, že národové mají právo a též povinnost vrátiti se duchovně do domu otcovského, který opustili odpadnuvše od pravého Boha, a účastenství míti na spasitelském díle již v ráji přislíbeném.

DRUHÁ DOBA.

Jak se Bůh zjevoval národům rozptýleným?

Když nebylo možno, aby všichni lidé pospolu a stejným způsobem došli spásy, vyvolil Bůh národ židovský, ve kterém by náboženství křesťanské *kladně* připravoval, a skrze který by ostatní národové spaseni byli. Při tom však na tyto nezapomněl, ale o ně pečoval, aby *záporně* se připravili a schopnými se stali ku přijetí spásy v národě židovském připravené.

Tuto cestu dvojí, kterou nastoupil Bůh velemoudrý a nejvýše milosrdný, schváliti musí rozum lidský.

HLAVA PRVÁ.

Jak se Bůh zjevoval národu židovskému.

Národ, jemuž by Bůh přidělil úlohu spasitelskou, musí nejdříve povstati, pak býti uspořádán, posléze konati úlohu spasitelskou.

Obsah a postup těchto tří myšlének, zjevení Boží v hlavních rysech označujících, rozumu lidskému se zamlouvají.

ČLÁNEK PRVÝ.

O vzniku národa židovského.

Národ židovský vzešel ze tří patriarchů, otce Abrahama, syna Izáka, vnuka Jakuba; proto se nazýval Bůh, Jehož národ židovský poslouchati měl, Bůh Abrahamův, Izákův a Jakubův, ač národ židovský dobře věděl, že tento Bůh jest Bůh veškerého lidstva, byť i v Něho pohané nevěřili. Množství potomků zaslíbených počalo teprv po Jakubovi, tak že tito tři patriarchové tvoří jakousi jednotu; pročez v nich nelze nespátriti jakýsi obraz Boha trojjediného.

§ 1.

O Abrahamovi.

A) Rozbor a význam života Abrahamova.

Prvním patriarchou národa vyvoleného a prostředníkem zjevení Božího byl Abraham, syn patriarchy Tharea. Když jemu Bůh nejprve rozkázal, aby se svým otcem vyšel ze středu modloslužebných svých krajanů, z Ur-u, města chaldejského, později, když v samé rodině Thareově, v Haran-u bydlící modloslužba začala, tak že Bůh opět jemu rozkázal, aby opustil dům otce svého a odebral se do země kananejské: Abram Bohu uvěřil, Jeho poslechl a v zemi kananejské se ubytoval. Bůh častěji buď Sám anebo skrze anděly Své obcoval s Abramem a jemu slíbil, že jej učiní otcem velkého národa, který by přebýval v zemi kananejské tak, aby odloučen od národů modloslužebných věrně zachoval pravé náboženství, a že z tohoto národa vzejde spasitel celého pokolení lidského.

A byla zajisté země kananejská, Palaestina důstojna Boha slibujícího; prospěšna národu vyvolenému a příhodna úloze, kterou Bůh jemu svěřil. Neboť se prostírala ve středu starého světa tak, že národ vyvolený, ač se mohl vzdalovati okolních národů modloslužebných, aby jimi nebyl pokažen, nicméně obcovati mohl s velkými, vzdělanými národy starého věku, aby od nich přijal vzdělanost světskou, pokud pravé náboženství nepodvracela, a s nimi sdílel zjevení sobě ke spáse veškerého lidstva svěřené; dále byla bohatá, tak že národ vyvolený potřebám svým vyhověti mohl nezávisě na jiných národech; konečně takové měla podnebí, že národ vyvolený mohl řádně vyvíjeti svých sil tělesných a duševních. S Palaestinou sousedily země národů modloslužebných, kteří svou zpustlostí mravní národu vyvolenému hlásali, jak velice sebe sama národ onen hanobí, jenž od Boha pravého odpadl; Palaestině na blízku bylo mrtvé moře, jež národu vyvolenému připomínalo, že Bůh tresce spravedlivě národ, který od Boha odpadl a mravy ohavné přijal. Slib Abramovi od Boha učiněný jest třetí proroctví messiánské.

Bůh sice svobodně z milosti zvolil Abrama patriarchou národa židovského a prostředníkem Svého zjevení nadpřirozeného, tak že potomci neměli, proč by se pyšnili, že jsou národem vyvoleným; ale přece jej zkoušel, zdali té milosti jest hoden, an 1. dopustil, aby hladem byl nucen opustiti zemi zaslíbenou a v cizině hledati útulku, aby byl v nebezpečí pozbyti manželky, z níž mělo vzejíti Abramovi četné potomstvo, národ vyvolený, an 2. dlouho neplnil slibu Abramovi učiněného, an 3. vyvolil Saru neplodnou za matku národa vyvoleného, jako i později mnohé ženy neplodné vyvolil za pramatky spasitele slíbeného, aby naznačil, že svobodně z milosti a milosrdenství vyšle spasitele slíbeného, aby národ vyvolený připraven byl přijati pannu neporušenou za matku spasitele slíbeného. Abram ve všech zkouškách obstál, jelikož zachoval víru v Boha a dokonalou, nezvratnou poslušností prokázal se Bohu oddaným, věrně působil s milostí sobě od Boha udělenou, a ochrana Boží jej všude provázela. Krásnými ctnostmi stkvěl se život jeho Bohu milý: prokazoval bližnímu lásku účinnou, vřelé účastenství měl na neštěstí cizím, byl nezištným, povolným a pokorným, pohostinství za svatou povinnost pokládal, podle práva a spravedlnosti jednal se sousedy; ač byl od Boha vyznamenán a za otce národa messianského zvolen, přece podrobil se a čest prokázal knězi pravého Boha, Melchisedechovi, králi Salemskému, jenž po vydobytém vítězství za Abrama a jeho lid oběť nekrvavou přinesl, jenž mu požehnání udělil, a dal mu desátky ze všeho, co nakořistil; za vítězství dobyté byl Bohu vděčným. Zajisté povahu velmi šlechtnou, Bohu milou, projevil Abram věrně působě s milostí Boží.

Byl tedy Abram hoden, aby Bůh s ním a skrze něj s jeho potomky učinil novou smlouvu. Dříve však obdržel požehnání od Melchisedecha, kněze pravého Boha a posledního stoupence smlouvy od Boha s Noěmem uzavřené, který právě když dědictví Semovo přejíti mělo na jednu ratolest pokolení Semova, toto dědictví požehnáním a přijetím desátků přenesl na Abrama, aby je opět jeho potomek, spa-

sitel slíbený, vrátil veškerým národům. A nyní nepřekáželo nic, aby smlouva byla uzavřena s Abramem, kterou Bůh Sebe zavázal dáti Abramovi potomstvo, z něhož by vzešel spasitel slíbený a jež by přebývalo v zemi zaslíbené na věky, t. j. v zemi Kananejské po jistou dobu, v církvi, spasitelem slíbeným založené na věky, a kterou zavázal Abrama a jeho potomstvo Jemu, Bohu pravému, zachovati věrnost. Tato smlouva se týkala až po tu dobu, kdy měl spasitel slíbený přijíti, toliko národa vyvoleného, avšak po jeho příchodu měla se státi obecnou, aby na ní účastenství měli všichni národové.

Zpečetěna byla smlouva tato zavedením obřízky, která měla býti tak přísně zachovávána, že neobřezaný neměl slouiti synem Abrahamovým, aniž měl býti účastným slibů Božích. Obřízka tato neměla sice činiti potomka Abrahamova teprv účastným smlouvy, ale měla připomínati smlouvu, kterou se stali potomci Abrahamovi národem Bohu zasvěceným; měla znamenati víru a spravedlnost Abrahamovu, kterou následovati potomci jeho byli povinni, jakož i obřízku duchovní, kterou měli potlačovati žádosti nezřízené, aby s Bohem obcovali podle ducha zachovávající příkázání nové smlouvy; měla rozeznávati věřícího od nevěřícího; měla uváděti na paměť, že přirozenost lidská hříchem prvotním jest porušena, tak že člověk jest neschopen, aby splodil spasitele slíbeného, že tedy spasitel tento vzejíti musí ze semene Abrahama obřezaného způsobem nadpřirozeným; měla býti obětí, při které krví procezenou by usmířil se Bůh přihlížeje k oběti spasitele slíbeného; měla prvotního hříchu zbavovati, ne sama sebou, ne ex opere operato, ale s tou podmínkou, aby obřezaný pamatoval na spasitele slíbeného, v něj věřil, příkázání nové smlouvy plnil a srdce své obřezával duchovně; měla se konati pouze na mužích, aby skrze ně ženy účastny se staly všech milostí Božích, jež s obřízkou spojeny byly; posléze měla předobrazovati svátost křtu, od spasitele slíbeného ustanovenou. Ačkoli se shledávala obřízka u jiných národů, ačkoli ji Abraham seznal v Egyptě: jisto jest, že ji Abraham o své újmě neustanovil, aby příkladu následoval,

nýbrž na rozkaz Boha udílejícího jí významu nadpřirozeného ji přijal, vykonával a svým potomkům zůstavil. Budtež ohledy, pro které jiní národové obřízku zachovávali, jakékoli, buď zdravotní, buď ethické, buď symbolické, hlavní význam obřízky židovské, jenž nevyklučuje jiných, byl nadpřirozeně náboženský; a tímto významem se liší obřízka židovská od obřízky jiných národů.

Posléze uzavíraje Bůh smlouvu změnil velmi příhodně jméno Abrama, t. j. otce vznešeného, ve jméno Abrahama, t. j. otce množství, jméno Saraj, t. j. knížecí, ve jméno Sary, t. j. kněžny, matky národa.

Ačkoli smlouva byla uzavřena a slib od Boha splněn narozením Izáka, musil se Abraham přece ještě podrobiti zkoušce, aby dokázal, že jest Boha poslušen a Jemu důvěřuje, když mu rozkázal obětovati syna, z něhož měl vzejíti národ veliký a spasitel celého pokolení lidského. Abraham se prokázal i tu věrným, ale Bůh přestal na jeho dobré vůli.

Když Isák, syn Abrahamovi od Boha přislíbený a darovaný, se narodil, měl se státi podle vůle Boží po otci patriarchou národa vyvoleného a prostředníkem zjevení Božího. Ismaëla, syna Abrahamova z Agary, ženiny, Bůh svobodně pominul; aniž byl Ismaël hoden, aby v rodině Abrahamově žil, poněvadž jako Agar pohrdala Sarou neplodnou, ač byla její služkou, a Sara dovolila, by byla Abrahamovi ženinou, tak i on Isáku se posmíval, nedbal záměru Božího a ze závidi jej zmařiti usiloval. Proto Bůh rozkázal jej s Agarou vypuditi, ač Abraham za něho se přimlouval; nedopustil však, aby zahynuli, a slíbil, že Ismaëla učiní otcem velkého národa. A jak Bůh předpověděl, Ismaël zdivočel tak, že byl proti všem a všichni proti němu, a stal se praotcem 12 kmenův arabských, kteří svou divokostí jemu se podobali.

Dříve než Abraham umřel, postaral se Isákovi skrze služebníka svého Eliezera o nevěstu, podporován jsa záračnou pomocí Boží. Nevěsta Rebekka vyvolena byla z rodiny Nachora, bratra Abrahamova v Haranu, aby modloslužba se nevloudila do rodiny Abrahamovy.

Abraham v 175. r. svého věku zemřel a připojen jest

k lidu svému, t. j. duše jeho přišla tam, kde se nalézaly duše jeho spravedlivých předků, do předpekli, kde spravedliví Starého Zákona meškali, až spasitel zaslíbený po své smrti je uvedl do nebes. Toto místo, kde požívali blahého klidu, se nazývalo lůnem Abrahamovým, jako by je Abraham, jenž nad nimi všemi vynikal, a jehož potomek měl býti spasitelem, jejich osvoboditelem, hostil.

B) F i l o s o f i c k á p r a v d a.

Tento životopis Abrahamův, podle písma sv. a tradic židovských a křesťanských sestavený, jest filosoficky pravdiv, poněvadž neobsahuje, co by odporovalo logice a jiným filosofickým naukám o Bohu a člověku, bohovědě přirozené, psychologii a ethice, ovšem míníme-li nauky filosofie křesťanské, aristotelicko-thomistické, která jediná jest pravdiva a ze které vyplývá možnost a vztažná nutnost nadpřirozeného zjevení Božího.

Proti pravdě filosofické namítá se lež a bigamie Abrahamova, jakož i rozkaz Boha poroučejícího Isáka obětovati a slib Boha, zavazujícího Sebe odniti Palaestinu Kananejským a dáti potomkům Abrahamovým, konečně vyhnání Agary a Ismaěla. Avšak 1. nelhal v Egyptě Abraham řka, že Sara jest jeho sestrou, poněvadž Sara byla dcerou bratra Abrahamova, Židé pak v obyčeji měli příbuzné nazývatí bratry a sestrami. 2. Abraham an žil s manželkou Sarou a ženinou Agarou, nedopustil se hříchu cizoložství. Neboť dvojženství, bigamie, neruší zcela prvního cíle manželství, plození aniž jemu naprosto překáží; ovšem druhému cíli, vychování dítek, velice překáží, ač jej nečiní naprosto nedosažitelným. Dále neodporuje zákonu přirozenému, je-li účel jeho počestný a přivolí-li manželka výslovně anebo mlčky, aby měl její manžel ženinu; a věru není příčiny, proč bychom řekli, že u Abrahama těmito dvěma podmínkám nebylo vyhověno. Aniž odporovala bigamie Abrahamova zákonu danému, poněvadž takového ještě nebylo. Ovšem byla na počátku monogamie mezi Adamem a Evou; avšak Bůh maje po pádu prvních rodičů slitování se slabostí lidskou

dopustil bigamii anebo polygamii, a teprv Ježíš Kristus, Jenž přišel vrátit nám nevinnosti rajske, zákonem daným ustanovil opět monogamii a slíbil pomoci proti nezřízené smyslnosti. Také tím *omluviti* lze bigamii u Abrahama a polygamii u Jakoba, že pečovali o rozmnožení potomstva slíbeného. Přece však nazvati sluší bigamii manželstvím méně dokonalým, jež pouze *omluviti* lze z příčin důležitých, jež je činily dovoleným jako nějakou výjimku. 3. Bůh pánem jest nad životem a smrtí; proto zkoušeje Abrahama žádati mohl, aby mu Izák byl obětován. Abraham tedy nemohl se státi vinným vraždou obmyšlenou, poněvadž povinen byl Boha poslechnouti. Abraham naprosto se liší od Židů, kteří Krista Pána zabili plně záměr Boha Otce, Jenž Syna Svého poslal, aby na kříži umřel, a vinnými se stali vraždou dokonanou. 4. Pánem svrchovaným jest Bůh nad zemí, kterou obývali Kananejští; proto mohl jim odníti právo majetku a uděliti je jinému a to ze tří příčin. Neboť 1. uznal zemi Kanan za příhodnou, aby tam národ vyvolený konal úlohu, kterou jemu Bůh ustanovil; 2. kmenové Kananejští se stali modloslužbou a životem mrzkým nehodnými práva majitelského; 3. národ vyvolený měl úlohu svou konati také pro ostatní národy; proto se slušelo, aby z těchto jeden pozbyv práva majetku přispěl k dílu spasitelskému.

4. Agar ženina provinila se na manželce Šaře, Ismaěl na Izáku; Bůh svobodně volil Isáka zaslíbeného za předka slíbeného spasitele; Ismaěl pro svůj původ z ženy egyptské a z ženiny Abrahamovy a svou povahu nebyl hoden státi se praotcem spasitelovým; konečně nenechal je Bůh zahynouti a Ismaěla učinil praotcem velkého národa.

Tedy s hlediště filosofického nelze proti zprávě Mojžíšově ničeho namítati; co Mojžíš vypravuje, státi se mohlo. Než zdali se to stalo?

C) Historičnost zprávy Mojžíšovy o Abrahamovi.

Dokazuje se v »Úvodu do knih Písma sv.«, že víry zasluhují všechny knihy, které od Mojžíše jsou napsány. Než k tomu nepřihlížejme; zkoumejme důvody vnitřní, ze života

Abrahamova čerpané, a porovnejme s událostmi jinými, abychom se přesvědčili o historičnosti zprávy Mojžíšovy.

1. Uvažujeme-li tu zprávu samu, různí se vypravování Mojžíšovo od mythického, a jest rázu historického. Formou a obsahem porovnejme tu zprávu s mythy, které známe z literatury řecké, a shledáme rozdíl veliký. 2. Abraham, Izák a Jakob, od Mojžíše vylíčení, jsou základem celého dějepisu židovského, tak že, jsou-li oni mythičtí, jest i celý dějepis mythický. 3. Bůh národa židovského nazývá se Bohem Abrahama, Izáka a Jakoba. Jsou-li tedy tyto 3 osoby mythické, jest Bůh bohem osob mythických, bohem mythickým, je také náboženství židovské mythickým, což věru nelze tvrditi. 4. Praotcové Číňanů podobně jsou líčeni, jako oni tři patriarchové, tak že jejich povahy historicky nejsou nemožny. 5. Oni tři patriarchové židovští nejsou osamoceni, jakoby oni jediní byli Boha pravého ctili; neboť Melchisedech Bohu pravému obětoval a od Abrahama knězem byl uznán, jemuž se ochotně podrobil. A věru Melchisedech úzce souvisí významem s osobou Abrahama. 6. Arabové vykonávají obřízku ve 14. roce následující příkladu svého praotce Ismaěla, jenž byl od Abrahama, otce svého, ve 14. roce obřezán. 7. Mrtvé moře svou jižní částí, jež vznikla soudem Božím, propadnutím se 4 měst, svědectví dává podnes o hodnověrnosti Mojžíšově. Tuto událost připomínají staří dějepisci. Strabo, Solinus, Plinius a Tacitus, kteří mrtvé moře tak líčí, jako naši cestovatelé. Jedna hora solná sluje Džebel Usdum, hora Sodomská, jeden balvan solný sloup Lotův. Celá krajina svědčí o katastrofě, která právě ona města zastihla. Také tradicemi potvrzována je zpráva Mojžíšova o této katastrofě. Též jiná místa v Palestině, od Mojžíše uvedená v životopise Abrahama, Izáka a Jakoba, jakož i jejich jména svědčí o pravdě historické. 8. Posud se zachoval a velké úcty požívá hrob, kde odpočívá Abraham se Sarou, Izákem a Jakubem; Mahomedáni nedovolují vstoupiti do hrobky. 9. O pravdě zprávy Mojžíšovy svědectví dávají starožitnosti assyrské, palestinské a egyptské, jež bedlivě zkoumá Vigou-roux ve svém díle »La Bible«. Výsledků o Abrahamovi se

dodělal těchto *a)* Abraham jest původu semitského a sice chaldejského, jak patrně z řeči, tradic, zvyků a vzdělanosti. *b)* Narodil se asi v té době, kdy v Egyptě vládla 12. dynastie, před vládou králů pastýřských. *c)* Rodiště jeho jest Ur Kazdim, město Chaldejských, jižně od Babylonu, na řece Eufratu, na blízku zálivu Perského. *d)* Na rozkaz Boží prošel Mesopotamií a prodlel v Haranu a Damašku. *e)* Meškal v Palestině. *f)* V Egyptě našel útočiště. *g)* Zvítězil nad Chodorlahomem, králem elamitským. Z toho všeho Vigouroux soudí, že zpráva Mojžíšova o Abrahamovi jest ve všech částech svých historická. Rozumější tedy neprávě pokládají zprávu o Abrahamovi za legendu. Píše ku př. Hitzig, professor theologie protestantské, ve svém spise »Geschichte des Volkes Israel« r. 1869, že Abraham nebyl původu semitského, nýbrž indického, že předkové jeho přes moře přibyli do Palaestiny. A tak tvrdí proto, že prý Abram znamená: ape, apex, *אַרְחָ* hlavu a ram, u Koptů romi člověka, slovo Abraham prý připomíná slovo Brahman, Saraj, manželka Abrahamova, nazvána prý jest podle indické nymfy, Saraju. Bohlen, protestantský kritik a professor orientálních jazyků v našem století, otrášen zprávou Mojžíšovou proto, že mezi dary, jež Abraham obdržel od faraona, jsou velbloudi a že nejsou mezi nimi koňové. Grotefend, badatel o jazycích orientálních v našem století, pokládá výpravu elamitského krále Chodorlahomora, nad kterým Abraham zvítězil, za babylonskou bajku; Chodorlahomor znamená prý podzim, Amrafel jaro, Arioch léto, Tidal zimu. Takové a podobné výmysly a námitky proti Mojžíšovi vyvrací Vigouroux.

D) P r a v d a v z t a Ź n á.

Konečně jest životopis Abrahamův také vztažně pravdiv. Neboť 1. jest protkán nadpřirozeným zjevením Božím, jež souvisí s předcházejícím zjevením Božím a s následujícím. 2. Podstatnou jeho částí jsou pravé zázraky od Boha činěné a prorocké výpovědi od Boha pocházející, jež se vyplnily. Zázraky, jež podle zprávy Mojžíšovy se staly za Abrahama, jakož i za následujících dvou patriarchů, Boha mají svým

původcem a jakkoli Bůh jako prostředků sil přírodních užil, nicméně pouze těmito vysvětliti se nemohou; tak souditi jest ku př. o vyvrácení 4 měst. Od Mojžíše a celého národa židovského byly považovány pravými zázraky; Boha jsou hodny a člověku prospěšny.

Proroctví, jež se stala za Abrahama a dvou patriarchů následujících, odnášejí se k těm věcem, jichž člověk svým rozumem nemohl předvídati, jež se skutečně staly, a sice z velké části po smrti Mojžíšově; nejsou to žádná proroctví po výsledku vymyšlená, nýbrž pravá, za která vždy považována byla od Mojžíše a národa židovského a ještě považována jsou od téhož národa, pokud věren zůstal Mojžíšovi. O těchto zázracích a proroctvích Mojžíš mohl věděti, pokládáme-li jej pouze za dějepisce, tradicí neporušenou a od patriarchů a jejich potomků zachovávanou, která touže pečlivostí se zachovávala, jako náboženství, poněvadž úzce s ním souvisela.

3. V životopise Abrahamově jest předobrazen nový zákon; Abraham je typem věřících, Krista Pána do Egypta utíkajícího, Boha Otce Syna Svého na smrt vydávajícího; Melchisedech, jenž se pokládá za potomka Cháмова, typem Krista Pána, oběť jeho typem oběti nového zákona nekrvavé; Ismael a Izák typem starého a nového zákona; Izák typem Krista obětovaného a vzkříšeného. Země kananejská je typem království nebeského, skopec za Izáka obětovaný typem Krista Pána, obřízka typem křtu. Král Sodomský, jenž požadoval od Abrahama zajaté, ostatní kořist mu ponechávaje, naznačuje ďábla. Zkáza Sodomy jest obrazem soudu posledního; mrtvé moře naznačuje svět zlý a pamatuje, že na hříšníky čeká trest.

4. Třemi anděly, kteří se zjevili Abrahamovi, jest naznačena nejsv. Trojice Boží; anděl Hospodinův, který se objevil Abrahamovi a později často po něm, pokládá se od mnohých za Syna Božího, jenž ve starém zákoně spasení připravoval a v novém vykonal, od některých za skutečného anděla, jenž od Boha poslán Jej zastupoval.

§ 2.

I z á k.

Po 20 letech narodili se Izákovi a Rebece na prosbu onoho dva synové blíženci, starší Ezau a mladší Jakob. O nich byl předpověděl Bůh Rebece: »Dva kmenové jsou v životě tvém, a dva národové z života tvého se rozdělí, a jeden národ přemůže druhý, a větší sloužiti bude menšímu.« Což bylo naznačeno také při porodu, jelikož Jakob vycházející druhý ze života matky patu bratra držel rukou. Tohoto proroctví, jež vyložiti sluší jak ve smysle přirozeném odkoupením prvorozenství Ezauova a podrobením, od Davida na potomcích Ezauových, Edomitech, vykonaným, tak ve smysle nadpřirozeném povoláním messianským, se dostalo Rebece, když se byla poradila s Hospodinem na modlitbě a při oběti; jím oznámeno bylo, že Jakoba chce míti Hospodin patriarchou, jakými byli Abraham a Izák, prostředníkem svého zjevení a praotcem slíbeného spasitele, Aníž byl Ezau hoden důstojnosti patriarchální; neboť byl divokým lovcem, kdežto Jakob jsa prostým a tichým vedl pokojný život pastýřský, a Ezau za pokrm tělesný prodal Jakobovi prvorozenství, jež udílelo právo státi se patriarchou, když by Hospodin jinak neusoudil, t. j. obdržeti dvojí podíl z majetku otcova, státi se hlavou rodiny a pánem bratří, vykonávati úřad kněžský, obdržeti poslední požehnání otcovské, jež přenášelo za doby patriarchální na požehnaného zaslíbení messianské. Než netoliko pohrdal Ezau povoláním messianským, kdežto Jakob si ho velice vážil, nýbrž ani o to nedbal, aby sám a jeho potomci zachovali pravé náboženství; neboť za manželky vzal později dvě pohanské ženy kanaanějské, čímž velice zarmoutil své rodiče.

Zdá se, že teprv později se dověděl Izák o proroctví, jehož se dostalo Rebece, a že poprvé jemu, do Egypta v čas hladu se chystajícímu, Hospodin zjevil praotce slíbeného spasitele řka: »Rozmnožím símě tvé jako hvězdy nebeské, a dám potomkům tvým všechny krajiny tyto a požehnání budou v semeni tvém všichni národové země.«

Toto zalíbení na Izákovi trpělivém, míru milovném, upřímném a zbožném a přednost, kterou vyznamenal opět dobrovolně jeho símě, dal Hospodin na jevo, an jemu udílel hojného jmění a jemu naklonil Abimelecha, krále Filistinů. Izák tedy, poněvadž jeden potomek jeho státi se měl praotcem slíbeného spasitele, když byl nemocí stížen, která se zdála býti k smrti, a slepotou poražen, nevěda, kterého z obou Hospodin ustanovil, uděliti chtěl požehnání messianské Ezauovi, jemuž přednost dával před Jakobem. Avšak Rebeka, jež Jakoba více milovala a věděla, že jest od Boha vyvolen, aby obdržel požehnání, poradila Jakobovi, aby si od otce vymohl lstivě požehnání; Jakob uposlechl, a Izák mu požehnal takto: »Dejž tobě Bůh z rosy nebeské a z tučnosti zemské hojnost obilí a vína. A ať tobě slouží lidé, a klanějí se tobě pokolení; budiž pánem bratří svých a ať se skloňují před tebou synové matky tvé. Kdoby zlořečil tobě, ten buď zlořečený; a kdo by dobrořečil tobě, dobrořečeními naplněn buď.« Máme-li na zřeteli požehnání, od Hospodina Abrahmovi a Izákovi pro jejich símě slíbené, udělil Izák Jakobovi požehnání nejen pozemské, ale i duchovní, messianské a prohlásil jej praotcem spasitele slíbeného. Když Ezau z lovu se vrátil a žádal otce za slíbené požehnání, dal Hospodin Izákovi vnuknutí prorocké, tak že poznal, že požehnal v Jakobovi tomu, jehož Hospodin zvolil. Proto, aby nejednal proti vůli a prozřetelnosti Boží, neproměnil své požehnání ve zlořečení, čehož se obával Jakob a jelikož vnuknutím Božím poznal pravou povahu svých synů, láskou se přivinul k Jakobovi řka: »Požehnal jsem mu a bude požehnaným.« Když pak Ezau nepřestal s pláčem velikým prositi za požehnání, obdržel od otce požehnání, jakého zasluhoval z příčin dříve naznačených, jakož i pro své smýšlení nekajicné a slyšel, jakou budoucnost jemu otec prorocky předpovídal; neboť pravil k němu otec takto: »Bez*) tučnosti země a bez*) rosy nebeské s hůry bude požehnání tvé. Živ budeš od meče a bratru svému sloužiti budeš: ale přijde čas, kdy svržeš a

*) Podle textu hebr.

sejmeš jho jeho se šije své.« A věru, potomci Ezauovi, Edomité čili Idumejští, zaujali pohoří Seïrské, jehož západní část velice jest pustá a neúrodná; dvakrát podrobeni byvše dvakrát svrhli jho; potřetí nejen svrhli jho, ale také té slávy došli, že jejich rodák, Herodes, stal se králem židovským, a pomáhali Římanům, Jerusalém obléhajícím. Tak zdědili nenávist, kterou pojal Ezau k Jakobovi, potomci jeho.

Že Rebeka a Jakob požehnání messianského si vážili a o to pečovali, aby se vyplnila vůle Boží, za to jsou chvály hodni. Než jako Izák dobře nejednal, že Ezaua více miloval, než Jakoba, poněvadž z lovu jeho požíval pokrmů, tak i Rebeku a Jakoba sluší pokárati, že užili podvodu a lsti k dosažení toho, co Bůh slíbil, a neskládali raději svou důvěru v prozřetelnost Boží. Proviněním svým dal Jakob na jevo, že ani on nemohl za své zásluhy žádati pro sebe povolání messianského; tohoto se mu dostalo z pouhé milosti Boží, z dobré a svobodné vůle Jeho. Proto však, že všichni tři se provinili, od Boha byli potrestáni. Neboť Izák velice zkormoucen byl špatným chováním Ezauovým, Rebeka pro vzdálenost svého miláčka Jakoba, dlouho trvající, truchlila aniž se dočkala návratu jeho; Jakob mimo otčinu dlel a od svého tchána byl podváděn; z Rachely milované měl pouze dva syny, z nichž žádný nestal se účastným požehnání messianského, Rachel mu brzy umřela. Nehody však Jakoba napravily a hodnějším učinily přátelství Božího. Již tehdy dal Jakob Bohu smýšlení kajicné na jevo, když se dal na útěk před Ezauem; proto se jemu zjevil Bůh na počátku jeho cesty k Labanu.

Historičnost dějů těchto nejen souvisí s historičností dějů Abrahamových, ale také jest potvrzována nepřímo historičností dějů Josefa, syna Jakobova, kterou dokážeme z památek egyptských, a přímo veškerým dějepisem národa israelského, jenž spočívá na třech patriarších, Abrahamovi, Izákovi a Jakobovi, a národa idumejského.

Ze způsobu, jakým děje Izákovy vylíčeny byly, a jaký odpovídá tradici židovské, vysvítá pravda filosofická.

Nadpřirozenost jejich pravdivá vysvítá z proroctví, k Ja-

kobovi a Ezauovi, jakož i k jejich potomkům se vztahujících, jež se vyplnila po Mojžíšovi. Jakob, an se pokryl kožkami kozelčími, předobrazuje Spasitele, Jenž na sebe vzal hříchy cizí; an sebe vydával za prvorozeného, předobrazuje církev z pohanů sestávající, kteří nastoupili duchovní dědictví, jež hlavně a přede vším náleželo národu židovskému. Ezau představuje národ židovský, jenž svým povoláním messianským pohrdl přednost dávaje pozemské slávě, kterou od Messiáše očekával, a ty, kteří s milostí Boží spolu nepůsobí ke statkům pozemským příliš Inouce.

§ 3.

O Jakobovi.

Když Ezau bratra svého hrozil zabiti, na radu své matky utekl Jakob, posilněn požehnáním otcovým, do Haranu, aby požádal dceru Labana, svého bratrance, za manželku. Na cestě zjevil mu Hospodin ve snách žebřík, k nebesům sáhající, po kterém andělé Boží vystupovali a sestupovali, opětoval slib messianský a ujistil jej svou ochranou. Posvětiv kámen na tomto místě, jež Bethel nazval, a slibem se zavázav sloužil u Labana 20 let a splodil s dvěma manželkami, dcerami Labanovými, Liou a Rachelou, a s dvěma ženinami Zelfou a Balou 11 synů a dceru Dinu. Posledních 6 let sloužil, aby pro sebe nabyl majetku, což se mu podařilo znamenitě užívaje zázračného prostředku, který mu Hospodin zjevil. Laban lakomý, podvodný a závistivý byv od Boha pohnut, s Jakobem, z Haranu prchajícím, se smířil. Na hranicích Palaestiny setkal se s davem andělů, kteří jej pozdravili a důvěrou v pomoc Boží naplnili. Ač v Boha důvěřoval, přece vyslal před sebou k Ezauovi posly s dary, aby jej s Ezauem smířili. V noci pak na modlitbách trvaje zápasil s andělem Hospodinovým, Synem Božím až do rána, jenž dotekl se žíly stehna Jakobova, která ihned uvadla, jenž dal Jakobovi jméno Israele, bojovníka Božího, a jemu požehnal. Byl to boj skutečný, z něhož Jakob, nyní Israěl vyšel vítězně užívaje zbraní duchovních t. j. smířil úplně hněv Boží; než poněvadž také spoléhal na síly tělesné, byl

od Anděla ochromen. Takto když s Hospodinem úplně se smířil a získal si u Něho milost nezkalenou, setkal se s Ezauem, sobě bratrsky nakloněným. Péči maje o děti a mláďata svého stáda ubíral se dále k otci; avšak zarmoucen byl od Simeona a Leviho, kteří, aby pomstili urážku, sestře Dině učiněnou, zle užívající obřizky povraždili Sichemské; pak očistil rodinu svou od model a vyplnil svůj slib v Bethelu, kde se mu byl zjevil Hospodin na řebříku, začož byl od Boha opětným slibem odměněn. Na další cestě porodila Rachel Benjamina, při porodu zemřela a u Efraty, pozdějšího Betlema, byla pohřbena. Izraěl zastihl Izáka, otce svého, v Hebroně živého a po 12 letech jej pohřbil v Mambre, kde také Rebeka odpočívala.

Jakob představuje Krista Pána, který s nebe přišel na zem hledat si nevěsty, který na zemi nemaje, kam by hlavy položil, všem sloužil, který 12 apoštolů sobě získal. Řebřík jest obrazem Krista Pána, který sestoupil na zem a opět na nebe vystoupil, obrazem svazku, který spojuje člověka s Bohem a který se uskutečňuje skrze anděly. Řebřík a Bethel představují chrámy křesťanské. Kámen od Jakoba pomazaný jest obrazem Krista Pána, uhelného kamene církve a pomazaného Páně, obrazem oltáře křesťanského. Jakob jest obrazem Krista Pána, jenž byl tichý a pokorný, jenž miloval děti a o stádo pečoval, jenž s hojnými zásluhami a provázen spravedlivými se vrátil k Otci do nebes.

§ 4.

O Josefovi.

A) Co vypravuje Mojžíš o Josefovi?

Od synů Jakobových, kteří bojovné byli mysli a mravů surových, lišil se Josef, jsa mravů neúhonných a zbožné mysli a prorockými sny od Boha jsa vyznamenán. Poněvadž jsa zrozen z Rachele, jsa nevinnen a poslušen od Jakoba byl obzvláště milován a krásným šatem obdarován, poněvadž své bratry obžaloval u otce z hříchu nejhoršího a poněvadž vypravoval upřímně a beze vší pýchy sny od Boha seslané,

jež mu věštily vysoké postavení: nenáviděli ho bratří a za otroka kupcům prodali, od nichž jej koupil v egyptě Putifar, dvořenín Faraonův a správce vojska. Josef pro svou moudrost, věrnost a pečlivost představen byv od Putifara celému domu nepřivolí k hříchu, k němuž jej sváděla manželka Putifarova; než od ní byv ze msty obžalován strádati musil v žaláři, až jej Farao, byv od vrchního číšníka upozorněn k sobě povolal, aby mu vyložil sen o kravách a klasích. Když tak Josef učinil, udělil mu Farao důstojnost po královské nejvyšší, svěřil mu péči o Egypt a dal mu za manželku Asenethu, dceru nejvyššího kněze Heliopolitského, která mu porodila Manasse-a a Efraima.

Josef vyplnil, co král očekával od něho; neboť zachránil Egypt před hladem, pojistil blahobyť Egyptských pro příští časy a zjednal králi větší moc nad poddanými. Než nejen Egyptským prodával za hladu obilí, ale i okolním, mezi kterými byli jeho bratří. Josef chtěje zkoušeti své bratry a k lítosti pohnouti, žádal od nich, aby přivedli Benjamína, a podržel Simeona za rukojmě. Když projevíli upřímnou lítost a lásku k otci a Benjaminu, dal se jim znáti, smířil se s nimi a vzkázal otci, aby se do Egypta přestěhoval, poněvadž neúroda ještě měla trvati. Jakob učinil tak s rodinou a čeledí a obdržel od Faraona krajinu Gessen. Přijav syny Josefovy za své, udělil před svou smrtí synům svým požehnání, ve kterém jejich osudy předpovídal, slíbenou zemi kanaanenskou rozdělil a Jůdu prohlásil knížetem svého pokolení a praotcem slíbeného spasitele dáváje spolu na srozuměnou, kdy tento spasitel přijde. Byl pochován v zemi slíbené, jak byl žádal. Také Josefovi slíbil, že, až Bůh národ vyvolený nazpět přivede do země zaslíbené, kosti jeho budou tam přeneseny.

B) Historičnost zprávy Mojžíšovy.

I. Je-li možno, co se vypravuje o Josefovi?

Porovnejme jednotlivé části životopisu s tím, co víme o Palestině a zvláště o Egyptě z nalezených památek egyptských.

1. Jakob udělal Josefovi sukni rozličných barev. Tehdy bývaly látky obyčejně jedné barvy; ale Semité více si vážili šatu rozličných barev, šatu z rozličných kusů různé barvy sešitého; také v egyptských hrobech takový kroj sledáváme; ještě posud dávají se dítkám milejším na východě takové šaty.

2. Josef vypravoval dva sny. V Starém Zákoně zjevoval Hospodin budoucnost nebo Svou vůli ve snu, jako Jakobovi v Bethelu, a Písmo svaté rozeznávajíc pravdivé sny, od Boha pocházející. od nepravdivých varuje před těmito. Také jiní kmenové semitští sny pokládali za zjevy prorocké.

3. Dothain, nyní Tell-Dothan, severně 6 hodin od Sichemu položené, bylo velice pastvě příhodno; až po r. 1860 bylo pravou ovocnou zahradou. Dothain znamená dvojí studnici; posud jsou tam dvě studnice, z nichž jedna se nazývá po Josefovi.

4. Bratři spustili Josefa do studnice staré, která neměla vody, aby tam zahynul. Mnohé studnice palestinské jsou v létě bez vody, ač v nich zbývá něco bahna, a vzduch vlhkem jest pokažen; pak slouží za vězení, ovšem nezdravé; pročež bor znamená v semitských studnici a žalář.

5. Madiánští kupci šli mimo. Obchodní cesta vedla z Damašku rovinou Esdrelon a místem Dothain do Egypta. Madiánští se nazývají též Ismaelskými buď proto, že Ismaelští a Madiánští měli téhož praotce Abrahama, anebo proto, že Ismaelský znamená synekdochicky kupce anebo nomáda, anebo proto, že pospolu podnikající obchod nebo válku nebyli přesně mezi sebou rozeznáváni. Za Josefa mohli býti Ismaelité a Madiánští dosti četní, aby obchod vedli; bydlili tak, že mohli do Egypta zboží dovážeti. Mnohých věcí potřebovali Egyptští, jež jim kupci také cestou shora naznačenou přiváželi; bohoslužba jejich a mrtvol, jež se balsámovaly, vyžadovaly mnoho těch látek, jež se vypočítávají v Písmě svatém: nek'ot (egypt. nekpat, tragant), sori (egypt. tara balsám), lot (arab. ladan, ř. λήδανον, l. ladanum, vonné gummi). Neobjevilo se sice v památkách egyptských jméno, jež by znamenalo lot; avšak této látky nalezeno hojně

v hrobech. Tyto tři látky ještě posud se přivážejí z Asie východní do Egypta. Že kupci Madiánští neštíteli se kupovati a prodávati otroky, není s podivením. Mnoho-li 20 stříbrných obnášelo, nelze říci, za Ptolemaea Philadelpa ve III. stol. př. Kr. mohl býti Žid zajatý a k otroctví odsouzený vykoupen 20 sekely. Jakob ztratil Josefa zarmoutil se a podle způsobu semitského roztrhl roucho své, oblekl hrubý pytel žíněný tmavé barvy a opásal se provazem.

6. Madiánští prodali Josefa v Egyptě Putifarovi, dvořenínu Faraonovu, správci čili knížeti vojsk, muži egyptskému. V Egyptě bylo otroků mnoho; největší zalíbení měli Egyptští na otrocích kananejských. Putifar פּוּטִיפָר, pán Josefův, jest egyptské jméno: Peti-pa(pha)-ra t. j. věnovaný Ra-ovi, bohu slunce, obyčejné jméno v severním Egyptě. Putifar byl u dvora Faraonova; farao znamená krále egyptského vůbec a odvozuje se buď z řeči koptické: phi (člen) a uro (král), anebo ze jména boha slunce Ra, jehož odleskem byl král egyptský, anebo z per-aa, vysoký dům, egyptského názvu královského, jako »vysoká brána« znamená u Turků sultána anebo jeho vládu. »Dvořenín« jest přeloženo z hebr.: saris; Septuaginta čte: dynastes t. j. velmož, Vulgata: eunuchus, t. j. kleštěnec. Budiž původní význam slova »saris« jakýkoli, Putifar byl dvořenínem; neboť eunuchus může znamenati synekdochicky dvořenína, vysokého hodnostáře u dvora královského, který není kleštěncem, anebo dvořenína kleštěnce. A že byli u dvora egyptského dvořeníné kleštěnci, dokazují památky egyptské; a že kleštěnec býval ženatý, dokazuje egyptský román z doby Mojžíšovy: »román dvou bratří«; v jiných zemích také byli, a jsou posud kleštěnci někteří ženatí, kteří mají také harem. Kleštěnci byli u dvora egyptského; neboť ač byla v Egyptě monogamie pravidlem, přece měli králové, jak dokazují památky historické, více žen. Putifar se nazývá správcem, knížetem vojska, magister militum, princeps exercitus, hebr. sar hat-tabbahim. Farao měl mnoho úředníků občanských a důstojníků vojenských rozličných stupňů od nejvyššího až k nejnižšímu, kteří veleli vojsku, sestávajícímu z různých vojsů. Jedním vojem byli

madjaju, kteří vykonávali služby policejní a rozkazy královny: jejich velitelem nejvyšším, her madjaju, zdá se, že byl Putifar, zastává vysokou a důležitou hodnost u dvora. Bible nazývá Putifara mužem egyptským; neboť Faraó, jsa hyksos, t. j. král pastevců, šasů, kteří měli ve své moci Egypt, brával své hodnostáře také ze svých krajanů, asiátů.

7. Josef od Putifara představen byv všemu, spravoval svěřený sobě dům i všecko, což mu vzdáno bylo. Za dob nejstarších ustanovovaly, jak dosvědčují egyptské památky, bohatší rodiny egyptské jednoho ze svých otroků, aby spravoval jejich hospodářství domácí a polní.

8. Manželka Putifarova sváděla Josefa ke hříchu. Josef jsa představen celému domu, měl příležitost setkat se s manželkou Putifarovou. Ženy egyptské nebyly uzavřeny, volně se pohybovaly nejsouce za otrokyně pokládány; mnohé byly rozmařilými a lehkomyšlnými neřestem se oddávající. To vše potvrzují památky egyptské. Pokoušela Josefa manželka Putifarova podobně, jak se vypravuje v egyptském »románě dvou bratří«, jenž sahá do doby Mojžíšovy. Než přes tuto podobnost, kterou shledáváme mezi tímto románem a zprávou Mojžíšovou, pozorujeme-li obsah a formu jejich, říci dlužno, že zpráva Mojžíšova není čerpána z toho románu, aniž tento z oné. Podobnost jest nahodilá; takové pokušení často asi se opakovalo v Egyptě; v románě zmínky není o plášti, který ve zprávě Mojžíšově úlohu má důležitou.

9. Putifar uvrhl Josefa do žaláře. Nepotrestal jej smrtí anebo jiným způsobem, jak vyžadovala vina domnělá, buď proto, že své manželce nevěřil úplně, anebo proto, že byl ke svým otrokům laskav, jako mnozí Egyptští, kteří v nápisích náhrobních se chlubí, že přátelsky nakládali s otroky. Kde byl žalář, do něhož byl uvržen jak Josef, tak i úředníci královští? Ačkoli králové pastevců, hyksos, měli obyčejné sídlo své v Tanisu, přece tvrditi lze, že majíce Memphis ve své moci, tam také se zdržovali, aby napodobovali také tak faraony tuzemské. V Memphidě však byla pevnost, kde bydlilo vojsko, kde bylo kromě chrámů také státní vězení. Putifar, jenž, policejním jsa ministrem, sídlil v pevnosti, byl

nejvyšším jejím správcem; jemu podřízen byl vladař nad žalářem, kam byl Josef vržen, princeps carceris, u něhož dal Hospodin Josefovi milost takovou, že mu byla od vladaře svěřena péče o vězně.

10. Mezi vězni, o které bylo se starati Josefovi, byli dva vysocí hodnostáři a dvořenínové, vrchní číšník a vrchní pekař královský; že takových hodnostářů bylo u dvora královského, dokazují památky egyptské. Oba zarmoucení vypravovali Josefovi, že měli sen a že nemají nikoho, kdo by jim jej vyložil. Tento zármutek Egyptanů pochopíme, uvážíme-li, že jak památky egyptské dokazují, Egyptané věřili pověrečně ve sny, že hadači byli četní a u velké vážnosti, že bohu Thothovi se připisoval původ a výklad snů, že hadači, od úzkostlivých Egyptanů přivolání, nahlíželi do knih, od Thotha pocházejících, že Egyptané také užívali prostředků, aby se jim sny objevily v noci. Snové měli u Egyptanů velikou důležitost. Když Josef oběma dvořenínům slíbil, že jim sny ve jménu pravého Boha vyloží, jali se vypravovati. Snové jejich jsou rázu egyptského. Neboť z památek egyptských víme, že již za nejstarších dob Egyptané měli vinice, že víno připravovali, že je bohům obětovali a sami také pili, že měli též cizí vína. Jakkoli Egyptané požívali vína kvašeného, nicméně památky chrámu Edfuského, r. 1870 objevené od Navillea, dokazují, že král píval tekutinu, kterou číšník z hroznů vytlačil do koflíku; než hebrejské »sahat«, jež se překládá »vytlačiti«, znamená též »mísiti«, a Egyptané rádi požívali vína smíšeného. Také pekařství bylo u Egyptanů na vysokém stupni vývoje, pečivo v koši se nosilo, jako mnohá břemena jiná, také na hlavě. To vše patrně z památek egyptských, ze kterých se také dočítáme o vrchním pekaři, jenž jiným byl představen. Trest smrti, jaký předpověděl Josef vrchnímu pekaři, jaký také byl vykonán a jakého Hebreové neužívali, byl u Egyptanů zvykem. Den narození faraonova býval slaven, což se srovnává s povahou Egyptanů, kteří, astrologii jsouce oddáni, hodinu narození pokládali za velmi důležitou a kteří krále ctili jako boha, a což potvrzuje kámen Rosetteský, usnesení Kanopické a Řek

Hellanikos Lesbický. Kámen Rosetteský a usnesení Kano-
pické, jež se zmiňují o královské milosti udělené, dokazují
nám, že Farao o památném dni svého narození na vězně se
rozpomenul.

11. Farao povolal Josefa, by mu vyložil sny. Znatele
památek egyptských tvrdí, že tento farao byl jeden z hy-
ksosů, králů pastevců, a se jmenoval Apapi II. Ač o těchto
hyksosech málo jest povědomo, poněvadž Egyptané, majíce
je v nenávisti, když je byli vypudili, skoro všecko zničili, co
by je pamatovati mohlo na nenáviděné pastevece asiatské
původu semitského, své podmanitele, přece vyzkoumali učenci,
že jakýsi kmen semitský z Asie se zmocnil za 14. tuzemské
dynastie údolí Nilského, že hyksosové vládli déle než 400 let,
že 17. tuzemská dynastie začala proti nim válku, kterou 18.
ukončila, že v polovici 18. století, když vládla 2. dynastie
hyksosů, přišel Josef do Egypta za krále Apapi II. Sny,
které tento král měl, jsou rázu čistě egyptského. Neboť
a) v textě hebrejském se nazývá Nil *jeor* jménem egyptským,
řeku velikou znamenajícím; *b)* břeh se nazývá *rtem*, sefah,
egypt. sept, metaforou jak hebrejskou, tak egyptskou; *c)* zeleň
břehu nilského se nazývá hebr. ahu, egypt. aha; *d)* obyva-
teli egyptskému snadno se obnovila ve snu představa *řeky*
milované, opěvované, božsky ctěné, která č ní Egypt rájem,
představa *krávy*, obrazu bohyně Isis, země, orby a potravy,
představa *klasů*, ve kterých spočívá bohatství egyptské;
e) číslo »sedm« je také u Egyptanů číslem mystickým.
»Farao procitnuv se zhrozil.« To čteme také o egyptském
princi Bachtanském, jenž měl sen, v památce egyptské.
Hadači a mudrci, jež farao k sobě povolal, aby mu sny vy-
ložili, náleželi ke třídě kněžské a byli u dvora královského,
aby králi radili ve věcech náboženských a jemu sny vyklá-
dali z posvátných knih »o vědě božské.« Avšak posvátné
knihy hadačům a mudrcům neprospěly, ač výklad nebyl tak
nesnadný; sny poslal pravý Bůh, a proto knihy pověrečné
byly neschopny je vyložiti; kde mluví Bůh pravdy, tam musí
mlčeti duch lživý. Proto poslal farao, jsa poučen od vrchního
číšníka, pro Josefa, jenž, aby se mohl objeviti před králem

čist, podle způsobu egyptského musil býti oholen a čistým šatem lněným oděn. Josef sny vyložil bez knih, vnuknutím Božím, jak o sobě pravil; také dal králi radu, čím by odvrátil od své země hlad. Zákon sice egyptský trestal smrtí otroka, který se zabýval kouzelnictvím; ale farao, nejsa původu egyptského, nemohl se neradovati, že muž, jenž byl téhož původu, jako on, zahanbil kněze egyptské. A povážíme-li kromě toho, že Josef zvědavost faraonovu trapnou ukonejšil, výklad podal, jenž úplně se zamlouval rozumu, a radu zemi prospěšnou dal, která se nemohla králi nelíbiti, pochopíme netoliko, že se Josefu nic zlého nestalo, ale také, že byl odměněn a jemu péče o Egypt svěřena; což se stalo způsobem zcela egyptským.

12. Josef se stal prvním ministrem faraonovým. Že faraonové štědrými se prokazovali k těm, kteří jim věrně a vydatně sloužili, že jim svěřovali péči o zemi, že jim dávali své dcery za manželky, dosvědčují památky egyptské. Tak ku př. lze čísti na jednom sloupu egyptském v museu Turinském, že kdosi, jenž se nazývá Beka, t. j. otrok, o sobě praví, že dostal svým povinnostem k rodičům, jež nejmenuje snad proto, že nebyli původu egyptského, že se stal miláčkem faraona, jehož nejmenuje, že jej farao zahrnul důkazy své milosti a jej učinil dozorcem veřejných obilnic. Na tomto sloupu není bohům egyptským vzdána čest a chvála, což zvykům egyptským odporuje. Takový sloup mohli bychom vztahovati k Josefu a jemu na hrob postaviti. Zkoumejme, co praví bible. Farao řekl k Josefovi: »Všecken lid bude tvá ústa líbati (slovný překlad textu hebr.), toliko stolicí královskou tebe převyšovati budu.« Taková moc náležela v Egyptě tomu, koho farao vyznamenal důstojností »vrchních úst.« Dále obdařil farao Josefa prstenem, lněným rouchem a zlatým řetězem nákrčním. Že tyto, jakož i jiné stkvosty v Egyptě byly známy a byly odznakem důstojnosti, vysvítá z památek egyptských. Řetěz nákrční se nazývá v bibli rebid; kteréžto slovo jest vzato z řeči egyptské, ve které se vyskytuje repit. Dále kázal farao Josefu vstoupiti na svůj vůz druhý a služebníku volati: »Abrek«. Abrek jest slovo egyptské

a znamená: »Skloňte hlavu« Dále mu dal jméno egyptské podle bible: safnat páneah; učenci v tomto jméně hebrejsky podaném spatřují slovo čistě egyptské Sefnt-p-ankn »přebytek života«, anebo tef-net-panh »pokrm, osvoboditel života«; safnat rovná se egyptskému: t'af-en-to, zásobitel světa t. j. země egyptské. Konečně dal mu za manželku Asenath-u, dceru Putifare-a, velekněze města On či Heliopolis, aby jej přijal mezi Egyptské a vyznamenal. Egyptské slovo Asenath znamená buď majetek bohyně Neith-y, anebo sídlo Neithy, anebo Isis ochranitelku. Tento פִּוּטִּיפָרַע, rozdílný od Putifar-a פִּוּטִּיפָרַ, znamená: faraonovi darovaný, věnovaný. Byly tři sbory velekněžské: v Thebách, Memphidě a Heliopoli. Po způsobu egyptským nazývá bible Egypt celou zemí: kol-eres, egypt. ta-zer-ev. Lidu pak hladovému říkal farao: Jděte k Josefu, a cokoli vám řekne, čiňte.

13. »I přišla úroda sedmi let, a *obilí v snopy svázané* shromážděno jest *do stodol* egyptských. Všecka také hojnost obilí v jednom každém městě složena jest. A byla tak veliká hojnost obilí, že se písku mořskému přirovnávala a množstvím *míru převyšovala* Když pominulo sedm let hojnosti, jež byla v Egyptě, počalo přicházeti sedm let nedostatku, jež byl předpověděl Josef: a ve všem světě rozmohl se hlad, ve vší pak zemi egyptské byl chléb. Která když lačněla, volal lid k faraonovi, žádaje pokrmů. Jimž on odpověděl: Jděte k Josefovi; a cokoli on vám řekne, učiňte. Rozmáhal se pak každodenně hlad po vší zemi: i otevřel Josef všecky stodoly a prodával Egyptským, neboť i je svíral hlad Všecky peníze shromáždil Josef za obilí, které prodával, a vnesl je do pokladnice královské. Když pak se nedostalo peněz kupujícím, prodával jim obilí za dobytek; koupil také všecku zemi egyptskou, když prodával jeden každý vladařství své pro velikost hladu. I podmanil ji faraonovi, i všecky lidi její, kromě země kněžské, která od krále byla dána kněžím, kterýmž i uložené potraviny ze stodol obecných se dávaly, a proto nebyli přinuceni prodati vladařství svá. Řekl tedy Josef k lidem: Hle, jak vidíte, i vámi i zemí vaší farao vládne; vezměte semena a sejte pole, aby

obilí míti mohla. A dáte pátý díl králi; čtyř ostatních vám nechávám k semenu a pokrmu čeleděm a dětem vašim. Kteříž odpověděli: Život náš v ruce tvé jest; ať toliko vzhlédá na nás pán náš, a rádi budeme sloužiti králi. Od toho času až do dnešního dne ve vsi zemi egyptské králům se pátý díl platí, a učiněno je to za právo, kromě země kněžské, která svobodná od toho závazku byla.« (I. Mojž. 41. 47—49, 53—56; 47. 14—26.)

Tak spravoval Josef zemi egyptskou. Zda jest vladaření jeho rázu egyptského a Egyptu prospěšno?

a) Egyptané vázali obilí ve snopy a vymlácené zrní ukládali do sýpek, když odměřeno bylo a zapsáno. Právě tak vypravuje bible.

b) Josef shromáždil v jednotlivých městech přebytek úrody; chrámy měly sýpky, a těch snad užil Josef. Obilí se dá na dlouhý čas v Egyptě uchovati, poněvadž jest podnebí suché; zrní více než 400 let staré, v hrobech egyptských nalezené, klíčí a přináší plod.

c) Úroda egyptská bývá víře nepodobná. Tak vyrůstá za úrody obyčejné z jednoho zrna 14—18 stébel s plnými klasy, ba i více. Ale neúroda nebyla a není v Egyptě neslýchána; neboť nevystoupí-li Nil po jistý stupeň, anebo vystoupí-li nad jistý stupeň, jest buď sucho anebo příliš vlhko, a proto neúroda. Památky egyptské nám líčí neúrodu a hlad, jehož hrůzy nám dávají na srozuměnou, jaké bídy zbavil Josef zemi. Sedm let úrodných a tolikéž neúrodných není nemožno; neboť Bohu bylo možno učiniti takový zázrak, zvláště když povážíme, že Ovid mluví o neúrodě egyptské, 9 let prý trvavší a že od r. 1064—1071 po Kristu trvala v Egyptě neúroda. V nápisech náhrobních honosí se hodnostáři královští, že zachránili své poddané od hladu. A byli ustanoveni, jak se zdá, podle příkladu Josefova, správcové královských sýpek, kteří by za neúrody obyvatelstvo hladové zásobovali. Tito dozorcí obilnic královských zastávali v Egyptě úřad velmi důležitý a čestný; jimž byli podřízeni úředníci různých tříd, kteří vybírali daně:

d) Mezi zvířaty, jež Egyptští Josefovi prodávali za obilí, jmenuje se kuň, který, jak se zdá, teprv od hyksosů z Asie byl přiveden do Egypta a který byl od Egyptských pečlivě chován a velice a mnohonásobně užíván.

e) Že faraó se staral o výživu kněží, dokazuje papyrus Sallier, kde čteme, ovšem ne o našem faraonovi: »nebylo znatele písma, jenž by pokrmu neobdržel z domu královského.«

f) Země egyptská byla rozdělena na část, králům náležející, a na část, kněžím náležející; vojenská třída měla pole od krále najatá, a král jim nájemné odpouštěl, nežádal od nich daní, aby jim nemusil platiti žoldu. Ostatní lid měl pole od krále najatá a platil daně. To stvrzuje aegyptologie.

g) Herodot vypravuje, že Ramses II., od Řeků Sesostris zvaný, egyptskou zemi stejně rozdělil mezi všechny obyvatele, ovšem ne na dlouho; což předpokládá, že země nebyla rozdělena, že ji měl král v držení, že se nalézala asi v takovém stavu, jaký byl od Josefa zaveden.

h) Aegyptologie nepřímou potvrzuje, že Josefem veškeren majetek přešel na faraony kromě majetku privilegovaných tříd. Neboť známo jest, že panovaly v Egyptě za staré a střední doby lenní povinnosti, jako ve středním věku v Evropě a že lenníci egyptští, jako v Evropě, často se bouřili a vážnosti svého pána, faraona, málo dbali. Okresy (nomy) byly majetkem několika rodin a přecházely sňatkem nebo dědictvím z jednoho na druhého, jestliže nový lenník si dal potvrditi od faraona svou državu; lidu ovšem nebyly tyto poměry lenní k velikému prospěchu. Avšak v nové době, po vypuzení králů pastevců, na počátku 18. dynastie neseťkáváme se více s lenním právem. Tedy lze souditi, že Josef lenní právo zcela zrušil a na krále přenesl majetek celé země. Ramses III. praví o sobě (papyrus Harris), že jemu náleží půda země egyptské a že on živí veškeré obyvatele, a žádá, by pro jeho syna, Ramsesa IV., všichni pracovali, chtějí-li, aby odměnou od něho každého dne byli živeni. Živenu býti od krále výsadou bylo úředníků krá-

lovských a kněží; Josef učinil, že, poněvadž všechny pozemky přenesl na krále, této výsady v jistém smysle se stali účastnými všichni. Ovšem nestal se Faraο skrze Josefa majitelem všech pozemků skutečným a naprostým; ponechal je majitelům dřívějším žádaje od nich pátý díl příjmů jako daně. Dříve se odváděly desátky; Josef uložil pátý díl, zvýšil tedy daně. Tato daň nebyla přílišná, povážíme-li, že jest půda egyptská velmi úrodná, že králi bylo se starati o řádnou kanalisaci všeobecnou, jelikož snahy jednotlivců o kanalisaci nedostačí (a tradice také vypravuje, že Josef zavedl pravidelnou kanalisaci), a v čas nouze o výživu hladových, že výborným lékem proti netečnosti, které se oddávají rádi obyvatelé horkých krajin, bylo, co zařídil Josef, že Egyptští, jsouce od krále chráněni, bezpečně mohli se těšiti z výtěžku polního, a že s Egyptany, bouřícími se proti králům pastevců, nemohlo býti příliš laskavě nakládáno. Jestliže tedy Josef zvýšil moc faraonovu a jeho pokladnici naplnil, učinil to také k prospěchu lidu, také z té příčiny, že přenesením majetku na krále byl majetek jejich zabezpečen a oni těšiti se mohli ze svých polností tak, jako třída kněžská. Není tedy s podivením, že daně byly zvýšeny.

Uvážíme-li tedy vše podle poměrů egyptských, a ne podle evropských, ne podle zákonodárství naší doby, říci nám jest, že Josef nejen lid uchránil hladu a Faraonovu moc zvýšil, ale také lidu pro budoucnost prospěl, že jest, čím jej nazval Faraο, spasitelem Egypta.

14. Josef se setkal se svými bratry.

a) Posud bývá sucho v Palaestině příčinou hladu; posud se ubírají Arabové do Egypta za neúrody uchránit se hladu.

b) Josef vida před sebou své bratry bez Benjamina obával se, že snad s Benjaminem tak naložili, jako s ním; proto, aby svůj nepokoj zakryl a pravdy se dopátral o něm a otci, přísně jim vytýkal, že jsou vyzvědači, dokládaje svou výpověď přísahou v Egyptě obyčejnou. Egyptští sami vysílali vyzvědače do cizí země a sami také se jich báli; faraonovi, tedy také jeho prvnímu ministru, bylo se za hladu, vůkol panujícího, báti nájezdu okolních obyvatelů; také jindy

nebyval Egypt bezpečným, proto byla zeď vystavěna proti asiatským výbojníkům.

c) osef se táže teprv nyní po svém otci. Nedivme se, že tak dříve neučinil, nedomnívejme se, že na své příbuzné zapomněl; naopak, z celého děje patrně, jak vroucně miloval otce a bratry, zvláště Benjamina. Pokud byl otrokem, nebylo mu snadno, dáti zprávu otci o sobě, aniž věděl, že jej otec má za mrtvého; kromě toho důvěřoval v Boha, že se jednou opět sejde se svými příbuznými. Také Abraham se dověděl maně, co se přihodilo v Haranu; také Jakub meškaje u Labana nedával o sobě zprávy svým rodičům. Nesmíme tehdejší dobu posuzovati podle sebe.

d) Jakub přidal k témuž koření, jaké kupci madianští přiváželi do Egypta, kromě pistacií a mandlí také med, debas, od Arabů dibs zvaný, syrup hroznový, jenž i posud se dováží z Hebronu do Egypta.

e) Co praví bible: *obtulerunt ei munera tenentes in manibus suis et adoraverunt proni in terram*, pozorujeme na mnohých památkách egyptských. Výjev takový jest čistě egyptský.

f) Hostinu vystrojil Josef bratřím zcela po egyptsku, jak dokazují památky egyptské; židli Egyptané užívali.

g) Krásné a vzácné koflíky, jaký byl Josefův, jsou nám zachovány ze starých dob egyptských. V předešlém století na koflíku hádal v Egyptě, jak Norden cestovatel dokazuje, Baram, kachef Derri-cký; také v našem století tak se děje v Egyptě; také v Tibetu a Persii užívalo se koflíku, aby se zvěděly věci tajné. Nesmíme však Josefa, jenž oněm hodnostářům uvězněným a králi tvrdil, že od Boha jediného pochází známost věcí tajných, pokládati za hadače; Josef sebe jenom na oko nazývá hadačem, mluvě ke svým bratřím, kteří ho neznali, jako Egyptští, kteří ho za hadače měli; nestal se nevěren svému náboženství, jež hadačství zapovídalo, jak patrně z dalších dějů. I zde jeví biblická zpráva o Josefovi ráz čistě egyptský.

h) Josef pravil: Ne vaší radou, ale vůlí Boží sem poslán jsem, který učinil mne 'ab le-pare'oh. Toto jméno jest čistě

egyptské: ab en pirao a znamená prvního úředníka, jenž přidělen jest obzvláště domu faraonovu.

z) Jakob se představil Faraonovi tak, jak nás poučují památky egyptské o těch semitech, kteří v Egyptě pomoci hledali proti nedostatku obilí. Jakob se netajil Faraonovi tím, že jest semitou pastýřem, poněvadž Egyptští měli v nenávisti pastevece cizí (ne své), ku kterým náleželi pastevci, jejich podmanitelé, a poněvadž Faraonovi, králi pastevců, byli vítáni Hebreové, kteří byli také původu semitského jako Farao a sloužiti mohli proti Egyptským k utvrzení jeho moci. A dal také Farao Hebreům úrodnou krajinu Gessen k obývání a svěřil bratřím Josefovým svá stáda, kterých měli faraonové veliké množství. I v tom tedy jeví zpráva biblická ráz egyptský. Gessen jest jméno egyptské, Qos, se členem Paqos čili Phaquos; proto se nazývá od Řeků jedno město egyptské: Phakussa, arabsky Fagus, jež bylo položeno jihovýchodně od Tanis-u v okresu, jenž arabským se zove. Také se vyskytuje jméno jednoho okresu v dolním Egyptě Qesem, totožné se jménem Qos, Gessen. Gessen, krajina za Mojžíše Ramses či Ramesses zvaná podle Ramses, města od Ramsesa II. v té krajině vystavěného, byla položena ve východní části dolního Egypta, mezi pouští Arabskou a východními rameny Nilu; tam se nalézají pahorky, nazvané Tell el Jehud, Turbet el Jehud, t j. židovské pahorky, židovské hřbitovy; byla velice úrodná, protkána jsouc četnými kanály, a sloužila z části k pastvě, z části k orbě; nyní ovšem jest z části pokryta pískem.

15. Jakob a Josef zemřevše byli balsamováni po egyptsku; co však se odnášelo k náboženství egyptskému, bylo opomenuto. Jakob byl pochován v zemi Kananejské; kosti Josefovy byly, jak poručil Josef, věren svému náboženství, přeneseny do země zaslíbené a v Sichemu uloženy, když lid israelský se vrátil do Palaestiny

II. Stalo-li se skutečně, co bible vypravuje o Josefovi?

1. Přímo nám památky egyptské nedokazují, že je to příběh skutečný; neboť Egyptští když byli vládu hyksosů svrhli, skoro vše vyhladili v památkách, co by připomínalo tuto vládu nenáviděnou. Avšak státní ústava potomní předpokládá ústavu, kterou byl dal Egyptu Josef, a tradice egyptské mluví o kanalisaci, kterou připisují Josefovi, zvláště ve Fayumu, krajině, jejíž úroda prý postačila uživiti Egypt.

2. Příběh o Josefovi tak jest vypravován, že na jeho skutečnost souditi lze; odpovídá názorům hebrejským a egyptským. Věru tak se nevymýšlí příběh, aby mu nebylo lze ničeho vytknouti.

3. Příběh o Josefovi souvisí s dějinami národa hebrejského předešlými a potomními. Kdyby ten příběh byl vymyšlen, musil by vymyšlen býti celý dějepis.

4. Celý národ israelský pokládal vždy ten příběh za skutečný, ač nesloužil ke cti kmenům jeho kromě Benjaminu, Efraima a Manassesu.

5. Mnohá místa Písma sv. svědectví dávají o skutečnosti: Is. 52. 4. »Toto praví Pán Bůh: Do Egypta sestoupil lid můj na počátku, aby tam bydlil.« Než povolán tam byl od Josefa. Ez. 47. 13. »Toto praví Pán Bůh: Tato jest meze, v níž vláste budete zemí ve dvanácti pokoleních israelských, nebo Josef dvojí provázek má« t. j. každý ze dvou synů Josefových obdržel podíl. I. Paral. 5. 1, 2. »Ruben byl prvorozený Israěľův; ale když poskvrnil lože otce svého, dána jsou (práva) prvorozenství jeho synům Josefa, syna Israělova. Judas pak, který byl nejsilnější mezi bratřimi svými, z rodu jeho knížata zrodila se, prvorozenství pak přičteno jest Josefovi.« Jos. 16. 4. »Vládli tím (územím) synové Josefovi, Manasses a Efraim.« 2. Mojž. 13. 19. »Vzal Mojžíš kosti Josefovy s sebou, protože byl (Josef) přísahou zavázal syny israelské řka: Navštíví vás Bůh, vynesťte kosti mé odtud s sebou.« (I. Mojž. 50. 24.) Jos. 24. 32. »Kosti Josefovy, které byli vynesli Israěľští z Egypta, pochovali v Sichemu, v dílu pole, které byl koupil Jakob od synů Hemora, otce Sichem, za sto mladých ovec, a (které) bylo ve vladařství

synů Josefových.« Žalm 104. 16—23. »A zavolal (Hospodin) hlad na zem a všecku mocnost chleba zničil. Poslal před nimi (syny Israelskými) muže; za služebníka prodán jest Josef. Snížili v pouta nohy jeho, železo prošlo duši jeho, až přišlo slovo jeho. Řeč Hospodinova roznítla ho; poslal král a rozvázal ho, kníže národů, a propustil ho. Ustanovil ho pánem domu svého a knížetem všeho statku svého, aby vyučoval knížata jeho jako jej sama, a starce jeho (aby) opatrnosti učil. A všel Izrael do Egypta a Jakob pohostinu byl v zemi Chamově.« První polovice tohoto žalmu, tedy také místo uvedené, se zpívala, když archa úmluvy přenesena byla od Davida do Jerusalema, což svědčí o starobylosti toho žalmu. Žalm 80. 6. »Na svědectví v Josefovi položil to, když vycházel ze země egyptské; jazyk, kterého neznal, slyšel.« Kn. Moudr. 10. 13, 14. »Ta (Moudrost Boží) prodaného spravedlivého neopustila, ale od hříšníků vysvobodila ho; a sestoupila s ním do jámy (žaláře) a v okovech ho neopustila, až mu přinesla berlu království (první důstojnost po králi) a moc proti těm, kteří ho potlačovali; a ukázala, že lháři byli ti, kteří ho hyzdili, a dala jemu jasnost věčnou.« 1. Mach. 2. 53. »Josef v čas úzkosti své ostříhal příkázání a učiněn jest pánem Egypta.« Jan 4. 5. »Přišel (Ježíš) k městu samařskému, které slove Sichar (Sichem), vedle popluží, které dal Jakob Josefovi, synu svému.« (I. Mojž. 48. 22.) Celý život Josefův líčí sv. Štěpán: Skut. ap. 7. 9—18.

Z toho zavíráme s jistotou, že příběh o Josefu jest skutečný, a odmítáme racionalisty, kteří jej pokládají za legendu.

III. Kdo sepsal příběh o Josefovi?

Racionalisté tvrdí, že příběh sestává z více částí, jež měly původce každá svého, a že z nich někdo slátal jednu povídku.

Ale to není pravda. Neboť 1. nedokazují své mínění doklady historickými a mezi sebou se nesrovnávají. 2. Vniterných důvodů z příběhu samého čerpaných nemají; neboť vládne jim souvislost vniterná, organická.

Racionalisté tvrdí, že příběh o Josefovi napsal někdo z Efraimitů, když se odštěpila říše Israelská od Judské.

Ale zda možno, aby Efraimita utajil svůj podnik, aby o něm ničeho nevěděli ostatní kmenové? Kdyby tomu tak bylo, byl by Efraimita ve své povídce Judu, praotce kmene Judského, potupil, aby ospravedlnil roztržku. A pak zdali by povídku byl mohl si vymysleti, která s celými dějinami národa vyvoleného úzce souvisí, s minulými a potomními, která jest rázu čistě egyptského, která projevuje dokonalého znatele života egyptského?

Musil věru býti spisovatelem příběhu o Josefovi muž hebrejský, který žil nedlouho po Josefovi, jenž jeho život znal z tradice pečlivě zachované jak ústní, tak písemní, jenž žil v Egyptě u samého dvora královského a poměry egyptské důkladně poznal.

A to byl Mojžíš. A že to byl Mojžíš, o tom byl přesvědčen národ židovský po všecky časy. A to byl týž Mojžíš, který napsal, co se stalo před Josefem a co se stalo po něm.

C) Filosofická pravda příběhu o Josefovi.

Příběh o Josefovi neodporuje naukám filosofickým: theologii přirozené, psychologii a ethice přirozené.

Jím na jevo vychází 1. že Bůh, Jemuž sloužil Josef, jest jediný a pravý; neboť zázračně seslal úrodu a hlad na zemi modloslužebnou; 2. že tento Bůh jest mocný; neboť překonal zlobu bratří Josefových a manželky Putifarovy a zahanbil pověru egyptských hadačů; 3. že tento Bůh prozřetelně řídí lidské děje a zlých záměrů lidských, jež mají překaziti Jeho úmysly, užívá k tomu, aby vykonal, co ustanovil; 4. že tento Bůh moudře užívá prostředků, jež k cíli vedou; 5. že laskavě a dobrotivě pečuje o ty, kteří k Němu lnou; 6. že spravedlivě tresce a milosrdně hojí.

Tento příběh, s hlediště psychologického uvažovaný, odpovídá životu lidskému, jaký známe ze zkušenosti. Neboť co se přihodilo v rodině Jakobově, co zastihlo Josefa v Egyptě, není nemožno; osoby myslí, mluví a jednají jako lidé, po lidsku; s tím vším spojuje se souladně, co Bůh činí nadpřirozeně, čím Bůh zasahuje do přirozených poměrů života lidského. Povahy osob líčeny jsou psychologicky, vyvinují se

ne nepřirozeně, nechovají samy v sobě odporu; mezi povahami a skutky panuje shoda; ctnosti a nepravosti se vyskytují, jaké nejsou nemožny u lidí, a líčeny jsou pravdivě. Nitro lidské nám spisovatel otvírá prostě, velkolepě, dojemně, půvabně, zkrátka krásně, tak že ani s hlediště psychologického ani aesthetického nic nelze namítati; příběh jeho se líbil, se líbí a líbiti se bude všem, i vzdělaným i méně vzdělaným, věku i mladého i pokročilého; city šlechetné vzbuzuje a čtenáře vzdělává.

Také požadavkům ethiky filosofické příběh o Josefovi vyhovuje. Neboť ctnost se líčí jako ctnost, nepravost jako nepravost; ona dochází odměny, tato jest provázena výčitkami a lítostí odčiněna. Krásné a mnohé ctnosti prokazuje Josef: víru a důvěru v Boha pravého, věrnost ke svým představeným, čistotu, lásku k otci a bratřím, pečlivost o dům Putifarův, o vězně a Egypt.

D) Nadpřirozený ráz příběhu o Josefu.

Josef, syn Jakoba, prostředníka zjevení Božího, prokázal v celém příběhu až do své smrti věrně víru v Boha nadpřirozeně se zjevujícího; neboť veřejně vyznával, že budoucnost zná a lidem zjevuje Bůh, ve kterého on věřil, své syny vedl k témuž Bohu a před smrtí žádal, aby pohřben byl v zemi zaslíbené, do které že jedenkrát podle slibu Božího potomci Jakobovi přijdou, předpověděl. Skrze Josefa Bůh očistil syny Jakobovy, aby byli hodnějšími praotci národa od Boha vyvoleného a zjevením Božím vyznamenaného, a Josefa užíval Bůh za prostředek, aby rodina Jakobova se usídlila v Egyptě a národ z ní vzešlý stal se schopným k uzavření nadpřirozené smlouvy s Bohem. Z příběhu o Josefovi patrné, proč prvorozenství a messianské prostřednictví bylo Rubenovi, synu nejstaršímu, odňato, a proč onoho se dostalo Josefovi a po něm jeho dvěma synům, tohoto Judovi.

V příběhu o Josefovi dělo se nadpřirozené zjevení Boží prostředky nadpřirozenými: dvěma zázraky a častými věšt-bami prorockými, jež obojí také úzce souvisejí se zjevením

sámým, jež Bohu jsou možny a Boha jsou důstojny, v něž veškerý národ vyvolený povždy věřil. Zázračná byla sedmi-letá úroda přehojná a sedmiletá neúroda; oba tyto děje nadpřirozené, pravé zázraky mají svým podkladem přirozeným poměry země egyptské, Josefovi zjevil Bůh ve dvou snech budoucí jeho postavení; jemu zjevil, co znamenají snové uvězněných dvou úředníků královských a snové Faraonovi; Josef umíraje předpověděl, že Bůh potomky Jakobovy přivede do země zaslíbené. Jakobovi, do Egypta se ubírajícímu, slíbil Bůh ve snách, že jej bude provázeti do Egypta, tam jeho potomky rozmnoží a je nazpět do země zaslíbené přivede. Také vnuknutím Božím udělil požehnání svým synům a předpověděl, kde se usadí v zemi Kananejské jednotliví kmenové, jaká bude jejich budoucnost. Co předpověděl, stalo se a sice po smrti Mojžíše, jenž jako dějepiseč proctví Jakobovo zaznamenal; pročez nejsou to vaticinia post eventum, t. j. věštby po výsledku vymyšlené.

Zvláštní pozornosti zasluhuje prorocství messianské, které pronesl Jakob, když Judovi žehnal: »Judo, tebe chváliti budou bratři tvoji; ruka tvá bude na šíjích nepřátel tvých, klaněti se budou tobě synové otce tvého. Lvíče Juda, na loupež, synu můj, vstoupil jsi: odpočívaje lehl jsi jako lev a jako lvíče, kdož zbudí ho? *Nebude odjata berla od Judy a kníže z beder jeho, dokavad nepřijde, který má poslán býti, a on bude očekávání národů.* Uvazuje k vinici oslátko své a ke kmenu vinnému, synu můj, oslici svou. Práti bude ve víně roucho své a v krvi hroznové plášť svůj. Krásnější jsou oči jeho nad víno a zubové jeho nad mléko bělejší« čili tmavé jsou oči jeho vínem a bílé zuby mlékem (podle textu hebr.) (I. Mojž. 49. 9—12.) Jakob předpovídá Judovi, že ho velebiti budou bratři pro sílu a statečnost a pro důstojnost knížecí, ze které se těšiti bude, až přijde Mesiáš, který zde jest naznačen potomkem Judovým; této slavné budoucnosti odpovídá majetek nejkrásnějšího podílu ze země zaslíbené. V tomto požehnání hlásá Jakob svobodnou vůli Boha uzavírajícího, že z Judova potomstva se zrodí, až pozbude žezla knížecího, Mesiáš, král míru milovný a mír přinášející, od

národů očekávaný. Že v tomto proroctví mluví Jakob o slíbeném spasiteli, vysvětluje 1. z důvodů vniterných. *a)* Sv. Jeronym četl v textu hebrejském: šiloach a přeložil: qui mittendus est; avšak poslán býti měl, jak slíbeno bylo v ráji a po té častěji, spasitel. Proto předpovídá Jakob spasitele. Jiní čtou šiloh, jež odvozují od šil (sémě, syn) a vykládají synem Judovým ve smysle obzvláštním; a za syna, potomka Judova (neboť syna bezprostředně Judova nemínil zajisté Jakob) byl pokládán po Jakobovi spasitel slíbený. Jiní odvozují šiloh od šala a pokládají to slovo králem míru milovným a mír přinášejícím, tedy spasitelem slíbeným, jehož Isaiáš nazývá knížetem míru (9, 5.). Jiní konečně čtou šelloh a vykládají tím, jemuž náleží t. j. berla, tedy spasitelem slíbeným, k vůli němuž království národa vyvoleného pozemské Bůh založil, jež by připravilo kralování messianské nade všemi národy. *b)* Hebrejské slovo *jikkehat* se vykládá rozmanitě: expectatio, oboedientia, congregatio (gentium). Tedy smysl té věty, kde čteme *jikkehat*, je tento: Jej očekávají národové, jeho poslušní budou národové, v něm se shromáždí národové. Tedy budiž smysl jakýkoli, označen je spasitel slíbený. 2. Z důvodů zevnějších. Proroctví Jakobovo úzce souvisí s proroctvími messianskými; spasitel slíbený byl označen potomkem ženy, Sema, Abrahama, Izáka, Jakoba; poněvadž Jakob měl 12 synů, slušelo se, aby naznačil, z kterého z nich spasitel slíbený jedenkrát vzejde. A potomní proroctví messianská vztahují se patrně k proroctví Jakobovu; neboť Aggaeus (2. 8) praví o Messiáši: Desideratus cunctis gentibus, Isaias (2. 2—5; 11. 10; 51. 5; 68. 18): ad eum convertentur gentes, eum expectant gentes, a Žalmista (71. 7—11; 21. 28, 29): Regi pacis oboedient populi. 3. Tradice staré synagogy a staří vykladaelé písma sv. z národa židovského pokládají proroctví Jakobovo za messianské; tentýž smysl v něm nalézají sv. otcové jak řečtí, tak latinští, a theologové církve západní a východní pro všechny doby. Pročež zamítneme výklady Židů pozdějších, kteří církvi katolické odporovali a odporují, a rozumářů protestantských, kteří proroctví Jakobovo pokládají za pro-

roctví po výsledku vymyšlené (*vaticinium post eventum*) a šilo pokládají za město Silo ve 4. pádě na otázku kam. Konečně proroctví Jakobovo oznamuje, kdy Mesiáš přijde. Tu rozhodují dvě slova: *šebet* (berla) a spojka *ad ki* (až). Šebet znamená ve smysle původním prut, hůl, ve smysle přeneseném trest, holí vykonaný anebo moc, označenou žezlem, prutu nebo holi podobným, a sice buď moc královskou anebo moc národa, pokud se těší z autonomie. V proroctví Jakobově nemá šebet smyslu původního ani neznámá trest, nýbrž buď moc královskou aneb aspoň autonomii národa. Adki znamená až po tu dobu, kdy. Tedy smysl proroctví je tento Mesiáš přijde v tu dobu, kdy pozbude kmen Juda své samostatnosti. Věru nepravdivě vykládají pozdější Židé, církvi katolické odporující, adki, ani tuto spojku dělí na dvě slova: ad t. j. na věky, a ki t. j. poněvadž. Neboť toto rozdělení jest libovolné; ad samotné neznámá na věky; smysl proroctví tak vyloženého jest podivný, nehistorický: nebude odňata berla od Judy na věky, poněvadž Mesiáš přijde. Jiní opět Židé říkají, že praví-li Jakob »Nebude odňata berla od Judy, dokavad nepříjde Mesiáš,« lze odtud souditi, že i dále nebude odňata, když přijde, a uvádějí v. 7. z 1. kn. Mojž. kap. 8: Krkavec nevracel se, dokavad nevyschly vody na zemi; neboť nevrátil se, ani když vyschly. Mívá *někdy* ten smysl adki, donec v písmě sv.: 1. Mojž. 8. 7; 28. 15; Žalm 111. 8; Mat. 1. 25; 1. Tim. 4. 13. Avšak samo sebou neznámá adki nic než donec: něco trvati bude až po jistou dobu; zdali to dále trvati bude po uplynutí té doby či ne, nevysvítá ze spojky donec, nýbrž z jiných důvodů. Proto tvrdí-li odpůrci, že ani dále nebude odňata, bez důvodů tak tvrdí, opírajíce se jedině o adki. Vychází tedy z proroctví Jakobova s jistotou na jevo, že před příchodem nebude odňata. Než poněvadž skutečně byla odňata, znamená netoliko tento děj dobu příchodu, ale také souditi musíme ze slov Jakobových, že tento děj byl předpověděn za znamení příchodu.

Josef je typem Mesiáše. Neboť byl od otce vroucně milován, od bratří nenáviděn a pronásledován, nebylo mu

věřeno; byl od nich pohaněn, svlečen a za peníze prodán; ač nevinen, byl dán do žaláře; byl se dvěma vězni, kterým předpověděl budoucnost; byl ze žaláře vyveden a oslaven; všichni byli k němu odkázáni a on je zachránil; bratřím odpustil. Je též typem sv. Josefa, k němuž nás odkazuje církev sv., panického manžela Panny Marie a pěstouna Pána Ježíše. Jakob je typem Simeona; neboť spatřiv Josefa zvolal: Nyní rád zemru, když jsem tvou tvář opět spatřil. Je typem křesťanů; neboť ctil královskou moc Josefovou, Žehnaje Efraimovi a Manasse-ovi vzýval Boha třikrát, čímž nevěda naznačil řízením Božím nejsv. Trojici Boží. Bratři Josefovi jsou typem národa židovského, který zavrhl Mesiáše, ale jak později předpověděno, jedenkrát kajicně k němu se vrátí. Juda je typem Mesiáše: neboť otci se zaručil za bratra Benjamina a chtěl se státi otrokem, aby jej zachránil. Nazván jsa lvem od otce a maje slíbeno, že bude ctěn od bratří a že obdrží nejlepší podíl, předobrazuje Mesiáše.

§ 5.

Náboženství patriarchální.

Dobu patriarchů, kteří žili od Adama po Jakoba, končíce, dříve než přistoupíme k Mojžíšovi, zkoumejme jejich náboženství.

I.

Pravdy náboženské byly tyto známy: Jest Bůh jeden, všemohoucí, který stvořil nebe i zemi, prozřetelný ředitel, který pečuje nejen o veškeré tvorstvo, ale zvláště o lidi. Jest zákonodárce, jenž zákony uložil za Adama, Noěma a Abrahama; jest spravedlivý soudce, jenž potrestal první rodiče, vrstevníky Noěmovy a Sodomské. Člověka stvořil Bůh k obrazu Svému a dal jemu duši povahy duchové, duši svobodnou, která se může nakloniti buď k dobrému nebo zlému. Zlo nepochází ani od pravého Boha, ani od nepravdivé zlé bytosti božské, ani od slepého osudu, ale vzniklo pádem prvních rodičů; Bůh dobrotivý slitoval se nad hříšnými prarodiči a jejich potomky a slíbil jim spasitele. Člověk,

ač Bohu stal se nevěrným, přece zbaven nebyl svobody, mohl šetřiti zákona Božího, zlou žádostivost měl ve své moci. Duše lidská jest nesmrtelná. Že duše lidská jest nesmrtelná, vědělo se za doby patriarchů. Neboť 1. Bůh stvořil člověka k obrazu a podobenství Svému, tedy tak, aby duše lidská, ku které se hlavně obraz a podobenství Boží vztahuje, nesmrtelností svou podobala se věčnému Bohu; vědomost o podobenství je spojena s vědomostí o nesmrtelnosti. 2. Henoch byl za živa do nebe vzat, aby, neuzřev smrti tělesné, vedl život záhrobní; avšak život záhrobní podmíněn jest duší nesmrtelnou. 3. Bůh pravil k Abrahamovi: Já jsem odplata tvá velmi veliká; této však odplaty nedošel Abraham za živa. 4. Bůh pravil k Abrahamovi: Půjdeš k otcům svým v pokoji; avšak nebyl Abraham pohřben v zemi chaldejské, kde v hrobech ležela těla otců jeho, pročez mají slova Boží tento smysl: Až tělo tvé zemře, odejde duše tvá k duším otců tvých. 5. Bůh pravil k Abrahamovi: Učiním úmluvu věčnou, abych *byl Bohem tvým*, i semene tvého po tobě. K Mojžíšovi pak pravil: Já *jsem* Bůh otce tvého, *Bůh Abrahamův*, Bůh Izákův a Bůh Jakobův. Avšak Bůh by nemohl býti *věčně* Bohem Abrahamovým aniž by mohl po smrti Abrahamově říci: Já *jsem* Bůh Abrahamův, kdyby duše jeho po smrti tělesné dále nežila. 6. Jakob domnívaje se, že Josefa šelma sežrala, zvolal: Sestoupím k synu svému pláče do hrobu (infernus, Šeol). Slovem *šeol* nemínil Jakob břicho šelmy, hrob těla Josefova, nýbrž sídlo duší zemřelých. 7. Nedlouho před svou smrtí, když Jakob žehnal svým synům, zvolal: Spasení tvého budu očekávati, Hospodine. Kdyby nebyl věděl, že duše jeho po smrti bude žíti, nebyl by tak zvolal; neboť ten, jehož duše s tělem smrtí zahynula, nemůže očekávati spasení Hospodinova. 8. O zemřelém se říkalo za doby patriarchů: připojen, přiložen k lidu svému; což znamenalo společenství duševní, ne tělesné. 9. Jakob považuje život pozemský za putování; ví tedy o životu záhrobním, cíli, kterého dosahuje, kdo své putování ukončil.

Za doby patriarchů byly známy povinnosti k Bohu. Lidé Boha ctíli, vzývali, Jeho se báli; prozřetelnosti Boží

důvěřovali; plněním vůle Jeho docházeli spravedlnosti a svatosti; kdo zachovával rozkazů Božích, byl spravedliv, Bohu se líbil, našel milost u Boha. Mezi povinnostmi k bližnímu nalézáme úctu k rodičům, pohostinství, věrnost manželskou, čistotu panen a paniců, svornost, péči o život ohrožený, plnění smlouvy, šetření cizího života, spravedlivé trestání vinníka; o monogamii a polygamii bylo při Adamovi a Abrahamovi pojednáno. Manželka byla družkou, ne otrokyní. Dokonalým se státi na duši, pokládalo se za povinnost, kterou má každý k sobě; Bůh Sebe člověku nabízel za odměnu. Šlechtným byl pokládán, kdo svých povinností plnil; nešlechtným, kdo jich nedbal. Rozdíl se činil mezi ctností a nepravostí.

Bohoslužba zevnější, která, neprovází-li bohoslužbu vnitřní, nemá ceny, jevila se oltářem z kamenů vystavěným, který byl olejem pomazán a Bohu posvěcen, obětí krvavou a nekrvavou, udílením desátků, vzýváním Boha také veřejným a společným, přísahou a slibem, obřízkou, svěcením soboty. Zvláštních chrámů vystavěných nebylo; ale míst posvátných bylo. Zvláštního stavu kněžského nebylo, jelikož náčelník rodiny konal úřad kněžský; nicméně vyskytuje se zvláštní kněz od Boha nejvyššího, Melchisedech.

Náboženství, mravnost a bohoslužba jsou povahy nejen přirozené, ale i nadpřirozené. Bůh s lidmi obcuje nadpřirozeně.

II.

Toto náboženství je sice, jak vyžaduje doba patriarchální, prosté a jednoduché; nicméně není v něm, co by se přičilo zdravému rozumu, pojmu o Bohu a člověku a poměru člověka k Bohu; ba všechno jest nám pokládati za pravdivé a dobré. Jsou v něm hlavní rysy náboženství obecného a základy, na kterých stavěli Mojžíš a Kristus. Kteréžto názory porovnáváme-li s názory, jež o Bohu a člověku měli jiní, nelze pochybovati, že náboženství patriarchů mnohem jest lepší než náboženství národů nejvzdělanějších, netoliko současných, Foeničanů a Egyptských, ale i Řeků i Římanů, ba i filosofů, kteří se velebí v Řecku a Itálii, že náboženství

ono i v celku i v jednotlivostech jest pravdivo, toto v celku nepravdivo. Co však v náboženstvích pohanů pravdivým shledáváme, odstraníme-li bajky, to uznáváme společným s náboženstvím patriarchálním, v němž zjevení Boží bylo bez pohromy zachováno, kdežto u pohanů bylo porušeno a s nepravdou smíšeno.

Porovnáme-li náboženství patriarchální s náboženstvím křesťanským, patrně jest, že ono tomuto neodporuje, že ono, ač se nerovná vznešeností nauky a svatostí zákonů tomuto, přece v sobě chová počátky, základy a zárodky tohoto, že ono se vztahuje k tomuto, jako ku svému doplnění, zdokonalení a vyplnění. Hlavní pravdy náboženství onoho jsou: Bůh jest jeden, stvořitel všeho, svatý, spravedlivý, zákonodárce, mstitel hříchu; člověk jest k obrazu Božímu stvořen; duše jeho jest duchová, nesmrtelná; hříchem člověk klesl a bídu největší na sebe uvalil; než Bůh slíbil, milosrdenstvím pohnut, spasitele; člověk ač klesl, přece nepozbyl svobody; manželství od Boha jest založeno; od Něho veřejná bohoslužba ustanovena, zvláště oběť. Tyto pravdy jsou základem náboženství křesťanského. Ale i cílem souvisí náboženství patriarchální s křesťanským. Neboť pohlíží ke Kristu a Jej připravuje netoliko tím, že opět a opět oznamuje příští spasitele slíbeného, ale také tím, že vypravuje děje o potopě a rozdělení jazyků, jimiž pravé náboženství zachováno bylo u málokterých, poněvadž u všech nemohlo býti zachováno, jimiž prozřetelnost Boží si vyvolila jeden národ, aby jemu věnovala svou péči a skrze něj spásu připravila celému pokolení, kdežto vzdorovité národy ostatní sobě samým zůstávala, aby zakusili následků své vzdorovitosti a po spáse zatažili, kterou v onom národě připravovala.

III.

Že jest náboženství patriarchální původu božského, vysvítá odtud, že je nemohli lidé vymysleti. Pohanští, od praveho Boha odpadlí národové nejvzdělanější, jakkoli ve vědách a uměních pokračovali, z takového náboženství se netěšili; filosofové nejvýtečnější nevyzkoumali, co by jemu se mohlo

rovnati. Jediné náboženství patriarchální vykládá pravdy theoretické a praktické jadrně, jistotně a jasně bez bludu a pochybnosti. Abraham projevuje povahu, která nemohla býti účinkem náboženství, od lidí vymyšleného, povahu, kterou neshledáváme u žádného národa pohanského tak dokonalou; bohoslužba všech národů jest úžasně pokažena, jediných patriarchů bohoslužba jest rozumná a Boha hodná. Odtud vychází na jevo, že se náboženství naučili patriarchové od Boha.

Co uzavíráme nepřímou, vysvítá ze zázraků a proroctev, první knihou Mojžíšovou historicky zaručených, jež s náboženstvím patriarchálním úzce souvisejí. Bůh nadpřirozeně obcoval s lidmi po celou dobu patriarchální; zjevoval se, učinil potopu, zachránil rodinu Noěmovu, pomátl jazyky; předpověděl potopu, učinil Abrahamovi a potomkům sliby, jež ani Abraham ani Mojžíš tušiti nemohli a jež se posléze vyplnily v Kristu Pánu. Co předpověděl Jakob o svých synech, mělo se státi teprv po dlouhé době, aniž to Jakob způsobem přirozeným předvídati mohl. Konečně poměr náboženství patriarchálního ku křesťanskému a souvislost nemohla nebyti dílem nadpřirozené prozřetelnosti Boží.

Je tedy náboženství patriarchální nadpřirozeného původu Božího.

IV.

O pravdě náboženství patriarchálního svědectví dávají náboženská podání pohanů, mythologie, jež se v mnohých věcech shodují s první knihou Mojžíšovou. Tato shoda byla již porůznu naznačena, nyní budiž celá podána a doplněna.

Pohané byli přesvědčeni, že kdysi obcoval Bůh s lidmi a že náboženství s nebe přišlo na zem. Starobylosti si velice vážili, poněvadž bližší byla pravdě, Bohu. Tak napsal Cicero: *Antiquitas quo propius aberat ab ortu et divina progenie, hoc melius ea, quae erant vera, cernebat.* (Tuscul. I. 12.) Za této starobylosti staly se vynálezy vědy a umění, jež se připisovaly bohům; národové sami svůj původ hledali v bozích. Zvláště však uvažme pohanské mythologie, ve kterých ná-

rodové podrželi základní pravdy prvotního zjevení, ač je porušili a s bajkami fantastickými a nepravdivě vymyšlenými sloučili, ač jim špatně později rozuměli a je špatně vykládali.

Obsah z různých mythologií snesený jest asi tento:

Prvotní náboženství nebylo mnohobožství, jelikož později vzniklo, nýbrž jednobožství, ne však filosofické, pouhým rozumem lidským vyzkoumané, ale na podání starobylém založené. Neboť ačkoli všichni národové kromě rodu Abrahamova, od Boha vyvoleného a zvláště řízeného, oddáni byli modloslužbě, přece shledáváme u všech, i vzdělaných i surových, v kterémkoli kraji okršku zemského bydlících, známost jednoho Boha, ostatní bůžky převyšujícího.

V mythologiích vypravuje se o božském původu světa a člověka, o rajském stavu pokolení lidského, prvotním hříchu a jeho následcích. Národové znají věk zlatý; hříchem však urazili lidé bytost nejvyšší a pozbyli prvotní blaženosti; vědí národové též o vině ženy, závisti a zlobě ducha zlého, jenž jako had anebo drak lidem uškodil. Z prvotního hříchu vznikla vina, na veškeré pokolení lidské uvalená, které jsou si vědomi všichni národové; proto se domnívají národové, že nutno jest usmířiti Boha obětí a sice krvavou. Konečně doufali, že přijde spasitel původu božského, jenž zvítězí nad drakem, pokolení lidské osvobodí a s Bohem smíří.

O potopě a věži babylonské vyskytují se památky v mythologiích.

ČLÁNEK DRUHÝ.

O uspořádání národa vyvoleného.

§ 1.

Historický přehled.

Když Jakob zemřel, rozvinula se rodina jeho ve 12 pokoleních, společným svazkem řeči, náboženství a mravů sjednocených, jež utvořila jeden národ, buď Israelským anebo Hebrejským zvaný; neboť pokud za panování Hyksosů v Egyptě

meškali, rozmnožil se počet jejich velice. Ale když Hyksové, příznivci Hebrejských, od krále tuzemského byli vypuzeni, obávali se Egyptští množství Hebrejských a proto král, nejsa pamětliv Josefa a jeho zásluh, nutil je k těžké práci při stavbě měst Pithom a Ramesses; avšak čím více byli utlačováni, tím více se množili. Proto rozkázal král porodním babám, aby chlapce zrozené usmrcovaly; než báby neposlechly. Načež rozkázal chlapce Hebrejských zrozené v Nilu utápěti. Tímto pronásledováním bránil Bůh Hebrejským přivlastniti si s egyptskou vzdělaností světskou, kterou měli přivykatí životu usedlému, také modloslužbu.

Posledního rozkazu králova užil Bůh k vysvobození Israělitů. Neboť Mojžíše dcera Faraonova sama zachránila a dala vycvičiti všelikou vzdělaností světskou. Mojžíš maje 40 roků prchnouti musil do země Madianské, kde za manželku pojal dceru kněze Jethro. Jedenkráte když pásł stáda, objevil se mu Bůh v keři hořícím, pcručil mu vysvoboditi Israělské z Egypta, opatřil jej mocí zázračnou a přiděлил mu Aarona bratra ku pomoci.

Mojžíš a Aaron nabyvše činěním zázraků víry u lidu israělského žádali, aby Farao propustil lid, jemuž rozkázal Bůh obětovati na poušti. Teprv desátou z ran zázračných, která všecko prvorozené Egyptských usmrtila, byl Farao pohnut propustiti lid israělský. Vyšli tedy Israělité, strávivše od příchodu Jakoba v Egyptě 430 roků, z města Ramesse 15 dne měsíce Nisan počítajíce 600.000 mužů pěších, přešli Rudé moře a odebrali se k hoře Sinajské, kde jim dal Bůh skrze Mojžíše zákon. Když národ israělský na poušti zázračně pobyl 40 roků, aby se připravil k zabrání země Kananejské a konání úlohy náboženské, a když podle vůle Boží vejíti měl přes Jordan do země zaslíbené, Mojžíš proviniv se nedůvěrou k Bohu nesměl s lidem vejíti, nýbrž spatřiv zdaleka zemi zaslíbenou na hoře Nebo zemřel.

§ 2.

Historická pravda zprávy Mojžíšovy.

Co Mojžíš vypravuje o vysvobození, zákoně a pobytu na poušti, zdali se skutečně stalo nejen v celku, ale i v jednotlivostech a sice tak, jak vypravuje Mojžíš, zdali to také Mojžíš napsal? Veškerý národ israelský, veškerý život jeho, veškeré dějiny Starého Zákoná kladnou nám odpověď dávají. Než také země Egyptská a poušť Sinajská, od učenců jsouce prozkoumány, svědectví dávají o pravdě zprávy Mojžíšovy.

Toto svědectví trojí, jež z nepravdy usvědčuje německé rozumáře, přísnou kritikou písma sv. se honosící a tvrdící, že příběhy o Mojžíši a lidu israelském nejsou historické, ale spíše mythické, báječné, vymyšlené, lze podle Vigouroux-a (La Bible) a Zschokke-ho (Historia sacra ant. test.) takto stručně podati:

1. Krajina Gessen, bydliště Hebrejských severo-západní část dolního Egypta na východním rameně Nilském, nazývala se podle města tamějšího také země Ramesses, o které píše jedna listina egyptská: Země Ramesses lidnatá, zavlažená, svými plody bohatá. Kromě Ramesses (egypt. Pa-Ramessu aanacht t. j. město Ramsesa udatného), od krále Ramsesa II. vystavěného a po něm nazvaného, bylo tam město Pithom, od téhož krále vystavěné. Pithom jest egyptské slovo a znamená obydlí, město (pi) boha Tum; nazývalo se též občansky, světsky Thekut či Sekut, po hebrejsku Soccoth.

2. Ramses II. (Ramessu, egypt. slovo; znamená: syn boha slunce Ra), po řecku Sesostris, syn Seti-a I. (po řecku Sethos), za jehož vlády se narodil Mojžíš, náležel k 19. dynastii egyptské. Dynastie 18. vypudila dynastii Hyksosů, kteří Egyptem vládli 350 roků; Ahmes, farao 18. dynastie vzal město Tanis (hebrejsky Zoan), sídlo Hyksosů, jež bylo severně od Gessenu položeno na řece Nilu. Králové 18. dynastie šetřili Hebrejských, poněvadž potřebovali dělníků pro práce veřejné a poněvadž je nechtěli přinutiti k odchodu, aby se nespojili se Semity anebo Kananejskými, nepřátely

Egyptských. Dynastie 19. jich nešetřila, poněvadž se bála jejich množství a nenáviděla jejich náboženství. Začal je utiskovati Ramses II., jenž mnoho a všude města a stoky stavěl a k tomu mnoho lidí, otroků potřeboval. O tomto utiskování a odchodu Hebrejských mluví Manetho, dějepis egyptský u Josefa Flavia (c. Apion. I. 14).

3. Potomci Jakobovi prodleli 430 let podle II. Mojž. 12. 14. v textě hebr. a lat. Čtete-li v I. Mojž. 15. 13, ve Skut. Apošt. 7. 6. a u Jos. Fl. 400 let, praví se číslo okrouhlé, přibližné na místě určitého, tedy rčením tropickým. V textě řeckém (Sept.) a Samaritánském a u některých sv. Otců čtete 215; což vysvětlíme tím, že od povolání Abrahama k narození Izáka uplynulo 25 let, odtud až do narození Jakoba 60, odtud až do přistěhování Jakoba 130 let, tedy součtem 215, že v rodokmenu Mojžíšově uvádějí se po Jakobovi toliko 3 předkové: Levi, Kaat a otec Amram a že překladatelé Sept., domnívajíce se, že Mojžíš měl toliko tyto 3 předky, oněch 215 let odečetli od 430, tak že pro pobyt egyptský zbylo 215. Než v písmě sv. bývají v rodokmenech někteří členové prostřední vypouštěni; proto lze souditi, že předků Mojžíšových bylo více. Počítá-li sv. Pavel (Gal. 3. 17.) od zaslíbení Abrahamovi a jeho semenu učiněného až do zákona Mojžíši daného 430 let, nepočítá je od prvního zaslíbení Abrahamovi učiněného, ale od posledního, Jakobovi právě před odchodem do Egypta učiněného.

4. Rozmnožení Hebrejských znamenité má tyto příčiny: značný počet těch, kteří s Jakobem se přistěhovali, brzkou dospělost orientálů, rannější manželství, mnohoženství, plodnost žen, zvláště však prozřetelnost Boží, která plodnost zázračně zvýšila.

5. Jestliže Bůh dopustil pronásledovati Hebrejské, aby se chránili modloslužby svých utiskovatelů anebo aby odpadlíci byli potrestáni, pronásledoval je Ramses, aby se nemnožili a nespojili s nepřátely. Práce Hebrejských byly namáhavé; dozorcí (hebr. nogsim), jimiž byli vojáci madjaü krutě nakládali s nimi; písaři, kterých bylo v Egyptě množství, zapisovali práce; oni a tito se zovou hebr. sare missim

t. j. představení prací, pracujících. Listiny egyptské mluví o Aberiu, Aperiu (Iberim, Hebrejští), kteří musili stavěti města. Mojžíš nazývá Pithom a Ramesses are miskenot t. j. města stanů. Egypt. slovo ar znamená skladiště, arsenal; Řekové nazvali Pithom Heropolis vyjadřující eru čili aru, plurál slova egypt. ar slovem Hero. V těchto skladištích byly zásoby, jež by sloužily ve válce s Asiaty.

6. Cihly se dělaly v Egyptě, jak Mojžíš vypravuje. Hnětly se slámou sekanou. Když Hebrejští neměli slámy, rozcházel se po zemi sbírat rákosí, jež Mojžíš nazývá egypt. slovem qas. Zdi egyptské sestávaly z cihel, maltou spojených.

7. Jména porodních bab jsou egyptská. Šifra (v lat. textě Sephora) znamená důstojnost boha Ra, Puah dá se srovnati s egypt. Pué. Hebr. věta: Bůh bábám postavil domy, jest egyptské rčení a znamená: Bůh je učinil, aby je odměnil za ušetření dítek hebrejských, ne za nepravdu králi předstíranou, majitelkami vlastních domů.

8. Ošitka ze sítí (hebr. tebat gomé), do které matka Mojžíše vložila, byla po způsobu Egyptských spletena z papírovníku (*Cyperus papyrus*) a omazána klím a šmolou; byl to koš anebo lodička ze šáchoru papírového, z něhož Egyptští dělali také rohožky, sandály a t. d. Manetho nazývá Mojžíše Osar-syph t. j. koš z rákosí. Podle volnosti, která příslušela ženám v Egyptě, koupala se princezna v řece; podle tradice nazývala se Thermonthis — jméno egyptské: t-mer-en-mut. Byla to sestra a — podle zvyku králů egyptských — jedna z manželek Ramsesa II. Slovo Moses znamená vytažený a z hebr. masah jest odvozeno; princezna sama to jméno dala vědouc, že dítě jest hebrejské, a znajíc řeč hebrejskou, jak souditi lze z rozmluvy, kterou měla se sestrou a matkou Mojžíšovou. Prozřetelností Boží se stalo, že Mojžíš znamená také vytahujícího, t. j. vysvoboditele Hebrejských. Princezna přijala, sama dítek nemajíc, Mojžíše za svého a dala jej cvičiti světskými vědami Egyptských.

9. Příchod Mojžíše k Jethro-vi, knězi a pohlaváru jednoho kmenu Madianských a pobyt v té krajině odpovídá zvykům tamějším.

10. Když Mojžíš do Egypta přišel vyplnit rozkazu Božího, vládl po Ramsesovi II. syn jeho Meneftah I. a sídlem v městě Tanis. Tanis (hebr. Zoan) bylo sídlem faraonů; již králové 13. dynastie je ozdobili. Když Ahmes je odňal králi pastevců, zbořil jeho hradby a jeho první nástupcové je zanedbávali; teprv králové 19. dynastie je učinili nejkrásnějším městem egyptským. V tomto městě činil Mojžíš před Meneftou zázraky, o kterých později budeme mluvit, nyní však pouze poznamenáváme, že jsou přiměřeny poměrům egyptským, že jsou rázu egyptského. Při první ráně egyptské rozeznává Mojžíš pravdivě vody egyptské: ramena, kanály, bařiny, nádržky, kaluže, močály.

11. Podle zprávy Mojžíšovy a místních poměrů východní části dolejšího Egypta ubírali se Hebrejští touto cestou k Rudému moři, jež Mojžíš nazývá jam suf, moře rákosnaté anebo řasovité: Když Meneftah po 10. ráně dovolil, aby Hebrejští vyšli z Egypta na hoře Horeb Bohu obětovat, vedl je Mojžíš z města v Gessenu položeného, Ramesses, kde se byli shromáždili, podél stoky na východ nejprve k městu Soccothu (Pithom), odtud do Ethamu, kde počínala poušť, k jezeru Timsah. Hebrejské Etham srovnati lze s egypt. hetam, s koptickým tem, tom. Než z Ethamu nedovolil Bůh bráti se přímo k hoře Sinajské a pak k zemi Kananejských, poněvadž Meneftah byl spolčen s králi palaestinskými a na cestě, která z Egypta vede do Palaestiny, měl posádky; bylo se tedy obávati, že by byli Hebrejští jako uprchlí otroci zadrženi a potrestáni. Proto poručil Bůh obrátiti od Ethamu k jihu, bráti se kolem jezera Timsah a jezer hořkých, a před Pihahiroth zastaviti mezi Migdolem a mořem proti Baalsephonu. Pi-hahiroth jest egyptské slovo a znamená město severně nad zálivem Rudého moře položené. Migdol čili Magdal, egyptsky Maktl, znamená pevnost, která byla na hranicích. Beelsephon jest pohoří a zove se nyní Džebel-Attakah.

12. Vyzvědači, jež byl Meneftah za Hebrejskými vyslal, když pozorovali, že Hebrejští otočili se k moři Rudému, dali o tom faraonovi zprávu, který domnívaje se, že He-

brejští mají v úmyslu utéci, vyslal za nimi vojsko na vozích. Mojžíš mluví ve své zprávě o takovém vojsku egyptském, jaké nám skutečně egyptské listiny a obrazy starobylé líčí. A tak byli Hebrejští vojskem, pohořím a mořem sevřeni. Ze záhuby, která jim hrozila, vysvobodil je Bůh zázračně a provedl je mořem; spolu zavřel vody mořské nad jezdci egyptskými, kteří do moře se pustili za Hebrejskými. O tomto zázraku pojednáme později. Že památky egyptské se nezmiňují o záhubě vojů Meneftových, nediví se egyptologové, poněvadž to byla porážka příliš hanebná.

13. Dříve než opustíme Egypt, buďtež uvedena některá slova Mojžíšova původu egypt. Tebah, ošitka, egypt. tba, teb, tep skříň, loď, kolébka; gameh, rákosí, egypt. kam, papyrus nilotica; seneh, keř, egypt. sent; tof, bubínek, egypt. tep, teb; sinsinet, nádoba, kterou se sbírala manna, egypt. senau; sir, hrnec, egypt. seri; tena, koš, egypt. tennu; efa, hin, homer, ammah, míry, jsou původu egypt; abib, měsíc, egypt. epifi.

14. Poloostrov Sinajský líčí nám Mojžíš takovým, jakým jest ve skutečnosti. Více anglických učenců zkoumalo jej v našem století pospolu a stopovalo cestu, kterou Mojžíš vypisuje. I shledali, že cesta shoduje se s místními poměry, že není vymyšlena. Také doba, které potřebovali, cestu konající Hebrejští k hoře Sinaj, přiměřena jest poměrům místním a vzdálenosti.

Cestou, jejíž body jsou Sur, Mara, Elim, Sin, Dafka, Alus, Rafidim, poušť a hora Sinaj, se brali Hebrejští touto:

Vyšedše z Rudého moře ocitli se, jak vypravuje tradice místní, u pramene, jenž posud se nazývá po Mojžíši Ajun Musa (pramen Mojžíšův). Načež procházeli poušť Šur, t. j. zeď, kde nebylo vody; nazývá se tak proto, že známkou její zvláštní jest pohoří, jež má podobu zdi. A je to krajina mrtvá, neúrodná. Památka místa Marah se udržela jménem Vadi-Mereira t. j. údolí vody hořké; místo pak samo zdá se býti totéž co Aïn Huarach, pramen s vodou špatnou a hořkou. Elim našli učenci ve Vadi-Gharandel tam, kde jest nyní bohatý pramen vody výborné a háj palem. Odtud

přešli pohoří a usadili se na břehu Rudého moře v rovině el-Murkheiyeh u pramenů na dolním konci údolí Vadi-Taiyibeh. Pak se brali cestou pobřežní, která dále údolím Feiran stoupá do hor; přibyli do pouště Sin, nynější roviny el-Markha, která počíná 10 mil jižně od údolí Taiyibeh. Jsou tam dva prameny, jeden sladký, Aïn-Dhafary, druhý hořký, Aïn-Markha. Z roviny el-Markha vedla Hebrejské cesta nějakou dobu po břehu, pak údolím Feiran do hor. Kde jsou místa Dafka a Alus, není vyzkoumáno, poněvadž nejsou od Mojžíše blíže označena. Místo Rafidim, kde udeřil Mojžíš na skálu Horeb, rozličnou od hory Horeb, jest v údolí Feiran tam, kde údolí Aleyat v údolí Feiran ústí, kde strmí Džebel et-Tahuneh. Z Rafidim přibyli Hebrejští údolím el-Quatiyeh na poušť Sinaj, na které několik hor žulových se pne, ze kterých Džebel Musa (hora Mojžíšova) jest nejdůležitější. Hora Sinajská, o které Mojžíš mluví, jest Džebel Musa, ne však Džebel Serbal, kterážto hora jest na západ položena od hory Mojžíšovy. Učenci porovnali zprávu Mojžíšovu s horou Mojžíšovou a jejím okolím a uznali, že Džebel Musa jest oním místem, kde Bůh dal skrze Mojžíše Hebrejským zákon. Je také Džebel Musa horou Horeb, odkud Bůh Mojžíše poslal, aby vyvedl Hebrejské.

Historické jest i další vypravování Mojžíšovo. Neboť 1. poušť Faran, na kterou se Israělité odebrali od pohoří Sinajského, nyní et-Tih, sahá na sever až k jižní hranici země Kananejské a je takovou, jakou ji Mojžíš označil, hrůznou. 2. Kades v severní části pouště Faran, kde Israělité rozbili stany, nazývá se nyní Aïn-Gadis. 3. Ezeongeber, kde se položili Israělité, nyní Akabah, bylo město Edomitů na zálivu Aelanitském. 4. Arad bylo město v jižní Palaestině, jižně od Hebronu, nyní rozvaliny Tell-Arad. 5. Pethor, město při řece Eufratě, kde bydlil Balaam, odvozuje se od pathar, vykládati sny a znamená sídlo babylonských věštců; totožní se s assyr. Pitru, městem, kde vtéká řeka Sagura do Eufratu. 6. Nebo, hora v pohoří Pisga, východně od vtoku Jordanu do Mrtvého moře, nyní Džebel-Neba. Odtud viděti jest hory Hebronské až ke Galileji, Mrtvé moře, celé údolí Jordanské,

Karmel, Hermon. 7. Vypravování Mojžíšovo o křepelkách, jež Bůh zázračně poslal, shoduje se, pokud máme na zřeteli stránku toho děje přirozenou, se skutečností. 8. Ryb, na které se rozpomínali Israëlité, bylo v Nilu hojně, tak že chudobný si jich mohl opatřiti; také ostatní pokrmy, po kterých toužili Israëlité, byly v Egyptě hojné, laciné, výborné a oblíbené. 9. Vyzvědači líčili pravdivě úrodnost Palaestiny, jak dosvědčují cestovatelé starého a nového věku. 10. Pramen, který vytryskl u Kadesu ze skály dvojím udeřením, teče tam posud, a cestovatel Rowlands se divil, kterak z té skály vytéká voda. 11. Hadové, od nichž Israëlité byli uštknuti, nazývají se ohnivými, že mají na sobě pruhy ohnivé a že jejich rány pálily jako oheň a působily zánět. Herodot a Diodor vypravují, že Arabie chová mnoho hadů velkých a jedovatých; také cestovatelé naší doby zmiňují se o množství hadů jedovatých. Má tedy zázrak na hadech způsobený přirozenou stránku skutečnou.

Zpráva tedy Mojžíšova jest historická a nemůže nepocházeti od muže, který byl očitým svědkem těch událostí. Takovým byl Mojžíš a takovým spisovatelem byl také pokládán od svého národa.

§ 3.

Obsah zákona Mojžíšova.

Když Israëlité 45. dne po odchodu z Egypta se usadili v údolí Er-Rahah, vystoupil Mojžíš, jsa prostředníkem mezi Bohem a lidem, na horu Sinaj, kde mu oznámil Bůh, za jakých podmínek uzavřítí chce smlouvu s lidem israëlským. Když lid podmínky přijal a se připravil, vyvedl jej Mojžíš za hrozných zjevů přírodních na planinu Sebaijeh k úpatí hory, s které Bůh lidu projevil Svou vůli desaterem přikázání a jinými zákony, k desateru se vztahujícími. Mojžíš jsa také od lidu za prostředníka přijat uzavřel mezi Bohem a lidem oběti smlouvu, kterou lid sebe zavázal zachovávatí přikázání Boží, jakož i celý zákon, který by uložil mu Bůh skrze Mojžíše, a opět Bůh jej učinil lidem svým, lidem kněžským a svatým. Smlouvu milosti s prvními rodiči za-

loženou s Noěmem obnovenou, s Abrahamem slavným obřadem a přísahou opět učiněnou, konečně Izákovi a Jakobovi potvrzenou Bůh skrze Mojžíše opět uzavřel s potomky Jakobovými, celým národem, aby v něm zachráněno bylo bez pohromy pravé prvotní náboženství, jakož i naděje hříšným lidem poskytnutá v budoucího spasitele, jenž se měl z něho naroditi pro všechny národy; k tomu cíli směřoval přímo nebo nepřímou celým zákonem Mojžíšův, jenž netoliko jedná o víře a mravech, ale též obřady předpisuje a ústavu občanskou vykládá.

Hlavní ráz Mojžíšova zákona záleží v bohovládě, theokracii. Ačkoliv jest Bůh králem všech lidí, přece zvláště Se zjevoval jako otec patriarchům, mocnou rukou potomky posledního patriarchy vyvedl z Egypta a je zvláštní smlouvou k Sobě připoutal jako národ vyvolený, je Sobě posvětil; proto jejich církev a stát úzce mezi sebou spojil, aby Boha ctíti nebylo pouze povinností náboženskou, ale i občanskou, aby život občanský v životě náboženském se zakládal, aby jeden bez druhého neměl stálosti. Základem bohovlády bylo desatero, jež není toliko částí zákona Mojžíšova, ale spíše střed jeho, obsahujíc první a základní předpisy zákona přirozeného, jež nikdy nemohou platnosti pozbyti, stručně vykládajíc, čemu věřiti a jakých povinností k Bohu a bližnímu jest šetřiti. K věrouce desatera připojeny v zákoně Mojžíšově tyto články: Bůh jest jeden, duch těla nemající, věčný, svatý, všude přítomný, moudrý a spravedlivý, Jenž sice národ israelský Sobě z milosti vyvolil, ale přece osob nepřijímá ani darů jako člověk strannický, jest věrný, usmiřitelný a dobrotivý, Pán a Bůh veškeré země, Jenž modloslužbu nenávidí a proto horliv a žárliv jest; není osudu slepého, ale prozřetelnost Boží vládne. Člověk má svobodnou vůli a nesmrtelnou duši. Nesmrtelnost vysvítá nejen z náboženství patriarchálního, s nímž úzce souvisel zákon Mojžíšův, ale i z klidu, s kterým Aaron a Mojžíš umírali, z obřadů pohřebních, z naděje, kterou se kojili truchlící, že po smrti se setkají s dětmi a příbuznými, z zákazu nekromancie z modlitby Mojžíšovy (za'm 89. 3.), ze slov Balámových: »Ať umře duše

má smrtí spravedlivých«, ze zjevení mrtvého Samuele. K mravouce desatera připojeny v zákoně Mojžíšově jednotlivé předpisy mravní o lásce k Bohu, sobě a bližnímu, o modlitbě, o šetření zvířat; jednotlivé hříchy se zakazují; přikazuje se péče o dítky a čeled, posvěcuje se manželství, ukládá se poslušnost k představeným a kněžím, doporučí se pokora. Mravouka Mojžíšova vyžadovala vniterné smýšlení, jež udílí mravnosti pravé ceny. S desaterem souvisely a je provázely dílem ihned, dílem později, pokud u hory Sinajské meškal lid, předpisy obřadní o službách Božích, k místu, osobám, svátkům, věcem a činům posvátným se vztahující, rázem symbolickým a typickým označené, a předpisy soudní, jež hlavně a především pořádaly život občanský, přidruženě však a následně rázu typického nepostrádají, poněvadž veškerý stav lidu israelského jest prorocký a typický.

Bohovláda, jejíž základem jest jednobožství, zákaz modloslužby, oddělení lidu vyvoleného od ostatních národů a orba, nebyla toliko výslovně prohlášena. jevila se též skutečně tím, že Bůh vydal zákon skrze Mojžíše, buď sám anebo skrze soudce lid soudil, zákony válečné dával, ba, i sám války Svého lidu vedl, vůli Svou dával na jevo, daň chrámovou uložil a přijímal.

Zákon Mojžíšův úzce souvisí s náboženstvím patriarchů, a co národ ještě zavinutě věřil, doufal a po čem bažil, rozvinutě předkládá; jest nový, pokud ne volným vývojem, ale rázem, pojednou nabyt forem, do kterých se měl národ teprve vpraviti. Také se stavem budoucím souvisí, jelikož přízpůsoben jsa národu israelskému, zemi a času není sice všeobecný, ale náboženství všeobecné, jež měl založiti Spasitel slíbený, připravoval. V náboženství budoucím neměl míti veškerý zákon Mojžíšův stejné platnosti; věrouka a mravouka nemohly přestati, ovšem, v náboženství budoucím měly dostoupiti vrcholu dokonalosti a plnosti; předpisy obřadní ustoupiti musily tomu, co předobrazovaly; předpisy soudní, jsouce rázu čistě národního, přestati musily, když nastalo náboženství všeobecné.

§ 4.

Původ zákona Mojžíšova.

Že zákon Mojžíšův dán jest od Boha samého, vysvítá z jeho známek vnitřních čili záporných a zevnějších čili kladných.

A) Ze známek vnitřních.

Známky vnitřní svědectví dávají:

I. o věrouce a mravouce.

Věřouka a mravouka zákona Mojžíšova jest ve všem Boha hodna a projevuje původ božský.

Neboť 1. předpisy k víře se odnášející zahrnují v sobě všecky články víry, jež patriarchům byly zeveny, rozvinují a staví je do světla jasnějšího. Přirozenost Boží tak jest líčena, že rozum lidský, soudí-li správně, nemůže nepřisvědčiti. Všeliké modloslužbě se brání, pověra a nevěra se zavrhuje. Člověk se povzbuzuje k bázni Boží, důvěře, lásce, vděčnosti za dobrodiní prokázaná; probouzejí se city zbožné a posvátné, jež odpovídají svrchované a nejsvětější velebnosti Boží a člověka šlechtí. Náboženství Mojžíšovo spočívá na názorech o člověku, kterých nemůže rozum lidský neschváliti, na názorech o jeho přirozenosti, původu a cíli rozumných. Také poměr světa k Bohu rozumu se zamlouvá; neboť jeví se Bůh v zákoně Mojžíšově stvořitelem a svrchovaným pánem veškerého světa.

2. Výtečné jsou také předpisy mravů v zákoně Mojžíšově obsažené. Všecky povinnosti k Bohu a bližnímu zahrnuje stručně desatero, mistrovské dílo zákonodárné, jež nezakazuje pouze zevnější činy zlé, nýbrž také vnitřní hnutí myslí nemravná a žádosti nešlechtné. Základem všech rozkazů jest láska k Bohu a bližnímu. Povinnosti k bližnímu, také cizinci, nevyplývají toliko ze spravedlnosti, ale také z lásky; o chudé pečovati, otroků šetřiti bylo přikázáno. Ve všech knihách Mojžíšových se vyskytují mnohá pravidla o životě mravním, jež se opírají o důvody závažné a příklady, o vyhrožování trestem a slibování odměn.

Z toho všeho vyplývají tyto dva závěrky :

1. Zákon Mojžíšův, k věrouce a mravouce se vztahující, jakkoliv jest nedokonalý, porovnáme-li jej s náboženstvím křesťanským, jehož byl přípravou, přece jest dobrý, zbožný a svatý. Ba i, poněvadž neobsahuje netoliko žádného bludu, ale také jak v celku, tak i v jednotlivostech se shoduje s přirozeností Boží, se stavem lidským a tehdejšími poměry, kdo by tvrdil, že jest Boha nehoden ?

2. Uvážíme-li dobu, kdy Mojžíš žil, národ, kterému zákon předložil, jiných národů náboženství a zákonodárství; máme-li na paměti, že právě v tom čase, kdy národové všichni pověrám nejpošetilejším byli oddáni, kdy pravé náboženství bylo pokaženo a mravnost byla pošpiněna, jediný muž rodem Israelita, mezi Egyptany vycvičený, velebné a vznešené pravdy o Bohu podával bez bludu a mnohem správněji mravnosti učil, než všichni filosofové starého věku: pochybovati nemůžeme, že zákon Mojžíšův není dílem člověka, nýbrž Boha samého.

Námitky proti Božskému původu zákona Mojžíšova
vyvráceny.

1. Namítá se Poněvadž zákon Mojžíšův neobsahuje učení o nesmrtelnosti duše lidské a životě záhrobním, základu náboženství a mravnosti, není původu božského.

Námitka tato jest nepravdiva. Neboť bylo dokázáno, že učení toto jest obsaženo v náboženství patriarchálním a zákoně Mojžíšově. A kdyby obsaženo nebylo, nenásledovalo by, že náboženství lidu israelského tohoto základu postrádalo. Neboť jestliže u všech národů modloslužebných stále podání o nesmrtelnosti duše lidské kolovalo, kterak mohli o ní nevědět Israelité, kteří se těšili z náboženství pravého a podání zachovali neporušené? Jestliže z úcty, zemřelým prokazované, se uzavírá vědomí o nesmrtelnosti, proč bychom tento závěr neučinili o Israelitech, kteří měli zemřelé v úctě? Mojžíš, poněvadž věděl, že národ israelský jest pevně a nezvratně přesvědčen o nesmrtelnosti, proto ji přímo a výslovně nehlásal ve svém zákoně jako článek víry.

Jest sice pravda, že zákon Mojžíšův, pokud sám o sobě jest uvažován, pokud jej oddělujeme od onoho zjevení, jehož se dostalo Israelitům od patriarchů podáním, neslibuje těm, kteří jej věrně plní, odměn v životě záhrobním, aniž hrozí těm, kteří ho nešetří, trestem záhrobním, nýbrž mluví o časných odměnách a trestech. Z toho by snad mohlo následovati, že Israelité za času Mojžíše nevěřili v nesmrtelnost duše lidské. Avšak zákon Mojžíšův uvážiti sluší, pokud souvisí s náboženstvím patriarchálním, jež předpokládá a na kterém jest postaven. Od počátku pokolení lidského bytovalo náboženství od Boha zjevené, jež skrze patriarchy přešlo na Israelity a v paměti jejich utkvělo spolu se slibem odměny duchové, záhrobní. K tomuto náboženství připojen zákon Mojžíšův, aby Israelité, utvoříce stát, se uchránili nákazou sousedů modloslužebných, náboženství pravé podrželi a naděje v budoucího spasitele, jenž z nich měl vyjít, se nespouštěli jak pro sebe, tak i pro jiné národy. Aby zákon Mojžíšův, pokud jest prostředkem, byl zachováván a k cíli vedl, bylo potřebí jej zabezpečiti odměnami a tresty časnými, jež by k jeho šetření pobádaly ty, kteří smyslnosti příliš hovějí, pohnutkám duchovým méně jsou přístupni. A věru, šetření nebo nešetření zákona Mojžíšova jako prostředku nemohlo býti spojeno leč s odměnami nebo tresty časnými. Aniž vylučoval zákon Mojžíšův zřetele k odměnám záhrobním. Neboť byli ve Starém Zákoně mnozí Israelité, kteří pod zákonem Mojžíšovým žijíce, spravedlivě a svatě žili, očekávajíce odměnu věčnou. A zajisté nepřímou předkládal zákon Mojžíšův odměnu záhrobní, poněvadž sloužil k zachování pravého náboženství a naděje ve slíbeného spasitele, poněvadž praví Israelité poslušni byli zákona Mojžíšova, neváhajíce obětovati své statky pozemské, ba i život, a poněvadž odměna časná a trest časný odnášely se k celému národu, tak že oné byli účastni též někteří nespravedliví, tohoto někteří spravedliví; proto nemohl zákon Mojžíšův vylučovati odměny a trestu záhrobního.

Aniž pravdu mají, kteří tvrdí, že o nesmrtelnosti se teprve dověděli obcujíce s Babyloňany a Peršany. Neboť proč

se o ní nedověděli před svým zjetím od národů sousedních, kteří ji znali? Dále, kterak se stalo, že všichni národové ji znali, jediný národ israelský nikoliv? Že národ israelský, pravé náboženství vyznávající, jednomu ze základů svého náboženství teprve později se naučil od národů modloslužebných? A slyšeli jsme, že o nesmrtelnosti se zmiňují také knihy Starého Zákona, před zjetím napsané. Připomenouti sluší také Přísloví 14. 31. Ecclesiastes 11. 9.; 13. 7. A v knihách, po zjetí napsaných, nemluví spisovatelé o nesmrtelnosti, jako by to bylo učení nové.

2. Namítá se: Mojžíš nám představuje Boha *a)* řevnivým, závistným, po zboží časném, darech a obětech dychtivým, *b)* nespravedlivým, an krádež přikazuje a podporuje, an lež odměňuje; an hřích tresce do třetího a čtvrtého pokolení, *c)* ukrutným, an poručil vyhubiti Kananejské. Proto nemůže zákon Mojžíšův pocházeti od pravého Boha, který nemá těch vlastností.

Námítka tato jest nepravdiva. Neboť *a)* Bůh se nazývá řevnivým, poněvadž chce, aby byl nade všechno milován, aby Jemu jedinému byla prokazována úcta nejvyšší, božská. Zda může Bůh to nechtíti? Israelité všichni věděli anebo věděti mohli, že Bůh nepotřebuje darů a obětí, jelikož cokoliv měli, všechno bylo darem Boha štědrého. Pročež dary a oběti sloužily k úctě Boží, poněvadž jimi Israelité na jevo dávali svou lásku a vděčnost k Bohu anebo svou vnitřní lítost nad spáchanými hřichy, poněvadž jimi uznávali svrchované panství Boží nad všemi věcmi.

b) Hebrejské slovo ša'al ve formě hifil, jež se překládá obyčejně *půjčiti* (2. Mojž. 12. 36. Hospodin dal milost lidu před Egyptskými, aby půjčili jim; i obloupili Egyptské), znamená také *darovati*, jako I. Sam. 1. 28.: Pročež i já od dala (čili darovala, věnovala) jsem ho Hospodinu. A mohl věru Bůh, jsa svrchovaným pánem všeho majetku lidského, přenést majetek Egyptských na Israelity, ovšem z důvodů moudrých a spravedlivých. Neboť Israelité byli od Egyptských utiskováni a práce jim konali zdarma; vycházejíce z Egypta, zůstavili tam mnohé věci, jež jim náležely; Egyptští

zle užívali svého majetku k modloslužbě, kdežto Israelité užiti měli nádob a šatů, jež od Egyptských přijali, k potřebám bohoslužebným, aby ctili pravého Boha a cestu připravili budoucímu spasiteli, jenž spásu měl přinésti také Egyptským. — Bůh odměnil porodní báby egyptské ne proto, že faraonovi pověděly nepravdu, ale proto, že ušetřily děti Hebrejských. — Bůh trestaje nepravosti otců ve třetím a čtvrtém pokolení, dopouští, co se děje přirozeně, aby otcové nešlechtní měli nešlechtné syny, vnuky a pravnuky; a věru, tento následek přirozený, který neruší svobody a přičetnosti lidské, nemůže býti bez trestu. Není však v písmě svatém toto pravidlo bez výjimek. Aníž bylo Israelitům tajno, že Bůh netresce nevinných.

c) Proč Bůh vyhubiti kázal Kananejské, vykládá spisovatel knihy Moudrosti, an oslovuje Boha takto (12. 3—15): »Starodávne obyvatele země svaté své, které jsi v nenávisti měl, protože ohyzdné skutky před Tebou činili skrze kouzelnictví a oběti nepravé, a synů svých zabiječe nemilosrdné a žráče střev lidských a hltáče krve v prostřed svátosti Tvé a rodiče, původy duší pomoci zbavených, chtěls vyhladiti skrze ruce otců našich, aby hodné přijala putování služebníků Božích ta, která Tobě jest ze všech nejmilejší země. Ale i těch jsi jako lidí šetřil a poslals předchůdce vojska svého sršně, aby je pomalu vyplnili. Ne, že bys nebyl mocný podmaniti bezbožné spravedlivým aneb lítou zvěří neb slovem tvrdým je všecky spolu zahladiti, ale pomalu soudě dávals jim místo k pokání, ne že bys nevěděl, že nešlechtný jest rod jejich a přirozená jim zlost jejich a že nemohlo změněno býti myšlení jejich až na věky. Neboť proklaté símě byli od počátku, aníž se koho boje dávals odpuštění hříchům jejich. Neboť kdo řekne Tobě: Co jsi učinil? aneb kdo se postaví na odpor soudu Tvému? aneb kdo před obličej Tvůj přijde bránit nešlechtných lidí? aneb kdo Tě obviňovati bude, jestliže zahynou národové, které jsi učinil? Není zajisté jiného Boha kromě Tebe, který péči máš o všecky, abys ukázal, že nesoudíš nespravedlivě. Ani král ani tyran dotazovati se budou před obličejem Tvým

na ty, které jsi zahubil. Protož spravedlivý jsa spravedlivě všecko řídíš, toho také, který nemá býti trestán, odsuzovati za cizí věc pokládáš od moci Své.

3. Namítá se: Mojžíš mluví o Bohu, *a)* An pokouší a svádí, *b)* An zatvrzuje a zaslepuje, *c)* An nespravedlivě israelskému lidu dávaje přednost jej dary zasypal, kdežto jiné národy nelaskavě zavrhl známosti pravého Boha a pravdy mravní zbavené. Proto nemůže zákon Mojžíšův pocházeti od pravého Boha, který něco takového nemůže činiti

Námitka tato není pravdiva. Neboť *a)* pokoušeti neznamená o Bohu nikde v Písmě sv. sváděti, nýbrž zkoušeti.

b) Bůh zatvrzuje anebo zaslepuje toliko potud, pokud podle Svého soudu spravedlivého připouští, aby hříšník z vlastní své vůle převrácené od sebe zapuzoval světlo pravdy, anebo pokud jemu milostí hojnějších, kterých se stal nehodným, odjímá.

c) Bůh Se všem lidem zjevuje skrze tvory, mnohá dobrodiní, světlo rozumu a hlas svědomí. Zjevil se z pouhé milosti prvním rodičům nadpřirozeně a chtěl, aby toto zjevení podrželi všichni národové bez pohromy. To se však nestalo, poněvadž národové od Boha odpadli; proto nemohlo býti celé pokolení lidské stejně připraveno na příští slíbeného spasitele, nýbrž jeden národ musil od Boha býti vyvolen, ve kterém by přímo spasiteli cesta se připravila, kdežto by ostatní národové cestou nepřímou skrze onen národ spásy účastnými se stali. Tuto dvojí cestu předpisovaly zásady vychovatelské. Že právě národ hebrejský od Boha zvolen a mnohými milostmi zasypán byl, stalo se úplně svobodně, ovšem ne libovolně, a prozřetelně. Takovou svobodu Boží, s prozřetelností spojenou znamenáme, pozorujeme-li, že nestejně statky pozemské a vlohy duševní mezi lidmi rozděleny jsou.

4. Podle Mojžíše jest Jehova čili Jahveh bohem Israelitů národním, jako jest Beelfegor bohem Moabitů, Moloch Ammonitů, Dagon Filistinských, Apis Egyptských. Tedy nemůže zákon Mojžíšův pocházeti od pravého Boha, Jenž jest Bohem všech národů.

Námitka tato není pravdiva. Neboť Israelité pokládali sice Jehovu za svého Boha, Jemuž ostatní národové se neklaněli, ale také za Boha, Jenž jest naprostý, nekonečný, neměnitelný, věčný, jak samo jméno Jehova potvrzuje; mezi Jehovou a Elohimem nečinili rozdíl věčného nazývající téhož Boha Jehovou, pokud v nich připravoval budoucímu spasiteli cestu zákonem Mojžíšovým, a Elohimem, pokud jest všemohoucí, stvořitel a říditel světa.

5. Náboženství Mojžíšovo přikazovalo lidskou oběť. Neboť *a)* ve 3. kn. Mojž. kap. 27., kde se vypočítávají rozličné druhy slibů, jedná se o posvěcení kletbou (*cherem*, *anathema*), jehož předmětem býti mohl také člověk; o posvěcení tom čteme ve v. 25: A všeliké posvěcení, které se obětuje od člověka, nebude vyplaceno, ale smrtí umře. *b)* Ve 4. kn. Mojž. kap. 31., když Israelité porazivše Madianské vraceli se s bohatou kořistí, řekl Hospodin k Mojžíšovi (v. 28): Oddělíš díl loupeže Hospodinu jednu duši z pěti set tak z lidí, jako z volů a oslů a ovcí a dáš ji Eleazarovi, knězi; neboť prvotiny Hospodinovy jsou. *c)* Že skutečně lidé byli obětováni, dokazuje slib Jefte-ův (kniha Soudců kap. 11.) a smrt krále Agaga, jehož rozsekal Samuel na kusy před Hospodinem v Galgala. (I. Sam. 15.) Avšak Bůh pravý nepřikazuje oběť lidskou. Tedy náboženství Mojžíšovo není od pravého Boha.

Avšak námitka tato není pravdiva. Neboť zákon Mojžíšův nikde ani nerozkazuje ani nedovoluje oběť lidskou; nazývá ji spíše ohavnou, Bohu odpornou. (3. kn. Mojž. 18 21, 24—30. Jerem. 19. 3—5.) V 5. kn. Mojž. 12. 31. zapovídá Bůh Israelitům následovati příkladu pohanů lidí obětujících. Ony tři důvody odpůrců, písmeny *a)*, *b)*, *c)* uvedené, jsou nepravdivy. Neboť *a)* v 27. kap. 3. kn. Mojž. se jedná nejprve o slibu obecném, hebr. *neder*, jehož předměty, lidé, zvířata, domy, pole, vykoupěny býti mohly způsobem od v. 1—27. naznačeným. Ve v. 28. a 29. mluví se o věcech a osobách, jež se posvěcovaly tak, že nemohly se vykoupiti (*cherem*); v. 29. platí pouze o zvířatech, předmětech krvavé oběti, neplatí však ani o domech a polích, ani o lidech,

poněvadž domy a pole se nemohly krvavě obětovati, lidé pak nesměli; užitek z domů a polí, kletbou posvěcených, náležel ustavičně Bohu, lidé pak, kletbou posvěcení, Bohu své služby vzdávali po celý život až do smrti.

b) Ve v. 28. kap. 31. kn. Mojž. 4. mluví se o části loupeže, která dáti se má Eleazarovi za majetek, aby lidé jemu sloužili, ne však aby obětováni byli.

c) Kteří vykládajíce kap. 11. kn. Soudců praví, že Jefte dceru krvavě obětoval, tvrdí, že tak učinil proti zákonu Mojžíšovu, že oběť jeho se nelíbila Bohu; jiní se domnívají, že Jefte dceru tak obětoval Bohu, aby dva měsíce oplakala své panenství, ne svůj život, a pak pannou trvajíc Bohu sloužila do smrti. — Agag byl od Boha pro zločiny k smrti odsouzen právem Bohu náležejícím; když tuto vůli Boží nevyplnil Saul, vyplnil ji Samuel. O oběti se nemluví.

II. O zákonech obřadních a soudních.

1. Zákony obřadní a soudní jsou velmi moudré a Boha hodny.

Neboť z dějin národa hebrejského víme, že Israelité velice se klonili k modloslužbě Egyptanů a jiných národů. Kdyby této náklonnosti byl směl hověti národ, ve kterém se udržovala neporušená památka minulosti a ve kterém spočívala naděje budoucí spásy, jaké zlo by na celou zem bylo přikvapilo! Israelité by se brzy byli smísili s okolními národy a jejich pověry a ohavnosti by byli přijali; byla by zahynula pravá bohoslužba a všeliká naděje ve slíbenou spásu; staré podání bylo by zaniklo anebo hanebně by se porušilo. Pročež nemohlo býti nic moudřejšího a Boha hodnějšiho, než stanoviti prostředek příhodný a účinnivý, kterým by tomuto zlu bylo bráněno, a tak národ vyvolený uspořádati, aby zachována byla známost pravého Boha, aby důstojně bylo Bohu slouženo, aby zákona mravního bylo ušetřeno.

K tomu cíli vedly zákony obřadní. Neboť uváděly na paměť znamenitá dobrodiní, jež Bůh národu vyvolenému prokázal; oddělovaly jej od ostatních národů, aby se s nimi nesmísil; utvrzovaly jej ve víře v jednoho Boha pravého a

vzdalovaly jej od stolu, manželství, oltářů a obřadů pohan-
ských; živě představovaly obřadní nádherou velebnost pra-
vého Boha; připomínaly mu povinnosti a potřebu vnitřní
čistoty; poučovaly jej, kterak by se s Bohem smířil.

Totéž říci sluší o zákonech soudních. Neboť s nábo-
ženstvím byly úzce spojeny, bohovládě přizpůsobeny a
národ k Bohu vedly. Poněvadž dokonalostí vynikaly nad
zákony všech národů, poněvadž moudře a spravedlivě po-
řádaly práva představených a podřízených, poněvadž
podávaly všechna pravidla soudní, poněvadž předpisovaly
všecky povinnosti života jak veřejného, tak soukromého, a
poněvadž připravovaly celému národu mír a blahobyť: ne-
bylo Israelitům potřebí přijímati zákony národů jiných. Proto
se uchrániti mohli nákazy, kterou jim hrozili národové okolní,
a to tím spíše a bezpečněji, že zákony velmi přísné bránily
modloslužbě.

2. Zákony obřadní a soudní svědectví dávají o svém
původě božském. Neboť *a)* tak liší se od zákonů jiných ná-
rodů; tak odporují názorům a pověrám Egyptských, mezi
nimiž Israelité tak dlouho byli meškali; tak se různí na-
mnoze od obecných pravidel lidské opatrnosti; tak úzce
souvisejí se všemi téměř okolnostmi života; tak těžkými
tresty jsou posvěceny: že nelze nikterak je pokládati za dílo
lidské. Neboť který člověk by je byl mohl vymysleti, anebo
kdyby je byl vymyslíl, zda by se byl odvážil je uložití ce-
lému národu bez pomoci Boží?

b) Zákony, jež jsou původu pouze lidského, nemohou
býti pojednou dokonalými; neboť duch lidský stále pokrač-
čuje anebo zpět ustupuje. Není národa, který by často ne-
opravoval svých zákonů; také zákonodárci toho si vědomi
byli, že zákony podrobeny jsou změnám, kterých vyžadují
potřeby stále se měnící. Kdyby tedy zákony Mojžíšovy pů-
vodu byly lidského, byly by doznaly změn, a to tím čet-
nějších a značnějších, že vznikly v dávné minulosti. Avšak
nejen starobylostí vynikají nad zákony ostatních národů, ale
také moudrostí a dokonalostí; aniž po tolik set let potřebí
bylo nějak jich měniti. Mohl tedy Mojžíš k lidu takto pro-

mluviti (5. Mojž. 4. 6, 8.): »To je vaše moudrost a rozum před lidmi, aby, slyšíce všechna přikázání tato, řekli: Aj, lid moudrý a rozumný, národ veliký. Který jest národ jiný tak slavný, aby měl obyčeje posvátné a spravedlivé soudy a veškeren zákon, který já dnes předložím před očima vašimi?«

c) Mojžíš ve svém zákoně ustanovil mnohé věci, jež svůj základ měly pouze v mimořádné prozřetelnosti Boží a lidu vyvolenému je předložil s takovou důvěrou a jistotou, že neváhal je zbaviti mnohých výhod a je odkázati k této prozřetelnosti; což by nemohl učiniti, kdyby se neopíral o vážnost Boží. Aniž by byly mohly takové zákony trvati, kdyby byly původu lidského; zkušenost by je byla objevila nepravdivými a ješitnými.

Námitky proti božskému původu zákona Mojžíšova
v y v r á c e n y.

1. Namítá se, že zákony obřadní přijal Mojžíš od Egypťanů a jiných národů modloslužbě oddaných. Tedy nejsou Boha hodny, nejsou původu Božího.

Avšak námitka tato jest nepravdiva. Neboť některé obřady pocházeti mohou od člověka, jenž rozumu svého řádně užívá; jiné podrželi národové pohanští z prvotního zjevení, ač je porušili a s obřady špatnými spojili. Takové obřady ryzí, bez příměsků špatných obnoviti a zákonem naříditi, aby bez pověry byly zachovávány, není Boha nehodno. Avšak i při těchto společných obřadech jest rozdíl podstatný; neboť u Israelitů jsou provanuty duchem jiným, než u Egypťanů a jiných národů pohanských, duchem pravdy, který jest náboženství pravému, od Israelitů vyznávanému, s patriarchálním spojenému a budoucí spásu připravujícím vlastní. Je tedy podobnost zevnější. Jsou však kromě společných obřadů v zákoně Mojžíšově mnohé obřady, jež náležejí toliko Israelitům.

2. Namítá se: Množství obřadů je tak veliké, že vzbuzuje nechuť k náboženství. Nechce však Bůh, aby obřady vzbuzovaly nechuť k náboženství. Tedy zákon Mojžíšův není od Boha.

Tato námitka jest nepravdiva. Neboť v národě, jenž přesvědčen jest o božském původě náboženství, nevzbuzuje množství obřadů, s náboženstvím spojených, nechuť, ale spíše horlivost. Dále jest nutno uznati, že těžké jho ukládaly Israelitům obřady; odtud však spíše vysvítá, že jim od Boha byly uloženy, poněvadž by se jim nebyli podrobili, kdyby nebyly od Boha. Konečně množství obřadů rozmanitých mělo veliké náklonnosti Hebrejských k modloslužbě brániti a je od národů modloslužebných vzdalovati.

3. Namítá se: Zákon Mojžíšův občanský dovoluje otroctví, mnohoženství a rozvod manželský; ve 3. kn. Mojžíš. 13. kap. zakazuje bratru zemřelého vzíti si vdovu po něm za manželku, v 5. kn. 25. kap. totéž přikazuje; pod rouškou bohovlády zavedl despotism kněžský.

Tyto námitky jsou nepravdivy. Neboť *a)* zbavuje Mojžíš zákony velmi moudrými otroctví nelidskosti a tvrdosti, které národové pohanští užívali proti otrokům. *b)* Mnohoženství a rozvod manželský, jež nebylo lze odstraniti, omezuje, pokud bylo možno. *c)* Zákon o manželství mezi bratrem zemřelého a vdovou jeho dříve daný neruší Mojžíš, ale poněkud omezuje; neboť chce, aby to manželství se uzavřelo, zemřel-li bratr bez dětí. *d)* Nebylo u starých národů ústavy, jež by despotismu tak bránila, jako bohovláda Hebrejských. Nezáviselo nic na libovůli kněží anebo knížat, ale všecko bylo zákony určitými řízeno.

Ovšem tvrditi nelze, že zákon Mojžíšův jest naprosto dokonalý; nemohl ani býti, jelikož připravoval se jím naprosto dokonalý zákon Kristův; nedokonalost předcházela dokonalosti. Avšak uvážíme-li stav národa hebrejského, říci nutno, že byl zákon Mojžíšův zcela přiměřený, tedy vztažně dokonalý.

III. Povaha Mojžíšova.

Mezi známky vnitřní, ze kterých se soudí na božský původ zákona Mojžíšova, se počítá povaha Mojžíšova.

S rázností, odhodlaností a vytrvalou činností spojuje Mojžíš bystrý a obsáhlý rozum. Vychován jsa na dvoře královském a uče se vědám egyptským, vyvinul své vlohy při-

rozené. jak jenom tehdy bylo možno. Ale tyto vlastnosti nebyly by nikterak dostačily ku vykonání díla, jaké Mojžíš vykonal; proto ještě dokonaleji vzdělal Bůh nadpřirozeně jeho ducha, když po celých 40 let meškal Mojžíš na poušti a v tichosti života pastýřského věčné pravdy o Bohu rozjímal. Zde se stal Mojžíš takovým, jakým jej chtěl Bůh míti; zde byla moudrost světská, kterou měl Mojžíš, světlem milosti Boží ozářena; zde byla povaha jeho tak vzdělána, že ve ctnostech dokonalých se cvičil a s Bohem se spojoval. Mezi jeho ctnosti se počítá neúmorná trpělivost, s kterou po 40 let snášel tvrdošijnost lidu israelského; důkazem pak jeho spojení s Bohem jsou zázraky, jež Bůh skrze něj konal, a odvaha, s kterou k Bohu nad lidem rozhněvanému přistupoval. Ctnostem Mojžíšovým a jeho přímluvě u Boha povinen byl národ israelský vším dobrým, čeho se mu dostalo.

Tento muž moudrý a svatý, Boha milující a o národ pečující, tvrdil často, kdykoliv se naskytla příležitost, veřejně a slavně před veškerým lidem, že zákon, který předkládá, není od něho, nýbrž od Boha; a lid mu věřil, ačkoliv v jiné příčině často proti němu reptal. Avšak takový výrok zasluhuje víry; neboť z celého života, z celé povahy jeho vysvítá, že ani nebyl oklamán, ani sám sebe neklamal, ani neklamal jiných, jsa vzdělán a při zdravém rozumu, jsa zbožný a upřímný, jsa všelike pýchy prost, a lidu svého milovný.

Z toho následuje, že zákon Mojžíšův jest skutečně od Boha.

B) Ze známek zevnějších souditi lze plnou jistotou, že zákon Mojžíšův jest od Boha, ze zázraků a proroctví.

O zázracích.

Mojžíš vypravuje o zázracích, které činil Bůh, když jej posílal vysvobodit Israelity, na keři, holi a ruce jeho; zázraky, které činil ve jménu Božím Mojžíš před Israelity a faraonem, zvláště deset ran, sloup ohnivý anebo oblakový, přechod Rudým mořem; zázraky, které se staly na poušti:

hořká voda se stala pitnou, manna živila Israelity po 40 let, dvakrát přiletěly křepelky, dvakrát vytryskl pramen ze skály, Amalekité a Madianští byli poraženi, zákonodárství Sinajské se stalo za zjevů neobyčejných, Bůh vryl desatero do kamenů, Mojžíš na Boha patřil, s ním rozmlouval, obličej jeho zářil, oheň strávil mnoho stanů, dvakráte byl lid morem potrestán, Maria, sestra Mojžíšova, malomocenstvím zachváčena a vyhojena, poslové kromě Josue a Kaleba zemřeli a poraženi jsou, Kore, Dathan a Abiron zahynuli se svými přívrženci, prut Aaronův vypučel, vzkvetl a přinesl ovoce, hadové uštkli mnohé, had měděný mnohé uzdravil, oslice Balaamova mluvila, Mojžíš zázračně zemřel.

Historická pravda zázraků.

Že tyto děje skutečně se staly, o tom nelze pochybovati; neboť souvisejí s celým životem, který Israelité vedli v Egyptě a na poušti, tak že, kdo by ty děje zapíral, zapírali by musil celý tento život, a jsou zaznamenány v knihách ceny historické a jsou historickými považovány od celého národa vyvoleného ve Starém Zákoně a od Církve Kristovy v Novém Zákoně. Také jejich zázračnost byla a jest uznávána od Mojžíše, lidu souvěkého, potomstva jeho a od Církve Kristovy. Také povzbuzovaly tyto děje mnohé spisovatele písma sv., aby Boha velebili. O historické pravdě těchto dějů zázračných svědčí některé památky: kamenné desky, nádoba s mannou, hůl Aaronova, jež byly vloženy do archy úmluvy, had měděný, jež král Ezechiáš dal rozbiti, poněvadž mu vzdávali Židé úctu modlářskou, pramen ze skály podruhé vytrysklý, jehož původu se divil Rowlands. Tedy pravda historická jest zaručena.

Filosofická pravda zázraků.

Zdali jsou tyto historicky jisté děje také skutečně zázračnými, t. j. zdali jsou buď přímo anebo nepřímo od Boha samého působeny mimo řád v přírodě vůbec zachovávaný, tak že nemohou míti původ svůj v pouhých silách přirozených?

Že jsou skutečně zázračnými, vysvítá *a)* z důkazu apriorického. Neboť že jej Bůh k dílu nadpřirozenému posílá, o tom nemohl se Mojžíš přesvědčiti, leč ze zjevů nadpřirozených, zázraků, které Bůh posílající činil; jeho zdráhání nemohlo jinak býti přemoženo, leč od Boha, Jenž slíbil, že skrze něj bude činiti zázraky. Že jest Mojžíš od Boha k lidu israelskému poslán, nemohl jemu jinak dokázati, leč zázraky, jež konal ve jménu Boha posílajícího; aniž mohl Mojžíš lid přiměti po 40 let k poslušnosti a jejich potřebám jinak vyhověti, leč pravými zázraky. Že Bůh skrze Mojžíše faraonovi poroučí propustiti lid, o tom se nemohl farao jinak přesvědčiti a k povolnosti nakloniti, leč pravými zázraky, od Boha pravého konanými. Ani Mojžíšovi, ani lidu, ani faraonovi nestačily ani děje přirozené, ani kouzelné; aniž mohli býti těmito ději oklamáni, jelikož je znali. Aniž mohl Mojžíš děj přirozený aneb kouzelný označovati pravým zázrakem, od Boha působeným, poněvadž on sám, jsa zbožný a lsti všeliké prázdny, nemohl klamati, a poněvadž by za lstivé označování byl hanby došel u lidu a faraona.

b) Z důkazu aposteriorického. Zkoumáme-li děje samy, poznáváme, že některé z nich samy o sobě nemohou nikterak se státi silami přirozenými, jiné sice mohou samy o sobě, ale za okolností těch, jaké při nich se sběhly, nikterak. Keř hořící shoří, hasí-li oheň déšť anebo jiná příčina přirozená; avšak není-li této příčiny, neshoří působením příčiny nadpřirozené. — Vrhne-li kdo pravou hůl dřevěnou na zem, nikdy se tato neobráti v hada, před kterým by majitel holi utíkal; chopí-li kdo ocas hada, před kterým utíkal, nikdy se neobráti had v pravou hůl dřevěnou. Kouzelníci egyptští dovedli hady tak uspati, že ztuhli jako dřevo, a je opět učiniti bdělými; tento čin jejich obratný liší se naprosto od zázraku Aaronova, což také odtud vysvítá, že hůl Aaronova sežrala hole egyptských čarodějnů. — Malomocným může se státi člověk z příčin přirozených, a malomocenství může býti vyhojeno prostředky přirozenými, ač nesnadno a zřídka. Než tak se nemůže státi nikdo malomocným přirozeně aniž může býti tak vyhojen přirozeně jako Mojžíš, jenž na rozkaz

Boží na ruce za nádra vložené se stal malomocným a na rozkaz Boží touže ruku opět za nádra vloživ, ozdravěl. Podobným zázrakem vyložiti nutno malomocenství Marie, sestry Mojžíšovy, a její uzdravení. — Rány egyptské, od Boha skrze Mojžíše a Aarona činěné, souvisejí s přirozenými ději, které se v Egyptě stávaly, a se zvláštnostmi, jež zemi egyptskou označují. Že Bůh právě takové zázraky činil, svědčí o Jeho moudrosti, jelikož by Egyptští jiné úkazy, jež jim zcela byly nepovědomy, nebyli pokládali za zázraky, ale spíše za kouzla, kdežto oněch deset ran byli nuceni pokládati za zázraky, jelikož nahlíželi, že je nemůže učiniti ani příroda ani kouzlo čarodějníků. Bůh při nich užil sil přírodních, aby vykonal, co by vykonati nemohly samy. Zázračnost jejich záležití v tom, že se staly, kdy děje přirozené, s kterými souvisejí, se nestávaly, že po sobě všechny následovaly v pěti nebo šesti týdnech v téže zemi, ač přirozeně mezi sebou nesouvisely, že se staly po celém Egyptě, ač děje přirozené, s kterými souvisejí, se nestávaly po celém Egyptě, že jedna část země egyptské, Gessen, kde přebývali Israélite, nebyla jimi zastižena, že působily silou neobyčejnou, jakou nepůsobily děje přirozené, že byly předpověděny na určitou dobu, že začaly a končily k rozkazu Mojžíše, že je Mojžíš buď prodlužoval anebo krátil. Kouzelníci chtěli učiniti totéž, co Mojžíš a Aaron chtějí je zahanbiti; avšak zahanbili sebe, jelikož toliko při první a druhé ráně učinili ne totéž, co Mojžíš a Aaron, ale jenom něco podobného a to čarami, kterých Mojžíš a Aaron neužili, a jelikož při ostatních ranách ani se nepokusili napodobiti zázraků. Zmiňuji se zvláště o první a desáté ráně. Když Nil počíná vystupovati, udílejí jemu asi po čtyři dny rostliny bařinaté barvu zelenou a kazí vodu jeho tak, že jí nelze pít. Načež asi po dvanácti dnech nabývá Nil v měsíci červenci zeminou, jež do něho s hor jest splavována za silných dešťů, barvy červené a podobá se krvi, ale jenom podobá se; tu jest jeho voda úplně zdráva, tak že poskytuje příjemný nápoj, a ryby zcela dobře v ní žijí. Tímto zjevem přirozeným nemůže býti první rána Mojžíšova, poněvadž udeřením hole náhle se stala v únoru, když

nevystupoval Nil, poněvadž nepředcházela barva zelená, poněvadž Nil se proměnil v krev, kterou se stal nepitelným a pro ryby záhubným, která zkazila vodu nejen v řece, ale i v ramenech, kanálech, bařinách a ostatních nádržkách vody po loňské záplavě zbylé, v nádobách dřevěných a kamenných. O desáté ráně, která silami přírodními se státi nemohla, podotýkám, že, jak dějiny egyptské dokazují, starší syn faraona Menefty, jenž již s otcem vládl a od něho byl velice milován, před ním zemřel a že mladší syn, Sethos, dosedl na trůn. — Sloupem ve dne temným a v noci ohnivým není zářící mlha, která v noci nad Rudým mořem se vznáší, ani fosforescence mořská ani mrak elektrický; nejsou jím pochodně, které prý Mojžíš kázal v noci rozsvěcovati. Tento trojí výklad protiví se přímo zprávě Mojžíšově, které odpůrcové zjevení Božího *nechtějíce* věřiti, čerpají výklad ze své fantasie. Kdo zprávu Mojžíšovu rozumně, t. j. nejsa předsudkem zaujat, čte, musí říci To jest zázrak, dílo Boha samého. Týž sloup v noci svítil, ve dne byl tmavý; neobjevil se teprv u břehu Rudého moře, ale již když Israělité opouštěli Egypt, a v Ethamu; na straně vojska egyptského byl temný, na straně Israělitů zářil; neopustil Israělity, od moře se vzdalující, ale provázal je do nitra pouště sinajské. — Že přechod Rudým mořem se stal zázrakem pravým, od Boha nadpřirozeně způsobeným skrze Mojžíše, lze dokázati takto: Ležení Israelitů bylo na západě nynějšího Suez, na úpatí pohoří Džebel Attaka, jež se prostírá na západě a severozápadě zálivu Suezského. Meneftah dověděl se, že Israělité zamýšlejí utéci do pohoří sinajského, ne obětovati na poušti Ethamské, k čemuž byl dal svolení, že tedy chtějí se vybaviti z jeho moci, kázal je, jako uprchlé otroky, svým vojskem od severu stíhati, aby se nedostali na druhý břeh a z otroctví nevyvázli. A tak sevření jsouce na severu a severovýchodě od Egyptských, na západě pohořím, na jih nemohouce před Egyptskými utíkati, poněvadž průsmyk mezi pohořím a mořem jest příliš úzký, než aby množství Israělitů mohlo jím utíkati, a majíce na východě cíp moře, který nemohli pro Egyptské obejít, pozbyli všeliké odvahy

a zoufanlivě reptali. Jiným způsobem z nebezpečí nemohli vyvážnouti leč zázračným přechodem moře, od Boha samého nadpřirozeně umožněným, který jim Mojžíš předpověděl, který také se stal vztáhnutím hole Mojžíšovy a o kterém dává Mojžíš zprávu jako o zázračném ději; musíme tento přechod za zázrak pokládati, uvážíme-li noc, ve které se stal asi v 6 hodinách, množství lidu, jež se páčilo na dva millony a záleželo také ze žen, starců a dětí, množství dobytka, strach, od Egyptských jim naháněný, kterého jenom zázrakem mohli býti zbaveni. Kde se stal přechod, nelze určit, poněvadž severní břeh zálivu na jih postoupil; s jistotou lze toliko říci, že Israělité vkročili do moře na severozápadní části cípu mořského a směrem jihovýchodním se berouce vystoupili v Arabii na břeh. Užiti nemohli odlivu mořského, poněvadž přechod se stal v noci, poněvadž přecházení zálivem Rudého moře za odlivu jest pro takové množství, pro pěší, ženy, starce, dítky a dobytek nebezpečno, poněvadž místo, kudy lze za odlivu se brodit, takovému množství nestačilo aniž doba odlivu. A Mojžíš líčí přechod tak, že jej pokládati musíme za zázrak; z jeho líčení nevysvítá nikterak, že by byli Israělité užili brodu; Mojžíš jej také za zázrak považuje a užívá slohu historického, který ve věci důležité nedovoluje výzdoby básnické, hyperboly; nikde nedává Mojžíš na jevo, že by psal básničky, že by se mu mělo rozuměti jinak. Zázrakem také Israělité pokládali svůj přechod nejen tehdy, když se stal, ale i později vždycky, pokud Bohu byli věrní a plnili úlohu, ku které je Bůh povolal; spisovatelé písma sv. Starého Zákona velebí jej jako zázrak, kterým Bůh lidu Svému lásku prokázal měrou vrchovatou, Bohu za něj děkují, Boha za něj chválí. Přirozené síly větru užil Bůh, aby vykonal, co by nebyl vítr vykonal sám nikterak; odtud opět vysvítá, že Bůh stavěl nadpřirozenost nad přirozenost. Když se rozednilo, ulekli se Egyptští, vidouce, že jim otroci utekli. Hněv zběsilý je pohnul, že se vrhli za Israělity do otvoru a průchodu mořského, vlnami jako nějakými stěnami utvořeného; než vlny, jež zachránily Israělity, pohřbily, jak Mojžíš předpověděl, zázračně, ne při-

rozeně přílivem, celé vojsko Egyptských, spojivše se nad jejich hlavami. — Mojžíš, vloživ do vody hořké dřevo, jež mu Bůh ukázal, učinil ji sladkou. Nelze říci, jaké to dřevo bylo; než jisto jest, že tuzemci té krajiny neznají prostředku rostlinného, který by vodu hořkou proměnil ve sladkou. Ani bobule keře gharkad, *peganum retusum*, nemají té síly; aniž mohl Mojžíš z jara užiti větve s těmito bobulemi, jelikož gharkad přináší plody v létě. Učinil tedy Bůh nadpřirozeně zázrak a stavě nadpřirozenost nad přirozenost užil dřeva, aby vykonal, co dřevo samo nevykoná nikterak. — Poněvadž v Arabii a Egyptě v hejnech létají křepelky, jež tuzemci chytají a jedí, záležel zázrak, který Bůh dvakrát vykonal na křepelkách, v tom, že působením Božím přiletěly v množství veškerému lidu dostatečném právě ke stanům Israelitů a v určitou dobu označenou, aby plnily záměry, jež Bůh měl. — Kromě toho, co poskytoval dobytek, pole a obchod, měli Israelité na poušti na místě chleba mannu, od Boha samého jim po 40 let, jak byl Mojžíš předpověděl, zázračně poskytovanou, pokrm andělský, nebeský. Tato manna, biblická zvaná, byla cosi drobného a jako v stoupě stlučeného, nápodobného k jíní na zemi; byla podobna k semenu koliandrovému (*coriandrum* z řádu okolíčnatých) a byla bílá jako *bdellium* (*gummi*); sestupovala v noci s rosou a zbývala, když se vypařila rosa. Lid ji mlel žernovem anebo třel v moždíři, vařil v hrnci a dělal z ní pokroutky, jež chutnaly jako chléb bílý s medem, jako chléb olejovaný, jež sloužice vůli jednohokaždého, k čemu kdo chtěl, obracely se, jež všelikou rozkoš a libost všeliké chuti v sobě měly. Uschována jsouc ve stánku zachovala se dlouhá léta, připomínajíc moc a lásku Boží k lidu vyvolenému. Není to manna přirozená, z tamaryšku *mannonosného* (*tamarix mannifera*, arabsky *tarfa*), v Arabii rostoucího, vypocovaná. Ovšem manna biblická má něco společného s přirozenou; neboť obojí jest v zrnech, jest barvy gummové, podobá se jíní, rozpouští se na slunci, jest sladká. Avšak rozdíly jsou znamenité, tak že proti manně přirozené jest manna biblická nadpřirozeným zázračným dílem Boha samého. Neboť 1. Isra-

ělité se divili manně biblické; byl to tedy úkaz nový a zvláštní. Kdyby se byla ronila z tamaryšků, nebyli by se divili. 2. Jak mohl ji Mojžiš Israëlitům, kteří mu rádi vzdorovali, nazývati pokrmem s nebe poslaným, jestliže před jejich očima se ronila z tamaryšků? 3. Manna biblická padala v noci a již na zemi ležela, když slunce vyšlo; manna přirozená se roní z tamaryšků působením slunce vycházejícího. 4. Mannu biblickou obdrželi Israëlité již v květnu, kdy ještě není manny přirozené; od té doby jí požívali po všech 40 let ve všech dobách ročních, kdežto manna přirozená vzniká v červnu a červenci, je-li rok dosti vlhký, tak že za suchého roku jí není. 5. Tamaryšek nebyl všude, kudy Israëlité po 40 let se ubírali manny biblické požívajíce. 6. Manny biblické napadalo šestého dne v témdni dvakrát více, než v předešlých dnech, ale dne sedmého, v sobotu, nepadala; o manně přirozené, která padá každého dne stejně, svítí-li slunce, nic takového nelze říci. 7. Obojí manna jest sladká; ale přirozená nerovná se biblické, která chutnala jako chléb bílý s medem, jako chléb olejovaný. 8. Manna biblická hnila, zbyla-li z předešlého dne; ale která byla nasbírána dne šestého pro den sedmý, nehnila. Manna však přirozená, kdykoli jest nasbírána, ve stínu tuhne a dlouhá léta ve stavu tuhém se zachová. 9. Manna biblická byla podle rozkazu Božího zachována v zlaté nádobě, postavené v arše úmluvy, aby na ni Israëlité vždy pamatovali a Bohu za ni vděční byli. Zdaž by tak bylo se stalo, kdyby to byla manna přirozená? 10. Manny biblické napadalo denně asi 20.000 centů, kdežto na celém poloostrově Sinajském se nasbírá za celý rok manny přirozené více než 300 kilogrammů, a to když jest rok velmi přízniv. 11. Když Israëlité sbírali, nasbíral jiný více, jiný méně, než obnášela míra gomor, která byla od Boha na jednoho každého určena. I měřili na tuto míru; aniž měl více, kdo více nasbíral; ani kdo méně byl připravil, našel méně; ale jedenkaždý podle toho, co snísti mohl, shromáždil. Zda by tak se bylo stalo, kdyby to byla manna přirozená? 12. Manna přirozená není tak tuhá, jako biblická, aby se mohla mleti a tlouci, aby se z ní

mohly dělati koláče. 13. Manny přirozené nelze užiti za řádnou a pravidelnou potravu, poněvadž sestává hlavně z cukru sliznatého a jest lékem počišťujícím. 14. Israělité, i kteří na poušti žili, i pozdější, také za Krista Pána pokládali mannu biblickou za zázračnou, od Boha samého sesílanou, ač mannu přirozenou znali. Není tedy manna biblická nikterak přirozenou, ale zázračnou, od Boha samého nadpřirozeně sesílanou. Aníž její původ hledati lze v lišejníku, *Lecanora esculenta*, ani v jeteli, *Hedysarum alhagi*, poněvadž proti těmto rostlinám oběma platí námitky tytéž, jaké proti manně přirozené a poněvadž obě tyto rostliny se nevyskytují na poušti arabské. — Kdo zprávu Mojžíšovu pozorně čte, nemá-li rozum neznabožstvím anebo rozumářstvím zkalený, musí říci: Bůh sám činil pravé zázraky, když ze skály, od Mojžíše holí udeřené, vyšla voda, která napojila lid israělský, když Israělité s Amalekity, později s Madianskými bojovali a nad oběma zvítězili, když neobyčejné úkazy provázely zákonodárství Boží na hoře Sinajské, když Mojžíš na Boha patřil a tvář jeho zářila, když Bůh desatero vryl do kamenných desk, když oheň strávil část ležení, když mor hubil lid israělský, když ze 12 poslů, kteří o zemi kananejské dali zprávu, deset náhle zemřelo, když Kore, Dathan a Abiron se propadli a 250 jejich přívrženců ohněm zahynulo, když z prutu Áaronova vyšly pupence, květy a mandle, když ohniví hadové Israelity štípali a pohled na hada měděného uštknuté uzdravoval, když oslice Balaamova mluvila, když Mojžíš smrtí se světa sešel.

Vztažná pravda zázraků.

Zázraky úzce souvisejí s nadpřirozeným zjevením Božím buď přímo aneb nepřímou. Neboť se staly, buď aby jimi se stalo zjevení Boží samo (Bůh vryl desatero do kamenných desk), anebo aby uvěřil Bohu, nadpřirozeně Se zjevujícím, Mojžíš (keř hořel aniž shořel), lid (prut Aaronův vypučel, vzkvetl a přinesl ovoce), nepřátelé (deset ran stihlo Egypt), aby lid pro zjevení Boží byl zachován (lid prošel mořem), aby neposlušnost proti Bohu nadpřirozeně Se zjevujícím

byla potrestána (Kore, Dathan a Abiron se propadli), aby předobrazeno bylo nadpřirozené zjevení Krista Pána, které se státi mělo (mannu sesílal Bůh). Mnohé zázraky souvisejí se zjevením Božím z několika příčin, ne z jedné (mannu sesílal Bůh).

Zázraky dokazují, že Bůh jest pánem přírody, lidu israelského a jiných národů; zázraky jsou prospěšny lidu israelskému a nepřímou ostatním, ač přímo jim škodí a za nepravosti trestají.

Z pravdy zázraků historické, filosofické a vztažné zavíráme, že zákon Mojžíšův jest od Boha. Aníž lze mysliti, že by Bůh skrze Mojžíše činil zázraky, se zákonem Mojžíšovým souvislé, kdyby Mojžíš, dávaje sám zákon, říkal, že jej dává Bůh.

O proroctvích.

Rozeznáváme 1. proroctví, jež dal Bůh před Mojžíšem Abrahamovi a skrze Jakoba synům Jakobovým. Bůh mluvil k Abrahamovi: Gen. 15. 5. Vzhlédni k nebi a sečti hvězdy, můžeš-li. Tak bude símě tvé. 7. Já, Hospodin, který jsem vyvedl tebe z Ur Chaldejských, abych dal tobě zemi tuto, abys vládl jí. 13. Pohostinu bude símě tvé v zemi ne své (egyptské), a podrobí je ve službu (Egyptští) a trápiti je budou za čtyři sta let. 14. Národ, jemuž sloužiti budou, já souditi budu, a potom vyjdou s velkým zbožím. 16. V pokolení čtvrtém (po čtyřech stech letech) navrátí se sem. Tato proroctví si nevymyslíl Mojžíš, když se bylo za jeho času stalo, co v nich jest předpověděno; neboť Mojžíš jest, an o nich mluví, dějepiscem víry hodným, a Israelité je vždycky za pravá proroctví pokládali. Vyplnila pak se za Mojžíše, jenž byl také od Boha vyvolen, aby skrze něho dvě poslední se vyplnila. Souvisejí se zákonem Mojžíšovým; neboť všecka se odnášejí k národu, jemuž Mojžíš zákon dal, čtvrté se vyplnilo před udělením zákona, páté po udělení. Aníž mohl člověk před vyplněním jejich sám předvídati, co v nich jest předpověděno.

Taktéž pravé jest proroctví skrze Jakuba umírajícího a žehnajícího dané, o němž vypravuje Mojžíš a jež se týkalo

rozdělení země zaslíbené; vymyšleno nebylo před vyplněním, poněvadž takové rozdělení nemohl nikdo tušiti, poněvadž kdyby původu bylo lidského, nebylo by se tak dokonale vyplnilo a poněvadž bylo vždy od Israelitů pokládáno za proroctví od Boha dané; aniž po vyplnění bylo vymyšleno, poněvadž od Israelitů považováno bylo za proroctví před vyplněním dané a poněvadž nelze jmenovati toho, jenž by si je byl po vyplnění vymyslel a do zprávy Mojžíšovy vložil. Toto proroctví souvisí se zákonem Mojžíšovým, poněvadž se vyplnilo na národu, jemuž Mojžíš zákon dal a jenž v té zemi měl zákon zachovávat. Proroctví toto je spolu messi-anské, jež se dokonale vyplnilo.

2. Rozeznáváme proroctví, od Boha Mojžíši anebo skrze Mojžíše anebo skrze jiného za času Mojžíše daná, jež nemohl člověk předvídati, jež nebyla po vyplnění těch událostí vymyšlena, jež dokonale se vyplnila buď za Mojžíše anebo po něm.

a) Hospodin předpověděl Mojžíši na hoře Horeb, že mu vyjde Aaron vstříc. A stalo se tak.

b) Zázraky v Egyptě a na poušti Sinajské konané byly předpověděny. Jak byly předpověděny, tak se staly.

c) Mojžíš předpověděl, že Israelité, kteří dokončili 20. rok svého věku, neuzří země kananejské kromě Kaleba a Josua. A stalo se tak.

d) Mojžíš předpověděl jsa poučen od Boha: Proroka z národa tvého a z bratří tvých, jako mne, vzbudí tobě Hospodin Bůh tvůj: jeho poslouchati budeš (5. 18. 15.) Slova jeho se vyplnila na četných prorocích, jež Bůh po Mojžíši vzbudil, zvláště na Kristu Pánu, proroku největším, Jenž více než ostatní proroci podoben byl Mojžíšovi jsa učitelem, prostředníkem, vůdcem, divotvorem a přítelem Božím. Od židů pokládáno bylo toto proroctví za messi-anské, jakož i od Samaritanů.

e) Balaam, pohanský hadač v aramejském městě Pethor na Eufratu, jenž uslyšev o národu israelském a lakotou sváděn od pravého Boha žádal vědomost prorockou, když

jej Balak, král Moabitů, vyzval, aby klnul lidu israelskému, byl od Boha duchem prorockým naplněn a přinucen od Boha zázračně žehnati lidu, od Mojžíše vedenému, předpověděl, že Israel slavné činy prokáže a z Jakoba vyjde hvězda a král, jenž podmaní Moabity a Edomity a všechny syny Sethovy. 4. Mojž. 24. 17. Vzejde hvězda z Jakoba, a povstane prut z Israele a potepe knížata moabská a zahubí všechny syny Seth, a bude Idumea vladařství jeho. Proroctví toto pokládali jak Židé tak i pohané, v rodné zemi Balaamově žijící, za messianské. Stalo se.

3. Rozeznáváme proroctví, jež se přímo vztahují k zákonu Mojžíšovu. a) Mojžíš rozkázal, aby lid israelský v zemi zaslíbené každého roku sedmého odpočíval a pole nevzdělával, a předpověděl, že Bůh roku šestého dá úrodu trojnásobnou. A stalo se, že když zachovávali Židé toto přikázání, nikdy hladu netrpěli aniž do nedostatku si stěžovali. b) Mojžíš přikázal, aby třikrát v roce se ukázal každý z pohlaví mužského před obličejem Božím, a předpověděl, že když bude Israel vstupovati před Boha, žádný národ nebude úkladů činiti zemi zaslíbené. A zajisté nečteme, že by v ten čas nepřátelé byli útočili. c) Mojžíš předpovídal, že Bůh Israeli žehnati bude zákona šetřícímu, že však jej všemi útrapami zastihne, bude-li jej přestupovati. Zvláště předpověděl Y. 28. 49 et c., že král, jehož si zvolí, s nimi převeden bude k národu cizímu, a pravil: Přivede na tebe Hospodin národ z daleka, který neuctí starce aniž se slituje nad dítětem Který tebe zkazí a potře ve všech městech tvých; zkaženy budou zdi tvé pevné a vysoké. Obležen budeš ve vší zemi své a jísti budeš plod života svého v úzkosti a zpuštění, kterým potlačí tebe nepřítel tvůj. A zajisté král Jechoniáš a po 20 letech král Sedeciáš odvedeni jsou s lidem do zajetí babylonského. Při obléhání Samarie od krále Syrského a Jeruzalema od Nabuchodonosora a Tita matky jedly své děti a hradby pevné rozbořeny jsou.

Tato trojí proroctví buď přímo anebo nepřímo souvisejí se zákonem Mojžíšovým Proto dokazují, že Mojžíš byl

od Boha zvláštním způsobem vyvolen, aby oznámil Israeli vůli Boží, že jeho zákon jest původu Božského.

Také typy, které se vyskytují za doby Mojžíšovy, jakási proroctví, svědčí o Božském původu zákona Mojžíšova.

○ typech.

Povahu typickou mají dílem osoby, dílem předměty buď přírodní anebo zázračné, dílem věci umělé, dílem děje, dílem ústavy.

Mojžíš, vůdce a osvoboditel Israele, předobrazuje Spasitele, od Něhož vedeni přicházíme do nebe; hůl Mojžíšova znamená kříž, kterým jsme spaseni. Mojžíš, který s rukama pozdviženýma se modle pomohl Israelitům k vítězství nad Amalekity, předobrazuje Spasitele na kříži, který přemohl ďábla. Mojžíš, prostředník Starého Zákona, předobrazuje Krista Pána, prostředníka Nového Zákona, k Němuž ukazoval svým dílem, svou činností a svými slovy; Ježíš se objevil králem proroků, jenž netoliko slovo Boží zvěstoval, ale také Slovo Boží jest; Jeho měl Israel poslouchati, který jako reptal proti Mojžíšovi, tak odporoval Ježíši. Mojžíš a Ježíš, sotva že se narodili, od krále krutého byli smrti vydáni, které řízením Božím unikli; oba první čas života trávili v Egyptě; oběma bylo na poušti od Boha zázračně povolání oznámeno; 40denním postem připravoval se Mojžíš ku zvěstování zákona, Ježíš ke kázání evangelia; oba dokazovali zázraky, že jsou od Boha poslání; oba horlili pro slávu Boží; oba prosili, aby Bůh Se smířil s lidem; oba byli proměněni. Mojžíš rozbil první desky desatera; Kristus konec učinil Starému Zákonu, jenž předcházel Novému. Zářící obličej Mojžíšův byl typem záře Nového Zákona. Závoj, kterým Mojžíš obličej svůj zakryl, znamenal, že Starý Zákon sám sebou je temný, není-li ozářen světlem Nového Zákona. Mojžíš, jenž tichým a pokorným se prokazoval, je typem tichého a pokorného Spasitele. Oba vysvobodili lid, učili a vedli. Oba před odchodem se loučice poučovali, o další vedení lidu se postarali, žehnali. Oba zázračně umřeli. Oba byli oslaveni.

Maria St. Zák. předobrazuje Marii Nov. Zák. Ona zachránila Mojžíše, je také sestrou Aarona, prvního nejvyššího kněze, pomáhala Mojžíšovi a Aaronovi, aby národ vyvolený byl z Egypta vysvobozen a do země zaslíbené přiveden; jest prorokyně a prozpěvuje píseň vítěznou, ve které velebí ono vysvobození a předpovídá budoucí slitování Boží. Tato zachránila Ježíše před Herodem, s Ním spojena má účastenství na díle spasitelském a jest naší prostřednicí; zapěla na počátku díla spasitelského píseň vítěznou. Jméno obou jest Maria; obě jsou panny.

Aaron, jenž ozdoben znaky důstojnosti nejvyššího kněze přimluvou lid smířil s Bohem, předobrazuje Krista Pána, pravého a věčného kněze nejvyššího, jehož zřel sv. Jan ve vidění ozdobena odznaky nejvyššího kněze, jenž jest ustavičným prostředníkem mezi Bohem a lidstvem.

Nazarejský předobrazuje Ježíše, od hříšníků naprosto odděleného, nejvýše svatého.

Kněží Starého Zákona, zvláště nejvyšší kněz Aaron, předobrazují Krista Pána a kněze Nového Zákona: 1. Oni měli býti bez vady tělesné; Kristus jest beze vší vady, neskonalé svatý. 2. Oděv kněžský spojil Aarona se svatyní; Kristus přijav člověčenství spojil přirozenost lidskou s božskou. 3. Nejvyšší kněz Starého Zákona byl olejem pomazán; Kristus od Ducha sv., Jenž v Něm přebýval. 4. Nejvyšší kněz tážal se Boha skrze urim a thummim; Kristus jsa pravé, dokonalé světlo zjevil nám tajemství Boží. 5. Smíření se dělo skrze nejvyššího kněze obrazně; Kristus toto smíření vykonal, On jest tím smířením samým. 6. Nejvyšší kněz jest orodovník předobrazný, Kristus pravý. 7. Kněz nejvyšší Starého Zákona zasnoubiti se směl toliko s čistou pannou; nevěstou Kristovou jest Církev svatá, neposkvrněná. 8. Nejvyšší kněžství Starého Zákona přecházelo z otce na syna; kněžství Kristovo trvá na věky. 9. Zástupcové Krista Pána, kněží, vynikají nad Jeho typy Starého Zákona. Jejich oděv, oděvu nejvyššího kněze Starého Zákona podobný, označuje milosti a ctnosti kněze Nového Zákona; po sobě jdou postupností duchovou; stav jejich jest svátostí posvěcen; udě-

lují milost samu, v Starém Zákoně předobrazenou a slibovanou, od Ježíše zaslouženou; neobětují zvířata, nýbrž neposkvrněného Beránka Božího; denně vcházejí do svatyně nejsvětější a patří na Boha pod způsobou chleba; požívají těla a krve Syna Božího. V Starém Zákoně byl jeden nejvyšší kněz představen národu malému; v Novém Zákoně podřídil Syn Boží, nejvyšší kněz, celou zemi mnohým nejvyšším kněžím pod Svým zástupcem, papežem. Požehnání nejvyššího kněze Starého Zákona vyplnilo se v Bohu, nejvyšším knězi.

Levité, kterým se nedostalo údělu pozemského, jejichž podílem býti měl Bůh, předobrazují kněze Nového Zákona, kteří si Boha vyvolili svým podílem stkvostným, kteří srdcem opouštějí vše, aby Boha, nejvyššího kněze, následovali.

Sedmdesát starších Starého Zákona předobrazují dva a sedmdesát učeníků, t. j. kněze, pomocníky biskupů, nástupců apoštolských.

Farao předobrazuje protivníky Nového Zákona pyšné, zaslepené a zatvrzelé, jakož znamená i ďábla.

Kore, Dathan a Abiron představují protivníky Nového Zákona, kteří zavrhují zvláštní řád kněžský a každému přivlastňují tuto důstojnost zvláštní.

Skála, která holí udeřena vydala vody pitné, předobrazuje Krista Pána, Jenž od Židů a pohanů udeřen, otevřel na kříži ze Svých ran bohatá zřídla živé vody milosti.

Keř na hoře Horeb jest znamenitým typem. Oheň čistý, ozařující, zahřívající, neodolatelný znamená Boha, ducha nejčistšího, světlo věčné, nesmírné, velebnost svrchovanou, všemohoucnost nepřekonatelnou, zřídlo lásky a požehnání, vše oživující. Dále znamená keř lid israelský pokořený a ponížený, oheň Boha, Jenž Svůj lid navštěvuje útrapami, aby jej zachránil, očistil a zvelebil. Keřem bodajícím jest Israel Egypťanům, kteří pokořením a pronásledováním Israele škodu berou; ohněm jest Mojžíš, jenž má svou horlivostí vykonati, co Bůh s Israelem a Egypťany zamýšlí. Tímto však ohněm jest Kristus Pán ve smysle obzvláštním, Spasitel celého pokolení lidského, a Panna Maria, která Světlo porodila, než

přece pannou zůstala, která jest útočištěm lidu Božího. Dále předobrazuje keř hořící Krista Pána, Jenž s ohněm Svého Božství spojil trnitý keř našeho těla, útrapám podrobeného, a bytnost našeho člověčenství v ohni Svého Božství zachoval. Dále předobrazuje dřevo kříže, na kterém Syn Boží v ne-skonalé lásce k nám hořel, aby nás z otroctví faraona pekelného vysvobodil. Posléze znamená oheň keře trnitého útrapy a vnitřní boje člověka pokorného a spravedlivého; Bůh jest ohněm, který spravedlivého nespaluje, nýbrž osvětluje, sílí, zdokonaluje a připravuje, aby přijal oheň nebeský, světlo slávy.

Dřevo, kterým Mojžíš vodu hořkou učinil sladkou, předobrazuje kříž, který člověku oslazuje strasti života pozemského.

Manna předobrazuje svátost oltářní, ve které Kristus Pán, pravý chléb nebeský, jest přítomen, Ježíše, Jenž v noci duchovní jako déšť na rouno a rosa na zem sestoupil a denně až na konec světa, pokud trvá pozemské putování spásených a k zaslíbené zemi se ubírajících, při mši svaté na oltáře sestupuje. Bílá jako manna jest způsobu svaté hostie, značící čisté tělo Kristovo. Jméno manny vzniklo z podivení Israelitů; svátost oltářní jest památkou všech divů. Svátost oltářní zachovává a rozmnožuje nadpřirozený život, jest zárukou života věčného a slavného vzkříšení. Chová v sobě chuť všeliké sladkosti, původce a souhrn všech milostí; každý nalezne v ní, co jest mu právě potřebno; dostačí každému. Velikou hostií, malou hostií, částičkou hostie, jedním a nedílným chlebem nebeským, tělem Páně každý dokonale živen jest, an putuje do země zaslíbené, věčné blaženosti. Kdo přijde do nebe, nepožívá více svátosti oltářní, jelikož požívá a nazírá Toho, Jehož vídal a přijímal pod rouškou svátostní. Posléze předobrazuje nádoba s mannou ciborium, schránku se svatými hostiemi.

Prut Aaronův předobrazuje kříž Krista Pána, jenž, ač suchý a bez ceny, v Kristu vynučil a ovoce přinesl. Kříž jest odznakem nejvyššího kněžství a berlou, kterou Kristus Pán své věrné vede. Posléze předobrazuje hůl Aaronova Marii Pannu.

Beránek velikonoční předobrazuje Krista Pána, Jenž byl téhož dne a v téže hodině obětován, Jenž byl taktéž na dřevě pověšen a na rukou a nohou přibit, Jemuž nebyly kosti zlomeny. Krista Pána požívati lze toliko v Církví Jeho tomu, kdo požil hořkého salátu, kdo litostí a sv. zpovědí se očistil, a sice pod způsobou chleba nekvašeného. Úprava Israelity tělesná předobrazuje úpravu křesťana duchovou. Anděl smrti mine toho, jenž Beránka Božího požívá.

Stánek Boží předobrazuje Církev Nového Zákona, její bytnost, účel, milosti, ústavy, jakož i její chrámy, Církev pozemskou a nebeskou.

Had kovový předobrazuje Krista Pána na kříži.

Přechod Rudým mořem předobrazuje křest.

Oběť Starého Zákona předobrazuje oběť Krista Pána.

Založení Starého Zákona na hoře Sinajské předobrazuje založení Nového Zákona Duchem Sv.

Svátky Starého Zákona předobrazují svátky Zákona Nového.

Zákony Starého Zákona obřadní vyplněny jsou v Zákoně Novém a pozbyly platnosti.

Zákony občanské, přizpůsobené duchu a potřebě národa israelského, nemají platnosti v Církví Kristově, pro kterou toliko připravovaly národ israelský a která jest pro všechny národy.

Je tedy původ zákona Mojžišova právě Božský.

ČLÁNEK TŘETÍ.

**Kterak národ židovský úřad sobě od Boha svěřený
zastával.**

§ 1.

Kterak země zaslíbená jest vydobyta a rozdělena.

Josue, služebník, učeník a průvodce Mojžíšův, svědek zázraků, od vyjití z Egypta učiněných, od Boha i Mojžíše zvolen byl vůdcem Israelitů, poněvadž vynikal ctnostmi a horlivostí theokratickou. Bůh sám jej opatřil vlastnostmi potřebnými, Svou pomoc jemu slíbil, a tak jej posilnil, aby zemi kananejskou, zaslíbenou, vybojoval a mezi Israelity rozdělil. Vyslav z údolí Setim do Jericha dva vyzvědače, kteří od Rahab, nevěstky, Astartě zasvěcené, a hostinské, k pravému Bohu se obrátivší, byli zachráněni a jí ochranu zabezpečili, převedl zázračně Israelity Jordánem, tehdy rozvodněným, postavil po 12 kamenech v Jordáně a Galgale na památku, vykonal obřizku po 32 let zameškanou a slavil velikonoce. Táž ruka Boží vydala Josuovi zázračně pevné Jericho, jehož obyvatelé zabiti jsou kromě Rahab a její příbuzných. Dobyv města Hai, přivedl Josue Israelity na úpatí hor Garizim a Ebal, kde kázal ohlásiti požehnání a zlořečení, postaviti Bohu oltář a zákon vepsati do kamenů. Když králové okolních měst se spikli proti Israelitům, Istivě uzavřeli Gabaonští s Israelity přátelství a za trest učinění jsou od Israelitů služebníky: načež přemohl Josue za dvojího zázraku krále Jerusalemského a čtyři jiné. Roku následujícího připojil Josue, zvítěziv nad 31 králi, k dobytému kraji jižnímu kraj severní. Dobytou zemi rozdělil mezi kmeny israelské dle požehnání Jakobových a Mojžíšových; stánek přenesen z Galgaly do Silo, kde potrval více než 300 let. Tuše Josue smrt blížkou, povolal veškerý národ do Sichem, aby jej ve smlouvě s Bohem učiněné utvrdil a postavil veliký kámen na památku. Ve 110. roce věku svého zemřel a pohřben jest ve svém městě Thimnathseres.

Pravda filosofická.

Celé dějstvo jest samo v sobě souvislé, jakož i s minulostí a budoucností; děje všechny jsou dostatečně odůvodněny, jak přirozeně tak nadpřirozeně; přirozené jsou rozeznatelné od nadpřirozených; ony mají příčiny přirozené, tyto nadpřirozené; obojí děje spolu souvisejí.

Bůh Se jeví mocným, pravdy milovným, spravedlivým, dobrotivým; odporuje modloslužbě; theokracie rozumu se zamlouvá.

Psychologickým zákonům děje odpovídají.

Ethických zásad, dobro prikazujících a zlo zakazujících, se šetří; povinnosti k Bohu a bližnímu jsou známy.

Proti pravdě filosofické se namítá:

1. Národ israelský odňal násilím obyvatelům země kananejské majetek, porušil tedy právo majetku, morálkou hlásané. A porušení toto připisuje se Bohu. Což odporuje jednak morálce, jinak pojmu o Bohu. Aniž chváliti jest, že Bůh kázal obyvatele vyhubiti.

Avšak svrchovaným pánem majetku jest Bůh, jenž jím naložiti může svobodně. Obyvatelé kananejské pozbyli svého práva svou modloslužbou a mrzkým životem; národu pak vyvolenému Bůh právo majetku udělil nadpřirozeně z příčin důležitých a rozumných. O tom již bylo promluveno ve stati, jež jedná o Abrahamovi. Vyhubení obyvatelů kananejských lze vyložiti trestem Božím, jenž je stihl spravedlivě pro jejich velkou bezbožnost a nemravnost, jenž byl nevyhnutelný k zachování pravého náboženství. Takový trest mohl Bůh spravedlivý, svrchovaný pán nad životem a smrtí, z důležitých příčin na Kananejské uvaliti.

2. Losováním pověrečným a nemravným vypátrán byl Achan jako zločinec; načež byl ukamenován. To vše se přičítá bohovědě a morálce.

Avšak losování může se dít ze tří příčin, buď aby jde-li o rozdělení nějaké věci, jsou-li nároky stejně oprávněny, rozbroje byly zamezeny, aneb aby v případě pochybném byl úmysl stanoven, jenž nechová nic nedovole-

ného, jenž nikomu nekřivdí, aneb aby vyzkoumány byly věci tajné anebo budoucí. Losování 1. a 2. druhu jest dovoleno; losování 3. druhu jest nedovoleno, nenařídí-li je Bůh sám nadpřirozeně. Avšak Bůh je Josuovi nařídil, jako později, když byl Šavel za krále volen a Matěj za apoštola. Tedy bylo dovoleno, nebylo pověrečno ani nemravno. Trest *ukamenování* lze vyložití tehdejší vzdělaností, kterou shledáváme u všech tehdejších národů. Zvyku tehdejší doby připisovati lze také popravu, na 5 králích od Josua vykonanou.

3. Achan, jenž z prokletého a Bohu posvěceného majetku obyvatelů Jerišských si přivlastnil nachový plášť, 200 sekelů stříbra a 50 sekelů zlata, byl za to ukamenován se svou rodinou. Takový trest jest nespravedliv.

Avšak Bůh, svrchovaný pán všelikých tvorů, rozkázal město Jericho, obyvatele kromě Rahaby a veškerý jejich majetek zničití, ale zlato, stříbro a nádoby měděné a železné uchovati pokladu svému, k bohoslužbě ustanovenému; toho pak, jenž rozkazu tohoto nedbal, rozkázal zahubiti se vším, co mu náleželo. Soud tento Boží jest spravedliv, uvážíme-li, že obyvatelé kananejští jemu propadli, poněvadž se provinili neobyčejnou nemravností, krvavou ukrutností a hanebnou pověrou a poněvadž příkladem svým zhoubně působiti mohli na národ vyvolený, jenž měl podržeti a zachovati pravé náboženství a pravou mravnost. Také musil Bůh Israelitům hroziti smrtí, kdyby způsobem jakýmkoli, ku př. svatokrádeží, na věcech prokletých a Bohu posvěcených spáchanou, účastenství měli na bezbožnosti Kananejských, aby spasitelnou byli hrůzou jímání proti bezbožnosti a svatokrádeži. Achan ujiti mohl trestu věčnému, jestliže s myslí kající se podrobil trestu časnému; a nebyl-li někdo z rodiny jeho svatokrádeží vinen, mohl jemu Bůh na věčnosti hojně odplatiti smrt, kterou jej stihl z příčin důležitých.

P r a v d a h i s t o r i c k á.

Mineme-li mlčením, že kromě Knihy Josue není památky historické, která by vypravovala, jak Israelité Palestiny se zmocnili, jelikož samaritská kronika Kniha Josue

vznikla v 3. století před Kr., biblickou Knihu Josue předpokládá a mnohými bajkami protkána jest: lze historičnost biblické Knihy Josue takto dokázati:

1. Kniha Josue svým obsahem dává na srozuměnou, že jest napsána před Šalomounem, že pochází od svědka očitého, že má za spisovatele Josue sama, vyjmeme-li několik nepatrných míst, jež přidal, jak se zdá, Finees, syn velekněze Eleazara, vrstevníka Josuova.

2. Že Josue pravdu píše, potvrzuje sám, an dáváje zprávu o zázračném prodloužení dne připojuje Zdali to není psáno v knize spravedlivých? 10. 13. Také připomíná Josue knihu, na které popsána byla země kananejská, podle kterého popisu rozdělena byla na 7 dílů.

3. Veškery národ vyvolený pokládal knihu Josue za historickou a připisoval ji Josuovi jako spisovateli. Josua považovali vždy za spisovatele víry hodného, jenž děje znal a je svědomitě vypravoval. Zmínku činí pozdější spisovatelé písma sv. o dějinách od Josua vypravovaných a je považují za události skutečné Kn. Soudců 18. 31.; 2. Král. 21 2.; 3. Král. 14. 24.; 16. 34.; 4. Král. 21. 2.; Žalm 113. 3.; Sirach 46. 1—12.; Mich. 6. 5.; Skut. ap. 7. 45. Rahab jest jmenována u sv. Mat. 1. 5. chotí Salmona ze kmene Judova, pramatkou Ježíše Krista.

4. Památky svědčily později o dějích v knize Josue vypravovaných hromady kamení 4. 5—9; 10. 27; kámen veliký 24. 26, 27; jméno Galgala 5. 9; jméno Achor 7. 26.

5. Náboženství a povaha národa vyvoleného jsou pravdivy.

6. Stav země kananejské, poměry politické, náboženské, společenské jsou líčeny podle pravdy, jak dokazuje Vigou-roux v La bible ze starých památek.

7. Mnohá jména geografická, po dlouhou dobu neznámá, že jsou skutečná, dokazují památky assyrské a egyptské. Mnohá se dochovala do doby pozdější.

8. Poloha míst se správně naznačuje, jak dokazují cestovatelé.

9. Byly nalezeny nože kamenné, jimiž učiněna byla obřízka: 5. 2—9. Nalezen též hrob Josuův.

10. Způsob zavraždění králů jest historický. Také vozy válečné jsou historické.

P r a v d a v z t a Ź n á.

Ději, které vykládá kniha Josue, vyplněno jest proctví dané Abrahamovi, Jakobovi a Mojžíšovi, týkající se země zaslíbené, které měl národ vyvolený se zmocniti a o kterou se měli jednotliví kmenové jeho rozdělit. Spolu je to počátek života, který měl národ vésti, aby se připravil ku příští slíbeného Spasitele. To svědčí o nadpřirozeném rázu dějů těch, o části nadpřirozeného zjevení Božího.

Nadpřirozeného zjevení Božího prostředníkem jest Josue, jenž nadpřirozeně od Boha byl povolán, povzbuzován a podporován, aby vykonal nadpřirozenou úlohu, kterou Bůh na něho vznesl. Této pomoci nadpřirozené bylo Josuovi potřebí, aby vykonal, k čemu by se sám nebyl odhodlal, co přesahovalo síly jeho přirozené, co bylo přirozeně nemožno, uvážíme-li, jaký byl národ vyvolený, jakými prostředky vládl, jaká byla moc obyvatelů kananejských. Zvláště podotknouti sluší theophanii, která se stala Josuovi před rozbořením Jericha.

Z té příčiny byly zázraky, jež Josue vypravuje, kterými Bůh pomáhal Josuovi a národu vyvolenému, nutny; bez nich by národ israelský nebyl se zmocnil země zaslíbené. Jsou dějepisné, skutečně se staly; neboť, je-li kniha Josue historická, musí též zázraky, v ní vypravované, býti historickými, jelikož činí podstatnou část její. Aniž je lze rozumářům vyložití jako děje přirozené, poněvadž výklad jejich veliké činí násilí slovům, kterými je Josue vypravuje, poněvadž by to byl ještě větší zázrak, než jsou zázraky od Josue vypravované, aby ději přirozenými národ vyvolený se zmocnil země zaslíbené. A byly také zázraky od Josue vypravované vždycky pokládány za zázraky od národa vyvoleného. Posléze jsou takovými, že je učiniti mohl jediný Bůh mimo řád od přírody pravidelně zachovávaný; odpovídají výměru

zázraku. Zvláště připomenouti sluší přechod Jordánem, rozboření hradeb Jerišských, prodloužení dne.

Nebylo sice v té době dáno žádné proroctví Messianské; než, nepostrádá kniha Josue proroctví. Neboť, co Bůh oznamoval, že se stane, stalo se skutečně; aniž bylo lze člověku to předvídati.

Typy jsou tyto: Josue svým jménem, svou povahou, svým povoláním předobrazuje Krista Pána. Horlivostí theokratickou, přísností, ku které se pojila mírnost, poslušností k rozkazům Božím, upřímností a spravedlností, vírou vynikal a byl hoden, aby představoval onoho Ježíše, Jenž vodou křestní připravil pokoj věčný. Válkami, proti Kananejským vítězně vybojovanými, a soudy Božími od něho provedenými naznačil typicky vítězství a soudy Kristovy. Doba Josuova, zlatou zvaná, vynikající horlivostí theokratickou, věností a uctivostí k Bohu, přísným zachováváním zákona Božího, zavrhováním modloslužby, naznačuje typicky první dobu křesťanskou, apoštolskou. Rahab, která uvěřila v pravého Boha, předobrazuje pohany, kteří přijali víru křesťanskou.

Přechod Jordánem označuje křest; rozboření hradeb Jerišských záhubu světa pohanského; průvody kolem hradeb Jerišských průvody církevní; požehnání a kletba pronesená u hor Garizim a Hebal poslední soud; vydobytí země zaslíbené namáhavé dosažení království Božího, bez pomoci Boží nadpřirozené nemožné. Provaz nachový, po němž spuštění byli od Rahab vyzvědači a který měl spásu zjednati Rahabě a jejím přátelům, označuje umučení Páně, jež přineslo spásu pokolení lidskému.

§ 2.

Který úřad byl od Boha národu vyvolenému v zemi zaslíbené svěřen?

Když národ židovský se stal samostatným, když obdržel ústavu a když pomocí Boží nadpřirozenou se zmocnil země zaslíbené: měl nejprve pomocí téhož Boha nadpřirozenou pravé náboženství zachovati a šířiti. Avšak k pověrám modloslužebným se klonil a k nim často přilnul, pročez od Boha

byl trestán a od národů sousedních podmaňován; než, kdykoliv se opět k Bohu vrátil, Bůh Se k němu prokazoval nadpřizně dobrotivým a laskavým, Pročež nehody, jimiž je Bůh stíhal, a milosti, jež jim udílel, způsobily, že po smrti Alexandra Velikého pravému náboženství tak se oddali, že raději smrt podstupovali, než aby od pravého Boha odpadli. Ale Bůh také chtěl, aby Židé národům pohanským zvěstovali pravé náboženství. Což také činili více nebo méně po všecky časy, nejvíce však tehdy, když utvrzení jsou v náboženství pravém, nemusili se vyhýbati společnosti modloslužebníků. Zároveň se jim poskytovala příležitost poznati vědy a umění, jimiž pohané vynikali; čemuž nebránil Bůh, jenom když nenalézali zalíbení na bezbožném a nemravném životě pohanském, Známost sice těchto věd a umění nebyla pro říši messianskou nezbytně nutnou, ale přece záhodnou a prospěšnou.

Kromě toho měl národ vyvolený co den více poznávati, že potřebuje pomoci Boží, aby sprostěn byl viny a trestu zaslouženého, že oběti, jež přinášel, samy sebou nepřipravovaly smíření a zpasení, ale pouze tehdy ceny mají, když se odnášejí k oběti, kterou měl Spasitel slíbený přinést, že po Starém Zákoně následovati má Nový, že Messias duchovní říši založí. Pročež byli od Boha proroctvími poučováni a zázraky v té víře utvrzováni. Avšak Spasitel slíbený měl z národa vyvoleného se zroditi; proč, aby mohl býti poznán, musil býti obraz Jeho tím určitěji označován, čím více se blížila doba příchodu Jeho. Posléze, poněvadž Spasitel přinést měl spásu nejen národu vyvolenému, ale také ostatním národům, bylo onomu obcovati s těmito dle možnosti, aby jejich touhu po Spasiteli potvrzoval a je přesvědčoval, že jeho Spasitel bude Spasitelem celého lidstva. To se také skutečně stalo.

§ 3.

Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou za doby soudců.

Úlohou národa vyvoleného bylo v první době, době soudců, opanovati zemi vybojovanou a zachovati pravé náboženství monotheistické. Zachování pravého náboženství bylo podmínkou opanování země a spolu hlavním cílem, k vůli kterému jim Bůh udělil zemi palestinskou. Proto, pokud národ vyvolený lnul k pravému Bohu, těšil se z majetku země zaslíbené; jakmile však od pravého Boha odpadl a přilnul k bohům pohanským, pravý Bůh jej opustil a vydal pohanům, kteří jej utiskovali. Když pak národ vyvolený, jsa tísněn jhem pohanských obyvatelů kananejských, opět k pravému Bohu se obrátil, slitoval se nad ním Bůh a vzbudil mu muže, kteří od Něho nadpřirozeně podporováni, válečně svrhli jeho nepřátelské se šíje Israelitů. Ukončivše války, požívali té vážnosti u svých krajanů, že jejich rozepře až do své smrti soudili; proto se nazývali vysvoboditelé Israelitů soudci, ač nebyli ani vládci, ani úředníky. Žili zajisté tehdy Israelité v poměrech patriarchálních, nemajíce středu občanského, nemajíce ústav občanských; vážnost otců a osob nejstarších, vážnost patriarchální pořádala poměry občanské. Ústavy občanské byly hrazeny nejen vážností patriarchální, ale též náboženstvím, jež předpisovalo společné služby Boží na jednom místě určitém a 12 kmenů spojovalo v jeden celek, jakož i stavem kněží a levitů Bůh zajisté nechtěl v této době, aby theokracie, kterou měl národ vyvolený udržen býti v pravém náboženství, rušena byla již na počátku vládou královskou, jež později často podkopávala pravé náboženství a zaváděla pohanství, nechtějíc býti podrobena theokracii. Úlohu tedy svou konal národ vyvolený, an zachovával pravé náboženství monotheistické; než, i pohanům je oznamoval, jak patrně při Jahel, ženě Cinejské a při Ruth moabské, pramatce Kristově.

Že takto vedla prozřetelnost Boží národ vyvolený, rozumu lidskému se zamlouvá; proti tomu filosofie, která uznává

pravého Boha a poměr lidí k Němu, ničeho nemůže namítati.

O této době, co vypravuje kniha soudců, těší se z historické pravdy, buď že přihlížíme k dějům přirozeným, buď že k nadpřirozeným. Buď celá kniha je historická, anebo není celá; neboť obojí děje tvoří celek. Za historickou byla vždy pokládána od Židů; spisovatelem se nazývá z důvodů věrojatných Samuel. Kniha Soudců souvisí zajisté úzce s ději předešlými, jež vypisují knihy Mojžíšovy a kniha Josue: 2, 1—3, 15.; 11, 13. seq.; 13, 5.; 20, 26.; obsah její uvádí se v mnohých knihách písma sv. pozdějších: 1. Sam. 12, 9—11.; 2. Sam. 11, 21.; Neh. 9, 27.; Ps. 77, 56.; 82, 10. seq.; 105, 34 seq.; Is. 9, 4.; 10. 26. Act. 13, 20.; Heb. 11, 32 seq. — Život náboženský a občanský, v knize Soudců líčený, je takový, jaký přísluší národu vyvolenému; líčení národů pohanských odpovídá pravdě, jak dokazuje Vigouroux v »La Bible« z památek dějepisných a z nynějšího života orientalského. Za příklad uvádím III., 2. díl. 2. kn. 2. hlava: »Náboženství Kananejských«, 9. hlava: »Samson«.

Pravdy vztažené a nadpřirozené nepostrádá doba soudců. Neboť zjevoval se anděl Hospodinův, jenž jest Otec nebeský, anebo Syn Boží, anebo archanděl Michael; proroci vytykali ve jménu Božím Israelitům nepravosti; soudci byli od Boha samého posíláni, aby národ vyvolený vysvobozovali; zázraky se děly při vysvobozování. Nevyskytuje se sice žádné výslovné proroctví messianské, než, jsou přece typy messianské pozoruhodny: Jahel, Gedeon, Jefte, Samson.

Jahel, která hlavu Sisary, nepřítele Israelitů, hřebem prorazila, je typem Marie, která hlavu hada, nepřítele pokolení lidského, potřela. Je typem Církve Kristovy, která křížem Kristovým ničí říše ďáblovy.

Gedeon je typem Krista Pána, an mládí strávil v nízkosti a úkrytu, an měl mnoho nepřátel krutých, ale málo věrných, an užíval zbraní na pohled nedostatečných, an posléze zvítězil slavně nade všemi nepřátely. Div, který se stal na rouně Gedeonově, znamenal zázračný příchod Spasitele a sestoupení do nejčistšího lůna Panny Marie (viz žalm 71,

6. Is. 45. 8). A když Kristus Pán duši Své svaté matky naplnil všemi milostmi, naplnil také veškeru zemi krví spásitelnou a rosou Své milosti. Ježíš jest rek vítězný; z Jeho vojska budou vyloučeni všichni bázlíví, kteří Jemu nedůvěřují, všichni nestřídmí, kteří rozkoší tohoto světa nezřízeně požívají. Zbývají nečetní vyvolení, kteří Jeho příkladu následují a činí, co On činil. Také jejich zbraně jsou trouby, t. j. zvuky sv. evangelia, a pochodně zázraků a svatosti života. Vojínové Kristovi nosí tyto pochodně skryty v křehkých nádobách smrtelného těla, jež buď smrtí mučnickou anebo svatým mrtvením se ruší, aby světlo pravdy a svatosti jasně zářilo a nepřátele děsilo a překonávalo. Chléb, o němž se zdálo jednomu Madianskému, obraz vítězného Gedeona, je typem živého chleba, Jenž s nebe sestoupiv, ležení nepřátel hubí a Svým vítězství udílí.

Oběť Jefteova je typem i lásky Otce nebeského, Jenž Svého Syna jednorozeného na smrt vydal, i lásky Syna Božího, Jenž dopouští, aby jeho utrpení a smrt se opakovala ve strastech a útiscích Jeho Církve ke spáse pokolení lidského. Dcera Jefteova je typem šlechetných duší, jež horlíce pro slávu Boží a svatě milující lidstvo, celý život svůj Bohu obětují ve službě kostelní aneb řeholní

Samson jest přes všechny své chyby a nedostatky typem Krista Pána, pravého a dokonalého vysvoboditele Israële. Jednal jako silný a trpěl jako slabý; Kristus Pán jest silný jako Syn Boží, jest slabý jako člověk. Tím, co učinil velkého a zázračného, předobrazuje Krista Pána, hlavu Církve; jinak předobrazuje tělo Kristovo, Církev samu, a sice opatrnými a šlechetnými činy ty, kteří spravedlivě v Církvi žijí, chybami a pošetilostmi ty, kteří v Církvi hřeší. Početí a narození Samsonovo je typem početí a narození Kristova. Svou silou předobrazuje Toho, Jenž jest Bůh silný, hrdina statečný, Jenž dvoru satanova dobyl, satana svázal a jemu všecku kořist odňal, Jenž kníže tohoto světa odsoudil a zahnal, vítězný lev z kmene Judova, jenž vychází, aby zvítězil. Jsa Nazarejským předobrazuje Svatého svatých, Nazarejského ve smysle nejvyšším a nejlepším. Ježíš přemohl lva pekel-

ného, nevěstu Si vyvolil z národů pohanských a světil jí Svá tajemstva, ne však aby je skryl, ale aby je všem lidem oznámil. Jako Samson bojoval Ježíš a vítězil sám zbraní nejbídnější, křížem. Jeho nevěsta, synagoga, vyzvídala na Něm, aby Jej zahubila. Od Svých krajanů byl nepřátelům vydán, ne proti Své vůli, ale poněvadž chtěl, byl svázán a jaksi oslepen páskou očí zakrývající; byl potupen a k nejbídnějším lidem připočten. Obětoval život Svůj za Svůj národ a ublížil smrtí Svou pekle více než Svým životem. Závory a brány vysadil a odnesl na vrchol hory, když na nebe vstoupiv brány pekelné, moc ďábelskou, zrušil a do výšin nebeských Se povznesl.

Proti filosofické pravdě, která žádá srovnalost s teologií filosofickou a morálkou, namítá se:

1. Písmo svaté velebí čin Jahely, která hříšnými úklady zabila Sisaru, jehož král, Jabin, s manželem jejím, Haberem žil v pokoji.

Avšak zdali Jahel potměšilostí a úkladností zhřešila, o tom lze pochybovati. Možno si mysliti, že zprvu smýšlela upřímně, že však když si všechno rozmyslíla, své postavení vlastní shledala nebezpečným a že poznala smutné následky, jež by zastihly národ vyvolený, kterému byla nakloněna, když by nepřítel Israelitů unikl. Zdali a pokud Jahel jednala vnuknutím Božím, Písmo svaté nepraví podotýkajíc toliko, že Bůh odňal vítězství Barakovi, Bohu nedůvěřícímu a vložil je do rukou Jahely; Deborra pak nevelebí úkladnost Jahely, nýbrž osvobození svého národa a bídnou porážku svého nepřítele a žehná Jajele proto, že jejím činem národ Boží vysvobozen byl.

2. Jefte dopustil se vraždy, an obětoval svou dceru.

Námítku tuto jsme vyvrátili jednajíce o zákonu, který Bůh dal skrze Mojžíše.

3. Samson jest osoba mythická; je-li skutečný, jest hříšný a proto nehoden, aby jeho užil Bůh za Svého prostředníka.

Avšak Samson jest osoba historická. Neboť ačkoli jeho činy jsou v mnohé příčině podivu hodny, přece nemají na

sobě ráz neuvěřitelnosti a mythickosti, pokládáme-li zázrak od Boha skrze člověka činěný za možný. Jeho činy vypravují se prostě, střízlivě, nestranně, tak, jak se vůbec a v Písmě svatém zvláště činy historické vypravují. Převyšuje-li jeho síla sílu jiných lidí, jest Písmem svatým líčena jako zvláštní dar milosti Boží. S mythickým Herkulem nemá historický Samson nic společného leč sílu a zabití lva; a tato podobnost jest v mythu o Herkulovi velice setřena; ostatní díla Herkulova nevyskytují se nikterak v životopise Samsonově. Život Samsonův úzce souvisí s dějinami zjevení Božího. Samson představuje na konci doby soudců svou osobou, svými činy a výsledkem své činnosti veškeru dobu tuto a připravuje dobu následující. Jest pravým obrazem Israële, jsa bez vlastní zásluhy od Boha vyvolen a Nazarejským t. j. Bohu posvěceným učiněn, zvláštní milostí Boží počat a narozen, jako lid israelský. Pokud svému stavu a povolání byl věren, byl silným a nepřemožitelným; jakmile stal se nevěrným, opuštěn od Boha stal se slabým, byl překonán a potupen; jeho však síla se opět vrátila, obrátil-li se, pamětliv svého stavu, kajicně opět k Bohu. Samson počal národ israelský vysvobozovati z moci Filistinských, nemohl však své dílo dokončiti, poněvadž jej jeho náruživosti vždy vydali nepřátelům. Podobně národ israelský nebyl svých nepřátel zbaven úplně, ačkoli Bůh tolik soudců vzbuzoval a jim tolik milostí uděloval, nebyl zproštěn úplně vlivů pohan-ských, poněvadž jeho náruživosti mařily úmysly Boží; potřebí bylo dlouhého vychovávání, až by Israël zvítězil nad pohanstvím a schopen se stal přijati svého pravého osvoboditele a spasitele.

Samson se nedopustil samovraždy aniž jednal z podlé mstivosti. Neboť 1. jednal z vnuknutí Božího a těše se z pomoci Boží. 2. Nejednal jako osoba soukromá, ale jako soudce a mstitel svého národa a jako zástupce Boha samého, Jehož nepřátelé v osobě Samsonově potupili. 3. Nezamýšlel tak sebe zabiti, jako spíše zahubiti nepřátele. 4. Svou smrtí vymazal skvrnu, kterou pokálel svůj život.

Že Bůh žehnal za doby soudců lidu Svému, byl-li Mu

věren, dokazuje kniha Ruth, ze které také vysvítá, kterak Bůh přijímá také pohanku na milost, ano ji také činí pramatkou Spasitele. Kniha tato líčí velmi půvabně ctnosti, ze kterých se těšili Noëmi, Ruth a Booz, a tvoří přechod z doby soudců k době královské, jelikož jest Ruth pramatkou Davida. Noëmi je typem Panny Marie, která svého Syna Božího byla smrtí na kříži zbavena.

§ 4.

Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou za doby královské.

Když synové Heli-ho, velekněze a soudce, svatokrádežemi při obětech se provinivše, Boha ve hněvu tak popudili, že do boje proti Filistinským národ vedouce, řízením Božím porážku utrpěli, ve které oni sami padli, mnoho Israelitů pobito bylo a archa úmluvy od Filistinských zajata byla: Heli zprávu o tom přinesenou smrtí zaplatil a ustoupil Samuelovi, věrnému proroku Hospodinovu, jenž prohlášen jest vůdcem a soudcem Israelitů. Smířil sice Samuel národ israelský s Bohem a vysvobodil jej z panství Filistinských, pečlivě jej soudil a k pravé bohoslužbě vedl. Než, národ israelský těžce nesa lakotu nejen synů Heli-ho, ale i synů Samuelových, a nemaje zalíbení na vládě theokratické, dle příkladu jiných národů chtěl míti vládu královskou. Bůh povolil, ale tak, aby král Jemu, svrchovanému pánu, Jemuž národ israelský náležel, nejen jako každý národ jiný, ale také zvláštním způsobem jako národ vyvolený, byl podroben a Jeho byl poslušen k zachování pravého náboženství a ku přípravě slíbené spásy. Poněvadž bylo se obávati, že nebude každý král plniti této povinnosti, a poněvadž stav kněžský nestačil, aby bránil bezbožným choutkám krále věrolomného, zřídil Bůh vedle stavu kněžského stav prorocký, o kterém bude později řeč.

Prvním králem pomazal Samuel Saula. Než, Saul neuznával nad sebou vrchní vládu, kterou Si Bůh vymínil k zachování pravého náboženství a ku přípravě slíbené spásy,

a proto byl od Boha zavržen a jeho místo královské zaujal David, jenž vládl dle vůle Boží, a když pochybil, vinu svou uznal a k Bohu se obrátil. Auktoritu svou lidskou podrobil zcela auktoritě Boží, říši israelskou rozšířil a nejen národu sobě svěřenému připravil blahobyť hmotný, ale také v něm utvrzoval pravé náboženství. Šalomoun, jeho syn a nástupce, vystavěl chrám v Jerusalemě a sdílel se svým otcem smýšlení theokratické a bohabojné; než, v pozdější době svého života oddal se rozmařilosti a hověl službě modlářské. Pro zásluhy Davidovy nepotrestal Bůh Šalomouna sama, nýbrž jeho syna a nástupce, Roboama, za jehož vlády se odštěpilo 10 kmenů od Judy a Benjamina. Rozkol tento, Roboamem zaviněný, provázen byl odpadnutím od pravého Boha, modloslužbou a spolkem, který byl uzavírán se sousedními národy pohanskými. Čímž byl Bůh popuzován k hněvu proti oběma říším, ze kterých judská věrnější byla pravému náboženství, než israelská; aby pravé náboženství nezaniklo, vysílal Bůh do obou říší proroky, kteří dílem slibující, dílem hrozíce, krále a národ napomínali, aby vládě Boží se podrobovali a zákon Boží zachovávali. Poněvadž tento prostředek v celku se minul s výsledkem trvalým, dopouštěl Bůh, aby sousední říše pohanské podmaňovaly si a utiskovaly obě říše bratrské a rozštěpené. Působením proroků a sousedních mocnářů národ vyvolený opět se vzpamatoval a k pravému Bohu se vracel; i byl opět od Boha na milost přijímán. Než, věrolomnost králů a národa přinutila konečně Boha k tomu, že vyhnanstvím assyrským zastihl říši israelskou r. 722, vyhnanstvím pak babylonským říši judskou r. 606. Těmito styky národa vyvoleného s národy pohanskými se stávalo, že onen se seznamoval se vzdělaností těchto občanskou, tito pak s náboženstvím onoho. Bůh sice užíval národů pohanských, aby potrestal věrolomný národ vyvolený; avšak ani národové pohanští neušli trestu Božímu, jelikož říše jejich propadly záhubě, kdežto národ vyvolený trestem byv napraven, opět u Boha milosti došel.

Těmto dějům, jež zapsány jsou ve dvou knihách Samuelových čili prvních dvou knihách královských a ve dvou

knihách královských čili ve třetí a čtvrté knize královské, přísluší pravda historická. Neboť spisovatel knih Samuelových vypravuje slohem pečlivým a prostým, svědčí nestranně a upřímně o všem, i o tom, co vrhá stín na národ, co jej zahanbuje. Také k nim se odnášejí jiné knihy Starého Zákona, jakož i knihy Nového Zákona: I. kn. Paralipomenon, Ecclesiasticus, mnohé žalmy, Isaiáš, Jeremiáš, I. kn. Makedajských, evang. sv. Matouše, Marka a Lukáše, Skutky Apoštolské, list k Židům; odkud vysvítá, že děje knih Samuelových vždy považovány byly za historické. O historičnosti Heliho a Samuele jedná Vigouroux v »La Bible« sv. 3. — Historická povaha třetí a čtvrté knihy královské na jevo jde odtud, že spisovatel pečlivě uvádí prameny, že vkládá poznámky chronologické a geografické, že se knihy ty odnášejí ke knihám Paralipomenon, jež jsou čerpány z týchž pramenů, nezávisě na knihách královských, k Žalmům, k Isaiášovi, Jeremiášovi, Oseovi, Amosovi, Michaeášovi, Sofoniášovi, ke knize Ecclesiasticus, k evang. sv. Matouše a Lukáše a k listu k Židům. Nápis chrámu, od krále egyptského Šešonka I v Karnaku vystavěného, sloup Mesy, krále Moabského, písma klínová, v památkách assyrských objevená, o kterých jedná Schrader, Ménant, Kaulen, Vigouroux, potvrzují historičnost třetí a čtvrté knihy královské. Že kniha Judith je historická, dokazuje líčení dějů a osob velmi pečlivé, dokazují poznámky geografické a chronologické, dokazuje slavnost na památku osvobození Bethulie zařízená, kterou Židé ještě slavili, když byla kniha sepsána; zvyky a obyčeje Assyrských, jak nápisy assyrské dosvědčují, vypisují se v té knize dle pravdy; Bethulia jest Beth Ilva, na západě města Skythopole položená; obležení Bethulie stalo se za krále assyrského, Assurbanipala, povšechně Nabuchodonosorem nazvaného, když král judský, Mannasses, byl ve vyhnanství; Eliachim, syn velekněze, připomíná se za krále Ezechiáše.

Proti pravdě filosofické, která přísluší dějům doby královské, namítá se toto:

1. Samuel oběti přinášel, ač byl toliko levitou; obětoval také tam, kde nebyla svatyně.

Avšak nic nepřekáží tvrditi, že Samuel, těše se ze zvláštní přízně Boží, činil tak se zvláštním dovolením Božím a z důležitých příčin. Možno také říci, že Samuel dal skrze kněze obětovati.

2. Království jest přirozená ústava státní. Kterak tedy mohl Samuel chtít, aby jediný Bůh byl králem Israelitů, a odporovati Židům, žádajícím ústavu královskou, lidskou? Kterak mohl říci Hospodin: Zavrhli mne, abych nekráloval nad nimi?

Avšak jakkoli podle vlády theokratické jest Bůh sám králem lidu, není přece jí vyloučena královská vláda lidská. Neboť Bůh slíbil, že ze semene Abrahamova vzejdou králové; Mojžíš, zření maje k budoucímu království jako prorok, dal zákon královský, podle kterého měl býti král podroben zákonu theokratickému; ano, z vlády královské, podle theokracie dobře vedené, mnohé výhody lidu vyplývaly: větší svornost a užší jednota jednotlivých kmenů, větší vážnost u sousedů, mocná opora proti vzmáhající se modloslužbě. Dále královský úřad Messiáše měl býti v Starém Zákoně předobrazem jako kněžský a prorocký. Přece však se nelíbilo přání Židů, po vládě královské bažících, poněvadž po ní bažili před časem, který Bůh byl ustanovil, poněvadž vládou theokratickou pohrdali. Proto žádost jejich plně, vyvolil Bůh krále ne dle srdce Svého, ale podle žádosti lidu israelského, ne z kmene Judy, ale z kmene jiného, muže, který postavou vynikal nad veškeren lid; když pak tento Jkrál zavržen, pak teprve zvolil Bůh dle srdce Svého z kmene udy nejmladšího z rodiny Jesse, zření maje k srdci, ne k zevnějšku a postavě, za krále, jenž zachovával zákon theokratický.

3. Saul nezasluhoval býti zavržen proto, že obětoval, nevyčkav příchodu Samuelova, že ušetřil kořisti prokleté, že postavil znamení vítězné. Vina jeho je tím menší, jelikož jí litoval.

Avšak Saul když obětoval, nevyčkav příchodu Samuelova, aby vůli Boží zvěděl a pomoc Boží si zajistil, byl neposlušen rozkazu Samuele, proroka Božího, kterážto nepo-

slušnost vyšla z nedostatku důvěry v Boha a bázně Boží a porušila těžce vládu Boží nad národem vyvoleným a jeho králem. Dále šetře kořisti prokleté, dopustil se svatokrádeže, vymlouval se nepravdivě a klamně, přetvařoval se, vinu svaloval na lid, klamal proroka. Kromě toho spoléhal více na svou udatnost, než v pomoc Boží a hledal slávu svou, ne slávu Boží; obřady zevnější zachovával, pokud jemu sloužily k vlastnímu prospěchu, úřadu však, který jemu nepříslušel, se podjal a proroky pronásledoval. Posléze nelitoval ze srdce, nýbrž ze strachu, aby nepozbyl království. Proto byl nehoden důstojnosti královské a zasluhoval trestu, který byl tím přísnější, jelikož Saul byl králem prvním. Neposlušnost Saulova provázena byla jinými. ještě nepravostmi, jako nenávisť, závisť, ukrutností, zaklínáním mrtvých a hádáním.

4. Bůh trestem stihl lid proto, že David dal sečísti lid. Avšak Mojžíšovi bylo dovoleno sečísti lid na poušti. Tedy nespravedlivě trestal Bůh lid.

Avšak David dal sečísti lid jsa pýchou puzen, jež odporovala vládě Boží, kdežto Mojžíš dal sečísti lid, aby přijal peníze od synů israelských, jež by vydával na potřeby stánku Božího. Také byl trestem lid stížen pro jiné nepravosti, zvláště pro vzpouru, které se dopustil proti králi, od Boha sobě představenému.

5. David byl nehoden přátelství Božího; neboť spikl se proti svému národu s králem Achisem, ukrutným se prokázal proti Moabitům a Ammonitům, dopustil se vraždy a cizoložství.

Avšak David byl v postavení velmi nebezpečném a kritickém; byl nucen buď zraditi krále Achise, kdyby byl v bitvě od něho odpadl k Israelitům, anebo zraditi Israelity, kdyby proti nim se byl pustil do boje. Ale Bůh Davida ze stavu toho vysvobodil. Neboť vnukl Filistinským nedůvěru k Davidovi a bázeň před nebezpečím, tak že David musil z bojiště odejíti. Dále ukrutnost Davidova proti Moabitům a Ammonitům lze omluviti tehdejším právem válečným, theokratickou povahou království israelského a ukrutností, s kterou nakládali Moabité a Ammonité s Israelity v boji zajatými.

Posléze za vraždu a cizoložství, nepravosti, jichžto vina musí býti posuzována podle okolností tehdejších, činil upřímné pokání.

Skvrny, jež David pokáním a jiným způsobem smazal, byly převýšeny ctnostmi znamenitými, jimiž slouží za vzor krále theokratického: poslušným vykonáváním vůle Boží, střídmostí, mírností, ušlechtilostí, lidumilností, poctivostí, zbožností, trpělivostí, velikodušností, spravedlností. Složil žalmy, ve kterých projevuje výtečnou povahu a kterými dobře působil na své poddané.

6. Judita se líčí jako vzor ctnosti a zbožnosti, následování hodný; avšak svatou, cudnou nelze nazvati ženu, která úklady strojila Holofernovi, aby lásku jeho získala, která jej lží oklamala, která jej zrádně zahubila.

Avšak spisovatel chválí sice její zbožnost a cudnost ale nepokládá ji za zcela neúhonnou. Nebyla úprava její a krása příčinou nedovolené lásky Holofernovy, ale jeho vilnost, ku které se Judita měla ne odmítavě. Jestliže utiskovatele vlasti nespravedlivého oklamala a oklamaneho zavraždila, užila válečné lsti, která jest ve válce dovolena.

Pravda královské doby vztažná čili nadpřirozená jest zaručena. Neboť prostředníky Božími nadpřirozenými jsou proroci, skrze které Bůh činil pravé zázraky, oznamoval pravá proroctví, zvláště messianská. Setkáváme se též s hojnými typy messianskými.

O p r o r o c í c h.

Od počátku pokolení lidského zjevoval Se Bůh přímo jednotlivým lidem a činil je Svými nástroji, aby zachoval v lidstvu pokleslém pravdu a ctnost. Ale když národové co den se vzdalovali od Boha, tak že z nich Si zvoliti musil jeden národ, jemuž by Se zjevoval a Své sliby oznamoval ku prospěchu veškerého lidstva: užíval opět jednotlivých mužů. skrze které by národ ten vedl cestou pravdy a ctnosti, jemu Svou vůli oznamoval a jej úloze vznešené zachoval věrným ve středu pohanů. Muži prorockými, od Boha přímo osvícenými objevili se již patriarchové před potopou a po ní.

Také Abraham se zove prorokem, Mojžíš prorokem největším. V době soudců se zovou Debora a Anna, manželka Elkany, prorokyněmi. Mužem Božím, prorokem, a to velikým, byl Samuel.

Avšak když národ vyvolený si vyžádal lidskou důstojnost královskou, stali se proroci stálým a řádným stavem, aby bránili králům nešetřiti Božské důstojnosti královské, theokracie, vedle stavu kněžského, jemuž po právu náležela hlavní úloha, konati služby Boží, a jenž nebyl s to, aby překážel přehmatům královským. Proroci, t. j. mužové za tou příčinou od Boha povolání a poslaní, aby zjevení Boží lidu oznamovali, a k tomu též řádně uschopnění, měli trojí povinnost: 1. národ a krále z hříchů viniti, zákon Mojžíšův obnovovati a bohovládu podporovati, 2. vůli Boží oznamovati, ve jménu Božím hroziti a slibovati, 3. budoucí věci odhalovati, spasitele slíbeného předpovídati a příchod jeho připravovati.

Proroci doby královské jsou tito: Samuel, jenž první založil školu prorockou, jejížto chovanci důkladně poznávali Boha a zákon Mojžíšův, ve zbožnosti a službě Boží se cvičili, ne však v prorokování, Nathan, Ahias, Eliáš, Elisaeus, Jonáš, Oseáš, Amos, Joel, Abdias, Isajáš, Michaeas, Nahum, Habakuk, Sofoniáš, Jeremiáš, Baruch. K prorokům se řadí oba králové, David, jenž napsal žalmy, a Šalomoun, jenž učení a moudrosti od Boha vlité se těše i nadpřirozené, i ethické a politické, i přírodní napsal knihu přísloví, Kazatele a Píseň Šalomounovu. Někteří z nich proroctví toliko ústně pronášeli, jiní je též napsali popudem Božím.

Historičnost proroků vysvítá dílem ze spisů historických, o době královské jednajících, dílem ze spisů jejich a svědectví o těchto spisech. Proroci svá proroctví pokládali a vydávali za vnuknutí Boží neklamajíce ani sebe ani jiných; jejich proroctví byla považována za pravá proroctví, od Boha pocházející, jak od souvěkoců, tak od pozdějších Israelitů, ač jim byla mnohdy odporna. Mnozí proroci trpěli za pravdu svých proroctví pronásledování, ba i smrt. Jako praví proroci lišili se od falešných, kteří z nepravdy byli usvědčo-

váni. Jejich proroctví nebyla vaticinia post eventum, po výsledku vymyšlená. Jejich výroky byly takovými, že nemohly býti od lidí vymyšleny, a docházely svého uskutečnění.

Nejvíce však osvědčovali se proroci pravými proroky skrze zázraky, jež Bůh činil dílem skrze ně, dílem na nich. Za příklad zázraků, jež Bůh činil skrze proroky, budtež připomenuty zázraky Eliášovy a Elisaeovy; za příklad zázraků, jež Bůh činil na prorocích, budiž připomenuto objevení se mrtvého Samuela Saulovi, jež se stalo zázračným způsobem Božím, ne nějakým způsobem jiným, odchod Eliášův z tohoto světa, pobyt Jonášův v útrokách ryby mořské. Zázraky jsou historicky a filosoficky pravdivy a souvisejí úzce se zjevením Božím nadpřirozeným. Pročež zasluhují plné víry naší.

Zvláště paměti hodna jsou proroctví messianská: jež čím více se blíží příchod Messiášův, tím jsou určitější a jasnější:

Anna, matka Samuelova, prorokuje (1. Sam. 2. 10):
Hospodin souditi bude končiny země a dá panování králi Svému a vyvýší roh Pomazaného Svého. Spasitel, Pomazaný, bude králem a soudcem celého člověčenstva.

Hospodin rozkázal Nathanovi, proroku: Toto díš služebníku mému Davidovi: Totoť praví Hospodin zástupů: Já jsem vzal tebe z pastvy, když jsi chodil za stádem, abys byl vůdcem nad lidem mým israelským; a byl jsem s tebou všudy, kdekoli jsi chodil, a pobil jsem všechny nepřátele tvé před tváří tvou; a učinil jsem tobě jméno veliké, jako jméno velikých, kteří jsou na zemi. A položím místo lidu svému israelskému a vštípím jej a bydliti bude na něm a nebude více kormoucen; aniž ho budou více trápati synové nepravosti, jako prvé, ode dne, jakž jsem ustanovil soudce nad lidem svým israelským, a dám tobě odpočinutí přede všemi nepřátely tvými; a předpovídá tobě Hospodin, že dům učiní tobě Hospodin. A když se vyplní dnové tvoji a usneš s otci svými, vzbudím símě tvé po tobě, které vyjde z života tvého, a utvrdím království jeho. Tenť ustaví dům jménu Mému, a upevním trůn království jeho až na věky. Já budu jemu za otce, a on mi bude za syna; který jest-

liže co nepravého učiní, trestati ho budu v metle mužů a v ranách synů lidských. Milosrdenství pak Svého neodejmu od něho, jako jsem odjal od Saulta, kterého jsem zavrhl od tváři své. I bude stálý dům tvůj i království tvé až na věky před tváří tvou, trůn tvůj bude pevný ustavičně. 2. Sam. 7. 8—16.

Toto zaslíbení odnáší se k semeni t. j. potomkům Davidovým; než nepřestává na prvním z těchto potomků, Šalomounovi, aniž na dalších potomcích lidech, ale musíme je vztahovati k Messiaši, ve kterém bylo posléze a v pravdě plně vyplněno, k němuž obrácena byla již od počátku veliká naděje lidstva, zvláště národa Božího, a jenž jako dříve nazýván byl synem Abrahamovým, Isákovým, Jakubovým, Judovým, tak od této doby synem Davidovým oznamován byl. Zaslíbení toto zahrnuje v sobě čtyři kusy: 1. Trůn Davidův bude na věky upevněn; 2. símě Davidovo, jež bude tento trůn držeti, bude stále trvati; 3. důvěrný poměr semene Davidova k Bohu nebude hříchy jeho zrušen, ač hříchy trestu dojdou; 4. dům Boží bude vystavěn a potrvá na věky. Tyto čtyři kusy vyplněny nebyly na Šalomounovi ani na dalších potomcích Davidových úplně a dokonale. Musíme tedy klásti ještě jiného potomka, na němž se vyplnily dokonale, Messiaše. A věru zaslíbení toto bylo k Messiaši vztahováno 1. od Davida, an díky činil, že mu Nathan toto proroctví od Boha zvěstoval, an v žalmích o Messiaši prorokoval, an poslední slova mluvil; 2. od jiných žalmistů, ani rozvádějí myšlenky, v proroctví Nathanově obsažené; 3. od proroků, kteří líčí budoucího Messiaše a jeho říši; 4. od Židů, kteří Messiaše očekávali jako syna Davidova, jako svého krále; 5. od sv. Otců a učitelů Círky katolické.

Kromě žalmů, chválu a vděčnost Bohu vyjádřujících, kajících, poučných, slavnostních, dějepisných jsou také žalmy messianské, jež buď nepřímo ku př. ž. 8., anebo přímo ku př. ž. 21. Messiaše a jeho říši předpovídají.

Šalomounovi Se zjevil Bůh řka: Vyslyšel jsem modlitbu tvou a prosbu tvou, kterou jsi se modlil přede mnou; posvětil jsem dům tento, který jsi vystavěl, abych položil

jméno Své tam na věky, a budou oči mé a srdce mé tu po všechny dny. Ty také jestliže choditi budeš přede Mnou, jako chodil otec tvůj, v sprostnosti srdce a ve spravedlnosti, a budeš-li činiti všecko, což jsem přikázal tobě, a ustanovení Má a soudy Mé budeš-li zachovávat: postavím trůn království tvého nad Israelem na věky, jakož jsem mluvil Davidovi, otci tvému, řka: Nebude odjat muž z rodu tvého s trůnu israelského. Pakli se nazpět odvrátíte, vy i synové vaši, nenásledující Mne aniž ostříhající přikázání Mých a posvátných obyčejů Mých, které jsem vydal vám, ale odejdouce ctíti budete bohy cizí a klaněti se jim: vyplním Israele se svrchku země, kterou jsem dal jim, a chrám, který jsem posvětil jménu Mému, zavrhu od obličeje Svého, i budeť Israel v přísloví a v rozprávku všem národům. 3. Král. 9. 3—7.

Šalomoun v knize Přísloví líčí nestvořenou, věčnou moudrost samu jako Božskou osobu a oznamuje v prorockém šeru učení o druhé osobě Boží, které zjevně předložil Messiáš, Kristus Pán, Sebe sama nazýváje druhou božskou osobou.

Oseáš káraje národ israelský z bezbožnosti a hroze mu zavržením a trestem předpovídá návrat národa israelského, blaženou dobu messianskou, obrácení národů pohanských k Messiáši. — Amos předpovídá 9. 11—15., že Bůh obrátí zajetí lidu Svého, že vzdělá opět království Davidovo, jež potrvá na věky, jež vládnouti bude všemi národy, jež oplývati bude všemi věcmi dobrými. — Joël vypisuje budoucí statky messianské, zvláště vylití Ducha Svatého nade všemi lidmi, budoucí poslední soud Boží, blaženost a úplnou obnovu messianskou. — Abdiáš prorokuje, že překonání budou všichni nepřátelé národa Božího, a vypisuje obnovu království jeho a blaženost doby messianské. — Michaeas těší lid obnovou Sionu, vypisuje blaženost doby messianské, předpovídá, že se národové k Bohu obrátí, a kde se narodí Messiáš. — Habakuk vypisuje v písni prorocké, kterak Se objeví Bůh, aby spasil lid Svůj a potrestal Své nepřátele; ukazuje k Messiáši, jeho době a dflu. — Sofoniáš hrozi

soudem Božím a těší blaženou dobou messianskou. — Baruch těší Israele, že Bůh slíbil vysvoboditi lid Svůj a že nastane blaženost messianská.

Zvláštní pozornosti zasluhuje Isaiáš a Jeremiáš. Isaiáš prokuje o osobě, osudech a činech Messiášových, o jeho úřadě královském, prorockém a kněžském, o jeho Božské přirozenosti, o jeho působnosti a vykoupení, o něm jako služebníku Jehovy, zvláště o jeho náměstném utrpení; o blaženosti, rozšíření a slávě království messianského. V kap. 6. označuje nejsv. Trojici Boží. — Jeremiáš prorokuje o blaženosti doby messianské, o nové smlouvě, která bude s lidem Božím uzavřena, o osobě Messiáše, jehož příchodem se ukončí kněžství St. Zákona, o narození ze ženy, o zavraždění nemluvňátek Betlémských. Žalozpěvy Jeremiášovými vyjádřuje Církev katolická bolest nad zrušením živého a pravého chrámu Božího, nad utrpením Spasitelovým, jakož i nad hříchy lidskými, jež Spasiteli připravily smrt, jež pustoší duše lidské, chrámy Boží, a Církev, veliké město, velebný chrám Boží.

Typy jsou v době královské tyto :

Samuel předobrazuje Ježíše, pravého nazarejského dokonalého vysvoboditele Svého lidu. Označuje Jej již svým podivným početím, chvalozpěvem své matky, který se velice podobá chvalozpěvu Panny Marie, Magnificat, prospíváním před Bohem a lidmi, poslušností k Bohu, dokonalou a úplnou odevzdaností do vůle Boží. Byl povolán, aby pomazal Davida za krále, praotce, výmluvného hlasatele a výtečného předobrazitele Messiáše. Proto také předpovídala jeho matka, Anna, ve svém chvalozpěvu, že Messiáš kralovati bude nad celou zemí.

David, t. j. milování hodný, předobrazuje již svým jmenem Messiáše, milého Syna, na němž Otec má zalíbení. S Messiášem sdílí totéž rodiště, Bethlehem; David byl dobrý pastýř ve smysle přirozeném, Messiáš ve smysle nadpřirozeném; David překonal dřevěným prakem a pěti kameny Goliáše, Messiáš nepřítel pokolení lidského na dřevě kříže a pěti svými ranami; David byl zrazen od Achitofele, Messiáš

od Jidáše; David utíkáje před svým vlastním synem bral se přes Cedron na horu Olivetskou, Messiáš kráčel touže cestou, od svého lidu zavržen. Království Davidovo předobrazuje království Messiášovo, jež pokorou počíná, vítěznými boji se šíří do všech zemí a věčně trvati bude k blahu časnému a věčnému svých poddaných. Jerusalem od Davida vystavěný, předobrazuje Církev od Messiáše založenou. Přenesení archy předobrazuje průvody Církve Kristovy, zvláště Božího Těla.

Šalomoun, t. j. pokojný, předobrazuje svým jménem, velikostí, bohatstvím a pokojem své říše, moudrostí a spravedlností, vystavěním stkvostného chrámu Messiáše. Chrám Šalomounův předobrazuje Církev Kristovu a chrám křesťanský.

Šalomoun a Sulamitha Písně Šalomounovy předobrazují spojení Syna Božího se Svou Církví a s každou duší věrně k Němu Inoucí. Také vztahuje Církev katolická Píseň Salomounovu k Panně Marii.

Juditha předobrazuje svými ctnostmi a svým vítězstvím Pannu Marii.

Eliáš předobrazuje Messiáše. Onen přinesl oběť; tento přinesl Sebe za oběť čistou. Onen se modlil na Kármelu, tento na hoře Olivetské. Onen se modlil, aby déšť sestoupil na zemi, tento, aby milost Boží sestoupila do srdcí lidských. Onen poslal služebníka svého sedmkrát k moři, aby pohleděl, až posléze služebník zvěstoval obláček, který přinesl déšť; tento poslal Církvi Své Ducha Svatého se sedmi dary ku spáse její. Obláček z moře vystupující předobrazuje tělo Messiášovo, jež na moři tohoto světa se narodilo. Obláček malý předobrazuje též Pannu Marii, která nenadále, téměř nepovšimnuta se objevila na nebi zjevení Božího a ve svém lůně chovala Spasitele. Eliáš způsobil, že kněží modloslužební byli odpraveni; také Messiáš zničil modloslužbu. Eliáš předobrazuje Messiáše také posláním k pohanům, pobytem na poušti, postem 40denním, zázračným chlebem andělským, vítězstvím nad smrtí, nanebevzetím. Vzkříšení pohanského chlapce, trojím položením se Eliáše způsobené, předobrazuje

duchovní vzkříšení pohanů skrze Messiáše působené nejsvětější Trojicí Boží. Líbezný vánek, který nastal po bouři a zemětřesení a ve kterém Se objevil Hospodin Eliáš, předobrazuje Nový Zákon Messiášův, zákon lásky a milosti, který následoval po zákonu hněvu a přísnosti.

Elisaeus předobrazuje Krista Pána, an byl poslán k pohanům, an činil zázraky, zvláště an z mrtvých vzkřísil, nasytil několika chleby mnoho lidí, uzdravil malomocného Naamana. Uzdravení Naamana, jež se od Elisaea stalo vodou, předobrazuje účinky, jež má v Novém Zákoně voda posvěcená.

Jonáš, k pohanům poslaný, do moře uvržený a zázračně zachráněný, předobrazuje Spasitele slíbeného.

Isaiáš vyžádal od Boha na hodinách slunečních zázrak, který předobrazuje zázračné narození Spasitelovo z neporušené panny.

Jeremiáš předobrazuje Spasitele slíbeného, an byl neobyčejně povolán, an vedl život panický a svatý, an nepřestal milovati národ svůj nevděčný, an mnoho trpěti musil od svého národa, an při utrpení projevil tichost a trpělivost neobyčejnou.

Skrze proroky zachoval Bůh v národě vyvoleném pravé náboženství a připravoval jej k příští Spasitelovu; také na pohany působil, aby poznali pravého Boha, o Spasiteli slíbeném se dovídali a hříchů svých litovali.

§ 5.

Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou za doby vyhnanství?

Když obyvatelé říše israelské z převalné části byli do vyhnanství assyrského odvedeni, poslal král assyrský, Asarhaddon, do pusté země kmeny pohanské, kteří se smísily s nepatrným počtem Israelitů zbylých v jeden národ, Samaritány nazvaný. Jejich náboženství sestávalo z pohanství a židovství, poněvadž cizinci přinesli s sebou pohanství. Bůh aby je potrestal, pustil na ně lvy. Což uslyšev král assyrský

vypravil tam jednoho z vyhnaných kněží, který je vyučoval pravému náboženství. I ctili pravého Boha, ale klaněli se spolu svým bůžkům.

Kteří do assyrského vyhnanství byli odvedeni, nevrátili se více, vyjmeme-li něco málo jich, a říše Izrael vzala za své. Zajatí byli usazeni v jistých okresích a směli poněkud žít občansky podle způsobu israelského; než byli všelijak utiskováni, zvláště neslyšeli slovo Boží z úst kněží anebo proroků. Přece však neopustila jich prozřetelnost Boží, jak patrně z příběhu zbožného Tobiáše.

Že kniha Tobiášova jest historická, dokazuje celek události, způsob vypravování, souvislost s jinými událostmi známými a důležitými, četné poznámky časové, místní a osobní nepřetržité podání židovské a křesťanské.

Umíraje prorokoval starý Tobiáš zkázu Ninive, dále, že Izrael se vrátí do své země, že dům Boží bude opět v Jerusalemě vystavěn, že pohané opustí své modly a do Jerusalema přijdou, že všichni králové z toho se budou radovati a se klaněti králi israelskému.

Ryba Tobiášova předobrazuje Spasitele, jehož utrpením ďábel byl zapuzen, naše slepota vyhojena, celý svět osvícen.

Jako příběh Jobův sloužil Israelitům v Egyptě, tak měl příběh Tobiášův sloužiti Israelitům v assyrském vyhnanství za vzor zbožnosti a ctnosti, za pramen útěchy a naděje. A také mnohým prospěl; neboť mnozí se připojili k Israelitům a s nimi dílem se vrátili z vyhnanství, dílem založili v mnohých krajinách assyrských a jiných osady židovské, aby hlásaly známost pravého Boha a touhu po Spasiteli. Převalná však část Izraele úplně od Boha odpadla a smísila se úplně s pohany.

Když převalná část Židů byla odvedena do zajetí babylonského, stihl je Bůh trestem zaslouženým a předpověděným, kterého zároveň užíval za spasitelný prostředek, aby je polepšil, na nich vyplnil, co sliboval, aby také pohanům připravil cestu spasení. A skutečně ve vyhnanství a skrze vyhnanství mnozí Židé se napravili, modloslužby úplně se zřekli, k pravému Boha přilnuli a zákona theokratického

pilně dbali; mnozí také pohané pravého Boha poznali a ctili. Za prostředníky Si Bůh vyvolil Barucha, Ezechiele, Daniele.

Když v Egyptě zemřel Jeremiáš, odešel Baruch odtud do Babylonu, kde jako prorok působil. Předpovídá, že Moudrost Božská, od Israele opuštěná, v době messianské mnohem slavněji se objeví než skrze Zákon a proroky, na zemi se ocitne a mezi lidmi kráčetí bude; těší Israele, že jej Bůh osvobodí, jak slíbil, ze zajetí, že nastane slavná doba messianská. Tato moudrost Božská jest Bůh sám, Syn Boží vtělený. Historičnost Barucha a jeho knihy jest zaručena doklady zevnějšími a vnitřními.

Ezechiel kárá Židy, hrozí národům, theokracii nepřátelským, a těší zajaté návratem a dobou messianskou, liče Spasitele jako pastýře, krále a kněze, blaženost messianskou, Messiášovo člověčenství přijaté a církev Jeho, do které také pohané budou přijati. Z důvodů vnitřních a zevnějších vychází na jevo historičnost jeho. Také starožitnosti babylonské pokládá Vigouroux (La Bible) za důvod historičnosti této.

Daniel, jehož životu a spisu historickému a prorockému přivlastňuje věda biblická, Úvod do knih Starého Zákona, hodnověrnost z důvodů vnitřních a zevnějších, také ze starožitností babylonských (viz Vigouroux: La Bible), prorokoval o době příchodu Messiášova, a sice dvakrát:

9. 22–27. Když se blížil poslední rok zajetí babylonského, Daniel, věda z Jeremiáše, kolik roků má trvati zajetí, a oplakávaje hříchy, jež zajetí na Židy uvalily, prosil Boha, aby lidu hříchy odpustil a pro hříchy nové neprodloužil zajetí. Když se tak modlil, dotekl se ho anděl Gabriel, řka 22. Danieli, nyní jsem vyšel, abych tě naučil a abys rozuměl. 23. Od počátku proseb tvých vyšla jest řeč; a já jsem přišel, abych ti oznámil, poněvadž muž žádostí jsi; protož ty pozoruj řeči mé a rozuměj vidění tomu. 24. Sedmdesát týdnů jest ukráceno (hebr. odměřeno) nad lidem tvým a nad městem svatým tvým, aby se skonalo přestoupení a konec vzal hřích a shlazená byla nepravost a přivedena byla spravedlnost věčná, a aby se naplnilo vidění a proroctví a pomazán byl Svatý svatých. 25. Věz tedy a pozoruj Od vy-

jití řeči, aby zase vzdělán byl Jerusalem, až do Krista vévody týdnů sedm a týdnů šedesát a dva budou; a zase vzdělána bude ulice a zdi v úzkosti časů. 26. A po týdnech šedesáti a dvou zabit bude Kristus a nebude lid Jeho, který ho zapře (hebr. a není — t. j. nepatří — Jemu, totiž město, svatyně a lid). A město a svatyni rozmece lid s vévodou, kterýž přijde, a konec jeho pohubení, a po konci boje uložené zpuštění. 27. Utvrdí pak smlouvu mnohým jedním týdnem; a v polovici téhodne přestane oběť a obětování, a bude v chrámě ohavnost zpuštění a až do skonání a konce trvati bude zpuštění.

Toto proroctví jest v pravdě messianské. Tak soudíme 1. z darů, jež se slibují, jež jsou v pravdě spasitelské a jež očekávati lze toliko od slíbeného Messiáše: konec přestoupení, konec hříchu, shlazení nepravosti, přivedení spravedlnosti věčné, naplnění vidění a proroctví. 2. Odtud, že jest předpověděno zrušení starých obětí a utvrzení nové smlouvy. 3. Z osudů, jež jsou předpověděny, které se mohou týkati pouze Messiáše, jenž bude od Svého lidu zneuznán, zapřen a zabit. 4. Z velikého trestu, jenž má stihnouti vrahy: město má býti vyvráceno, chrám zpuštěn, smlouva Starého Zákona zrušena, národ vyvolený zavržen; tento trest předpokládá vraždu spáchanou na Messiáši samém. 5. Ze jmen, kterými označen býti může jediný spasitel slíbený a očekávaný, spasitel Israele a národů pohanských: Kristus, vévoda, Svatý svatých. 6. Ze souhlasu všech Židů Starého Zákona, kteří proroctví toto pokládají za messianské, jak dosvědčuje Josephus Flavius.

Počet sedmdesáti jest určitý a znamená právě sedmdesát. Neboť 1. naznačuje Daniel ve svém spise vždycky každým počtem počet určitý. 2. Při těchto sedmdesáti týdnech má Daniel na zřeteli sedmdesát roků zajetí, od Jeremiáše předpověděných, jež jsou takřka typem sedmdesáti týdnů; jako počet roků zajetí jest určitý, tak jest určitý počet týdnů. 3. Sedmdesát týdnů rozděluje Daniel na tři určité doby: sedm, šedesát dva, jeden; kteréžto rozdělení by bylo nejasné, kdyby počet sedmdesáti byl neurčitý.

4. Jestliže jest naznačena doba, od které se mají týdny počítati, musí býti také naznačena doba, ku které se má počítati, aby lidé mohli věděti, kdy Messiaš přijíti má. Znamená-li sedmdesát počet neurčitý, nelze chápati, proč Gabriel pozornost Danielovu obrací k počtu týdnů, řka: Věz a pozoruj. 5. Kterak by mohl Gabriel potěšiti Daniele, kdyby sedmdesáti mýnil počet neurčitý? 6. Je-li ukráceno čili odměřeno čili ustanoveno sedmdesát týdnů, musí to býti počet určitý, právě sedmdesát.

Tyto týdny nesestávají ze dnů, nýbž z roků. Hebrejské slovo šabuah znamená součet, sestávající ze sedmi jakýchkoliv věcí; může to býti sedm dní anebo sedm roků. Avšak velmi často znamená šabuah dobu sedmi roků, na př. 1. Moj. 29, 27.; 3. Moj. 25, 8; 26, 34—43. Ano, vyznamenává šabuah spíše dobu sedmi roků, než dobu sedmi dnů; proto mluví-li Daniel o týdnech dní, výslovně to podotýká, aby čtenář nemyslil týdny roků. Pročež předem vyloučeny jsou týdny, jež bytují toliko v obrazivosti rabínů, týdny sestávající ze sedmi jubilejí, ze sedmi sedmiletí. Týden Gabrielův znamená buď týden dní anebo týden roků. Avšak v tomto proroctví, uvážíme-li souvislost, mohou to býti jenom týdny roků. Neboť co se má státi v těchto týdnech, nemůže se státi v týdnech po sedmi dnech, ve 490 dnech, v 16 měsících. Kromě toho, poněvadž pro zanedbávání roku sobotního, sedmého, Bůh usoudil zajetí, jež by trvalo desetkrát sedm roků, za trest, mělo po sedmdesáti týdnech roků nastati ono veliké a dokonalé jubileum, kterým by všecko dokonale obnoveno bylo skrze Krista.

Doba, od které se má počítati sedmdesát týdnů, jest 20. rok kralování krále Artaxerxa I. Longimana, rok 454 před nar. Kr. Neboť týdny počínají od vyjití řeči, aby opět vystavěn byl Jerusalem, t. j. od výnosu, který Židům dovoľoval opět vystavěti Jerusalem jako město, od výnosu čtvrtého. Prvním výnosem dovolil Cyrus r. 536 anebo r. 538 Židům vrátiti se do Judska, vystavěti chrám a obětovati nádobami od Nabuchodonosora z chrámu jerusalemského pobranými. Druhým výnosem dovolil Darius I. chrám dále

stavěti r. 520. Třetím výnosem dovolil Artaxerxes I. Longimanus r. 458 podruhé se navrátiti do Jerusalema s Ešdrášem a daroval jim potřebných peněz a věcí, aby mohli v chrámě jerusalemském obětovati. Tyto tři výnosy nezmiňují se o městě hrazeném; směli zajisté bydleti Židé v osadách otevřených. Teprve čtvrtým výnosem dovolil též Artaxerxes ve 20. roce svého králování Nehemiášovi vystavěti hrazené město Jerusalem. Tedy od čtvrtého výnosu se počítati musí sedmdesát týdnů. Kterému tedy roku před Kr. rovná se 20. rok kralování Artaxerxova? Xerxes, otec Artaxerxův, začal královati 5. roku po bitvě Marathonské, r. 490 svedené, tedy ke konci r. 486 anebo spíše na počátku r. 485, královal 21 rok a zemřel r. 465 př. nar. Kr. Téhož roku královati počal Artaxerxes, proto zdá se býti 20. rok jeho králování r. 445 př. Kr. Avšak z pramenů historických vím, že Artaxerxes královal již za živobytí svého otce Xerxa. Měli totiž králové perští zvyk, když chystali válku, zvoliti si nástupce a jej účastným učiniti vlády. Než, Xerxes v 12. roce své vlády strojí novou výpravu, a proto si zajisté ustanovil nástupce. A že skutečně Artaxerxes královal již za živobytí svého otce Xerxa, dokazuje útěk Themistoklův, jenž se stal buď r. 472 aneb r. 471. Kromě toho po bitvě u Eurymedontu mír byl umluven s Artaxerxem roku 470. Z těch důvodů jest jisto, že Artaxerxes vlády se podjal roku 474 př. Kr. Pročež sedmdesát týdnů počítati sluší od r. 454. Esdras zaznamenává r. 7. vlády Artaxerxovy, kdy byl třetí výnos vydán, počítá od smrti Xerxovy, která učinila Artaxerxa samojediným vládcem. Nehemias, jenž byl dvořeňákem Artaxerxovým, počítá rok 20., kdy byl čtvrtý výnos vydán, od té doby, kdy Artaxerxes se stal účastným vlády svého otce.

Koněc týdnu 69. jest počátkem veřejného života Kristova a v polovici týdnu 70. má býti Kristus zabit. Praví zajisté Gabriel: Od vyjití řeči až ke Kristu vévodovi, t. j. až k pomazání Krista za vévodu bude týdnů 69. Pomazání však znamenalo slavnou inauguraci, kterou v Izraeli proroci, kněží a králové byli uváděni do svého úřadu, aby jej ve-

řejně konali, a posvěcováni. Do svého však úřadu veřejného uveden, za vévodu pomazán byl Spasitel svým křtem, který na něm vykonal Jan Křtitelem v řece Jordánu. Je tedy křest Kristův doba, ku které se počítá 69 týdnů. Následuje týden 70., v jehož polovici má býti zabit Messiáš. Druhá část týdne sedmdesátého, v které nová smlouva, smrtí Messiášovou založená, počne se uskutečňovati, probíhá třemi lety následujícími. Týden sedmdesátý nezahrnuje dobu, kdy má býti vyvrácen chrám a město; neboť poslední týden se neuvádí, aby určena byla doba zkázy chrámu a města, ale aby označen byl čas smrti Messiášovy. Tato však smrt jest příčinou všeho, o čem se předpovídá, že potom nastane; neboť věčně byla smrtí Messiášovou bohoslužba Mojžíšova zrušena a Starý Zákon ukončen, byť i tresty za smrt Messiášovu následovaly později.

V kapitole 2. knihy Danielovy čteme proroctví, jež dosti jasně mluví o čase, kdy má Spasitel přijíti. Daniel zajisté, vykládaje sen Nabuchodonosorův, předpovídá, že budou čtyři království po sobě následovati, a že po nich přijde páté, messianské, jež nebude míti konce. Hlavu zlatou vykládá královstvím chaldejským, které tehdy spravoval sám Nabuchodonosor, řka: Ty jsi hlava zlatá. Království chaldejské zove se hlavou, poněvadž jest ze čtyř časem první, a zlatou, poněvadž bylo slavné, pokojné a bohaté. Prsa i ramena vykládá Daniel královstvím medoperským, jež jest menší babylonského, poněvadž netrvalo tak dlouho a nepožívalo takové slávy a takového pokoje. Břicho a stehna měděná vykládá královstvím řeckomakedonským, jež vládnouti bude celou zemí, jehož sláva zvučeti bude celým světem jako polnice měděná, jež však trváním nedostihlo ani babylonského, ani perského království. Předpovídá však o něm, že vládnouti bude celému světu, poněvadž Alexandr Veliký jest nazýván pánem celé země od Piinia, Justina, Curtia. Následovati pak bude království železné, za které pokládati sluší císařství římské, jež jako železo všecko podmaňuje a potírá, daleko široko panství své prostírajíc. Posléze přijde království páté, o němž předpovídá Daniel: Za dnů království těch, to jest když ještě trvati bude po-

hanské císařství římské, jež mnohá království v sobě drží, vzbudí Bůh nebeský království, které na věky nebude rozptýleno, a to Jeho království nebude lidu jinému dáno; i rozdrobí a do konce zničí všechna ta království; a ono státi bude na věky. Tu se vypisuje patrně království messianské, jemuž se předpovídá také na jiných místech prorockých v Písmě svatém věčné trvání: Žalm 44. Žalm 88. Is. 9. Jer. 33. Neprávě tedy tímto pátým královstvím nazývají někteří císařství římské, jež v 5. stol., soudíme li přesně, od Alaricha, krále Gothů, jest rozbořeno. Ovšem, římské císařství východní trvalo až do 15. stol., a na západě se nazývali mnozí králové němečtí římskými. Než, pokračovalo-li jméno říše římské, netrvala říše římská; neboť císařství římské přešlo na východě k Řekům, na západě k Frankům a Němcům, kdežto v prorocství Daniělově o pátém království se praví výslovně: a to jeho království nebude dáno lidu jinému. Není tedy pátým královstvím míněno císařství římské; míní se tedy království messianské, jež rozdrobí a do konce zničí všechna ta království, jež je, modloslužbě oddaná, přemůže zbraněmi duchovními a v křesťanská promění.

Tak bylo v době zajetí zachráněno v národě židovském pravé náboženství a naděje v budoucího Spasitele živena. Pohané, mezi kterými meškali Židé, se dovídali o pravém náboženství a slíbeném Spasiteli.

§ 6.

Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou po zajetí.¹⁾

Útrapy zajetí babylonského a námahy proroků, zvláště Ezechiele a Daniele, napravily Židy a je úplně odvrátily od modloslužby. Proto se stalo Prozřetelností Boží, že král perský, Cyrus, r. 536 jim dovolil vrátiti se do Judska a vystavěti chrám jerusalemský. Vedeni jsouce od Zorobabele, vrátili se Židé poprvé a začali stavěti chrám. Než, když

¹⁾ Že dvě knihy Esdrášovy, kniha Esther, dvě knihy Makabejské, jakož i spisy proroků: Aggaea, Zachariáše a Malachiáše, jsou víry hodny, dokazuje věda: Úvod do Písma sv. Starého Zákona.

kladeny byly základy chrámové, starci, kteří byli viděl chrám Šalomounův, hlasitě plakali, že chrám nový se nevyrovná dřívějšímu, a obávali se, že Bůh smlouvu s Israelem uzavřenou zrušil. Tu oznámil Bůh skrze proroka Aggaea

2. 6—10. Slovo, které jsem umluvil s vámi, když jste vycházeli ze země egyptské, a duch můj bude uprostřed vás, nebojtež se. Neboť toto praví Hospodin zástupů: Ještě jedno maličko jest, a já pohnu všemi národy; a přijde Žádoucí všechněm národům; a naplním dům tento slávou, praví Hospodin zástupů. Mé jestiť stříbro a mé jest zlato, praví Hospodin zástupů. Veliká bude sláva domu tohoto posledního více než prvního; a na místě tomto dám pokoj, praví Hospodin zástupů.

Bůh oznamuje, že smlouva není zrušena, že trvá, jelikož On jest a bude s nimi. Tímto slibem je mocně vybízí, aby stavbu chrámu dohotovili. Chrám vystavěný jest zárukou smlouvy dále trvající. Kromě toho souvisí vystavění chrámu úzce s dobou messianskou, jelikož chrám tento bude od Messiáše oslaven. Již verš 7. jest rázu messianského Ještě jedno maličko (hebr. ještě jednou) a já pohnu nebem a zemí a mořem i suchem. Verš 8. A pohnu všemi národy. Tu se dotýká prorok onoho pohnutí, kterým smlouva sinajská provázena byla, tak že smysl jest tento: Uzavru smlouvu novou, a jako při první smlouvě vším bylo pohnuto, nebem, zemí, mořem, národy: tak bude pohnuto vším při smlouvě nové.

Verš 8. Přijde Žádoucí všechněm národům, a naplním dům tento slávou. Anebo dle textu hebrejského: Přijdou stkvosty všech národů, to jest všichni národové přijdou se svými stkvosty; budou pohnuti a přibudou k říši messianské, tak že obětují sebe a všechny své stkvosty Bohu a Jeho službě. Toto proroctví se shoduje s proroctvím Isaiášovým: Tehdy uzříš a radostí oplývati budeš, a diviti se bude i rozšíří se srdce tvé, když se obrátí k tobě množství moře a síla pohanů přijde k tobě. Množství velbloudů přikryje tě, dromedáři z Madian a Efy, všichni ze Sáby přijdou, zlato a kadidlo nesouce, a chválu Hospodinu zvěstujíce. (60. 5, 6.) Je to tedy místo messianské. — A naplním dům tento slávou:

Jako při prvním posvěcení chrámu naplnila sláva Boží v mraku světlém chrám, tak se dostane chrámu druhému od Boha slávy způsobem vyšším a dokonalejším, který jest výslovně naznačen od Malachiáše 3. 1.: Přijde do chrámu svého panovník, jehož vy hledáte, a anděl zákona, jehož vy chcete. Toto místo Malachiáše odnáší sv. Jeronym k verši 8. u Aggaea, an překládá: Žádoucí všechněch národů.

Chtěje slib Svůj potvrditi praví Hospodin: Mé jest stříbro, mé jest zlato; t. j. abyste se nedomnívali, že slib nemohu splniti, pravím: Mé jsou všechny statky.

Posléze nejvyššího vrcholu dosahuje slib ve v. 10 Veliká bude sláva domu tohoto posledního více nežli prvního — — a na místě tomto dám pokoj. Větší bude sláva chrámu tohoto než chrámu Šalomounova, poněvadž v chrámě tomto udělí Bůh pokoj, spásu messianskou. Prorokové nazývají spásu, kterou měl přinésti Spasitel, pokojem.

Smysl tedy proroctví Aggaeova je tento: Netoliko není smlouva, kterou jsem s otci vašimi uzavřel, zrušena, ale bude také vyplněna smlouvou novou, messianskou, ku které smlouva stará směřuje a která jest očekávána. Chrám tento druhý netoliko nebude zastíněn chrámem Šalomounovým, ale také jej předstihne, jelikož v něm se objeví pokoj messianský, požehnání národů.

I uvažujeme-li proroctví Aggaeovo samo o sobě, i porovnááme-li je s jinými proroctvími, sluší je míti messianským. V tom se srovnávají Židé starší s katolíky.

V proroctví Aggaeově jest i doba naznačena, kdy má přijíti Messiáš: Přijde, pokud ještě státi bude chrám Zorobabelův; až bude zrušen, nelze Messiáše více očekávati.

Také Zachariáš povzbuzoval Židy ku stavbě a připravoval ku příchodu Messiáše a založení jeho říše.

Židé navrátilivše se ze zajetí nepřestali si stěžovati do svého stavu bídného neviníce samy sebe, ale rouhajíce se Bohu samému, Jenž prý váhá vyplnit své sliby, pohanům prý více přeje, než Židům a tak práva, jež národu vyvolenému náleží, nešetří. Jim odpovídá jménem Božím Malachiáš: Bůh jest věren slibům Svým, ale vy jste nešlechtní;

kněží nečiní své povinnosti, lid jest pln nepravostí; neprávě žalujete na Hospodina, že odkládá vám pomoci; Messiáš sice přijde, ale dejte si pozor; neboť přísně bude souditi. Slova Malachiášova jsou tato 3. 1. a násl.

Aj já posílám anděla svého, a připraví cestu před tváří mou; a hned (hebr. nenadále) přijde do chrámu svého Panovník, jehož vy hledáte, a anděl zákona, kterého vy chcete. Aj přichází, praví Hospodin zástupů.

Prorok na mysl uvádí proroctví Isaiášovo »Hlas volajícího na poušti« a potvrzuje. Hlasem volajícího jest u něho posel od Boha vypravený, jenž by po způsobu východním králi přicházejícímu připravil cestu. Za tímto poslem, který má připravit lid, aby přijal Messiáše, přijde nenadále Pán sám a objeví Se Messiáš Jehova ve chrámu Svém. Přijde Panovník, t. j. Jehova, Bůh pravý, Hospodin, jak z Písma sv. vysvítá. Bůh, který mluví skrze ústa Malachiáše proroka, posílá anděla Svého, aby připravil cestu před tváří Jeho, a přijde do chrámu Svého, Božího. Přijde jako anděl zákona, jako původce nové smlouvy, po které Židé touží, která jest slíbená. Židům však nevěřícím, nevěrným hrozí soudem přísným Messiáš, Jenž jako oheň přehánějící a bylina valchářů vyčistí kněžstvo a lid, Jenž má vějičku v ruce Své a vyčistí humno Své, plevy pálení bude ohněm neuhasitelným, a Jenž položil již sekeru ke kořenu stromů. (Mat. 3. 10, 12.)

Obsahuje tedy proroctví Malachiášovo: potvrzení slibů messianských, svědectví o Božské osobnosti Messiáše, o budoucí nevěrnosti Židů a jejich zavržení, o době, kdy Messiáš přijde, totiž pokud státi bude chrám Zorobabelův.

Mnozí Židé zůstali v říši perské. Jimi poznávali podle prozřetelnosti Boží pohané pravého Boha a zaslíbeného Spasitele. Někteří Židé těšili se z velikého vlivu u králů pohanských a byli svým krajanům k velikému prospěchu; k nim náleží Esther, typus Panny Marie, která jediná prosta byla dědičného hříchu a hněv Boží usmiřujíc milost u Boha nám vymáhá, jako Esther jediná přísnému zákonu královskému nepodléhala a svému národu vyprosila milost od rozhněvaného krále.

Také Židé, kteří se usadili v Egyptě, přispěli podobně pohanům, zvláště přeloživše Písmo sv. na jazyk řecký. Než také opačně působili pohané na Židy poskytující jim svou vzdělanost světskou ve vědách a uměních. Někteří Židé s touto vzdělaností přijali také ducha pohanského, než jiní uhájili své náboženství a svou mravnost. Tak začala se pojiti vzdělanost řecká se zjevením nadpřirozeným a jemu sloužití. Židé rozšívivše se během času po celém starém světě tehdy známém, svědčili pohanům o pravém Bohu a slíbeném spasiteli.

V této době po zajetí napsal Jesus, syn Sirachův, knihu, ve které se vypisuje nestvořená, věčná moudrost jako Božská osoba; toto místo platí přímo o druhé osobě Boží, nepřímou o Panně Marii, matce druhé osoby Boží, tělem učiněné. (Kap. 24.) Podobně kap. 7. a 8. knihy moudrosti.

Seleucidové, králové syrští, pronásledovali národ židovský; jim odporovala knížecí židovská rodina Machabejských statečně a s dobrým výsledkem, tak že jeden z nich, Simon, nabyl jako velekněz a kníže úplné samostatnosti r. 142. Avšak v jeho rodině vznikly nesváry, které přivolaly Římany a učinily je pány země židovské.

Neblahá vláda posledních Machabejských zvýšila nákladu náboženskou a mravní, která mezi Židy vznikla za vlády Seleucidů; Židé vyznávali sice jednoho Boha, než toliko ústy, a jejich život byl takový, že Josephus Flavius jej porovnává se Sodomou a Sodomu neshledává tak zlou, jako Jerusalema. Úřad velekněze byl prodejný; vysoká rada řídila se prospěchem světským a řízena byla sobectvím a naruživostmi. Dobré jádro, jež v lidu se vyskytalo, dusili Fariseové lpíce na literě zákona, vymýšlejíce zevnější obřady, pokrytecky zakrývajíce své nepravosti, očekávajíce Messiáše jako krále světského, Saduceové nevšímajíce si zákona, zamítajíce duchovost a nesmrtelnost duše lidské, jediným cílem majíce rozkoš pozemskou. Essenové vedli sice život náboženský a sice společný, ale chtějíce Boha ctíti toliko duchově nenavštěvovali chrám Jerusalemského; nebyli prosti pověry a blouznivosti aniž velikým vlivem působili na lid,

jehož se stranili. Ano i svobody občanské pozbyli Židé, jelikož syn Antipatra, idumejského náčelníka, Herodes, stal se jejich králem uznávaje nad sebou vládu Římanů.

Toto všecko uvažující mnozí Židé živě toužili po příchodu Messiaše; za tou příčinou konaly se denně modlitby. Že byl očekáván Messiaš, dokazuje Simeon stařec a Anna prorokyně, Josef z Arimathie, a mnozí jiní, o kterých mluví evangelia. Překladaatelé a vykladaatelé Písma sv. St. Zákona, Onkelos a Jonathan, vypravují, jak všeobecně očekáván byl Messiaš za času Herodesa krále. Také Samaritáni očekávali v té době Spasitele. Doba tohoto očekávání se zove plností časů. Buď tehdy musil se objeviti Spasitel anebo nikdy.

§ 7.

Přehled proroctví messianských.

1. Zákon Mojžíšův bude zrušen, na jeho místo nastoupí nový s obětí novou a s kněžstvem novým; na zákonu novém účastenství budou míti také národové pohanští. Jerem. 31. 31—33: Až dnové přijdou, dí Hospodin, a učiním s domem israelským a s domem judským smlouvu novou, ne podle smlouvy, kterou jsem učinil s otci jejich v den ten, kdy jsem ujal ruku jejich, abych je vyvedl ze země egyptské, smlouvu, kterou zrušili, a já panoval jsem nad nimi, dí Hospodin. Ale tato bude smlouva, kterou učiním s domem israelským po těch dnech, dí Hospodin: Dám zákon svůj do vnitřností jejich a na srdci jejich napíši jej, a budu jim Bohem, a oni budou mi lidem. Tato slova, kterými Bůh slibuje smlouvu novou, od staré rozdílnou, nemohou znamenati, že Bůh starou smlouvu obnoví po zajetí babylonském, poněvadž Jeremiáš nemluví o obnovení smlouvy staré, ale o uzavření smlouvy nové: učiním, dám, kdežto zákon starý byl již Hospodin dal. Starý zákon stavi Hospodin proti novému: ne podle smlouvy, kterou jsem učinil s otci jejich.

Isaiáš 66. 18—21: Přicházím, abych shromáždil je se všemi národy a jazyky; i přijdou a uzří slávu mou — — Pošlu některé z těch, kteří spaseni budou, k národům na

moře, do Afriky a Lydie — do Itálie a Řecka, k ostrovům daleko, k těm, kteří neslyšeli o mně — — a vezmu z nich některé za kněze a levity. — Přenesení však kněžství podmíněno jest přenesením zákona samého.

Staré oběti budou zrušeny a jiná oběť výborná nastoupí na jejich místo. Malach. 1. 10, 11 Nemám zalíbení ve vás, praví Hospodin zástupů, a darů nepřijmu z ruky vaší. Nebo od východu slunce až na západ veliké jest jméno Mé mezi národy, a na každém místě kadí se a obětována bývá jménu mému oběť čistá; neboť veliké jest jméno Mé mezi národy, praví Hospodin zástupů. — — Zavrženy tedy budou oběti Židů zevnější, a nová oběť bude zavedena od oněch zcela rozdílná. Tato oběť nová bude se přináseti na každém místě, kdežto oběti židovské se přináseti mohly pouze ve chrámě jerusalemském; nebude záležití v prolévání krve zvířat obětních, nebude poskvrněna nepravostí obětujících, pro kterou Bůh zavrhne oběti Židů; bude Boha důstojna, tak že jí bude dosti činěno mezi všemi národy slávě a službě Jemu náležející. To vše předpokládá, že bohoslužba Mojžíšova s kněžstvím bude zrušena, a nová bohoslužba s novým kněžstvím zavedena.

Všichni národové budou povoláni, aby Boha pravého poznali, a do jedné Církve shromážděni. Oseas 2. 24: A dí: Ne — lidu mému Lid můj jsi ty; a on dí: Bůh můj jsi ty. Sofon. 3. 9: Tehdy navrátím národům rty výborné, aby vzývali všichni jméno Hospodinovo a sloužili jemu rame-
nem jedním. — — Sami Židé odnášejí k Messiaši slova žalmu 2. 8: Požádej ode mne, a dám Tobě národy v dědictví Tvé a ve vladařství Tvé končiny země. Jakož i Isaiáše 11. 10: V ten den bude kořen Jesse státi na znamení národům, jemu pohané modliti se budou. — — To vše předpokládá, že zákon Mojžíšův, který platil pouze Židům, bude zrušen.

A věru zákon Mojžíšův byl typický, jelikož předobrazoval a předpovídal zákon nový, Krista Pána. Neudílel spravedlnosti, ale probouzel vědomí hříchu a touhu po spáse, od Messiaše očekávané. Byl dán jedinému národu, jedné

zemi přizpůsoben, k jednomu chrámu připoután, kněžstvem střežen, jež náleželo jednomu pokolení israelskému, kdežto spasení dojíti mělo celé pokolení lidské. Tedy poukazoval k zákonu novému a musil jedenkrát zaniknouti.

A také očekávali Židé zakladatele zákona nového a dokonalého, Messiáše. V Talmudu výslovně se praví: Žádný prorok neprorokoval, leč o dnech Messiášových. Maimonides praví: Ze lži viní celé písmo sv. ten, kdo zamítá článek víry o příchodu Messiáše. Kterak za času Krista Pána Židé očekávali Messiáše, víme z evangelií. Také Samaritáni dychtili po Spasiteli. Proto se také objevili mnozí nepraví Messiáši, poněvadž očekávání Messiáše bylo obecné a hluboko zakořeněno. Očekávání toto vycházelo z tradice od starodávna během časů se vinoucí a nejen v Písmě sv. zachovávané a živené, ale i ústně udržované.

Musil tedy zákon Mojžíšův přestati, aby ustoupil zákonu novému.

2. Čas příchodu Messiášova určen.

a) Proroctví Jakoba patriarchy. Gen. 49, 8—10.

b) Proroctví Daniele. 9, 23—27.; a hl. 2.

c) Proroctví Aggaea. 2, 7—10.

d) Proroctví Malachiáše. 3, 1. a násled. Tato 4 proroctví již dříve jsou vyložena.

e) Jak proroci předpovídali, musil Spasitel přijíti, pokud národ židovský ještě ve své zemi byl sjednocen a na pokolení a kmeny byl rozdělen; neboť měl vzejíti z pokolení Judova a z kmene Davidova. Než proroci také předpověděli, že Messiáš nebude od lidu židovského uznán, ano, že od něho se Mu dostane utrpení, a že za trest bude město a chrám zpustošen a lid z vlasti vypuzen a po zemi rozptýlen. Dan. 9. 26, 27. — Žalm 68, 22—27: A dali mi za pokrm můj žluč a v žízni mé napojili mne octem. Budiž stůl jejich před nimi k osidlu a k odplatě a k úrazu. Ať se zatmějí oči jejich, aby neviděli, a bedra jejich vždycky skloňuj. Vylij na ně hněv svůj, a prchlivost hněvu Tvého ať je zachvátí. Budiž příbytek jejich pustý, a ať není, kdoby v stanech jejich bydlel. Neboť jehož jsi Ty udeřil, pronásledovali a k bo-

lesti ran mých přidali. — Isaiáš 6, 9—12. I řekl Pán: Jdi a povíš lidu tomu: Slyšte slyšíce a nerozumějte, a vizte vidění a nepoznávejte. Oslep srdce lidu toho a uši jeho obtěž a oči jeho zavři, aby snad neviděl očima svýma a ušima svýma neslyšel a srdcem svým nesrozuměl a neobrátil se a uzdravil bych jej. I řekl jsem Až dokavád, Pane? I řekl: Dokud nebudou zpustošena města bez obyvatele a domové bez člověka a země ostavena bude pusta. A vzdálí Hospodin lidi a rozmnoží se, kteráž opuštěna byla uprostřed země.

Podle těchto proroctví přijíti musil Messiáš, dříve než národ židovský byl z vlasti vypuzen a rozptýlen.

f) Již patriarchům bylo slíbeno, že Messiáš, který z nich vzejde, požehnání přinese všem národům země, kteří od pravého Boha se vzdálili a modloslužbě oddáni byli. Proto se nazývá Messiáš očekávání národů (Gen. 49, 10.), světlo národů (Isai. 42, 6.), vůdce a rozkazovatel národů (Isai. 55, 4.), žádoucí všechněm národům (Aggeus 2, 8.). Žalm 2, 8. Požádej ode mne a dám tobě národy v dědictví tvé a ve vladařství tvé končiny země. Žalm 21. 28, 29.: Rozpomenou a obrátí se k Hospodinu všecy končiny země a klaněti se budou před obličejem jeho všecy čeledi národů. Nebo Hospodinovo jest království a On panovati bude nad národy. Isai. 2, 2, 3.: I bude v nejposlednějších dnech připravena hora domu Hospodinova na vrchu hor a bude vyzdvižena nad pahrbky, i pohnou se k ní všichni národové. A půjdou národové mnozí a řeknou: Pojdte a vstupme na horu Hospodinovu a do domu Boha Jakobova a učiti bude nás cestám svým a budeme choditi po stezkách jeho; nebo ze Sionu vyjde zákon a slovo Hospodinovo z Jerusalema. Isai. 55, 5.: Aj, národ, který jsi neznal, a národové, kteří Tě neznali, k Tobě poběhnou pro Hospodina Boha tvého a Svatého israelského, nebo tě oslaví. Isai. 66, 18—21. Místo podáno v témže § při čísle 1. Jer. 3, 17. Shromáždí se k němu všichni národové ve jménu Hospodinově do Jerusalema a nebudou choditi po nepravosti srdce svého zlého. Zach. 13, 2.: I bude v den ten, praví Hospodin zástupů: Vyhladím iméno model ze země a nebudou připomínány více, a fa-

lešné proroky a ducha nečistého odejmu ze země. Ezech. 30, 13. Toto praví Pán Bůh: Zkazím podobiznu a modlárn v Memfis konec učiním.

Proto musil Messiáš přijíti, když národové všichni kromě židovského byli pohřženi ve tmách modloslužby.

Uvážíme-li všecka proroctví o době příchodu Messiáše, doba tato již dávno uplynula. Messiáš tedy již přišel a zrušiv zákon starý dal nový. Kdo tímto Messiášem jest, poznati lze podle proroctví, jež jednají o povaze Messiášově, která se jeví v původu, narození atd.

3. Původ Messiášův.

Žalm 2. 7 Hospodin řekl ke mně: Syn můj jsi ty, já dnes zplodil jsem tebe.

Žalm 109, 3.: Z lůna před dennicí zplodil jsem tebe.

Mich. 5, 2. Východové jeho od počátku, ode dnů věčnosti.

Těmito třemi proroctvími jest naznačen původ božský.

Gen. 3, 15: Nepřátelství položím mezi tebou a ženou, a mezi semenem tvým a semenem jejím, ona potře hlavu tvou a ty úklady činiti budeš patě její.

Kletba vyjádřená ve verši 14. proti hadu: »Že jsi to učinil, zlořečený jsi mezi všemi živočichy a zvířaty země, po prsech svých polezeš a zemi jísti budeš po všecky dny života svého,« jaký smysl má o hadu samém, bylo již řečeno, když byl vypsán pád prvních rodičů. Také bylo řečeno, že trest hada jest symbolem trestu zlého ducha, jehož nástrojem byl had. Jiný však ještě trest se oznamuje zlému duchu: bude zbaven vítězství svého nad pokolením lidským, kořist bude mu odňata, jelikož pokolení lidské bude spaseno skrze símě ženy, skrze potomka ženy Evy, jakým se zde líčí spasitel. Jaký smysl další má toto proroctví, bylo řečeno při pádu prvních rodičů.

Je tedy slíbený spasitel potomek ženy Evy.

Gen. 9. 26, 27: Proroctví Noemovo: Požehnaný Hospodin Bůh Sémův, budiž Chanaan služebníkem jeho. Rozšíříž Bůh Jafeta a ať bydlí v stanech Semových, a buď Chanaan služebníkem jeho.

Bůh nejdříve Semovcům udělí přislíbené spasení pokolení lidského a učiní je prostředníky spásy očekávané; z nich vyjde símě ženino. Jafetovci se rozšíří po zemi, těšiti se budou z veliké vzdělanosti a zaujmou království na zemi. Hojné účastenství míti budou na požehnání, jež dáno jest nejdříve Semovi; Jafet dědicem bude království potomka ženina. Ze Sema vyjde Mesiáš, Jafet vstoupí do království jeho. Národové pohanští povoláni budou do království Mesiášova.

Tak vykládají proroctví Noemovo i Židé i křesťané. Mezi Židy jmenován budiž Jonathan, spisovatel Targumu.

Je tedy slíbený Spasitel potomek Semův.

Gen. 12, 3.: V tobě (Abrahamu) požehnána budou všechna pokolení země. Gen. 26, 4.: V semeni tvém (Izákově) požehnání budou všichni národové země. Gen. 28, 14.: Požehnána budou v tobě (Jakobovi) a semeni tvém všechna pokolení země. Gen. 49, 8.—10.: Judo, tebe chváliti budou bratří tvoji: ruka tvá bude na šíjích nepřátel tvých, klaněti se budou tobě synové otce tvého. Lvíče Juda: na loupež, synu můj, vstoupil jsi, odpočívaje lehl jsi jako lev a jako lvíče, kdož zbudí ho? Nebude odjata berla od Judy a kníže z beder jeho, dokavad nepřijde, který má poslán býti, a on bude očekávání národů. — Proroctví toto vyloženo v odstavci o Josefu egyptském. Isai. 11. 1, 2. A vyjde prut z kořene Jesse a květ z kořene jeho vystoupí. A odpočine na něm duch Hospodinův. Tamtéž verš 10. V ten den bude kořen Jesse státi na znamení národům, jemu pohané modliti se budou. Jerem. 23. 5, 6.: Vzbudím Davidovi kmen spravedlivý: a kralovati bude jako král. Za dnů těch spasen bude Juda a toto jest jméno, kterým ho nazývati budou: Hospodin spravedlivý náš. II. Sam. 7. 12, 13.: A když se vyplní dnové tvoji, Davide, a usneš s otci svými, vzbudím símě tvé po tobě, které vyjde z života tvého, a utvrdím království jeho. Ten postaví dům jménu Mému a já upevním trůn království jeho až na věky.

Je tedy slíbený Spasitel potomek Abrahama, Izáka, Jakoba, Judy, Davida krále.

4. Narození Messiášovo.

Mich. 5, 2.: A ty Betléme Efrata, maličký jsi v tisících judských; z tebe mi vyjde, jenž bude panovníkem v Israeli, a východové jeho od počátku, ode dnů věčnosti.

Proroctví Balaamovo. Num. 24, 17.: Vzejde hvězda z Jakuba a povstane prut (žezlo) z Israele: a potepe knížata moabská a zahubí všechny syny Seth (podrobí svému žezlu celý svět).

Hvězda vyznamenává Messiáše, jenž u Isaiáše se nazývá světlem národů. V tom se srovnává s Církví katolickou synagoga židovská; proto byl nazván nepravý Messiáš r. 135 po Kr. nar. bar kochba t. j. syn hvězdy. Více o Balaamovi pověděno v odstavci o Mojžíši.

Isai. 7. 14: Aj, panna počne a porodí syna a nazváno bude jméno jeho Emanuel.

Narození toto stane se působením Boha samého: Sám Pán dá vám znamení. Panna hebr. ha alma. Alma znamená pannu neporušenou. Ha člen znamená, že alma jest určitá, od Boha vyvolená, aby byla matkou Emanuela. Bůh nazývá syna panny neporušené Emanuelem, t. j. S námi Bůh, Bůh, jenž mezi lidmi meškati bude jako člověk. Podle Isai. 8. 8. jest země Juda, země Boží majetkem Emanuele, tedy jest Emanuel Jehova sám. To se potvrzuje u Isai. 9. 6: Maličký narodil se nám a syn dán jest nám, a učiněno jest knížectví na rameni jeho; a nazváno bude jméno jeho Podivný, Rádce, Bůh, Silný, Otec budoucího pokolení, Kníže pokoje.

Jerem. 31. 22: Stvořil Hospodin novou věc na zemi (zázrak nový, neslýchaný): Žena obklíčí muže. T. j. žena, ku které se odnášejí naděje a zraky věřících od té doby, co spasitel byl v ráji slíben, obklíčí muže, Messiáše, Božského spasitele, jenž pokud jest člověkem, jako malé dítě lůnem mateřským jest obklíčen, než pokud s jeho člověčenstvím spojeno jest Božství, mužem jest dokonalým svou moudrostí a mocnou vůlí.

Život, povaha a úřad Messiášův.

5. Předchůdce Messiáše. Mal. 3. 1: Aj, já posílám

anděla svého, a připraví cestu před tváří mou. Isai. 40. 3: Hlas volajícího na poušti: Připravujte cestu Hospodinovu.

6. Messiáš prorokem. Deut. 18. 15, 18, 19: Proroka z národa tvého a z bratří tvých, jako mne, vzbudí tobě Hospodin Bůh tvůj: jeho poslouchati budeš.. Proroka vzbudím jim z prostředku bratrů jejich, podobného tobě: a vložím slova má v ústa jeho a bude mluvit k nim všechno, což mu přikáží. Kdož by pak nechtěl slyšeti slov jeho, kteráž mluvit bude ve jménu mém, já Hospodin budu mstitelem.

7. Messiáš učitelem. Isai. 42. 16: A povedu slepé po cestě, které neznají; a po stezkách, kterých neuměli, povedu je, obrátím tmou před nimi ve světlo a křivé v přímé. Isaiáš 61. 1, 2: Duch Hospodinův nade mnou, protože Hospodin pomazal mne: k zvěstování tichým poslal mne, abych léčil zkroušené srdcem a kázal jatým propuštění a zavřeným otevření. Abych kázal léto milostivé od Hospodina a den pomsty od Boha našeho, abych těšil všechny věřící.

8. Messiáš zákonodárcem. Isai. 2. 3: Ze Sionu vyjde zákon. Isai. 42. 4: Zákona jeho ostrovy očekávati budou. Isai 33. 22: Hospodin jest soudce náš, zákona ustanovitel náš, Hospodin král náš, onť spasí nás. Jerem. 31. 31—33: Aj, dnové přijdou, dí Hospodin, a učiním s domem judským a s domem israelským smlouvu novou, ne podle smlouvy, kterou jsem učinil s otci jejich — ale tatoť bude smlouva — dám zákon svůj do vnitřností jejich a na srdci jejich napíši jej.

9. Messiáš ustanoví nové kněžstvo, novou oběť. Viz č. 1. tohoto §.

10. Národ židovský bude zavržen a pohané povoláni do říše Messiášovy. Viz č. 1. tohoto §.

11. Na přechetných místech prorockých líčí se Messiáš králem, jehož říše nemá konce a na věky trvati bude, říše duchová, říše míru a spravedlnosti, založená na pokoře, tichosti a chudobě Messiášově. Na př. Zach. 9. 9: Král tvů přijde tobě spravedlivý a spasitel: sám chudý a sedě na oslici a na oslátku mladém oslice. Tamtéž v. 10: A zkazím vůz z Efraima a koně z Jerusalema, a rozptýleno bude lu-

čiště válečné: a mluvíti bude pokoj národům a panování jeho bude od moře až k moři a od řek až do končin země. Isai. 42. 2—4: Nebude křičeti — aniž slyšen bude hlas jeho vně. Trtiny zlomené nepotře a knotů kouřících neuhasí.

12. Messiáš bude činiti zázraky. Isai. 35. 4—6: Bůh sám přijde a spasí vás. Tehdy otevrou se oči slepých a uši hluchých otevřeny budou. Tehdy poskočí kulhavý jako jelen a rozvázán bude jazyk němých.

13. Messiáš působiti bude v Galileji. Isai. 9. 1, 2: Prvního času oblehčena (hebr. v opovržení) jest země Zabulon a země Neftali: a posledně obtížena jest (hebr. slávy došla) cesta mořská (t. j. krajina kolem moře Tiberiadského) za Jordánem Galileje pohanské. Lid, který chodil ve tmě, viděl světlo veliké, a bydlicím v krajině stínu smrti, světlo vzešlo jim.

14. Útrpení a smrt Messiášovu předpovídají:

Žalm 40. 10: Člověk pokoje mého, v němž jsem doufal a který jidal chléb můj, pozdvihl paty proti mně. Zachariáš 11. 12, 13: I odvážili mzdu mou třiceti stříbrných. I řekl Hospodin ke mně: Vrz to k slévatelem obrazů, krásnou mzdu, kterou jsem ceněn od nich. Zachar. 13. 7: Udeř pastýře, a rozprchnou se ovce. Isai. 53. 7 Obětován jest, protože sám chtěl, a neotevřel úst svých, jako ovce k zabití veden bude a jako beránek před tím, jenž ho strážil, oněmí a neotevře úst svých. Isai. 50. 6: Tělo své dal jsem bijícím a líce své rvoucím: tváře své neodvrátil jsem od lajících a od plijících na mne. Žalm 21. 17, 18: Obklíčili mne psi mnozí, rota zlostníků oblehla mne. Zbodli ruce mé i nohy mé: Sečtli všecky kosti mé. Zachar. 13. 6: Co jsou rány tyto uprostřed rukou tvých? Isai. 53. 12: Vydal na smrt duši svou a s hříšnými počten jest. Žalm 21. 7—9: Červ jsem a ne člověk, pohanění lidí a povrhel obce. Všichni vidouce mne posmívali se mi: mluvili rty a hýbali hlavou: Doufali v Hospodina, necht jej vytrhne; necht ho vysvobodí, poněvadž chce jemu. Žalm 68. 22: Dali mi za pokrm můj žluč a v žízni mé napojili mě octem. Žalm 21. 19: Rozdělil

sobě roucha má a o oděv můj metali los. Isai. 53. 9: Dá bezbožné za pohřeb a bohatého za smrt svou.

15. Z mrtvých vstání a nanebevstoupení Messiašovo předpovídají: Os. 13. 14: Z ruky smrti vysvobodím je, ze smrti vykoupím je: budu smrt tvá, ó smrti, hryzení tvé budu, ó peklo. Zachar. 9. 11: V krvi zákona svého vypustil jsi vězně své z jámy, v níž není vody. Žalm 15. 10: Nezanecháš duše mé v hrobě, aniž dáš svatému svému viděti porušení. Žalm 67. 5, 19, 34, 35. Cestu čiňte tomu, jenž vstupuje po západu: Hospodin jméno jeho. Vstoupil jsi na výsost, jal jsi vězně, vzal jsi dary v lidech. Zpívejte Bohu, Jenž vstupuje nad nebesa nebes k východu. Hle, dá hlasu svému zvuk moci. Vzdejte slávu Bohu nad Israělem, velebnost a moc jeho v oblacích. Dan. 7. 12: S oblaky nebeskými přicházel jako syn člověka a přišel až k Bohu; a postavili jej před obličej jeho. Žalm 109. 1 Řekl Hospodin ku Pánu mému: Sed' na pravici mé, dokavad nepoložím nepřátele tvých za podnože nohou tvých.

Toť jsou některá toliko proroctví messianská.

Proroctví jednající o Církvi Nového Zákona, která později uslyšíme, jsou též messianská.

HLAVA DRUHÁ.

Kterak připravil Bůh pohany ku přijetí náboženství křesťanského.

Pohanství jest náboženství, jehož příznivci nepravému božství úctu nepravou prokazují.

Tvary pohanské jsou tyto: Fetišismus činí jednotlivá zvířata, byliny, věci neživé předmětem úcty náboženské; totemismus úctu prokazuje jednotlivým, určitým druhům zvířat a u nich hledá ochrany; šamanismus jest kouzelnictví, kterým se člověk chrání před vlivy duší a duchů, kteří prý buď volně se pohybují anebo ve věcech neživých bydlí (spiritismus, fetišismus). Idololatrie ctí díla rukou lidských; anthro-

pomorfismus přenáší, co jest lidského, na božství. Polytheismus úctu prokazuje mnohým bohům, dualismus dvěma bohům, jednomu dobrému, druhému zlému; henotheismus ctí jednoho boha nejvyššího mezi více nižšími. Daemonismus ctí duchy zlé, sabaeismus hvězdy; jiné pohanství úctu božskou prokazuje zvířatům anebo hrdinům anebo předkům. Naturalismus pokládá přírodu za božství, pantheismus pokládá jednotlivé věci v přírodě za výrony, nebo výjevy, nebo výtvaru bytosti boží.

§ 1.

Je-li náboženství pohanské pravdivo?

Mnozí se domnívají, že každé náboženství pohanské jest v jistém smyslu pravdivo, poněvadž jest přiměřeno poměrům, ve kterých lidé žijí, poněvadž odpovídá vzdělanosti, z které lidé se těší. Že však každý tvar náboženství pohanského jest sám v sobě¹⁾ prostě nepravdiv, lze takto dokázati:

1. Bůh není žádným tvarem náboženství pohanského ctěn. Neboť samo v sobě jest náboženství prostě nepravdivo, kterým se neprokazuje úcta a služba pravému Bohu jednomu a živému, stvořiteli a pánu všech věcí, od světa různému, nýbrž věcem a osobám, jež Bohem nejsou, jimž božství klamně se přivlastňuje. Takovým však náboženstvím jest každý tvar pohanský. Tedy každý tvar náboženství pohanského jest sám v sobě nepravdiv.

Nelze namítnouti, že pohané ctíli, co za boha pokládali, že tedy prokazovali náboženství, jež aspoň dle jejich domnění jest pravdivo. Neboť kdo ctí kámen, o kterém se domnívá, že jest Bohem anebo že v něm božství sídlí, domnívá se, že pravé náboženství prokazuje; avšak nikdo neřekne, že prokazuje náboženství pravé. Nejde o to, zdali člověk se domnívá, že náboženství pravé prokazuje, ale zdali skutečně pravé prokazuje.

¹⁾ Pravím: sám v sobě; neboť uslyšíme, že u pohanů se zachovaly zbytky náboženství pravého.

2. V žádném tvaru náboženství pohanského není člověk Boha poslušen. Neboť samo v sobě jest náboženství prostě nepravdivo, které člověku překáží Boha, původce zákona mravního, poslouchati, jelikož úcta a služba patřičná nevzdává se Bohu od toho, jenž si nikterak nevšímá Jeho rozkazů. Avšak každý tvar náboženství pohanského překáží člověku poslouchati Boha, původce zákona mravního, nespočívaje na pravé známosti o Bohu. Nestačí věru dle zákona předepsaného činy své spravovati, nemá-li člověk zření buď rozvinuté aneb aspoň zavinuté k původci zákona toho. Člověk má aspoň někdy vztahovati sebe a své činy k Bohu, svému cíli poslednímu; má býti takového smýšlení, aby nechtěl původce zákona přirozeného, jenž se mu jeví hlasem svědomí, uraziti těžce, aby, uraziv jej těžce, za odpuštění jej prosil a pokání činil. Nezná-li však pohan pravého původce zákona mravního, nemůže vyplniti zmíněných požadavků mravnosti.

3. V žádném tvaru náboženství pohanského netouží člověk po Bohu, nespojuje se s Ním. Neboť samo v sobě jest náboženství prostě nepravdivo, které nespojuje člověka s Bohem, které člověka nepřivádí k Bohu, poslednímu cíli. Avšak žádný tvar náboženství pohanského, jelikož nezná Boha pravého, nemůže člověka s Bohem spojovati, nemůže jej k Bohu přiváděti, poněvadž toto spojování a přivádění musí spočívati na poznání pravého Boha.

Co tu dokázáno z pojmu o náboženství, rozumem uznaného, a z nepravdivé známosti pohanů o Bohu, vysvítá též ze zkušenosti o bohoslužbě pohanů, o jejich mravnosti, o jejich spojení s božstvím. Poněvadž tyto tři účinky odporují rozumu, musí také rozumu odporovati náboženství, ze kterého vycházejí.

Tedy jak a priori, tak i a posteriori soudíme, že náboženství pohanské jest samo v sobě prostě nepravdivo.

§ 2.

O vzniku náboženství pohanského.

Mnozí se domnívají, že všechny tvary náboženské, byť i sebe více rozdílné a mezi sebou protivné, jsou oprávněné a přirozené tvary vědomí náboženského, ustavičně se vyvíjejícího a pokračujícího. Náboženství tedy vyšlo prý od tvaru nejméně dokonalého, aby, vyvíjejíc se pokrokem ustavičným, postupovalo od tvaru méně dokonalého k dokonalejšímu. Je prý tedy náboženství pohanské původní tvar.

Toto mínění, progressismem, pokrokářstvím zvané, má pramenem všebožectví, zvláště ideální, od Hegela vzdělané. Božství není nic jiného, než idea bytce přesažného a neurčitého, která zvolna se určuje a vyvíjí. Stupně tohoto vývoje jsou tolikými stupni náboženství. Ve vývoji náboženském rozeznává Hegel 3 stupně: náboženství přirozené (magické u divochů, fantastické u Indů, přechodné u Egyptanů a Peršanů), duchové (vznešené u Židů, krásné u Řeků, užitečné u Římanů), absolutní (křesťanské). Podobně tvrdí Schelling, že mythologie o bozích, jež u různých národů shledáváme, jsou tolikými zjevy nutnými při vývoji bytce absolutního, tak že postup mythologický jest zároveň postupem theologickým. Druhým pramenem pokrokářství náboženského jest materialismus, dle něhož jsou všechny druhy věcí, také člověk, nutnými vývoji prvotní hmoty a sil hmotných. Tu ovšem se náboženství a mravnost buď zamítají, anebo pokládají za nutné vývoje hmoty mozkové a výjevy fantastické. Třetím zřídlem jest deismus (bohoklidství) a rationalismus (rozumářství), jejichžto příznivci, hlásající naprostou nezávislost rozumu lidského na Bohu, vyznávají, že člověk vlastními silami po stupních dospívá k majetku pravdy a dobra posléze úplnému. Čtvrtým zřídlem jest skepticismus čili kriticismus, podle něhož pravda nemá ceny objektivné, nezměnitelné a nutné, ale jest pouze projevem mínění veřejného, jež co den se mění. Všecky tyto čtyři soustavy v tom se shodují, že pokládají prvního člověka za zvíře, jež během dlouhých dob se domohlo života společného a náboženského.

Poněvadž zřídla náboženského pokrokářství jsou nepravdiva, jest nepravdivo toto pokrokářství samo.

Kromě toho jest pokrokářství samo v sobě odporno, poněvadž hlásá věty nejen nepravdivé, ale i mezi sebou si odporující. A zajisté tvary náboženství pohanského obsahují věci přemnohé zřejmě směšné, báječné, mezi sebou protivné, hnusné a hrozné, kteréžto všechny pokládá pokrokářství za oprávněné a přirozené tvary náboženského vědomí. Co však jest oprávněno a přirozeno, jest i pravdivo. Jsou tedy věty mezi sebou odporné pravdivy. Proti tomu se vzpírá zdravý rozum lidský.

Dále podle progressismu jsou rouhavé názory o božství, ve tvarech náboženství pohanského obsažené, nejen dovoleny, ale i oprávněny a přirozeny. Což nemůže přijati zdravý rozum lidský, jenž na základě zkušenosti dle logických pravidel poznává jsoucnost Boha, bytosti svrchované a nejdokonalejší.

Posléze nazývá progressismus oprávněnými a přirozenými tvary náboženství pohanského, jež společnosti lidské a každému jednotlivci jsou ku škodě veliké. Avšak může-li býti oprávněno a přirozeno, co jest ku škodě?

Než slyšme důkaz přímý

Proti progressismu dokážeme, že pohanství není původní náboženství pokolení lidského, nýbrž pozdější odpadnutí od náboženství původního, od pravdy jak nadpřirozeně, tak i přirozeně zjevené.

Přirozenost prvního člověka, od Boha stvořeného, byla dokonalá. Avšak k přirozenosti lidské náleží míti náboženství. Tedy náboženství prvního člověka bylo dokonalé, pravdivé. Avšak náboženství dokonalé, pravdivé jest monotheismus. Proto náboženství prvního člověka bylo monotheistické, nikoli pohanské. Je tedy pohanství náboženstvím nedokonalým a nepravdivým, odpadnutím od prvotního náboženství dokonalého, pravdivého. Avšak prvotní náboženství bylo nadpřirozené, na přirozeném, jako na svém základě, spočívající, pravdy nejen nadpřirozené, ale i přirozené v sobě chovající.

Je tedy pohanství pozdějším odpadnutím od pravdy jak nadpřirozeně, tak i přirozeně zjevené.

K tomuto důkazu apriorickému se druží důkaz aposteriorický:

Pokolení lidské pokračuje, jak dějepis učí, od stupně nižšího k vyššímu ve vědách a uměních, jež se stávají dokonalejšími, čím dále se pěstují. Kdyby tedy pokolení lidské bylo dospělo nenáhle z pohanství k monotheismu, musil by dějepis dosvědčovati stálý pokrok ve vývoji náboženském. Čím jsou národové starší, tím více musili by tonouti v bludech pohanských, tím surovější a nesmyslnější musilo by býti jejich pohanství. Avšak svědectví dějepisu jest opačné. Čím jsou národové starší, tím více projevují stop náboženství monotheistického, tím dokonalejší jest jejich náboženství; čím však více se vzdalují od svého počátku, tím odpornější jest jejich pohanství. Tak tvrdí znatelé tvarů pohanských: Müller, Windischmann, Simrok, Le Page Renouf, Peschel, Delitsch, Happel, Creuzer, Livingstone, Schneider, Zöller, a jiní.

§ 3.

Odkud má pohanství svůj počátek ?

Pohanství má dvojí stránku: theoretickou a praktickou. Uvažujme nyní prvou.

1. Pohanství, theoretické odpadnutí od pravdy, vyšlo z hříchu, kterým vůle lidská odpadla od Boha, Jeho vůle nešetříc, z hříchu, ve kterém vůle lidská setrvala, nechtějíc k Bohu se vrátiti a hříchu litovati. Aby vůle ospravedlnila své odpadnutí praktické od Boha, aby utlumila hlas rozumu, vytykajícího vinu a hrozícího hněvem Boha spravedlivého, poroučela rozumu o Bohu pravém souditi, že není Bohem, na pravého Boha zapomínati a vyhledávati jiného boha, a sice takového, jehož by se báti nemusila za svůj hřích, za své odpadnutí od pravého Boha. Rozum se zaslepiti nechal a hleděl nahraditi Boha stvořitele tvorem.

2. Než, první hřích vznikl tím, že člověk podlehl dobrovolně pokušení, jež vyšlo od ducha zlého, člověku závidí-

cího. Svůdce, duch zlý, nabyl po jistou míru vlády nad člověkem, působil na něj dále zhoubně, aby v odpadlictví od pravého Boha theoretickém pokračoval. Ano, vláda jeho dostoupila takové výše, že člověk z otrockého strachu ducha zlého si činil Bohem a jemu službu náboženskou prokazoval.

3. Praktické odpadnutí od pravého Boha způsobilo dále, že člověk nehledal svou blaženost v Bohu, nejvyšším dobru nadsmyslném, nýbrž v dobrech smyslných, ve věcech přírodních. Maje duchem svým užívati dober smyslných k dosažení nejvyššího dobra nadsmyslného a ona podřadovati tomuto, stal se otrokem smyslnosti; předměty smyslné staly se jeho bohy. Smyslnost byla náboženství pohanskému vtisknuta jako hlavní ráz.

4. Pravé náboženství přikazuje člověku, aby byl pravému Bohu za přečetná dobrodíní vděčným. Když však člověk od pravého Boha odpadl, přenesl svou vděčnost nejen na přírodu, která jej živí, ale také na své předky, reky a hrdiny, kteří jemu nějak prospěli, znamenité kněze své, zákonodárce a panovníky, kteří se vyznamenali. Tak učinění z lidí bohové.

5. Člověk, veda život smyslný, podmínku života svého nadsmyslného, potřebuje pro svůj život náboženský symbolů, jež by mu Boha a věci náboženské znázorňovaly. Avšak když od pravého Boha a pravého náboženství odpadl, pozbyly symboly svého významu, přestaly býti symboly a byly zaměněny s tím, co vyznamenávaly.

Co tedy sloužilo člověku, pravé náboženství vyznávajícímu, k dobrému, stalo se, když od pravého náboženství odpadl, škodlivým, podporujíc pohanství.

6. Totéž říci sluší o tradicích, ve kterých jest náboženství obsaženo, které mají ráz historický, které přecházely s otců na syny. Člověk když odpadl od pravého Boha, nevypustil tradice ze své paměti, ale přeměnil je, připojil k nim výtvary své fantasie a udělil jim ráz názorů svých pohanských. Tradice o prvotním náboženství pravdivém staly se bájemi pohanskými, jež názory náboženské nepravdivé podporovaly a množily.

U různých národů podle různých poměrů: utvořily se různé tvary náboženství pohanského.

Tomu všemu nasvědčují dějiny pokolení lidského, a rozum lidský, soudí-li zdravě, nemůže upřítí tomuto vývoji historickému pravdivosti.

§ 4.

Jakými účinky provázáno jest pohanství?

Co vyšlo ze zlého a zlým jest, nemůže samo sebou¹⁾ nic jiného ploditi, než zlé. Tato pravda platí také o pohanství.

Pohanství způsobené zaslepením rozumu, jež zaviněno hříchem, ještě více zaslepilo rozum. Neboť kdo má nepravé názory o nejvyšší bytosti, která příčinou jest veškerého tvorstva, nemůže tvorstvu rozuměti, ano pojeti musí názory o něm nepravdivé. Proto filosofie, která má dostoupiti ku poznání pravého Boha, první příčiny všeho tvorstva, a která má metodu zpětnou, soubornou, od nejvyšší bytosti sestoupiti ke tvorstvu, nemůže býti pravdiva, je-li filosof pohřzen v bludech pohanských; a čím dále trvá pohanství a čím dále pokračuje, musí filosofie se kaziti, musí tím více do bludů klesati.

Také však převrácenost vůle lidské pohanstvím, jež převráceností vůle lidské vzniklo, roste. Neboť vůle lidská, aby se stala mravností dokonalou, má míti 1. zalíbení na dobrém. Bere-li však pohanstvím pravda škody, není beze škody dobro, jež s pravdou jest věcně totožno. Čím více se tedy člověk od pravdy odchyluje, tím více škody bere i jeho život na dobro. Pak nenalézá u něho dobro zalíbení. Tu také čím dále, tím více klesá mravnost. Na dobrou nejvyšším, Bohu, má míti vůle lidská zalíbení nejvyšší. Než pravda o Bohu, čím dále, tím více v pohanství se zatemňuje. Jaké tedy může býti zalíbení vůle lidské na Bohu? Může li u pohanů požívatí božství úcty a vážnosti? Nevážnost k božství pokračuje; pokračuje li bludný názor o něm. 2. Vůle lidská

¹⁾ Pravím: Samo sebou. Co dobrého bylo po případě v pohanství, uslyšíme.

má míti cílem svým nejvyšší dobro, Boha, aby člověk požíval pravé blaženosti. Než vzdaluje-li se rozum pohanstvím od pravého názoru o Bohu čím dále, tím více, musí také vůle se vzdalovati od pravého cíle nejvyššího; musí tedy člověk pozbývati čím dále, tím více pravé blaženosti, musí býti bída, do které padá, čím dále tím větší. 3. Aby člověk cíle sobě vytčeného došel, musí se ubírat cestou, která k tomu cíli vede, t. j. musí šetřiti zákona, jež Bůh, zákonodárce, stanovil člověku Sobě poddanému. Šetřením zákona má člověk činiti dobré a varovati se zlého, aby dospěl k svému cíli. Avšak ztrácí-li dobro pohanstvím čím dále, tím více své hodnoty a zlo své zloby, kterak bude pohan šetřiti zákonů? Vzdaluje-li se pohan čím dále, tím více svého pravého cíle, objeví se šetření zákonů čím dále, tím zbytečnějším. Anarchie proti Bohu pravému provázena býti musí anarchií proti mocnáři člověku, poněvadž auktorita lidská spočívá na auktoritě božské. A tak se kazí čím dále, tím více pohanstvím nejen poměr člověka k božství, ale také poměr lidí vespolek; společnost lidská hyne.

Co zde řečeno o účincích náboženství pohanského, potvrzují dějiny pokolení lidského.

§ 5.

O zbytcích pravdy u pohanů.

Ačkoli pohanství vede samo sebou k záhubě, přece nezahynuli úplně pohané; neboť vyskytují se u nich zrnka pravdy. Což tvrditi nám jest proti reformátorům 16. století, kteří učí, že světlo rozumu hříchem prvotním zcela vyhaslo a vůle lidská svobody zcela pozbyla, proti přátelům Baja a Jansenia, kteří učí, že lidé bez Krista Pána dovedou toliko blouditi a hřešiti, proti Traditionalistům, kteří učí, že člověk bez nadpřirozeného zjevení Božského nemůže poznati ani jsoucnost Boží, tím méně nějakou pravdu jinou o Bohu.

1. Pohané se těší z jakési známosti pravého Boha. Vědí zajisté toto: Bytuje nějaké božství, na kterém člověk závisí, které má ctíti a smiřovati. Bytuje nějaká mocnost nejvyšší,

které nemůže nikdo odporovati; moudrost, která všecko zná a věštby lidem radí v pochybnostech; dobrota, ku které člověk bere útočiště; prozřetelnost, na které závisejí osudové lidští; spravedlnost která zlé třešce, dobré odměňuje. Božství jest něco neviditelného.

2. Že pohané vědí též o nesmrtelnosti duše lidské, vysvítá z obětí, jež se konají za zemřelé, z nekromancie a úcty, předkům prokazované, z metempsychose a objevování se mrtvých, z věcí vzácných a pokrmů, jež se kladly do hrobů s mrtvými, z balsamování těl mrtvých, z mythů o podsvětí, z trestů, jež trpí nešlechetníci, a z odměn, jimiž spravedliví jsou obdarováni.

3. Známost zákona přirozeného nevymizela z myslí pohanů; mnohé činy jejich odpovídají zákonu přirozenému a jsou chvalitebny; mnohé činy pokládali pohané právem za protizákonité a trestu hodné. Pohané byli si vědomi své hříšnosti a toužili oběti smířiti božství.

4. Skoro ve všech mythologiích jsou zbytky o prvotním stavu pokolení lidského blaženém a jeho pádu. Také toužili pohané po spasiteli a jej očekávali; mezi nimi jest i Sokrates, jak čteme u Platona Alcibiad. II. na začátku, Vergil, Horác. Sibylly jsou pohanské prorokyně, božstvím nadšené, budoucnost předpovídající; není jisto, zdali jejich věštby byly messianské, jak někteří se domnívali.

§ 6.

Čím byli pohané úplné záhuby uchráněni?

Pravý Bůh, ač pohanstvím uražen a rozhněván, národům pohanským neodepřel podle Své lásky a dobrotivosti Své pomoci, kterou podle přirozeného řádu člověka zachovává, řídí a s ním spolupůsobí; ale je k sobě volal přírodou, rozumem, svědomím, časnými tresty, lidmi znamenitými, událostmi podivu hodnými. Přirozeným způsobem může člověk, jsa rozumem obdařen, který prvním hříchem, ač byl seslaben, přece nepozbyl úplně svého světla, Boha poznati ze zkušenosti zevnější a vnitřní, jakož i zákon přirozený,

jenž jest mu jaksi vštěpen, jehož původ Božský se jeví hlasem svědomí; maje vůli, která prvním hříchem sice byla seslabena, avšak přece své svobody úplně nepozbyla, může zákon přirozený z poslušnosti k Bohu zákonodárci plniti. Tyto mohutnosti Bůh, Jenž nechtěl člověka pro hřích zavrhnutí, ač ho trestal, zachovává, řídí, jejich činnost podporuje. Proto shledáváme u pohanů některé poznatky přirozené o Bohu a zákonu přirozeném; proto konali někteří pohané nějaké skutky přirozeně dobré a projevovali některé ctnosti přirozené. Také vzbuzoval Bůh mezi pohany muže, kteří přirozeným světlem rozumu se snažili rodáky své učiti náboženství lepšímu a mravům lepším; tak aspoň zadrželi zkázu, do které klesali pohané, ač jí nezabránili úplně.

Než ani prostředků nadpřirozených neodepřel Bůh pohanům, jakkoli tak hojných a mocných milostí je neučinil účastnými, jakých Israelity, kterým vytkl zvláštní úlohu, které Si vyvolil ze všech národů, aby jich užil ku spasení celého pokolení lidského. Prvotní náboženství nadpřirozené bylo dáno všem lidem, mělo býti obnoveno pro všechny lidi; proto nezůstavil Bůh pohany bez pomoci nadpřirozené po tu dobu, kdy měli přijati obnovené a připravené náboženství nadpřirozené. Působením této pomoci nadpřirozené podrželi pohané mnohé pravdy z původního zjevení, jehož účastnými byli všichni lidé, ač nezůstaly bez porušení; mezi nimi je též věštba o slíbeném spasiteli.

Zvláště však jest paměti hodno, že národ vyvolený se scházel s pohany. Nejvíce působil Bůh nadpřirozeně skrze Israelity na pohany za vyhnanství assyrského a babylonského, jakož i po nich, když se scházeli Židé s pohany jak v Palestině, tak i v zemích jiných, když bylo Písmo svaté přeloženo na jazyk řecký. Proto se obraceli na víru židovskou mnozí pohané, proselyty zvaní.

Tak byli pohané nejen uchráněni úplné záhuby, ale připraveni ku přijetí náboženství připravovaného, o čemž více promluví jest slušno.

§ 7.

Kterak užil Bůh pohanství ku přípravě náboženství křesťanského.

Pohanství jsouc nepravdivo a nemravno nemohlo samo sebou kladně přispěti ku přípravě náboženství křesťanského. Bůh připustil pohanství, aby dal na jevo Svou spravedlnost a slitovnost, a užil ho k tomu, aby pohané poznali, že odpadnutí od pravého Boha jest největším zlem a že pomoci Boží potřebují k odvrácení toho zla, 2. aby po této pomoci toužili a ji s pevnou nadějí očekávali, 3. aby tuto pomoc rádi přijali, když by ji spasitel přinesl.

Avšak pokud měli pohané temný pojem o pravém Bohu, pokud cítili v sobě pud Jej hledati a lépe poznati, pokud byli si vědomi viny, pokud toužili božství uražené usmířiti, pokud byli přesvědčeni o nesmrtelnosti duše lidské, záhrobní odměně a záhrobním trestu, pokud v nich se ozývalo vědomí o slíbeném spasiteli, sloužilo pohanství ku přípravě náboženství křesťanského kladně. Zvláště však dlužno se zmíniti o filosofii, kterou pěstovali Řekové, že vedla pohany podobně ke Kristu Pánu, jako Starý Zákon národ vyvolený. Filosofie od pohanů vzdělané chopili se křesťané, aby zbudovali poklad zjevení nadpřirozeného, aby vytvořili filosofii křesťanskou, služku bohovědy katolické. Také vzdělanost pohanů, pokud nesouvisí s bludy pohanskými, vědecká a umělecká, soukromá a veřejná, společenská, sloužila křesťanům, kteří se jí zmocnili a ji spojili s náboženstvím křesťanským, aby ji ještě více zdokonalili a jí užívali ku prospěchu náboženství křesťanského.

Takovým způsobem připravil Bůh ku přijetí náboženství křesťanského podle Své moudrosti a slitovnosti ony národy, kteří se Židy se scházeli. Příprava Židů kladná v téže době se ukončila, jako příprava oněch národů pohanských záporná. I bylo lze očekávati, že, když se objeví spasitel, přijat bude jak od Židů, tak i od pohanů. A že tento spasitel přijde z Palestiny, bylo mezi pohany známo; neboť píše Ta-

citus Hist. 5, 13.: Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri eo ipso tempore fore, ut convaleret oriens profectique Judaea rerum potirentur. Podobně Suetonius Vespas. c. 4.: Percrebuerat orienti toto vetus et constans opinio esse in fatis, ut eo tempore Judaea profecti rerum potirentur.

ODDĚLENÍ DRUHÉ.

Kterak náboženství křesťanské bylo založeno?

Že spásu slíbenou a očekávanou pokolení lidskému Ježíš Kristus přinesl, křesťané věří a to vším právem; neboť Ježíš Kristus jest spasitel od Boha přislíbený a dílo jeho v pravdě jest spasitelné. Obě tyto věty virtualně pouze od sebe rozdílné se dokazují svědectvími historickými, jež se vyskytují v knihách Nového Zákona, jakož i v dějepisných památkách dob následujících.

ČLÁNEK PRVÝ.

O osobě Ježíše Krista.

HLAVA PRVÁ.

○ historické jsoucnosti Kristově.

Ježíš Kristus skutečně tak žil, jak o něm píše evangelisté. Důkazy podávají křesťanské prameny biblické a mimobiblické, prameny židovské, pohanské, mahomedánské a zprávy pochybné ceny historické.

Křesťanské prameny biblické.

O historické jsoucnosti Kristově zprávy nám dávají knihy Nového Zákona, obzvláště čtyři evangelia. Abychom dokázali historičnost těchto zpráv, zkoumejme jejich pravost,

celost a věrohodnost. Budtež zde podány stručně výsledky vědy biblické: Úvod do Písma sv. Nového Zákona. Obšrně tuto vědu podávají katoličtí učenci, ku př. Cornely, Kaulen. Zde budiž uvedeno, co napsal Liebermann (Institutiones theologicae tom. 1.).

O pravosti knih Nového Zákona.

Mnozí se domnívají, že knihy Nového Zákona byly napsány po smrti sv. apoštolů ve 2. anebo 3. století, že jim tedy neprávě jsou přičítány. Než nepodávají žádného důkazu ani ku pravdě podobného aniž uvádějí, kde anebo kdy aneb od koho aneb za jakých okolností se to stalo. Proto jejich domněnce nelze přisvědčiti.

Kdyby knihy Nového Zákona byly vymyšleny, bylo by se tak stalo buď za živobytí apoštolů anebo po jejich smrti. Avšak kdo by se byl toho odvážil za živobytí apoštolů, když oni sami učili a velmi pečlivě o církev Kristovu se starali? Zdaž by apoštolové byli dopustili, aby bezbožný podvodník zle užil jejich vážnosti? V druhém případě kdyby někdo byl knihy ty podvrhl po smrti apoštolů, kterak mohli býti věřící pohnuti, aby uvěřili, že církev křesťanská je od apoštolů přijala, když ještě žili, aby sebe přemlouvali, že je posud soukromí a veřejně s největší úctou četli, jakoby pocházely od apoštolů? Vždyť církev bedlivě k tomu měly zření, aby ve příčině knih o zjevení Božím jednajících nebyly oklamány. Je to tedy věru nemožno, aby knihy Nového Zákona byly podvrženými.

Avšak nejen podvržení nemůže se dokázati a nemohlo se ani státi, knihy Nového Zákona těší se 1. ze známek vnitřních, ze kterých přímo vysvítá jejich pravost. Neboť v nich se nevyskytuje nic, co by se neshodovalo s dobou apoštolů, co by nějak odporovalo dějepisu židovským anebo pohanským, o čem by se mohlo souditi, že se později přihodilo. Není v nich omylu geografického anebo chronologického. Což by nebylo se mohlo státi, kdyby byli spisovatelé psali po době apoštolů. Ano, vše, co jest v nich napsáno, projevuje dobu apoštolskou, svědčí o spisovatelích,

kterým se připisují. Neboť *a)* dočítáme se v nich o věcech a osobách okolností jedinečných a podrobných, které znáti mohli tak zevrubně jenom ti, kteří současně žili. *b)* V evangeliích sv. Mat., Mar. a Luk. uvádějí se proroctví Kristova o zboření města, aniž se činí zmínka, že by se byla již vyplnila. Odtud patrno, že ta evangelia byla napsána před zbořením města. Ve skutcích apoštolských se vypisují děje sv. Pavla až k prvnímu jeho příchodu do města Říma; odtud vysvítá, že Skutky apoštolské vydány byly dříve, než sv. Pavel vysvobozen byl z prvních okovů, poněvadž spisovatel doby pozdější by byl děje sv. Pavla dále vypravoval. Také listy sv. Pavla projevují ráz doby tohoto apoštola. *c)* Jazyk a sloh dokazují, že spisovatelé jsou národa a náboženství židovského. Řecky mluví, ale tak, že se jeví býti Židy, kteří také v jazyku řeckém podrželi zvláštnosti své řeči mateřské. *d)* Každá kniha Nového Zákona projevuje ráz svého spisovatele. V evangeliu a listech poznati lze touže povahu Jana apoštola. Petr vyjadřuje ve svých listech svou přímou, z evangelií známou, jakož i vážnost, spojenou s pokorou. Kromě listů sv. Pavla všechny knihy představují nám spisovatele takovými, jakými že byli apoštolové, víme, neučeními, vědami a literaturou ne právě vycvičenými. Slohu vybroušeného neužívají, nikde nejeví se býti filosofy, ale věrnými vypravovateli těch věcí, o kterých měli vědomost. Sv. Pavel však, jsa vzdělán, jeví se ve svých listech vzdělaným. Nemohou tedy nepřináležeti knihy Nového Zákona spisovatelům, kterým se připisují, nemohou nebýti napsány v té době, kdy apoštolové žili.

2. Také známek zevnějších dostává se knihám Nového Zákona a sice: *a)* Knihy Nového Zákona protokanonické byly tradicí veřejnou a stálou vždy ode všech církví evropských, asiatských a afrických připisovány těm spisovatelům, podle kterých jsou posud nazývány. *b)* Církevní Otcové prvních století uvádějí místa ze knih Nového Zákona beze jmen knih anebo spisovatelů, ku př. Clemens Rom., Ignatius, Polycarpus, Justinus a jiní; anebo uvádějí evangelia a jiné spisy Nového Zákona se jmény spisovatelů, kterým posud

se přivlastňují, jako Papias, jenž poslouchal sv. Jana. Ire-naeus, jenž žil ve druhém století, uvádí táže evangelia, jež posud máme, a praví o nich, že ona jediná jsou ode všech křesťanů přijata. Justinus Martyr, jenž na počátku 2. století žil, dosvědčuje, že evangelia tehdy čtena byla ve schůzích křesťanů podle starého zvyku. Tertullian dosvědčuje, že za jeho času se předčítaly v církvích apoštolských rukopisy apoštolů samy. Svědkem je též Clemens Alex. Origenes a Eusebius Caesarický, svědkové pravosti knih Nového Zákona, všemožně pečovali o to, aby pravé knihy Nového Zákona vyšetřili; čehož byli schopni jsouce ducha bystrého a vzdělaného. c) Kacíři Ebion, Cerinthus, Marcion a jiní užívali těch evangelií, kterých užíváme my, a jakkoli je vykládali neprávě anebo porušili, přece se neodvážili je považovati nepravými. Pohané Celsus, Porphyrius, Julianus apostata, kteří knihy Nového Zákona znali a jich užívali, ovšem zle, ani dost málo nepochybují o jejich pravosti.

Uvážíme-li toto vše, není pravost žádné knihy tak četnými svědectvími dokázána, jako pravost knih Nového Zákona.

O celosti čili neporušenosti knih Nového Zákona.

Knihy Nového Zákona došly nás celé, neporušené, bez podstatných změn, bez interpolací čili podvržených míst.

Neboť 1. nebyly porušeny za časů apoštolů. Apoštolové zajisté nebyli by připustili lhotejně nějaké porušení. 2. Nebyly porušeny hned po smrti sv. apoštolů. Tehdy zajisté bylo jejich učení v čerstvé paměti a v církvích se chovaly rukopisy apoštolů anebo opisy od apoštolů ověřené. 3. Nebyly porušeny později. Vždycky zajisté se shodovaly s tradicí ústní, kterou bylo náboženství po celém světě rozšířeno. Přčetné opisy jejich kolovaly po celém křesťanském světě a velmi pečlivě byly chovány. Užívalo se též překladů velmi starých, zvláště syrského a latinského. Uvážíme-li to, musíme říci: buď všechny opisy a překlady byly porušeny, anebo některé byly, jiné nebyly. Ono jest nemožno; toto

není pravdivo, poněvadž děje, zázraky, nauky, které v dnešních vydáních čteme, vyskytují se ve všech dřívějších, kterýmkoli jazykem podaných.

Porušení se mohlo státi buď od Židů anebo pohanů anebo křesťanů. Porušení však nemohlo se státi od Židů, poněvadž by se tomu byli opřeli všemi silami křesťané. A kdyby Židé byli se odvážili, byli by zajisté porušili, co jim nebylo ke cti. Porušení nemohlo se státi od pohanů, poněvadž byly spisy Nového Zákona rozšířeny po celém světě a mnohem více křesťanům známy, kteří by každému porušení, od pohanů zamýšlenému, byli odporovali. Porušení nemohlo se státi od křesťanů. Porušení zajisté od kacířů podniknuté za tím účelem, aby své bludy písmem sv. ospravedlnili, bylo z nepravdy usvědčeno od křesťanů pravověřících a z písmá sv. vymýtěno. Aniž křesťané pravověřící mohli knihy Nového Zákona porušiti, poněvadž křesťan pravověrný pokládá porušení knih sv. za těžký hřích a poněvadž by byli usvědčeni z podvodu od Židů, pohanů a kacířů, kteří také měli je v rukou.

Aniž od křesťanů pravověrných nějaké porušení se stalo. Již zajisté v druhém století tytéž názory náboženské panovaly, tytéž články víry se věřily všude pro vážnost knih Nového Zákona, které my dnes věříme pro tutéž vážnost. Kdyby se byly skutečně knihy Nového Zákona porušily, byly by se musily také porušiti všecky spisy sv. Otců starých, ve kterých tytéž děje, táže slova se vyskytují, kterých se dočítáme v knihách Nového Zákona. Posléze nejstarší vydání písmá sv. se shodují s pozdějšími tak, že neshledáváme odporů ve věcech důležitějších.

O věrohodnosti apoštolů a evangelistů.

Spisovatelů knih Nového Zákona jest více, jsou vrstevníci, jsou svědky buď očitými, jako Matouš, Jan, Petr, Jakub, Judas, anebo svědky, kteří se rovnají očitým, jako Marek, Lukáš, Pavel, kteří s ostatními apoštoly obcovali a od nich, svědků víry nejhodnějších, slyšeti mohli, co Ježíš Kristus činil, čemu učil. Petr potvrdil svou vážností evangelium sv.

Marka; Jan, který poslední z apoštolů zemřel, viděl a potvrdil evangelia od jiných napsaná. Dále učí a vypravují, ne co zběžně viděli, aneb co bez patřičné pozornosti poznali, ale na čem měli sami velké účastenství, co aby důkladně poznali, jim více bylo záleženo než jiným. Byli společníky, průvodci, učeníky, kteří o životě a učení mistra svého svědčí. Vypravují tedy, co mohli dobře věděti.

Aby klamali, nemohli býti pohnuti žádným ziskem ani v životě pozemském ani v životě záhrobním. Neboť dobře věděli, že zvěstující učení Kristovo ničeho nemohou očekávat leč pronásledování, pohany, námahy, trápení, ano i smrt. Po smrti však dobře věděli, že Bůh tresce každý podvod a klam, zvláště však podvod a klam ve věcech náboženských zaviněný. A věru smrti se nebáli, ji také podstoupili, trestu však Božího nejvíce se báli. Nechtěli tedy spisovatelé knih Nového Zákona klamati.

Aniž mohli klamati. Neboť vypravují děje veřejné, době, kdy psali, blízké, k náboženství a věčnému spasení národů se vztahující a proto velmi důležité, děje dlouhého trvání a stálé působnosti. Vypravují zázraky, učiněné nikoli tajně, ale v Jerusalemě, ve chrámě, před velkým počtem svědků; předkládají učení, jež Kristus Pán vykládal ne tajně, ale veřejně. A to vše podávají ne zmateně anebo v hádankách, ale jasně a otevřeně, se všemi okolnostmi, podávají právě těm, od kterých mohli býti usvědčeni ze lži, kdyby pravdu nepovídali.

Aniž klamou. Neboť vypravují prostě, upřímně, jednoduše, s okolnostmi jednotlivými, určitými věci vznešené, úžasné. Neužívají výmluvnosti okázalé, nenadsazují, nepřehánějí, co vypravují; děje vypravují bez okras, neužívají ničeho, čím by přízeň čtoucího získali neprávě; Kristovo utrpení a pohanění tak vykládají objektivně, jako jeho zázraky a z mrtvých vstání; zmiňují se o své lehkomyšlnosti a závisti, o svých chybách a poklescích, jako o své víře, lásce, stálosti. Nemluví ani z pochlebenství ani z nenávisti. Upřímně si vedou ve všem šetříce pravé míry. Tak zajisté píše jenom ten, kdo neklame.

Kdyby apoštolové byli měli v úmyslu klamati, buď by

se byli o podvodu umluvili anebo by každý na svůj vrub byl klamal. Že se však neumluvili, vysvítá z různosti, kterou shledáváme v jejich knihách. Že neklamali každý na svůj vrub, vysvítá ze shody, kterou v jejich spisech znamenáme. Jsou tedy knihy Nového Zákona víry hodny. Není tedy, proč bychom nepřijali zprávy biblické o jsoucnosti Krista Pána za pravdu.

Křesťanské prameny mimobiblické.

Dříve než sv. evangelia byla napsána a i když byla čítána, uvěřili mnozí bez evangelií v Ježíše Krista, skutečně bytujícího, Jenž na kříži zemřel, živ z hrobu vyšel a jedenkrát svět souditi bude. Je tedy ústní tradice, kterou učení Krista Pána hlásáno bylo, svědectvím o historické jsoucnosti Ježíše Krista, jež se rovná svědectví, od sv. evangelistů podávanému. Dalším důkazem jest křest, kterému předcházelo uvěření a vyznání víry v Ježíše Krista, Syna Božího pravého a člověka pravého, spasitele pokolení lidského skutečně bytujícího a který se také konal ve jménu Ježíše Krista, skutečně tak bytujícího, jak jej líčí sv. evangelisté. Třetím důkazem jest vyznání víry, ve kterém mimo jiné hlasáno bylo narození, smrt a vzkříšení Krista Pána, které bylo od nejstarších dob křesťanských běžné, vyznání víry tak zvané apoštolské, marně od Harnacka zavrhané. Čtvrtým důkazem jsou výroky sv. Otců apoštolských, které svatí apoštolové sami vyučili. K těmto náleží na př. sv. Klement Římský a sv. Ignác mučovník, kteří ve svých listech mluví o skutečné jsoucnosti Ježíše Krista tak, jako sv. evangelisté. Pátým důkazem historické jsoucnosti Ježíše Krista, od sv. evangelistů vylíčené, jsou veřejné a společné služby Boží, na této jsoucnosti založené.

Zkrátka: Bytuje-li náboženství křesťanské, bytovati musí nezbytně zakladatel, a ten takový, aby od něho náboženství křesťanské mohlo míti svůj původ; a za takového zakladatele se považuje Kristus Pán a jenom Kristus Pán. Proto musí Kristus Pán bytovati. A vzniklo zajisté náboženství křesťanské právě v té době a v té krajině, ve které době

a ve které krajině Ježíš Kristus že žil a náboženství že založil, se vypravuje. Proto i kdybychom evangelií neměli, právem bychom mohli souditi, že žil a náboženství založil. A věru není kromě Krista Pána nikoho, jež bychom nazvali zakladatelem náboženství křesťanského.

Ani kacíři neupírají Kristu Pánu jsoucnosti.

Prameny židovské.

Mlčky dosvědčují historickou jsoucnost Ježíše Krista takovou, jakou nám líčí sv. evangelisté, Židé, ač odporovali náboženství křesťanskému, říci se neodvažujíce, že Kristus Pán, od sv. evangelistů líčený, nebytoval. Výslovně o Kristu Pánu mluví Talmud a z Jeho života mnohé věci vypravuje, ovšem rouhavě, jak lze jenom od Talmudu očekávati, o Jeho narození, zavraždění dítek betlémských, útěku do Egypta, rozmluvě 12letého Pána Ježíše v chrámě, zázracích, pro které se vydával za Boha, učenicích, jež z publikánů, lodníků a rybářů shromáždil, smrti a domnělém prý z mrtvých vstání. Samé to evangelické rysy překroucené.

Josephus Flavius, židovský spisovatel, připomínaje, co se stalo za Pontia Piláta, píše takto: »V téže době žil Ježíš, člověk moudrý, je-li dovoleno vůbec jej nazvati člověkem. Neboť konal díla podivuhodná; učil lidi, kteří ochotně učení jeho přijali; mnoho Židů, mnoho pohanů si naklonil. On byl Kristus; jej nepřestali, ačkoliv od předních našinců byl obžalován a od Piláta k smrti kříže odsouzen, milovati, kteří jej dříve milovali. Zjevil však se jim třetího dne, vstav z mrtvých podle božských proroctví, jež o něm tyto věci a tisíc jiných podivuhodných předpověděla.« *Antiqu. jud. c. 3.*

Tato slova nejsou podvržena, nýbrž jsou napsána od Josefa samého. Neboť 1. nejstarší rukopisy nám je podávají; v některých jsou vymazána. 2. Až po 16. století byla považována za Josefova. 3. Souvislost a sloh dokazují, že je napsal Josephus Flavius sám. 4. K nim se odvolávají svatí otcové a spisovatelé církevní: Eusebius, Sozomenus, Rufinus, Isidorus Pelus., Hieronymus, Ambrosius, Cassiodorus a jiní. 5. Mohl a musil o Kristu Pánu mluvit Josephus, farisej

velice vzdělaný, jehož mládí jest současné se smrtí Krista Pána, jenž vypravuje o všech sektách, jenž zprávu dává o Janu Křtiteli a Jakubu, »bratru Ježíše, Kristem nazvaného.« 6. Jako nenávist Fariseů jemu nebránila pochváliti Jana Křtitele a Jakuba, sestřence Krista Pána, tak mu ani nebránila zmíniti se o Kristu Pánu a křesťanech. 7. Josephus mohl říci o Ježíši, že konal díla podivuhodná, jelikož Židé nezapírali Jeho zázraky, vykládajíce je neprávě. 8. Nazývá-li Josephus Ježíše Kristem a o Jeho vzkříšení dává zprávu, odtud nevysvítá, že byl věřícím, jelikož pouze, jsa dějepiscem, vypravuje, co slyšel. 9. Apologetové křesťanští nezmiňují se o svědectví Josefově, poněvadž Josephus, přívržencem jsa Římanů, nepožíval u Židů vážnosti, a poněvadž jeho svědectví nebylo pokládáno za tak důležité. 10. Eusebius nemůže býti obviňován, že ona slova padělal a Josefovi připsal, poněvadž jest dějepiscem svědomitým, víry hodným.

Prameny pohanské.

U pohanských spisovatelů máme poměrně málo zpráv, i těch nepřiznivých o Kristu Pánu, poněvadž pohané pohrdali Židy, majíce je v nenávisti a se Židy totožnice křesťany, majíce je za sektu židovskou, a poněvadž byli křesťané od Židů hanebně pomlouváni. Přece však dočítáme se u pohanů svědectví pozoruhodných:

a) Jak dosvědčuje Justinus M. Apol. 1., 43., a Tertulian Apol. 21., dal Pilát úředně císaři zprávu o zázracích Kristových. Celsus, filosof epikurský, jak dosvědčuje Origines (contra Celsum 1., 6.; 2., 47.), uznal historickou pravdu přemnohých zázraků Kristových. Totéž dosvědčuje o Porphyriovi, filosofu novoplatonickém, Cyrill Alex. (contra Julianum 1., 10.). O všech zázracích Kristových Plotin, filosof novoplatonský, o mnohých Hierokles, podobný filosof, potvrdili pravdu historickou. (Ap. Eusobium contra Hierocl.) Arnobius, adv. gent. 1., 44., a Lactantius, inst. div. 4., 13., uvádějí pohanské filosofy jiné, kteří zázrakům Kristovým neodepřeli pravdy historické, připisujíce je umění kouzelnému jako Židé.

Filosofové pohanští vykládali zázraky Krista Pána neprávě uměním kouzelnickým.

b) Tacitus Annal. 15., 44.: Abolendo rumori Nero subdidit reos et quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat; repressaque in praesens exitialis superstitio rursus erumpebat, non modo per Judaeam, originem eius mali, sed per urbem (Romam) etiam, quo cuncta undique atrociora aut pudenda confluunt celebranturque.

c) Suetonius Claud. c. 25.: Judaeos, impulsore Chresto, assidue tumultuantes Roma expulit Claudius.

d) C. Plinius Secundus, správce Bithynie, napsal císaři Trajanu toto, Ep. 10., 96.: Affirmabant autem (křesťané odpadlí) hanc fuisse summam vel culpaee suae vel erroris: quod essent soliti stato die ante horam convenire carmenque Christo quasi Deo dicere invicem.

Prameny mahomedánské.

V náboženství mahomedánském se tvrdí, že Kristus Pán jest pravý poslanec Boží, od Mojžíše a proroků slíbený, že se narodil z Marie Panny, že byl bez hříchu, že konal zázraky a prorokoval.

Zprávy pochybné ceny historické.

Pochybnými zprávami jsou dopisy Krista Pána a Abgara, krále Edessy, a list od Syřana Mary synu Serapionu r. 72 o životě a smrti Krista Pána zasláný. O nich aspoň říci lze, že chovají v sobě jádro historické, byť i nebyly dopisy pravými.

Nepravé zprávy o narození, mládí a pozdějším životě Krista Pána podávají podvržená evangelia, od Církve katolické zavržená, jakkoliv mnohé věci jsou v nich obsaženy, jež mají cenu historickou.

Je-li život Krista Pána plně přirozený?

Uvážíme-li biblické a mimobiblické zprávy o historické jsoucnosti Ježíše Krista, diviti se musíme, že theologičtí rozumáři racionalisté přijímají o Ježíši Kristu pouze, co nepřesahuje přirozenost, co však v evangeliích jest nadpřirozeno, zamítají, buď to naprosto popírajíce aneb přirozeně vykládajíce. Avšak nepřihlížíme-li k tomu, že nadpřirozenou stránku života Krista Pána zamítají, poněvadž již předem se domnívají, že co nadpřirozeno, jest nemožno, a že, poněvadž tato jejich domněnka jest nepravdiva, nepravdivo je také jejich zamítání nadpřirozené stránky života Krista Pána: jest proti rozumu, v témže životopise děliti takovým způsobem přirozenou stránku od nadpřirozené. Neboť 1. obojí stránka spočívá na týchž důkazech dějepisných; pročez obojí stránku buď přijmeme anebo zamítneme. 2. Obě stránky osoby, učení a života Krista Pána nerozlučně spojeny jsou, takže kdo zamítá nadpřirozenou, musí zamítnouti též přirozenou. Pročez Kristus a křesťanství rozumářů nemá s Kristem a křesťanstvím historickým nic společného, leč jméno; co zbylo, není nic, leč čirá spekulace rozumářů a pouhá fantasmie, všeliké pravdy prázdna. Toto rozumářství již ani rozumářům samým se nelíbí; pročez pokročili k mythickému výkladu sv. evangelií.

Je-li život Krista Pána mythický?

Mythicky vykládal sv. evangelia Strauss (Leben Jesu) první takto: Osoba Kristova ničím není, leč ideou lidskosti na nejvyšší stupeň dokonalosti povýšené, která vznikla spojením východních idejí pohanských a židovských, na Krista byla přenesena a v něm zosobněna, a sice nejprve v evangeliích Matouše, Marka a Lukáše. Tuto ideu vyvinul prý dále Jan, jenž poznav mythologii řeckou, učinil po způsobu řeckém z Krista viditelného boha. Pročez prý Krista dlužno tak posuzovati jako Herkula nebo Thesea, jejichž příběhy jsou mythy. Jsou tedy evangelia obsahu mythického. Jak se domnívá Strauss, o Kristu Pánu jest pouze historicky pravdivo, že byl židovským rabínem, jenž chtěl náboženství

svého národa zprostiti farizejských názorů, avšak protivníkům svým podlehl a hanebnou smrtí zahynul. Než, učenci jeho své ideje, ze starých bajek a tradic, zvláště z nadějí messianských sebrané, přenesli pryč na mistra svého a živě si ve své fantasii představovali, že všechny jejich sny se na něm vyplnily. Tak sobě pryč vymyslili, že jejich messiáš z mrtvých vstal a že jest bohem. Tento mythus se pryč pak rozšířil jako jiné mythy pohanské. Vznik a rozšíření tohoto mythu spočívá pryč v tom, že pokolení lidské samo jest božstvím.

Tento výklad Straussův jest sám sebou nepravdiv. Neboť 1. mythy nemohou vzniknouti leč v době předhistorické, v době, která nemá literatury, letopočtu, historie. Avšak Kristus Pán žil, evangelia o něm byla napsána, mnoho tisíc lidí v něj věřilo tehdy, když u Řeků, Římanů, Egypťanů, Feničanů, Židů bylo vědomí historické velice vyvinuto, když knihovny veřejné a soukromé díla literární chovaly, když knihkupci známost literatury šířili. 2. Mythus vzniká teprve dlouho po ději, který mythem se oslavuje; pročez vyžaduje řadu generací, ve které se musí rozvinouti. Avšak evangelia byla napsána a rozšířena za doby apoštolův, od Krista Pána povolanych, a těch, kteří s Kristem Pánem žili. Kromě toho jest historicky dokázáno, že náboženství křesťanské bylo zavedeno dříve, než evangelia byla napsána, a že sahá k době Kristově. Kdo tedy tvrdí, že mythy o Kristu Pánu byly předkládány jako historické děje v oné době, ač nikdo proti tomu nepovstal ani z křesťanů, ani ze Židů, ani z pohanů, ač mnoho tisíc Židů a pohanů všeho stavu zprávy o Kristu Pánu evangelické přijímali za pravdivé a za jejich pravdu krev svou cedili, ten tvrdí, co se přičí zdravému rozumu. Posléze kterak mohli apoštolové sami vymysleti a šířiti mythy, když věřící napomínali, aby nevěřili mythům, ale aby přijímali zprávy od těch, kteří o Kristu Pánu všecko viděli a slyšeli? 3. Dějepis učí a zkušenost potvrzuje, že toliko události velmi důležité a mužové slavní, jejichž příběhy nejsou povědomy z bezpečných památek, podnět zavdali vypravování mythickému. Co však podle Strausse zbývá z Krista Pána, co by mythem mohlo býti osláveno? Zda nebyli jiní

slavnější, než Kristus Straussův, kteří tak hanebnou smrtí nezemřeli jako Kristus? Proč předmětem mythů nebyl raději zvolen Jan Křtitel, jenž pocházel z rodu kněžského, jenž veliké vážnosti požíval, jenž Krista sama křtil, jenž byl od Herodesa, od Židů nenáviděného, pro pravdu zabit, a tak smrtí mučnickou zemřel? Nemluví-li pravdu sv. evangelia, proč přednost byla dána Kristu Pánu, proč Kristus Pán všude slaven jako Messias? 4. Mythos jest rázu národního, poněvadž každý národ ve své mythologii projevuje své ideje, svou povahu zvláštní, svůj stav, své vášně a náruživosti, své tužby, takže žádná mythologie jednoho národa nemůže celá býti přivlastněna jinému národu, který má povahu jinou. Avšak životopis Krista Pána nemohl vzniknouti z fantasmie národa židovského, jenž za času Krista Pána očekával zcela jiného spasitele, než jakým Kristus Pán sebe dle evangelií vydával, krále pozemského a světského, krále právě židovského. Dále moudrost, zbožnost a svatost Krista Pána přesahuje všelikou omezenost všech národů všech časů, tak že jeho život nemohl býti utvořen fantasií. Posléze, kterak mythologie židovská mohla přijata býti ode všech národů všech časů? Nemůže tedy býti život a náboženství křesťanské mythologií. 5. Nepravě a rouhavě podkládá Strauss Kristu Pánu evangeličkému své názory všebožecké. Neboť buď se domnívá Strauss, že k jeho všebožectví se přiznávali první křesťané, anebo se nedomnívá. Domnívá-li se, tvrdí nepravdu historickou, poněvadž již v prvních dobách křesťanských názory všebožecké se pokládaly za kacířské a pohanské a byly rozhodně zamítány. Nedomnívá-li se, postrádá jeho výklad všelikého důvodu.

Výklad Straussův spočívá na nepravdivém základě. Neboť Strauss chtěje zbaviti jiné předsudků sám trpí předsudkem, z filosofie Hegelovy čerpaným, poněvadž se domnívá, že není Boha od světa rozdílného, že tedy jest již z předu Kristus a náboženství křesťanské nemožno. Strauss již z předu zamítá historické památky, sv. evangelia, z nichž na jevo vychází jsoucnost Krista Pána, nemoha jejich pravdu vyvrátiti. Strauss musí také ještě jiná zřídla, ze kterých vy-

svítá historická jsoucnost Krista Pána, již z předu zamítnouti. Zda nežili Otcové apoštolští s těmi, kteří Krista Pána viděli? Zda nezasluhují Otcové následujících věků víry? Jsou to mužové učení a svatí, kteří spravovali Církev Krista Pána, osoby veřejné. A co máme říci o všech národech, kteří uvěřili v Krista Pána takového, jakým jest líčen ve svatých evangeliích? Učení Židé a pohané dříve než přijali víru křesťanskou, zkoumali a zkoumati musili, poněvadž víra křesťanská odporovala názorům jejich; a také zkoumati mohli, poněvadž se jednalo o děje, které se udály nedávno a potvrzovány byly přemnohými svědky víry hodnými. Toto vše je Straussovi již z předu nepravdivo, poněvadž jest jemu pravdou všebožectví Hegelovo, soustava rozumu odporná.

Uvážíme-li toto všecko, nebudeme se diviti, že tento Strauss, professor theologie protestantské, žák Hegelův, netoliko odpadl od křesťanství, ale také se stal neznabohem, hmotářem.

Strausse následoval Renan.

Ze zpráv biblických a mimobiblických, jakož i z nepravdy názoru rozumářského a výkladu mythického je tedy patrné, že osoba Ježíše Krista jest historická, že není vymyšlena.

Avšak Ježíš Kristus pokládán jest za Messiáše, ve kterém přirozenost lidská spojena jest s božskou. Pročež jednati budeme o jeho přirozenosti lidské, úřadu messianském a přirozenosti božské.

Tak prozkoumáme po jsoucnosti bytnost Krista Pána.

HLAVA DRUHÁ.

○ lidské přirozenosti Kristově.

Z evangelií s plnou jistotou se soudí, že byl Ježíš Kristus pravý člověk, sestává z pravého těla lidského a z pravé duše lidské, rozumné a svobodné; o čemž za našich časů nikterak se nepochybuje, jako dříve se pochybovalo od ka-

cířů doketů, kteří Kristu Pánu připisovali tělo lidské pouze zdánlivé. Než evangelisté Jej líčí jako člověka nejdokonalejšího, jako ideál člověka. Pročež prozkoumejme blíže způsob, jakým Jeho povaha lidská se vyvinula, pak Jeho moudrost, mravnost a nábožnost, kteréžto tři stránky člověka činí člověkem.

Ježíš Kristus narozen jest v té době, kdy pokolení lidské bylo pokaženo, v zemi, jejíž obyvatelé vysoce nebyli vzděláni, ba tehdy co den se kazili a pozemské království právě židovské od Messiáše očekávali. Mladý věk trávil chudobou stísněn v malém městě u řemeslníka, věd a umění neznalého aniž obcoval se vzdělanějšími ani Židy ani pohaný, nevycházeje z Palaestiny kromě doby kratičké, kterou nemaje ještě jednoho roku strávil v Egyptě. Škol nenavštěvoval, učitelů neměl.

A přece když maje třicet let, veřejně počal učiti, moudrost projevil svrchovanou, všeobecnou, dokonalou, která nejen převyšovala moudrost Židů a pohanů, ale také všem lidem všech věků za vzor se klade, také od těch, kteří Ježíše Krista považují za pouhého člověka. Ovšem míníme moudrost života lidského, ne pouhou učenost, která se vztahuje k nějakému oborů vědění lidského, moudrost, která rozum lidský dokonale vzdělává, ze které těšiti se má každý člověk, jak učený, tak neučený, moudrost, která uděluje člověku pravé ceny, bez které učenost nemá ceny, moudrost, která život lidský pořádá, aby byl, jakým býti má, aby člověk cíle svého dosáhl.

Slyšme jednotlivé rysy Jeho moudrosti. Když jsa ve dvanácti letech seděl ve chrámě Jerusalemském mezi učiteli poslouchaje jich a otazuje se jich, děsili se všichni, kteří Jej slyšeli, nad rozumností a odpovědmi Jeho. Ihned na počátku života Svého veřejného měl řeč na hoře podivu hodnou, která nejvznešenější život mravní a asketický nastiňuje. A když poprvé ve svém městě Nazaretu v sobotu vykládal proroka Isaiáše, všichni Jemu posvědčovali a divili se libým slovům, kteráž vycházela z úst Jeho a pravili: Zdali tento není syn Josefův? Davy lidu tak visely na Jeho ústech, že

celé dny u Něho strávily, poněvadž nikdy nikdo tak nemluvil jako On, poněvadž učil jako moc maje, a ne jako zákoníci židovští a fariseové. Netoliko lidu neučenému, ale také zákoníkům a fariseům doklady podával Své moudrosti, an je zahanboval, když Jej polapiti chtěli v řeči, tak že oněměli a neosmělili se více na něco se Ho tázati, tak že někteří nemohli nevyznati: Mistře, dobře jsi pověděl. Učení náboženské a mravní předložil nejen všeho bludu prázdné, ale i tak svaté a vznešené, jaké po tu dobu nebylo slýcháno. Tuto moudrost nebeskou projevil také, když založil Církev, ustanovil svaté svátosti, dal zákony a celou správu Nového Zákona uspořádal. Způsobem, jakým učil, vyplněno jest proroctví: Rozlita jest milost ve rtech tvých. (Žalm 44. 3.) Neboť mluvil podivu hodnou vážností a lahodností, vznešeností a jednoduchostí takovou, že Mu všichni rozuměti mohli, neváhaje aniž pochybuje, jsa myslí klidné a Sebe vždy mocen; proto vyznali Jeho nepřátelé, že nikdo tak nemluvil, jako On.

Proto pohlíželi a pohlížeji největší učenci a mudrci všech věků k moudrosti Krista Pána, jako ke vzoru, podle kterého má každý člověk život svůj pořádati, kterého však žádný člověk nevystihne. Moudrost Jeho si osvojovali, abych uvedl příklad nějaký, Athanasius Veliký, Basilius Veliký, Ambrož, Augustin, Albert Veliký, Tomáš Akvinský, Bonaventura, Dante, Kopernik, Suarez, Fergola, Ozanam, Cauchy. Knihu Tomáše Kempenského »O následování Krista Pána« uměl Ampère z paměti.

Liší se naprosto Kristus Pán svou moudrostí od Laotse, Confutse, Buddhy, Zoroastra, Pythagory, Sokrata, Numy Pompilia a od jiných reformátorů netoliko moudrostí, nýbrž také Svým předsevzetím a provedením Svého úmyslu; neboť reformátoři oni se pokoušeli obnoviti náboženství a mravnost svých krajanů, ale Ježíš Kristus skutečně založil náboženství pro celé pokolení lidské. Zvláště zakazuje rozumná úvaha Krista Pána srovnati s Buddhou, jak to činí Strauss, Renan, Schopenhauer, Bluntschli. Aniž možno Ježíše Krista nazvati mudrcem židovským; neboť všichni mudrci židovští, kterékoli známe z doby Kristovy, Hilel, Šamai, Jehuda, Josua,

Jonatan, Onkelos a jiní pravými jsou Židy, kdežto Ježíš Kristus na jevo dal moudrost právě lidskou, všeobecnou, nejdokonalější, všelikého nedostatku prázdnou, kterou následovati mohou lidé všelikého věku, všelikého národa, všeliké vzdělanosti. Dále není filosofa ani ve starém věku ani v novém, který by se rovnati mohl moudrostí Kristu Pánu. Moudrost Krista Pána liší se, abych zvláště o jednom případě se zmínil, naprosto od moudrosti stoické; srovnati může onu s touto jenom ten, kdo jich obou nezná, anebo kdo chce zlomyslně snížití a potupiti Krista Pána. Vyniká zajisté Kristus Pán Svou moudrostí nad největšího filosofa starého věku, jakož i nad velebeného filosofa nového věku, Kanta, jenž hlásá moudrost zcela nepravdivou. Posléze liší se Ježíš Kristus ode všech lidí také tím, že všechny okolnosti uváživše poznáváme, kterak lidé se stávali a stávají moudrými, kdežto uváživše všechny okolnosti lidské, přirozené, nechápeme, kterak se stalo, že Ježíš Kristus ne teprv moudrosti nabyt, nýbrž moudrým byl.

Je tedy moudrost Krista Pána sama pravým zázrakem, jakož i způsob, jakým tuto moudrost měl.

Dále veškerý život Krista Pána, který byl úplně provanut mravností a nábožností, nerozlučně spojenými, prázden jest všeliké omezenosti židovské, všelikého předsudku a bludu, všelikého nedostatku, všeliké skvrny, všeliké nepravosti; všemi ctnostmi jest ozdoben co nejdokonaleji. Takový život naprosto dokonalý, jaký vedl Kristus Pán, neshledáváme v dějinách lidských nikde. Nikdo nebyl tak přísně pozorován a posuzován, jako Kristus Pán; a přece nemohl Mu nikdo vytýkati nějaký hřích, nemohl Mu nikdo upřítí svatost života. Vytýkali mu pošetile nepřátelé, co nejen chybou není, co spíše dobrým skutkem jest, že v sobotu uzdravoval nemocné, že s hříšníky obcoval a s nimi jídal, aby je obrátil k Pánu Bohu.

Kdo z vás může Mne viniti z hříchu? Na tato slova od Krista Pána pronesená (Jan 8, 46.) odpověděli Fariseové nadávkou a lží patrnou: Samaritán jsi a máš zlého ducha. Pilát Jej soudě vyznal veřejně před Židy: Žádné viny na

Něm nenalezám. Jan 18, 38. Nevinen jsem krví spravedlivého tohoto. Mat. 27, 24. Jidáš, který Jej zradil, navrátil 30 stříbrných a řekl: Zhřešil jsem zradiv krev spravedlivou. Mat. 27, 4. Všichni ostatní učeníci Ježíše Krista následovali vědouce o největší dokonalosti Jeho života mravného a náboženského a s radostí o Něm svědectví vydávali krvavé, neboť netoliko nedopustil se žádného hříchu, ale ozdoben byl nejkrásnějšími a nejhojnějšími ctnostmi.

Také dnes ještě divíme se, abych uvedl příklad, Jeho nad míru horlivé snaze rozmnožiti slávy Otce nebeského, Jeho poslušnosti a lásce k Bohu Otci, důvěře v Něj, odevzdanosti do vůle Jeho, pravdivosti, šetření zákona, kterého nepřišel rušit, ale naplnit, spravedlnosti, pokoře a tichosti, nevýslovné lásce k lidem, také nepřátelům, s kterou spojoval přísnost lahodnou, klidnosti ničím nepřekonatelné, trpělivosti, vážnosti mírné a svaté, nezávislosti na státcích pozemských, střídmosti a čistotě, laskavosti, slitovnosti a útrpnosti; kteréžto ctnosti vycházejí z upřímného smýšlení, všeliké lsti prostého. Horlil o slávu Boží tak, že Jej horlivost domu Božího strávila. Jan 2, 17. Pokrmem Mu bylo, aby činil vůli toho, jenž jej poslal, by dokonal dílo jeho. O spásu pokolení lidského péči maje obětoval sebe a všecko, co měl, nešetřil práce, potu a slz, prokazoval moc divotvornou a prolil krev svou. Život Jeho lze vyjádřiti krátce takto: chodil dobře čině. Chudé, trpící, soužené, dítky, přátele a nepřátele láskou zahrnoval. Pokora Jeho byla podivu hodna, jelikož nebažil po počtách, jelikož volil raději býti povržen a trpěti všeliké pohany, tak že červu byl podoben, ne člověku. Poslušen byl Otce nebeského a to k smrti kříže. Při Svém utrpení nevýslovném projevil neobyčejnou trpělivost, tichost, klidnost a statečnost. Těmito ctnostmi se stkvěl Kristus Pán po celý život Svůj, nejvíce však při Své smrti, takže Jeho kříž byl stolicí, odkud jako učitel hlásal život svatý a ctnostný a bohabojný. Kdo viděl kdy něco podobného?

Aniž známe člověka, jenž by Jemu se rovnal životem mravním a náboženským. Představme si kohokoli z lidí dobrodinců, zákonodárců, kněží, mudrců, učenců, učitelů,

reformátorů; nade všecky vyniká Ježíš Kristus Svým životem svatým, bohobojným nesmírně. Posléze také tím se liší Kristus Pán od všech ostatních lidí, že tomuto životu Se neučí, jako jiní lidé mravní a nábožní, že nečiní teprv pokusy, nepřechází z jedné výstřednosti do druhé, nevyhledává teprv cestu střední, nepokračuje z menší dokonalosti k větší.

Je tedy život Ježíše Krista mravný a nábožný sám pravým zázrakem, jakož i způsob, kterým nedosáhl teprv mravnosti a nábožnosti, ale kterým mravnost a nábožnost již hotovou, dokonalou projevoval.

Tato moudrost Ježíše Krista a tento život mravný a náboženský mezi sebou se srovnávají nejdokonaleji. Zda shledáváme takové shody jinde? O jiných lidech platí přísloví: *aliter in theoria, aliter in praxi*; o Něm nikoli. Čemu učil, to také konal co nejdokonaleji; ale spíše dříve konal a pak učil.

HLAVA TŘETÍ.

○ povolání Ježíše Krista messianském a Jeho přirozenosti Bůžské.

Poznavše moudrost a život Ježíše Krista, chceme-li zvědět, odkud jest a proč přišel a kým jest, otažme se Jeho samého, poněvadž On jediný nám to říci může. Načež abychom se přesvědčili, že výroky Kristovy, jež jsou v pravdě historické, naší víry zasluhují, zkoumati budeme, zda Kristu Pánu, o Sobě mluvícímu, věriti můžeme, zdali Kristus může býti takový, jakým býti Se praví, zdali od Boha jest přislíben, zdali Otec nebeský Jej uznal znameními nadpřirozenými, zdali Kristus sám znameními nadpřirozenými dokazuje pravdu Svých výroků.

§ 1.

Co praví Kristus Pán sám o Sobě?

1. Ježíš Kristus nebyv od žádného člověka naveden, od počátku Svého úřadu učitelského veřejného tvrdil o Sobě, že jest ve příčině úcty Boží a spásy lidské od Boha samého nadpřirozeně poslán.

Mat. 10, 40.: Kdo Mne přijímá, přijímá toho, který Mne poslal. Ze souvislosti s v. 32. a 33. vysvítá, že ten, který Jej poslal, jest Otec Jeho, který jest v nebesích, Bůh Otec. Úcta, která se děje Kristu Pánu od toho, jenž Jej přijímá anebo podle v. 32. Jej vyznává před lidmi, jest úctou, která náleží také tomu, jenž Jej poslal, Bohu Otci. Podle v. 41. kdo přijímá Krista Pána, proroka a spravedlivého, vezme odplatu, která Jemu, Kristu Pánu, přísluší; podle v. 32. vyzná jej Kristus Pán před Otcem Svým nebeským, doporučí jej Bohu Otci k odplatě.

Mar. 1, 15.: Ježíš pravil: Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží; čiňte pokání a věřte evangeliu (království Božího, které vám hlásám). Ježíš Kristus jest poslán od Boha, aby přinesl zprávu radostnou o Jeho království, které byvši přislíbeno se přiblížilo, ve kterém by Bůh panoval, a ve kterém by lidé s Ním smířeni Jeho poslouchali; tuto zprávu Krista Pána mají lidé přijati, poněvadž Jej Bůh poslal.

Luk. 4, 13.: I jiným městům musím zvěstovati království Boží; neboť na to jsem poslán. Aby zvěstoval království Boží, poslán byl od toho, jemuž království náleží, od Boha; jako proroci před Kristem Pánem byli posíláni, aby předpovídali království Boží budoucí, tak opět Kristus Pán byl poslán, aby oznamoval toto království již blízké, které již mělo nastati. Je tedy posláni Kristovo nadpřirozené a má předmětem království Boží, v němž Bohu se má vzdávati úcta jako králi, lidem pak jako poddaným Božím dostati se má blaha, spásy.

Luk. 10, 16.: Kdo mnou pohrdá, pohrdá tím, jenž mne poslal. Pohana Mně učiněná týká se i toho, jenž Mne poslal, jímž dle souvislosti není jiný, leč Bůh sám. Za tou

příčinou pokládati sluší Ježíše Krista za poslance od Boha samého nadpřirozeně vypraveného.

Jan 3, 11.—18. Kristus Pán široce vykládá Nikodemovi, že s nebe sestoupil, od Boha jest poslán, věci nebeské zvěstuje, že ti, kteří v Něj věří, život věčný míti budou, že ti, kteří nevěří, již odsouzeni jsou.

Jan 7. 16, 17 Učení Mé není Moje, nýbrž toho, jenž mne poslal. Bude-li kdo chtíti vůli jeho činiti, pozná o mém učení, zdali z Boha jest, či já sám ze sebe mluvím. Tamtéž 28, 29.: I mne znáte, i odkud jsem, víte; a já sám od sebe jsem nepřišel, ale pravdivý jest, který mne poslal, jehož vy neznáte. Já ho znám; neboť od něho jsem, a on mne poslal.

Jan 8, 42.: Kdyby Bůh byl otec váš, milovali byste mne zajisté; neboť já z Boha posel a přišel jsem; aniž pak jsem od sebe přišel, ale on mne poslal.

Jan 12. 44, 45.: Kdo věří ve mne, ne ve mne věří, ale v toho, který mne poslal. A kdo vidí mne, vidí toho, který mne poslal. 49.: Já jsem sám od sebe nemluvil; ale který mne poslal, Otec, ten mi dal přikázání, co bych pravil a co bych mluvil.

Jan 17, 3.: Tento jest život věčný, aby poznali tebe sama, pravého Boha, a kterého jsi poslal, Ježíše Krista. 18. Jakož jsi ty mne poslal na svět, i já jsem je poslal na svět.

Avšak netoliko slovy sobě přivlastňuje Kristus Pán bezprostřední nadpřirozené poslanectví Boží, ale také skutky, zvláště když na počátku svého úřadu zabránil znesvěcovati chrám Boží řka: Nečiňte dům Otce mého domem kupeckým. Jan 2, 16. Že nejedná z moci obecné, všední, dává na jevo slovy samými, kterými nazývá chrám domem Otce svého; což také Židé dobře chápali tážíce se: Jaké znamení ukazuješ nám, že tyto věci činíš? Aniž se zpěčuje Kristus Pán dokázati moc, kterou si přivlastňoval, znamením, zázrakem, který že učiní svým zmrtvýchvstáním, předpověděl.

Ke skutkům, jimiž sobě přivlastňoval poslanectví Boží, náleží povolání apoštolů. Neboť jim přislíbil, co jediný Bůh může uděliti: Amen, amen pravím vám: uzříte nebe otevřené a anděly Boží vstupující a sestupující na Syna člo-

věka. Jan 1, 51. Dále slíbil je učiniti účastnými onoho posláni, jehož se jemu samému dostalo: Pojdte za mnou, a učiním z vás rybáře lidí. Mar. 1, 17. Co zde naznačil krátce, později rozvinul, když jim dal moc duchy nečisté vyháněti, všelikou nemoc a neduživost hojiti, když k nim pravil: Jdouce, kažte, řkouce Přiblížilo se království Boží. Mat. 10. 1, 7. Tresty nejtěžšími hrozí těm, kteří by je nepřijali. Tamtéž 14, 15. Slíbil jim pomoc Boží, když by pronásledováni byli. Tamtéž 20. Tak mluvití může jenom ten, kdo jest si vědom poslanectví Božího bezprostředního a nadpřirozeného a sice již na počátku svého úřadu.

Také obsahem svého učení projevuje vyšší moc, kterou si přivlastňoval. Neboť netoliko uvádí rozkazy již dané, ale také ukládá sám své. Mluví o jhu a břemenu, které ukládá, a vypisuje způsob, jakým by zákon mravní dokonaleji byl plněn. Mat. 11, 29.; 5. Tuto svou moc odůvodňuje, řka: Všecky věci dány jsou mi od Otce mého. Mat. 11, 27. Aniž byla lidu tajna moc, kterou si Kristus Pán přivlastňoval; neboť učil jako maje moc, a ne jako zákoníci a fariseové. Mat. 7. 29.

Posléze přivlastňuje si Ježíš Kristus, co jemu byl přivlastnil Jan Křtitel: Vy jste poslali k Janovi, a on svědectví vydal pravdě. Jan 5. 33. Avšak Jan přivlastnil Ježíši poslanectví Boží, a to daleko výtečnější, než jakého se dostalo jemu samému: Tenť jest, který po mně přijde, který přede mnou učiněn jest, kterému já nejsem hoden rozvázati řeménků obuvi jeho. Jan 1, 27. Jestliže tedy dle výroku Kristova Jan mluvil pravdu, přivlastňuje si Kristus Pán ono poslanectví výtečné, jež mu přivlastnil Jan.

2. Ježíš Kristus o sobě tvrdí, že jest slíbený Messiáš, Kristus, zakladatel Nového Zákona, král království nebeského, a to již na počátku své činnosti veřejné.

a) Messiášem se projevili Ježíš Kristus již prvním učeníkům svým. Neboť Filip, který byl z Betsaidy, města Ondřejova a Petrova, když byl povolán od Ježíše, aby šel za ním, našel Nathanaele a řekl Jemu: O kterém psal Mojžíš v zákoně a proroci, našli jsme Ježíše, syna Josefova z Na-

zareta. Filip tedy již věřil, že jest Ježíš Messiáš. Takovou měl také víru Nathanael, an praví: Mistře, ty jsi syn Boží, ty jsi král israelský. Jich obou víru potvrdil Ježíš, an řekl: Že jsem tobě řekl: Viděl jsem tě pod fíkem, věříš; větší věci nad to uzříš. Jan 1, 43—50.

b) Ženě samaritánské objevil se Ježíš výslovně Messiášem, když, odhaliv její život, od ní byl uznán prorokem. Pravila zajisté žena: Vím, že Messiáš přijde, který slove Kristus; ten když přijde, oznámí nám všecko. Dí jí Ježíš: Já jsem, který mluvím s tebou. Jan 7, 17—26.

c) Ježíš Kristus tvrdí, že na něm se vyplnilo, co Isaiáš o Messiáši předpověděl. Neboť když v Nazaretě všel podle obyčeje svého v den sobotní do školy, četl z knihy Isaiáše proroka toto Duch Páně nade mnou: pročez pomazal mne a poslal mne kázat evangelium chudým, uzdravovat zkroušených srdcem, zvěstovat jatým propuštění a slepým vidění, propustit soužené na svobodu, zvěstovat vzácné léto Páně a den odplaty. Tato slova obraceje k sobě, pravil: Dnes se naplnilo písmo toto v uších vašich. A všichni jemu posvědčovali Luk. 4, 16—22. Židé doufali, že toto proroctví Isaiášovo se vyplní toliko na Messiáši. Proto sebe praví býti Ježíš Messiášem, an prohlašuje, že se na něm vyplnilo.

d) Jan, když slyšel ve vězení o skutcích Kristových, poslav dva z učeníků svých řekl jemu: Ty-li jsi ten, který přijíti má, čili jiného čekati máme? I odpovídaje Ježíš, řekl jim: Jdouce zvěstujte Janovi, co jste slyšeli a viděli. Slepí vidí, kulhaví chodí, malomocní se očišťují, hluší slyší, mrtví z mrtvých vstávají, chudým se evangelium zvěstuje. Mat. 11, 2—5. Že toto množství zázraků jest znamením, dle kterého má býti Messiáš poznán, bylo lidu známo, jak dokládá evangelium: Ze zástupu mnozí uvěřili v něho a pravili: Zdali Kristus, když přijde, více divů činiti bude, než tento činí? Jan 7, 31.

e) Ježíš chválí, velebí a odměňuje Petra, který vyznal, že jest Ježíš Messiášem. Neboť řekl učeníkům svým: Vy pak kým mne býti pravíte? Odpověděv Šimon Petr, řekl: Ty jsi Kristus, Syn Boha živého. A odpovídaje Ježíš, řekl

jemu: Blahoslavený jsi, Simone, synu Jonášův; neboť tělo a krev nezjevilo tobě, ale Otec můj, který jest v nebesích. Mat. 16, 15—17.

f) Ježíš soudcům potvrzoval, že jest Messiasem. Neboť byv vyzván od knížete kněžského: Zaklínám tě skrze Boha živého, abys nám pověděl, jsi-li ty Kristus, Syn Boží, odpověděl: Ty jsi řekl. Mat. 26. 63, 64. Také když Pilát se otázal: Ty-li jsi král židovský, odpověděl Ježíš: Království mé není z tohoto světa; tím dal na jevo, že maje království, jest králem. A když Pilát otázku opakoval: Tedy král si ty? Ježíš: odpověděl: Ty pravíš, já jsem král. Já jsem se k tomu narodil, a proto jsem na svět přišel, bych svědectví vydal pravdě. Jan 18, 33—37.

3. Ježíš Kristus tvrdil o sobě, že jest pravý Syn Boží, ne tak jako každý člověk, od Boha stvořený, může býti nazván metaforicky synem Božím, že s Bohem Otcem téže jest přirozenosti božské, a to již na počátku svého povolání.

a) Přivlastňuje si věčnost Boží. Jan 8, 56—58. Abraham, otec váš, radoval se, aby viděl den můj; i viděl a radoval se. Tehdy řekli jemu Židé: Padesáte let ještě nemáš, a Abrahama jsi viděl? Řekl jim Ježíš: Amen, amen pravím vám, prve nežli Abraham byl, já jsem. Jan 8, 56—58. *Byl a jsem* stojí proti sobě: Abraham vznikl v čase, Ježíš jest od věčnosti. A Židé znamenali, že si Ježíš Kristus přivlastňuje věčnost, božství; neboť výrok jeho pokládali za rouhání proti Bohu, jenž jest věčný; proto házel na něho. Tamtéž v. 59. Kristus Pán, když se blížila hodina utrpení jeho, modlil se před učeníky svými takto Oslav mne, Otče, u sebe samého slávou, kterou jsem u tebe, prve než byl svět poněvadž jsi mne miloval, dříve než jsi stvořil svět. Jan 17. 5, 24.

b) Božský původ. Kdykoliv Kristus Pán praví, že byl na svět poslán, ujišťuje, že není z tohoto světa, ale že sestoupil s nebe, kam se opět má vrátiti. Jan 3, 13. Níže žádný nevstoupil na nebe, jediný ten, který sestoupil s nebe, Syn člověka, který jest v nebi. Jan 6, 38.: Sestoupil jsem s nebe, abych nečinil vůli svou, ale vůli toho, který mne poslal. Jan 6, 63.: Což pak řeknete, když uzříte Syna člověka, an vstu-

puje, kdež prve byl? Jan 8, 23. Vy zdola jste, já jsem s hůry; vy jste z tohoto světa, já nejsem z tohoto světa. Jan 16, 28.: Vyšel jsem od Otce a přišel jsem na svět; opět opouštím svět a jdu k Otci.

c) Božskou moudrost. Mat. 11, 27.: Nikdo nezná Syna, jedině Otec; aniž Otce kdo zná, jedině Syn a komuž bude chtít Syn zjeviti. Jan 6, 46.: Nikdo neviděl Otce, leč ten, kterýž jest od Boha, tenť viděl Otce. Jan 1, 18.: Boha nikdy žádný neviděl; jednorozený Syn, který jest v lůně Otce, ten vypravil. Ježíš Kristus nejen o sobě tvrdí, že zná pravdu Boží, ale také, že jest pravda sama. A věru nikdo nemůže sebe nazývati pravdou, leč Bůh sám. Praví zajisté Kristus Pán: Já jsem cesta, pravda a život. Já jsem světlo světa.

d) Božskou vůli, božskou činnost, božskou všemohoucnost. Jan 5, 21.: Jako Otec mrtvé křísí a obživuje, tak i Syn, které chce, obživuje. Tamtéž 17.: Otec můj až dosavad dělá, i jáť dělám. Židům, těžce nesoucím, že otcem svým nazýval Boha, rovným se čině Bohu, odpověděl Ježíš: Amen, amen pravím vám: Nemůžet Syn ničeho sám od sebe činiti, jedině co uzří, že činí Otec; neboť cožkoli on činí, toť činí podobně i Syn. 17—19. Způsob, jakým Kristus Pán jednal a mluvil, dokazuje moc jeho božskou. Prokazuje se zákonodárcem a pánem samého zákona, an vlastní mocí mění a zdokonaluje zákon a lidem ukládá zákony, dle kterých je bude jedenkrát souditi. Ve své moci má vydati život svůj lidský a jej opět přijati. Hříchy odpouští vlastní mocí svou a zázrakem dokazuje, že má moc hříchy odpouštěti. Mar. 2, 5—12. Sám jest původcem všeliké nadpřirozené síly, tak že bez něho nic nadpřirozeného nemůže se státi. Jan 15, 4—6. Sám jest zřídlem vody živé skákající do života věčného, ze které kdo se napije, nebude žízniti na věky. Jan 4. 13, 14. Sám jest chléb života věčného. Jan 6. 33, 35, 48, 51. Sám jest pramenem všeliké pomoci božské a útěchy: Pojdte ke mně všichni, kteří pracujete a obtíženi jste, a já vás občerstvím. Mat. 11, 28, 29. Sám jest dárcem života věčného, původce z mrtvýchvstání a nesmrtelnosti. Jan 10, 10. 14, 6. 17, 2.; 11. 25, 26

e) Bytnost Boží, soupodstatnost s Otcem. Mat. 11, 27., Všecky věci dány jsou mi od Otce mého. Jan 16, 15.: Všecko, cokoliv má Otec, mé jest. 17, 10.: Všecky věci mé jsou tvé, a tvé jsou mé. 14, 8—10.: Filipe, kdo vidí mne, vidí i Otce. Otec ve mně zůstáváje sám činí skutky Což nevěříte, že já jsem v Otci a že Otec jest ve mně. Jan 10, 29.: Já a otec jedno jsme.

f) Božskou poctu. Jan 5. 22, 23.: Aniž Otec soudí koho, ale veškeren soud dal Synu, aby všichni ctíli Syna, jako ctí Otce; kdo nectí Syna, nectí Otce, jenž ho poslal. Jan 8, 54.: Oslavuji-li já sebe sám, sláva má nic není; jestiž Otec můj, který mne oslavuje. Žádá, aby apoštolové jako v Otce, tak i v něho věřili (věříte v Otce, i ve mne věřte); aby jako v Otce, tak i v něho doufali (Já jsem dvěře, Já jsem cesta, pravda a život, nikdo nepřijde k Otci, leč skrze mne); aby jako Otce, tak i jej milovali (Setrvejte v lásce k Otci; kdo miluje mne, milován bude od Otce mého).

g) Své božství vyznává před náboženským úřadem svého národa, ač mu hrozí smrt. Mat. 26, 63—67.: Kníže kněžské řeklo Ježíši: Zaklínám tě skrze Boha živého, abys nám pověděl, jsi-li ty Kristus, Syn Boží? Dí jemu Ježíš: Ty jsi řekl. Avšak pravím vám, od tohoto času uzříte Syna člověka sedícího na pravici moci Boží a přicházejícího v oblacích nebeských. Tehdy kníže roztrhlo roucho své, řka: Rouhal se; co ještě potřebujeme svědků? Aj, nyní jste slyšeli rouhání; co se vám zdá? A oni odpovídajíce řekli: Hodně jest smrti.

§ 2.

Možno-li věřiti Ježíši o sobě mluvícímu?

Možno jest Ježíši Kristu o sobě mluvícímu věřiti. Neboť 1. Ježíš Kristus praví o sobě ve smyslu vlastním, ne přeneseném, že jest od Boha poslán, že jest Messiasem slíbeným a očekávaným, že jest Syn Boží téže přirozenosti božské, jaké jest Bůh Otec. Tato slova přijali ve smyslu vlastním učenci, kněží, zákoníci, fariseové; z té příčiny v něj učenci věřili, jej následovali a víru svou vyznávali, kdežto jej ostatní

vinili, jakoby se rouhal Bohu. Aniž Kristus Pán opravil mínění těchto, ani oněch, pouze tvrdil, že se nerouhá Bohu.

2. Ony výroky, ode všech evangelistů zaznamenané, činil o sobě výslovně a zřejmě, často a slavně, veřejně a před četnými lidmi všeho druhu, také před svými nepřátely.

3. Klamati nechtěl ze zlého úmyslu, aniž se pouze přizpůsoboval Židům, Messiáše očekávajícím, aby rozšířil své náboženství. Neboť byl by v obojí příčině podvodníkem, což se přičítá jeho moudrosti, pokoře a životu nejsvětějšímu. Kristus Pán se přizpůsoboval Židům, ne aby sdílel s nimi bludy a je v nich utvrzoval (*accommodatio doctrinalis positiva*), nýbrž aby jim nepovídal, čeho by chápati nemohli (a. d. *negativa*), aby, co jim povídal, dobře chápali (a. *didactica*.)

4. Sám sebe neklamal. Neboť kdyby sám sebe klamal, byl by největším bláznem; kdo však jej dobře zná, musí takové tvrzení naprosto zamítnouti.

5. Že víry zasluhují sv. evangelisté, slyšeli jsme, mluvíce o pramenech jsoucnosti Ježíše Krista. Apoštolové, důvěrně s Kristem Pánem obcujíce, celé dny po delší čas neshledali, že by Kristus Pán sebe anebo jiné klamal; aniž sami sebe klamali, aniž jiné podváděli, mluvíce o Kristu Pánu, poněvadž měli zdravý rozum, který chápe, co se děje, co jest přístupno zraku a sluchu, poněvadž sami si nemohli vymysleti, co u Krista Pána viděli a slyšeli, poněvadž byli by ze lži usvědčeni od těch, kteří Ježíše Krista viděli a slyšeli, poněvadž byli povahy bezelstné.

Z těchto důvodů následuje, že Kristu Pánu věřiti můžeme, an o sobě mluví.

§ 3.

Zdali Kristus Pán mohl býti tím, zač se vydával?

Poněvadž, jak bylo dokázáno, nadpřirozené zjevení Boží jest možné, jasně vysvítá, že Bůh nadpřirozeně poslati může prostředníka svého a zvěstovatele nadpřirozeného zjevení. Avšak Ježíš pro svou moudrost a svatost hodným může býti pokládán, aby jej Bůh za svého prostředníka a zvěstovatele

zjevení nadpřirozeného vyvolil. Pročež buď že přihlížíme ke zjevení nadpřirozenému, buď že k osobě Krista Pána, rozumu neodporuje, že Kristus Pán byl v pravdě poslán.

Spasitel od Boha přislíbený, morálně nutný, od lidí očekávaný, podroben býti nemohl nákaze, jížto mělo býti zbaveno pokolení lidské. Avšak dokázáno jest, že Ježíš Kristus nákaze nebyl podroben, buď že přihlížíme k moudrosti a svatosti, buď že ke způsobu, jakým se těšil z obojí. Tedy rozumu neodporuje, že byl Kristus Pán Spasitelem. Ano, zkoumáme-li veškery dějiny, nenalézáme nikoho, jenž by se rovnal Kristu Pánu, jenž by za spasitele byl uznán. Tedy měl-li spasitel se objeviti a objevil-li se, buď jím uznán býti musí Kristus anebo nikdo.

Spasitelem pokolení lidského mohl býti, mluvíme-li naprosto, pouhý člověk; avšak uvážíme-li spravedlnost Boží, která žádá, aby za hříchy učiněno bylo dosti, a lásku Boží, která touží uděliti lidem milostí vrchovatých, jest záhodno, aby ve spasiteli spojena byla přirozenost Boží s přirozeností lidskou v jedné osobě. Tato nutnost jest pouze vztažná, ne naprostá, jako by přirozenost Boží sama nutně žádala toto spojení, anebo jakoby spasení lidské jinak nemohlo se státi. Spasitel přirozeností lidskou jest spasitelem, aby za lidi odčinil a lidé spasení mohli se státi účastnými; přirozeností Božskou jest spasitelem, aby spasení se úplně srovnávalo se spravedlností a láskou Boží. A věru lidé spasení očekávali od Boha samého. Co však vztažně jest nutno, může také se státi.

Než objasniti můžeme, že přirozenost Boží s lidskou se může spojití a sice důkazy analogickými, pravdě podobnost poskytujícími. Nehmotná forma podstatná se spojuje v nerostu, bylině a zvířeti se hmotou; duše povahy duchové se spojuje ve člověku s tělem; idea, která přesahuje smysly, v dílech uměleckých se spojuje se slovem, zvukem, barvou, kamenem, dřevem, jež smyslům přístupny jsou. Může-li tak se díti, proč by přirozenost Boží se nemohla spojití s lidskou? Rozumu to neodporuje. Co však rozumu neodporuje, to Bůh všemohoucí může učiniti; může tedy způsobiti, aby

obě přirozenosti se spojily. A že spojeny býti mohly právě ve Kristu Pánu, soudíme z jeho moudrosti a svatosti. A když připustíme tuto možnost poslední, pochopíme onu v pravdě zázračnou jeho moudrost a svatost a onen v pravdě zázračný majetek moudrosti a svatosti.

§ 4.

Zdali jest skutečně Kristus Pán Messiašem od Boha slíbeným?

Porovnáme-li proroctví messianská se životem Krista Pána, poznáme, že nejdokonaleji se na něm vyplnila. Také co bylo naznačeno messianskými typy, stalo se v osobě jeho. Vyplnění toto není nahodilé; neboť 1. jest úplné a dokonalé; 2. vrstevníci Kristovi uznali, že události života Kristova proto se staly, aby se naplnila proroctví; 3. Kristus Pán to o sobě tvrdí. Toto vyplnění nezáviselo toliko na *lidské* vůli Krista Pána, nýbrž na řízení Božím. Konečně jest u Krista Pána jediné; neboť není kromě něho nikoho, na němž by se proroctví vyplnila, aniž bude, poněvadž vypršela již doba, kdy se měla proroctví vyplniti.

Co řečeno stručně, vyložíme obšírněji.

1. Dle proroctví Jakuba umírajícího mělo pokolení Juda vládnouti, až by přišel Messiaš. A zajisté dějepis učí, že pokolení Juda od vyjití z Egypta až po vládu Římanů vynikalo vážností nad ostatní pokolení a že od doby Davidovy mělo moc královskou nad nimi. Tato vláda přestala skutečně za času Krista Pána. Neboť když se Kristus Pán narodil, již byli příslušníci pokolení Judova, od Pompeja byvše r. 64 podrobeni, žezla, samosprávy zbaveni, a Herodes, cizinec Idumejský, již byl obdržel od senátu a národa římského královskou důstojnost nad národem židovským. Za vlády krále Herodesa narodil se Kristus Pán. Brzy po smrti Herodesově bylo Judsko synu jeho Archelaovi a Idumejským cdňato, v provincii, část Syrie, proměněno, a od správce, prokuratora, řízeno. Proto když volali Židé: Nemáme krále, nýbrž císaře, vyznali, že žezlo Judovo zaniklo, a že Messiaš

přišel. Konečně když město bylo vyvráceno a národ židovský rozptýlen, zmizela samostatnost národa židovského úplně.

Někteří namítli: Vykládá-li se proroctví Jakubovo dle křesťanů, musil Messiáš přijíti již za času vyhnanství babylonského, poněvadž již tehdy žezlo Judovo zaniklo.

Tato námitka však není pravdivá. Neboť když předpověděl Jeremiáš prorok, Jer. 29, 10., že zajetí babylonské po 70 letech se ukončí, nemohlo se říci, že vláda Judova byla zcela zrušena, jelikož byla spíše přerušena. Ano, tato vláda zůstala, jakkoliv byla závislá, jaksi v zajetí samém, jelikož král babylonský postavil trůn Joachina, krále Judského, nad trůny králů, kteří byli s ním v Babyloně (4. král. 25. 28.). Kromě toho bylo Židům dovoleno žíti dle svých zákonů; proto měli své velekněze, své proroky, své soudce, kteří požívali práva meče. Proto nezrušilo zajetí babylonské vládu Judovu. — Po návratu ze zajetí nebylo sice v Judsku králů více, ale dřívější vláda monarchická se proměnila v aristokraticko-demokratickou; národ židovský byl řízen senátem, vysokou radou, synedriem, jehož členové byli vzati z největší části z pokolení Judova. Nejvyšší tedy moc zůstala Judovi. Ovšem, Makabejští, kteří vedli války náboženské, náleželi k pokolení Levi; avšak byli vojevůdci, kteří jménem senátu a národa válčili. Členové tohoto senátu, Synedria, vysoké rady náleželi z největší části k pokolení Judovu.

Jiní namítají, že vláda Judovi byla odňata již aspoň r. 64, kdy Pompejus Palestiny se zmocnil, neb aspoň r. 37 před Kr., kdy Herodes nastoupil trůn židovský.

Avšak nevyhasla vážnost knížat a senátu, která také za správců římských potrvála, ač byla všelijak obmezena. Stopy samosprávy židovské vyskytují se podle evangelia sv. Jana kap. 8., 9., 18. 31, 19. 7., Skut. apošt. kap. 4., 5., 7. atd. Tedy ona vážnost, kterou Jakub umíraje naznačil slovem šebet, žezlo, nezmizela, leč po vyvrácení Jerusalema. Až po tu dobu trval národ židovský jako pokolení Judovo. Pročež soudíme o posledním úpadku národa židovského takto: Počal za Pompeja r. 64 před Kr., dále pokročil za Herodesa, za jehož panování se narodil Ježíš Kristus; dovršen byl r. 70

vyvrácením Jerusalema. Ve středu tohoto postupu, kterým odňata byla berla Judovi, žil Kristus Pán.

Vyplnilo se tedy proroctví Jakubovo dokonale na Ježíši Kristu, zvěstující dobu příchodu.

2. Podle proroctví Danielova mělo ze 70 týdnů ročních uplynouti 69, aby se objevil Messiaš, jenž by ve středu téhodne 70. byl zabit od svého národa. Východník 70 týdnů jest 20. rok vlády Artaxerxovy, jenž v roce 12. vlády otce svého, Xerxa se stal účastníkem vlády jeho. Poněvadž Xerxes počal kralovati r. 485 před Kr., 12. rok jeho vlády jest r. 473 anebo 474; a 20. rok Artaxerxův, od něhož se počítají týdny, jest r. 453 anebo 454. Přístupník 69 týdnů jest pomazání čili počátek veřejného života Messiašova r. 30 po Kr. Bylo tedy předpověděno, že po výnosu Artaxerxově, r. 453 vydaném, až uplyne 69×7 t. j. 483 roky, Messiaš bude svůj úřad veřejný konati. Tento r. jest 15. r. vlády Tiberiovy. Neboť sv. Lukáš píše 3, 1., že Jan počal pokání hlásati v 15. r. vlády Tiberiovy; avšak Kristus Pán brzy po Janovi Křtiteli počal kázati. Kromě toho Kristus Pán zemřel r. 33 doby křesťanské; neboť zatmění slunce, jež se přihodilo za plného měsíce při smrti Krista Pána, se připomíná v letopisech Alexandrinských a u Phlegona v r. 33. Tedy $69 \times 7 = 483$; $453 + 30 = 483$. Je tedy r. 33. po Kr. střed téhodne 70.

Že se vyplnilo proroctví Danielovo v částech ostatních, dokazuje dějepis. Smrtí Kristovou pozbyly oběti židovské platnosti, v druhé polovici téhodne 70. počala církev Kristova, nový zákon, kterým se vyplnil starý. Smrt Messiašova provázena byla potrestáním Židů, kteří svého Messiaše zabili: město a chrám od nepřátel vyvráceny, rozboření chrámu jest ustavičné.

Také se vyplnilo, co Daniel předpověděl o čtyřech královstvích, po kterých následovati mělo království messianské, aby zaujalo celou zemi a trvalo na věky. Zlato, stříbro, měď, železo s hlinou, ze kterých sestávala socha, shodují se se čtyřmi královstvími assyrským, medoperským, macedo-řeckým a římským, po sobě následujícími. Když po-

čala se se železem mísiti hlína, t. j. když říše římská počala slábnouti, odloučil se kámen od hory, rozdrtil sochu a stal se horou, zemi vyplňující, t. j. s nebe sestoupil Kristus Pán, na pohled chudobný a nízký, jenž založil říši z počátku nepatrnou, která překonala duchovně říše světské a stále trvá.

3. Co předpověděl Aggaeus 2. 7—11, nevyplnil nikdo, leč Kristus Pán. Neboť národové byvše mocně pohnuti se stali účastnými říše Kristovy, tak že sebe a všecko, co měli nejvzácnějšího, zasvětili Bohu a jeho službě. Kristus Pán se objevil na zemi, když ještě stál druhý chrám, jehož slávu rozmnožil svou přítomností; v něm byl Bohu Otci představen, v něm učil a zázraky konal udíleje mír messianský. Sláva prvního chrámu v tom záležela, že představoval přibytěk Boží a obcování s lidem, že byl stínem a typem smíření starozákonným. Sláva však druhého je tím větší, čím více vyniká přítomnost Syna Božího ve chrámě nad onen oblak a stín přítomnosti Boží, a čím větší jest pravý mír a smíření, jež přinesl Messiáš, než jeho obraz. Ve chrámu druhém zvolal Kristus Pán: Žízní-li kdo, ať přijde ke mně a pije; kdo věří ve mne, tomu poplynou z těla řeky vody živé. Jan 7. 37, 38. Já jsem světlo světa; kdo mne následuje, nekráčí ve tmách. Jan 8, 12.

Na Kristu Pánu jediném se vyplnilo, co předpověděl Malachiáš 3, 1 atd. o předchůdci Messiášově, o příchodu Messiášově do chrámu druhého, o soudu, který Messiáš nad kněžími a levity měl pronésti; soudil je zajisté Kristus Pán často; také ve chrámu druhém samém soudil vyháněje kupující a prodávající: Dům můj domem modlitby slouti bude všechněm národům; vy pak jste jej učinili peleší lotrovskou. Mar. 11, 17. Malachiáš předpověděl, že veliká část Židů bude nevěrna svému Messiáši; což se vyplnilo na Kristu Pánu.

Namítá se, že za doby Krista Pána nebyl více chrám druhý, ale třetí, od Herodesa, jak Jos. Flavius Antiquit. lib. 15. vypravuje vystavěn.

Avšak námitka tato jest nepravdivá. Neboť Herodes obnovil sice některé budovy chrámové, jiné ozdobil a jiné snad nové přidal; ale chrám nový nevystavěl. Dále kdyby

byl po druhém chrámu následoval třetí, bylo by obětování bylo přerušeno; avšak tentýž Jos. Flavius dosvědčuje, že obětování nebylo přerušeno. Posléze Židé nepřipomínají chrámu Herodesova, ale znají toliko chrám Šalomounův a Zorobabelův a tento nazývají chrámem druhým tvrdíce v Talmudě a jiných spisech, že druhý chrám byl od Římanů rozbořen.

4. Co předpověděli proroci o dějích, jež měly po době Messiášově bezprostředně následovati, že se také po době Krista Pána stalo, dějepis učí patrně. Židé byli trvale rozptýleni mezi národy, a pohanští národové se obrátili k pravému Bohu podle učení Krista Pána.

5. Jak bylo předpověděno, narodil se Kristus Pán ze semene ženy, z pokolení Semova, z Abrahama, Izáka a Jakuba, z pokolení Judova, z rodu Davidova. Tak potvrzuje rodokmen u sv. Mat. Také se na Kristu Pánu vyplnilo, co Noe předpověděl, že požehnání Messiášovo bude dáno nejprve Semovcům, že Jafetovci nastoupí po nich toto dědictví, že Chamovci kletbou stiháni budou.

6. Kristus Pán narodil se podle proroků v Betlémě od panny působením Božím, jak evangelia potvrzují.

7. Hvězda a žezlo, o kterých prorokoval Balaam, jest hvězda a žezlo Krista Pána. Ve vlasti Balaamově zachovalo se jeho proroctví ustavičnou tradicí; proto když zázračná hvězda se objevila, přišli mudrci, aby hledali toho, jehož hvězda zvěstovala, hvězdu božskou z Jakuba, aby hledali toho, který drží žezlo, který se narodil král židovský. Mat. 2, 2. Otázce mudrců rozuměli Židé, poněvadž toho, jehož mudrci hledali, Zachariáš byl již pozdravil jako slunce, *oriens ex alto*, a jehož Simeon nazval *lumen ad revelationem gentium*.

8. Jak předpověděl Isaiáš a Malachiáš, měl Kristus Pán Jana Křtitele předchůdcem, který myslí Židů připravoval, aby přijali spasení od Krista Pána. Všichni čtyři evangelisté to potvrzují.

9. Nikdo jiný nemohl tou měrou býti nazván prorokem Mojžíši podobným, jaký byl od Mojžíše předpověděn, jakou

zasluhoval Kristus Pán. Ano, netoliko podoben byl Kristus Pán ve svém úřadě prorockém Mojžíši, ale jej také daleko předčil. To dokazuje celý život Krista Pána. Zvláště však uvažme toto: *a)* Kristus Pán jediný byl osvoboditelem veškerého lidstva z otroctví hříchu a ďábla, prostředníkem Nové Úmluvy trvalé, hlasatelem nového zákona dokonalého. *b)* Jediný Kristus Pán svým učením a zákonem takové požehnání přinesl, jaké že Messiáš přinese, prorokové předpověděli, neskonanou náplň milostí, a tu všem národům. *c)* Kristus Pán své učení potvrdil, jak proroci předpověděli, zázraky tak četnými a úžasnými, jako neučinil žádný prorok jiný. Posléze, jak předpověděl Isaiáš, ozářil jediný Kristus Pán opovrženou Galileji nebeským světlem svého učení. Mat. 4, 23.

10. Zachariášovo proroctví o Messiáši, králi pokorném, pokojném, spravedlivém, spásu udělujícím, o jeho vchodu do Jerusalema, vyplnilo se zcela na jediném Kristu Pánu, jak dokazují všichni evangelisté.

11. Co proroci, zvláště Isaiáš a David, předpověděli o utrpení a smrti Messiášově, vyplnilo se podivuhodně na Kristu Pánu jediném.

12. Proroctví o slávě a říši Messiášově vyplnila se na Kristu Pánu z mrtvých vstáním, nanebevstoupením a založením církve, jež se rozšířila mezi národy a po všechny věky trvá.

Tato proroctví messianská, na Kristu Pánu historicky vyplněná, těší se z pravdy filosofické. Neboť 1. předvídati nikdo nemohl přirozeně, ani anděl, co se vyplniti mělo po uplynutí několika set let. 2. Tušiti nemohl nikdo přirozeně, co závisí na příčinách svobodných, na souhlase více příčin svobodných, na nevyzkoumatelném společném působení příčin přemnohých a přerozmanitých. 3. Předpověděti nikdo nemůže bez zjevení Božího nadpřirozeného, co jest zázračné, co na svobodné vůli Boží jediné závisí. 4. Přirozeně předvídati nemůže nikdo, co přímo odporuje očekávání lidskému: Messiáš, jenž jest králem, vítězem a Bohem, jest zároveň pokorný, snáší muka a zemře smrtí mučnickou.

Námitky vyvráceny.

1. Messianská proroctví Starého Zákona nejednají o určité osobě, o spasiteli duchovním, ale jsou toliko jakési vyšší úvahy, vzniklé z náboženských idejí židovských, jsou domněnky a hádanky, vzniklé ze známek časových o budoucím náboženství všeobecném a o říši Messiášově fantasí vytvořené, anebo jsou výrazem tužby a očekávání stavu šťastnějšího, jež vzniklo, když po Šalomounovi stát israelský se rozpadl.

Tato námitka jest nepravdivá. Neboť všecka proroctví jednoho naznačují Messiáše, původce spravedlnosti, pravdy a všech dober duchovních, a často jeden prorok se odvolává ke druhému, jako Malachiáš k Isaiášovi, Zachariáš k Jeremiášovi atd. Ovšem nelíčí všichni proroci všechny známky Messiášovy, nýbrž jednotliví jednotlivé. Než, jakkoli tyto známky jsou různé, nejsou přece mezi sebou odporňy a že všechny se shodují co nejdokonaleji v jednom Kristu Pánu, jest patrno. Dále jest Messiáš od proroků určován okolnostmi zcela jednotlivými, jež nikomu jinému příslušetí nemohou, než Kristu Pánu. Hlásají tedy proroctví jednoho Messiáše určitého, jímž není jiný než Kristus Pán.

Že v proroctvích nejsou sny politické, vysvítá z nich samých, na př. ze ž. 21., z Isaiáše 2. 3, 4; 9, 6; 53. Daniele 9, 24., jakož i odtud, že, kdyby námitka byla pravdivá, nikomu by nepřišlo na mysl Ježíše pokládati za Messiáše, a odtud že již před dobou Šalomounovou byl Messiáš předpověděn a že po době královské se líčí nejen jako král mocný, ale také ve stavu poníženosti a útrpnosti. Evangelia velmi často potvrzují, že utrpení Krista Pána bylo předpověděno; odkud patrně vysvítá, že ve St. Zákoně byl také Messiáš trpící znám, o němž zajisté nemohou platiti sny politické velikosti.

2. Messianská proroctví St. Zákona jsou temná, neurčitá, ohebná; poněkud se vyplnila náhodou; některá došla vyplnění úmyslného.

Tato námitka není pravdivá. Jsou sice proroctví, svého

vyplnění vzdálená, poněkud temná; avšak čím více se blíží vyplnění, tím jsou jasnější. Což je zcela přirozeno, jak bylo již vyloženo ve filosofické části této Obrany víry katolické, která jedná o proroctví. Dále vysvětlovati vyplnění proroctví messianských náhodou jest nerozumno; neboť okolnosti osoby a života Krista Pána, proroctvím úplně odpovídající, jsou tak mnohonásobny, tak jednotlivy a zvláštní, tak mezi sebou souvislé, že nelze mysliti na náhodu slepou. Aniž lze tvrditi, že vyplnění proroctví se stalo úmyslem lidským; neboť tak daleko nesáhala svobodná vůle přátel Kristových, mnohá proroctví se vyplnila zlomyslností židovskou proti jejich vůli, výsledek přičítati dlužno prozřetelnosti Boží, ne moci aneb úmyslu lidskému.

3. Závěr činěný z proroctví messianských se ruší nevěrou Židů, která by nebyla mohla vzniknouti, kdyby proroctví byla pravá.

Tato námitka jest nepravdiva. Neboť mnozí Židé skutečně uvěřili v Krista Pána, nejenom apoštolové a učeníci, ale také mnozí kněží a fariseové a z jiných tříd. Dále vysvětliti možno nevěru mnohých Židů jinými důvody, než nepravostí proroctví. Neboť národ židovský byl za času Krista Pána pokažen a byl sváděn od nešlechetných fariseů, zákoníků a kněží. Pýcha a smyslnost přemnohé Židy pohнула, že bažili po Messiáši pozemském, národním, jenž by říši římskou hmotně překonal a zničil, aby se stali Židé pány národů. Horšili se, že Kristus Pán byl ponížený, pokorný, chudý, že hlásal království nebeské, že žádal, aby Židé duchovně se obrodili. Kromě toho, když vytýkal a káral nepravosti a pokrytectví, rozpálili se proti němu nešlechetníci nenávistí a pobouřili proti němu lid. Posléze nevěra Židů sama byla od proroků předpověděna.

§ 5.

Zdali Otec nebeský uznal znameními nadpřirozenými Krista Pána Messiášem?

Otec nebeský Krista Pána Messiášem uznal těmito znameními nadpřirozenými :

1. Anděl Páně, Gabriel, zvěstoval Marii Panně, že počne z Ducha sv. Ježíše, Syna Božího. Luk. 1, 28 atd.

2. Alžběta Duchem sv. naplněna poznala, že Maria matkou jest jejího Pána. Luk. 1, 41 atd.

3. Hvězda se objevila mudrcům, aby oznámila, že se narodil spasitel pokolení lidského. Mat. 2, 1 atd.

4. Anděl Páně pastýřům zprávu přinesl o narození Krista Pána, spasitele. Luk. 2, 8 atd.

5. Simeon a Anna naplněni Duchem sv. uznali Krista Pána spasitelem. Luk. 2, 25 atd.

6. Když Ježíš byl pokřtěn a se modlil, otevřela se nebesa, a Duch sv. na něj sestoupil v podobě tělesné jako holubice, a hlas ozval se s nebe: Toto jest syn můj milý, v něm jsem si zalíbil. Luk. 5. 21, 22.

7. Na hoře Tábořské proměnil se Ježíš před Mojžíšem a Eliášem. Mat. 17, 1 atd.

8. Ozval se hlas s nebes: Oslavil jsem tebe a ještě oslavím. Jan 12, 28.

9. Opona chrámová se roztrhla na dvě shora dolů; země se třásla, skály pukaly, hroby se otevřely; mnohá těla svatých, kteří v nich odpočívali, vstala. Vyšedše z hrobů po vzkříšení Krista Pána přišli do svatého města a objevili se mnohým. Mat. 27, 51—53.

Otec nebeský svědectví dával také o Kristu Pánu skrze Jana Křtitele, jehož poslal, aby prorokoval, a jehož poselství potvrdil věštbami a zázraky. Luk. 1, 11—22, 63—79.

1. Jan Křtitel kázal na poušti řka: Čiňte pokání; neboť se přiblížilo království nebeské. Mat. 3, 2.

2. Já křtím vás vodou ku pokání; ten pak, který po mně přijde, mocnější jest, než já, jemuž nejsem hoden obuvi nositi, ten vás bude křtíti Duchem sv. a ohněm, jehož vě-

ječka v ruce jeho, a vyčistí humno své a shromáždí pšenici svou do obilnice, ale plevy páliťi bude ohněm neuhasitelným. Mat. 3. 11, 12.

3. Jan uzřel Ježíše, an jde k němu, i řekl: Hle, beránek Boží, který snímá hříchy světa. Tento jest, o němž jsem pravil: Po mně přichází muž, který přede mnou učiněn jest; neboť prvnější byl nežli já. A já ho neznal; ale aby oznámen byl v Israěli, proto jsem já přišel křtít vodou. A svědectví vydal Jan řka: Viděl jsem Ducha sestupujícího jako holubici s nebe, a zůstal na něm. A já ho neznal; ale který mne poslal křtít vodou, ten mi řekl: Nad kým uzříš Ducha sestupujícího a na něm zůstávajícího, tenť jest, který křtí Duchem svatým. A já ho viděl a svědectví jsem vydal, že tento jest Syn Boží. Druhého dne opět stál Jan a dva z jeho učeníků. A vida Ježíše, an jde, řekl: Hle, beránek Boží. I slyšeli ho ti dva učeníci mluvícího a šli za Ježíšem. Jan 1, 29—37.

4. Přišli k Janovi učeníci a řekli jemu: Mistře, ten, který byl u tebe za Jordánem, jemuž jsi ty vydal svědectví, hle, on křtí, a všichni jdou za ním. Odpověděl Jan a řekl: Nemůže člověk vzíti ničeho, leč by jemu dáno bylo s nebe. Vy sami mi svědectví dáváte, že jsem řekl: Já nejsem Kristus, ale poslán jsem před ním. Jan 3, 26—28.

§ 6.

Zdali Kristus Pán sám dokazuje znameními nadpřirozenými pravdu svých výroků o sobě?

A)

Kristus Pán byl předpověděn jako prorok, podobný Mojžíši, proroku prostředníku a zákonodárci Starého Zákona. Pročež jako Mojžíš předpovídal základní rysy budoucích dějin národa svého, tak musil i Kristus Pán věštbami dokázati své poslání božské, oznámiti budoucí události Církvě své od jejího počátku až do skonání světa a sebe projevití středem veškerých dějin lidské spásy.

Proroctví Krista Pána jsou čtverá:

1. Kristus Pán zjevoval tajnosti srdce lidského: znal myšlenky, které měl Nathanael sedě pod fíkem, jejichž zjevení přimělo Nathanaele, že zvolal: Ty jsi Syn Boží, ty jsi král israelský. Jan 1, 48—50. Znal hříchy ženy samaritanské, jejichž zjevení přimělo ji, že zvolala: Vidím, že jsi prorok. Jan 4, 17. Znal hříchy těch, kteří žalovali na ženu v cizoložství dopadenou. Jan 8, 7. Znal tajné záměry svých nepřátel. Mat. 9, 4; 12, 25. Jan 2, 22.

2. Kristus Pán zcela určitě přepovídá osudy své vlastní a svých učeníků: že od Jidáše bude zrazen, že učenci jeho se rozprchnou, ač dávali na jevo velkou horlivost, že jej Petr třikrát zapře, dříve než kohout zazpívá. Mat. 26, 21 atd. Mar. 14, 18. Luk. 22, 21 atd. Jan 13, 21. Mat. 26. 31, 34, 35. Předpovídá, že bude vydán Židům a pohanům, že bude mnoho trpěti, že bude posmíván, uplván, k smrti odsouzen a posléze ukřižován, že třetího dne po své smrti z mrtvých vstane a k Otci na nebe vstoupí. Mar. 10. 33, 34. U Mat. 20, 19. oznamuje smrt kříže. Předpovídá, že, kdekoli kázáno bude evangelium po všem světě, i o tom, co Maria Magdalena na něm učinila, bude na památku její praveno. Petrovi předpovídá smrt kříže, Janovi smrt přirozenou.

3. Kristus Pán předpovídá osudy Jerusalema, chrámu a lidu židovského. Mat. 24, 1 atd. Luk. 21, 6 atd. A sice dobu: Nepomine pokolení, až se všechny ty věci stanou. Luk. 21, 32. A budeť kázáno toto evangelium o království po všem světě na svědectví všem národům, a tehdaž přijde skonání. Dále okolnosti vzdálené: pronásledování Luk. 21, 12, válku a různice, Luk. 21, 9—11, falešné křisty, Mat. 24, 4 atd., hlad, mory, zemětřesení a jiné hrůzy, znamení, Lukáš 21, 11, ohavné zpuštění chrámu Mat. 24, 15. Okolnosti nejbližší: Jerusalem bude naspem obklíčen, Luk. 19, 43, soužení veliké a hněv, Luk. 21, 23, velikou porážku, Luk. 21, 24. Předpovídá posléze zničení města a chrámu, rozptýlení lidu, Luk. 19, 44. Mat. 23, 38. Luk. 21, 24.

4. Kristus Pán předpovídá budoucí osudy náboženství a církve, kterou založí. Království jeho bude míti nepatrný

počátek. Mat. 13. 31, 33, 35. Mocnosti budou je pronásledovati, apoštolové budou týráni, ano i zabiti. Mat. 10. 17, 18. Jan 16, 2. Mat. 24, 9. Což se stane již před vyvrácením Jerusalema. Luk. 21, 12. Než apoštolové přijmou Ducha sv. Mat. 10. 19, 20. Jan 14, 26; 16. 7, 13. Království Boží, církvev bude přenesena od Židů k národům pohanským. Mat. 21. 43. Luk. 20, 16. Ač stále pronásledování bude trvati, přece bude církvev vítěziti; zrno horčičné stane se velikým stromem, kvas nepatrný pronikne pokolením lidským a změní je; Ježíš od země povýšen všecko potáhne k sobě. Jan 12, 32. Již před vyvrácením města hlásáno bude evangelium na celém světě, a pak nastane skonání. Mat. 24, 14; 26, 20. Nejprve musí ve všech národech kázáno býti evangelium. Mar. 13, 10. I přijdou od východu, západu, půlnoci a poledne a budou stolovati v království Božím; a aj, jsou poslední, kteří byli první, a jsou první, kteří byli poslední Luk. 13. 29, 30. Církvev odolá všem mocnostem světa a pekla a trvati bude až do konce, poněvadž Kristus Pán bude s ní. Mat. 16, 18. Mat. 28, 20. Na konci světa přijde soudit živých a mrtvých. Mat. 24, 30; 26, 64. Mar. 13, 26. Luk. 9, 26; 12, 40 Mrtví vstanou. Mat. 22, 29. Luk. 20, 36. Jan 5, 25. Nastane soud obecný. Mat. 25, 31. Mar. 8, 38. Luk. 9, 26; 13, 25. atd. Tento svět přestane a nový řád všech věcí nastane. Mat. 24, 35; 25, 46. Mar. 13, 31; Luk. 21, 31.

Pravda prorocství Kristových historická.

Vyjmeme-li prorocství, jež se týkají konce světa, jež jedenkrátě teprv budou vyplněna, jsou prorocství Krista Pána všechna úplně vyplněna, jak dokazují evangelia, Skutky apoštolské, dějiny církevní a občanské. Zvláště však jest pozoruhodno, kterak se vyplnilo, co Kristus Pán předpověděl o zničení Jerusalema, chrámu a státu židovského. Doba zničení předpověděná se vyplnila. Neboť po vzpouře Židů proti Římanům, která byla r. 66 začala, r. 77, když bylo po smrti Krista Pána uplynulo 37 let, když ještě nepominulo pokolení, jež bylo za Krista Pána žilo, zničení ono se přihodilo.

Také se hlásalo evangelium před zničením Jerusalema po všem světě. Vyplnila se znamení předchozí: různice a války; píše zajisté o době oné Tacitus Histor. 1, 2.: Tempus opimum casibus, atrox proeliis, discors seditionibus, ipsa etiam pace saevum. Když Nero zemřel, vznikly v různých provinciích bouře, vzpoury, války a bitvy; Židé se vzbouřili proti Římanům, tak že jich mnoho tisíc pobito bylo v Jerusalemě, Caesareji a Alexandrii. Také o moru, hladu, zemětřesení se vypravuje. Hlad zuřil čtyřikrát za panování Claudia, v Římě v druhém roce jeho vlády, v Palestině ve čtvrtém, v Řecku v devátém a opět v Římě v jedenáctém. Mor prošel Itálií v r. 66. Josephus Flavius mluví o zemětřesení v Kampanii a v zemi Idumejské, o hrůzách a znameních na nebi. Za války židovské objevilo se 19 falešných kristů. Taktéž se vyplnily okolnosti nejbližší: Dříve než Titus oblehl město, vešel Cestius Gallus s vojskem do Jerusalema, vzal dvě části města a vztyčil orly římské, mnohými obrazy bůžků ozdobené, netoliko ve středu města, ale také na samých zdech chrámu, což bylo ohavností na místě svatém. Také Židé sami páchali za času války ohavnosti ve chrámu. Dále bylo město obklíčeno náspem. A tu všichni křesťané utíkali z města, takže žádný křesťan ve městě nebyl při obležení, kdežto mnozí Židé, kteří bydlili mimo město, se shromáždili v Jerusalemě, aby slavili velkonoce a zde bídně zahynuli. O hrozných strastech a bídách, jež trpěli Židé, vypravuje nám též Flavius, jakož i o svízelech těhotných a kojících. Když město bylo dobyto, ač chtěl Titus zachrániti je a chrám, přece obojí bylo zpustošeno; veliké množství Židů bylo zabito, do zajetí odvedeno a po celé zemi rozptýleno, kteréžto rozptýlení trvá až po naši dobu. Aniž se podařilo Julianu Apostatovi, jenž opět vystavěti se pokoušel chrám Jerusalemský, usvědčiti Krista Pána z proroctví lživého.

Pravda prorocství Kristových filosofická.

Ježíš s jistotou poznal a objevil zcela určitě 1. věci vzdálené, jež přirozeně poznány býti nemohou od člověka; 2. myšlenky jiných, jež nevycházejí na jevo žádným znamením zevnějším; 3. věci budoucí, jež závisejí na svobodné vůli lidské; 4. události budoucí, jež závisejí na svobodné vůli Boží.

Co tu řečeno vůbec, budiž vyloženo některými příklady.

Ač se dalo přirozeně předvídati, že Kristus Pán od nepřátel zahyne smrtí násilnou, přece přesahuje síly lidské předvídati, za jakých okolností a zdali smrtí kříže se na něm nepřátelé pomstí, jelikož pravidelně proti prorokům bylo voleno kamenování, stětí. Dále jako z mrtvých vstání se může státi jediné všemohoucností Boží, tak předvídati se může jediné vševědoucností Boží. Dále nebylo možno přirozeně předvídati, že po vítězství, od nepřátel na Kristu Pánu vydobytém, a po úmrtí jeho tak hanebném náboženství jeho dojde ihned slávy a v krátkém čase se rozšíří mezi všemi národy, že jeho církve potrvá až do skonání světa přes všechny změny vlád a národů. Ačkoli se dalo tušiti, že národ židovský povstane proti Římanům a jim podlehne, přece nebylo možno přirozeně předpovídati, co Ježíš Kristus předpověděl o zkáze Jerusaléma, chrámu a národa.

Pravda prorocství Kristových vztažná.

Ježíš Kristus prorokoval, aby dokázal, že jest poslancem Božím, Messiášem, Bohem; neboť prorocství jest skutkem Božím, skutkem Otce nebeského, a Kristus Pán pravil: Nečiním-li skutků Otce svého, nevěřte mi; pakli činím, a nechcete-li věřiti mně, skutkům věřte, abyste poznali a věřili, že Otec ve mně jest a já v Otci. Jan 10. 37, 38.

A že prorocstvími Kristus Pán dokázal pravdu poslanečství Božího, nelze pochybovati; neboť jak jsme slyšeli v theorii o nadpřirozeném zjevení, mají tu moc důkaznou v sobě. Dále vysvítá z nich, že Kristus Pán jest spasitelem;

neboť mají na sobě ráz spásitelský odnášejíce se ke spasení, jež lidem bylo slíbeno a jež oni očekávali. Posléze prorokoval svou vlastní mocí, kdežto proroci St. Zákona, jsouce pouhými lidmi, volali: Toto praví Hospodin, a přednášeli svá proroctví jako řeči, jim od Boha svěřené; Kristus Pán sám otvíral ústa svá ku pronášení proroctví svých, kdežto ústa proroků St. Zákona, pouhých lidí, otvíral Hospodin; budoucí události oznamuje Kristus Pán tak, že se jeví pánem, na kterém ty události závisejí. Nikdo však neprorokuje svou vlastní mocí, leč Bůh.

Z proroctví tedy Kristových vysvítá, že Kristus Pán jest poslanec Boží, Messiáš, Bůh sám.

Odpůrcové namítají, že proroctví Kristova o Jerusalemě byla vymyšlena, když se události byly staly, a Kristu Pánu neprávě připsána.

Tato námitka není pravdivá. Neboť: 1. kritika biblická dokazuje, že evangelia, aspoň jistotně Matoušovo, byla sepsána před vyvrácením Jerusalema. 2. V proroctví Kristově jsou věci a okolnosti velmi pečlivě udány, což by se nebylo tak stalo, kdyby proroctví bylo vymyšleno, když Jerusalema byl vyvrácen a okolnosti se zcela změnily. 3. Plný smysl proroctví zvláště o trvalém rozptýlení Židů a ustavičném trvání církve Kristovy byl by mohl býti vymyšlen teprv po stoletích. 4. Křesťané utíkali při obléhání města do Pelly řídíce se věštbou Kristovou: Tehdy ti, kteří jsou v Judsku, nechtě uteknou na hory. Mat. 24. 16, 5. Ve svém proroctví spojuje Kristus Pán se záhubou Jerusalema záhubu světa, a to bezprostředně, jak dovoluje nazírání prorocké. U všech proroků shledáváme, že věci časem odlehlé, ale v mysli Boží spojené, spojují, a to nejvíce tehdy, když jest jedna věc typem a obrazem druhé. Kdyby tedy byli evangelisté po vyvrácení Jerusalema vymyslili proroctví o něm, nebyli by proroctví o Jerusalemě spojili s proroctvím o skonání světa.

B)

Také zázraky, ve smysle užším vzatými, dokázal Kristus Pán, že jest poslanec Boží, Messiáš, Bůh.

Kristus Pán mnoho zázraků vykonal 1. na živlech: proměnil vodu ve víno, utišil bouři mořskou, kráčel po moři, jako po suché zemi, rozmnožil chleby a ryby. 2. Na nemocných. Luk. 6, 19. A všecken zástup hledal se ho dotknouti; neboť moc z něho vycházela a uzdravovala všecky. Mat. 8, 16. Všecky, kteří se zle měli, uzdravil. Zvláště jsou paměti hodny: Uzdravení slepým narozeného, dvou slepců, jiných dvou slepců u cesty sedících; uzdravení slepých a chromých ve chrámě, hluchoněmého, ženy krvotokem nemocné, služebníka setníkova v Kafarnaum, syna úředníka královského, desíti malomocných, šlakem poraženého, člověka 38 let nemocného. 3. Vymítání zlých duchů z těl posedlých. Evangelia vypravují o uzdravení dvou Gerasenských, jednoho posedlého v synagoze Kafarnaumské, posedlého slepého a němého. Mat. 8, 16.: Podávali mu mnohé, kteří měli zlé duchy; i vymítal duchy slovem. Luk. 4, 41.: Od mnohých vycházeli zlí duchové, křičíce a říkajíce: Ty jsi Syn Boží. 4. Mrtvé vzkřísil, a sice: dceru Jairovu, syna vdovy Naimské, Lazara.

Pravda zázraků Kristových historická.

Že Kristus Pán zázraky učinil skutečně, nade vší pochybnost jisto jest.

Neboť: 1. kteří o nich svědectví vydávají, poznati a pochopiti mohli zázraky, poněvadž k tomu není potřebí většího vzdělání, než jaké měli. Jsou zbožní a mravní. Proto není, proč bychom pochybovali o pravdě jejich svědectví. Svědčí beze lsti a upřímně, prázdní všeliké chvástivosti a vyznávají, že zázraky proto vypravují, aby o pravdě vydali svědectví, ačkoli nebezpečno bylo pravdu povídati. Nepravdu nemohli povídati, poněvadž Kristus Pán veřejně zázraky konal a poněvadž bylo se báti, že od jiných zvláště Židů ze lži budou usvědčeni. Kdyby jejich svědectví bylo ne-

pravdivo, nebyli by jim uvěřili, kteří zázraky viděli, zvláště ne protivníci Krista Pána a apoštolů.

2. Jsou sice svědkové dva, kteří sami slyšeli a viděli, Matouš a Jan; než Marka zaručuje Petr a Lukáše Pavel, který o Kristu Pánu totéž smýšlí, co apoštolové ostatní; k těmto svědkům přistupují učenci Kristovi a všichni křesťané, kteří buď sami slyšeli a viděli aneb od svědků prostředních poučení byli. Tito by nebyli přijali evangelia, kdyby zázraky nebyly pravdivy. Pročež zázraky zaručeny jsou od svědků přčetných, kterým možno věřiti.

3. Evangelia se mezi sebou srovnávají ve věcech hlavních, ačkoli jejich spisovatelé jsou různí a v různých dobách, jakož i na různých místech psali a za různými úmysly psáti si umínili. Odtud vysvítá, že zázraky, jež evangelisté vypravují, nejsou od nich vymyšleny.

4. Mužové, kteří v čele jednotlivých církví křesťanských stáli, velmi bedlivě o to se starali, aby nebyly vymyšleny a věřeny zázraky nepravé, a přísně rozeznávali mezi pravými a nepravými, ony přijímajíce a tyto zavrhu-
jíce; ba i evangelisté sami proto psali, aby křesťané od jiných nebyli klamáni a nepokládali za pravdu, co bylo nepravdivo.

5. Aniž možno zázraky od evangelistů vypravované pokládati za nepravdivé a vymyšlené, poněvadž s celým životem Krista Pána souvisejí, tak že kdo je zavrhuje, musí zavrhnouti a za smyšlenku pokládati celý život jeho, poněvadž smyšlenky vznikají, když po smrti muže veleslavného uplynula dosti dlouhá doba, poněvadž zavrhnou-li se zázraky, nezbývá nic, proč by o něm bajky se vymýšlely.

6. Že Kristus Pán činil zázraky, přiznávají, jak jsme slyšeli, jednajíce o jsoucnosti Krista Pána, sami Židé a pohané, ačkoli je vykládali nesprávně.

Proti pravdě historické se namítá:

1. Evangelisté byli lidé nevzdělaní, lehkověrní, fanatičtí. Proto vypravujíce o zázracích nezasluhují víry.

Tato námitka není pravdivá. Neboť, má-li někdo svědčiti o ději, jenž jest předmětem zkušenosti, do smyslů pa-

dající, všem lidem přístupné, nepotřebuje vysoké vzdělanosti vědecké, jelikož dostačí zdravý smysl, zdravá mysl, láska ku pravdě. Ano, muž prostý a přímý, vypravující věcně a svědomitě, co viděl a slyšel, jest víry hodnější, než učenec hloubavý, jenž k svému vypravování přidává své úvahy subjektivní. 2. Že by evangelisté byli lehkověrnými, tvrdí odpůrcové beze všeho důvodu, ano proti pravdě historické, jelikož se objevili často apoštolové a učeníci Páně nevěřícími. Z lehkověrnosti je také z toho důvodu nemůžeme vinit, poněvadž pro svou víru v zázraky a pro své svědectví o zázracích mnohá muka, ba i smrt trpěti musili. 3. Že nebyli fanatičtí, dokazuje jejich klidná mysl, jednota a svornost v nauce a svědectví, kterou nikdy neshledáváme u fanatických lidí, prostý jejich sloh, fanatismu naprosto odporný, povaha jim společná, která sice pravdy neohroženě hájí, ale do nebezpečí se nevrhá slepě.

Odpůrcové tvrdí, 1. že evangelisté víry nezasluhují, zvláště když vypravují o uzdravení posedlých ďáblem, poněvadž to nebyli ďáblem posedlí, nýbrž přirozeně nemocní.

Avšak ďáblem posedlí, o jejichž uzdravení evangelisté mluví, nebyli přirozeně nemocní, ale v pravdě ďáblem posedlí, ačkoli s tímto posedlictvím často jsou spojeny nemoci přirozené. O jsoucnosti pravého posedlictví ďábelského byli pevně přesvědčeni Židé, kteří je rozeznávali od nemocí přirozených. Což vysvětluje odtud, že když Kristus Pán uzdravil ďáblem posedlého, Židé mu vytýkali, že skrze Belzebuba, knížete zlých duchů, vymítá zlé duchy, a odtud že Kristus Pán jim pravil: Jestliže já skrze Belzebuba vymítám zlé duchy, skrze koho je vymítají synové vaši (učeníci farizeů a zákoníků)? Luk. 11. 15, 19. Také Kristus Pán byl pevně přesvědčen o jsoucnosti pravého posedlictví ďábelského, rozeznával je od nemocí přirozených a ďáblem posedlé uzdravoval jako ďáblem posedlé; o tomto posedlictví mluvil stejně jak před veškerým lidem, tak před farizejci a zákoníky, tak i soukromí před svými učeníky. Nelze tedy se domnívati, že by Kristus Pán se byl přizpůsobil tehdejšímu mínění Židů o posedlých, sám nemaje takové přesvědčení

poněvadž takové přizpůsobení nad míru nemístné odporuje moudrosti a svatosti jeho ; nemocní nebyli by se pozdravili na pouhé slovo Krista Pána ďábly výslovně vymítajících, kdyby skutečně ďáblem posedlý nebyl ďáblem posedlým. Též evangelisté rozeznávají ďáblem posedlé od těch, kteří přirozeně byli nemocni. Mat. 4, 24.: I podávali Ježíši všecky, kteří se zle měli, rozličnými neduhy a trápeními obklíčené, i ty, kteří zlé duchy měli, i náměsíčníky, i šlakem poražené, a uzdravoval je. Aniž ďáblem posedlí vždy trpěli nemocí přirozenou. Tak mluví sv. Lukáš ve Skutcích Apošt. 16, 16. o děvečce, která měla věštího ducha, která veliký užitek přinášela pánům svým, předpovídajíc budoucí věci; tomuto duchu poručil sv. Pavel, aby vyšel z děvečky. Dále, když duch nečistý byv od Ježíše otázan odpověděl: Množství jest jméno mé, poněvadž jest nás mnoho, nepromluvila nemoc sama, aniž nemoc žádala, aby jí dovolil Kristus Pán vejíti do vepřů. Mar. 5, 9—13. Kromě toho nevztahují se ani k nemoci jakékoli přirozené ani k nemocným lidem slova Kristova: Když nečistý duch vyjde od člověka, chodí po místech suchých hledaje odpočinku, a nenalézá. Mat. 12, 43. Jako zde mluví evangelista o vlivu ďábelském mravním, tak mluví jinde o jeho vlivu fysickém, skutečně ďábelském. Také po seslání Ducha sv. měli apoštolové totéž přesvědčení o pravém posedlictví ďábelském, jaké před sesláním. Neboť sv. Lukáš vypravuje o uzdravování ďáblem posedlých ve Skut. Ap. 5, 16.; 8, 7.; 16, 18.

Pevné tedy přesvědčení o pravém posedlictví ďábelském sdílejí Židé, Kristus Pán a učenci jeho. Také pohané znali a znají pravé posedlictví ďábelské. Aniž odporuje rozumu, že Bůh, chtěje lidi potrestati, poučiti a napravit, jakož i moc svou dáti na jevo, dopustil, aby ďáblové, o nichž jsme se přesvědčili, jednajíce o stvoření světa, že bytovati mohou, když jedenkráte první lidi pokušením k hříchu svedli, nad lidmi moc provozovali, ačkoli podle svého milosrdenství nezůstavil úplně lidi jejich moci, aniž jim pomoci své odepřel, aby ďábel těla lidského se zmocnil a smyslné stránky života lidského užíval podle své vůle. Také uznává

rozum, že Bůh u větší míře dopouštěl posedlctví za času Krista Pána, když se o to jednalo, aby pokolení lidské zbaveno bylo vlády, které nabyl ďábel, když první rodiče zhřešili.

Není tedy, proč bychom evangelistům, o ďábelském posedlctví mluvícím, nevěřili, když jest jejich věrohodnost úplně zabezpečena.

2. Evangelisté vypravujíce o zázracích Kristových nesrovnávají se mezi sebou; kteréžto odpory podkopávají jejich věrohodnost.

Tato námitka jest lichou. Neboť nepodkopává každá nesrovnalost svědků věrohodnosti jejich; mnohá potvrzuje spíše jejich vážnost. Srovnávají-li se dva svědkové v události samé, neodporujíce si, různíce se toliko v okolnostech, tato různost dokazuje, že svědkové na sobě vespolek nezávisejí a že nečerpají z téhož pramene, a zvyšuje jejich věrohodnost. Takovou různost, odporu pravého prostou, shledáváme u evangelistů, o zázracích vypravujících. Tolik budiž řečeno vůbec. Jednotlivé případy vykládá věda biblická.

Pravda zázraků Kristových filosofická.

1. Zázraky Kristovy mnohé přesahují o sobě již všelikou moc stvořenou a proto státi se mohly jenom z moci Boží; ostatní konal Kristus Pán způsobem, který již napřed vylučuje všelikou působnost přirozenou, nečině příprav, ne užívaje prostředků, dává na jevo toliko svou vůli, dotýká se nemocných, odnášeje svou moc ke vzdáleným, jednáje klidnou myslí, bez váhání, bez námahy.

2. Zázrakům Kristovým obcovali svědkové přečetní, ba i jeho nepřátelé; konány byly veřejně, často před davem lidu, před muži učeností a důstojností vynikajícími; mnohé byly od nepřátel soudně vyšetřovány.

3. O pravdě zázraků svědectví dává jejich velký počet a rozmanitost; neboť při jejich množství a rozmanitosti, kdyby měly původ svůj v příčině přirozené, byla by tato aspoň někdy vyšla na jevo; čím častěji někdo podvádí, tím větší nesnáz jemu v cestu se klade, tím více nebezpečí roste,

že bude podvod jeho vyzrazen aspoň jednou; čím více jest druhů podvodů, tím více potřebí jest úskoků, tím větší jest nebezpečí vyzrazení. Není však při žádném zázraku Kristově dokázán podvod aneb úskok, tím méně kouzlo nebo kejklířství.

4. Filosofickou pravdu zázraků Kristových dokazuje úmysl, kterého postrádá i podvodník i duch zlý; neboť při všech měl Kristus Pán na zřeteli slávu Boží a spásu lidskou, naplněn jsa nejčistší láskou k Bohu a lidem, jakož i pokorou nejušlechtilejší, dalek jsa všeliké okázalosti marnivé a kejklířství zvědavosti hovícího.

Odtud vysvítá, že zázraky Kristovy nebyly působeny ani podvodem ani silami přirozenými ani vlivem ďábovým, nýbrž mocí Boží. Kristus Pán žádal mnohdy víru; tato však nepůsobila, že mohl vykonati, co by nebyl vykonal bez víry, ale že chtěl.

Namítá se proti filosofické pravdě zázraků Kristových:

1. Židé a pohané prvních století připisovali zázraky Kristovy ďábelským kouzlům.

Na tuto námitku odpověděl Kristus Pán: Každé království rozdělené proti sobě zpustne; jestliže satan satana vymítá, proti sobě rozdělen jest; kterak tedy ostojí království jeho? A vymítám-li já zlé duchy skrze Belzebuba, skrze koho je vymítají vaši synové (učeníci)? Protož oni soudcové vaši budou Pakli já Duchem Božím zlé duchy vymítám, přišlo mezi vás království Boží. Mat. 12, 25—28. Smysl těchto slov je tento: 1. Ďáblové založili království hříchů a je vši silou udržují; pročez sebe vespolek nevymítají. 2. Ďáblové nenávidí Boha a člověka, avšak vymítání ďábla slouží ke spáse lidí a slávě Boží. Nebudou tedy Kristu Pánu pomáhati. 3. Vymítání ďáblů bylo vždy od Židů pokládáno za skutek Boží; proč je tedy u jediného Krista Pána připisují ďáblu? Námitkou tedy svou odporují Židé přímo zjevné pravdě a rouhají se Duchu sv., jenž vymítá ďábly, an duše lidské posvěcuje.

Co platí o zázračném vymítání ďábla, platí též o všech ostatních zázracích. Budtež síly ďábovy jakkoli veliké, ne-

konečny přece nejsou; pročez vykonati nemohou, co vyžaduje síly nekonečné. Jsou však mezi zázraky Kristovými mnohé, jež vyžadují samy o sobě síly nekonečné, ku př.: vzkříšení z mrtvých. Dále tvrzení Židů a pohanů postrádá všelikého důvodu, poněvadž nemohou při žádném zázraku dokázati, že by jej byl Kristus Pán konal pomocí ďábelskou. Kromě toho ďáblové sil svých užívající podrobeni jsou moci Boží a jenom s připuštěním Božím působiti mohou; nepřipustí však Bůh, aby se mísili do díla, které činí poslanec jeho. Aniž jest ochoten ďábel pomáhati Kristu Pánu ničiti říši hříchu a zakládati říši ctnosti. Posléze nespojil se Kristus Pán nejsvětější s ďáblem, nepřitelem svatosti, aby konal zázraky.

Proto nemohla býti od Židů a pohanů činěna námitka nesmyslnější.

2. Zázraky Kristovy pocházejí dílem z tajných sil léčebných, dílem z živé důvěry nemocných v uzdravení, kterou také Kristus Pán žádal, dílem z působnosti živočišného magnetismu a spiritismu.

Námitka tato jest nepravdiva. Neboť 1. přirozené léky jsou ze zázraků Kristových vyloučeny, jelikož je činil Kristus Pán bez nich, pouhým slovem, bez přípravy, jelikož je činil také na nemocných vzdálených. Ať jmenují odpůrcové Kristovi tajný prostředek, kterého prý Kristus Pán užil buď na nemocných, anebo na přírodě! Je snad nějaký tajný prostředek, kterým by mrtvý opět byl přiveden k životu? Aniž dovoluje Kristu Pánu moudrost a svatost užívati tajného prostředku a tvářiti se, jakoby nebylo užito žádného, užívati tajného prostředku ku svému zbožnění a nepověděti jej lidem, aby mohli také oni ho užívati a se mnohých bíd zbavovati. 2. Přirozená důvěra nemocného v lékaře nemá nikdy té moci, aby učinila, co činil Kristus Pán. Aniž vždycky žádal Kristus Pán víry; nežádal jí vždycky od nemocného, ani od těch, kteří prosili, aby nemocného uzdravil; žádal pak, aby věřili v něj, jako v Messiaše a Syna Božího; a tato víra neměla způsobiti, aby *mohl* uzdraviti, ale aby *chtěl* uzdraviti. 3. Při magnetismu a spiritismu mysliti si můžeme

trojí příčinu podvod, přirozené síly, působení dábelké. Že první a třetí příčina jest při zázracích Kristových úplně vyloučena, poznali jsme. Než také druhá nemá místa. Neboť s magnetismem a spiritismem nedá se srovnati *a)* rozmanitost a velikost zázraků. Kdy byli magnetismem a spiritismem slepí uzdraveni, mrtví vzkříšeni, bouře mořské utišeny? *b)* Snadnost, kterou Kristus Pán zázraky konal. *c)* Jistota, kterou výsledek odpovídal rozkazu. *d)* Prospěch blahý, který přinášely zázraky Kristovy lidem na těle a duši.

Pravda zázraků Kristových vztažná.

Ježíš Kristus zázraky činil, aby dokázal, že jest poslancem Božím, Messiášem, Bohem: Nečiním-li skutků Otce svého, nevěřte mi; pakli činím a nechcete-li věriti mně, skutkům věřte, abyste poznali a věřili, že Otec ve mně jest a já v Otci. Jan 10. 37, 38. Mnohé zajisté a jiné divy činil Ježíš před obličejem učeníků svých, jež nejsou psány v knize této; ale tyto jsou napsány, abyste věřili, že Ježíš jest Kristus, Syn Boží a abyste věřice život měli ve jménu jeho. Jan 20. 30, 31.

Že zázraky Kristus Pán dokázal pravdu poslanectví svého, nelze pochybovati; neboť jak jsme slyšeli ve theorii o nadpřirozeném zjevení, mají tu moc důkaznou v sobě. Dále vysvítá z nich, že Kristus Pán jest spasitelem; neboť mají na sobě ráz spasitelský odnášejíce se ku spasení, jež lidem bylo slíbeno a jež oni očekávali. Posléze zázraky činil svou vlastní mocí a dal apoštolům moc ve jménu jeho činiti zázraky, jížto apoštolové také skutečně s dobrým výsledkem užili. Avšak nikdo nečiní zázraků svou vlastní mocí kromě Boha; nikdo této moci dáti nemůže jiným kromě Boha. Tedy zázraky Kristovy dokazují jeho božství.

Proti pravdě vztažné se namítá:

Kristus Pán často zakazuje oznamovati jeho zázraky; kárá ty, kteří zázrak žádají, jenž by dokázal jeho poslanectví Boží; blaženými nazývá ty, kteří neviděli zázraků; při uzdravování žádá víru již před zázrakem a pro nevěru

Gerasenských nečiní zázraky v jejich krajině. Proto nečinil Kristus Pán zázraků proto, aby víry došel.

Tato námitka jest nepravdiva. Neboť Kristus Pán, jakož i evangelisté výslovně podotýkají, že zázraky mají lidi pohnouti k tomu, aby věřili, že Bůh Krista Pána poslal, jak jsme se přesvědčili. Odtud však nenásleduje, že ten cíl mají všechny zázraky. Když zakazoval zázraky oznamovati, chtěl nás učiti pokoře, která nehledá vlastní slávy. Ty, kteří žádali zázrak, kárá proto, že když byli již tolik zázraků viděli, nechtíce jim věřiti tvrdošijně vždy nových jiných zázraků vyžadují, že mají zlou vůli a pravdě zlomyslně odporují. Také Gerasenští neměli té vůle dobré. Také Tomáše Kristus Pán kárá, poněvadž nevěřil těm, kteří se byli přesvědčili o jeho z mrtvých vstání; proto praví: blahoslaveni, kteří neviděli a uvěřili. Při uzdravování žádá někdy víru od těch, kteří již mohli ze zázraků dřívějších poznati, že jest Messias.

O z mrtvých vstání Páně.

Ze všech zázraků největším jest z mrtvých vstání Páně, nejmocnější pohnutka uvěřitelnosti. Kristus Pán je pokládá za největší svědectví, jímž potvrzena jest pravda, kterou hlásal; apoštolové je pokládají za nejdůležitější článek víry křesťanské, za vzor, podle kterého bychom život svůj obnovili, za rukojemství budoucího života věčného, za podporu, ve které nalézáme útěchy ve všech strastech. Z mrtvých vstáním jeví se Kristus Pán Bohem a člověkem, spasitelem pokolení lidského, vítězem nad smrtí a peklem, vzorem, rukojmím a působitelem našeho kdysi z mrtvých vstání. Proto je musíme zvláště a důkladně projednati. Dokážeme tedy, 1. že Kristus Pán své z mrtvých vstání předpověděl, 2. že skutečně z mrtvých vstal.

1. Ježíš Kristus mnohými způsoby a nepochybně předpověděl, že třetího dne z mrtvých vstane, t. j. že smrtí oddělí se duše jeho od těla, že však třetího dne opět se spojí duše jeho s tělem, že on z hrobu vyjde. Rozumáři protestantští rozumějí z mrtvých vstání Páně ve smyslu nevlastním. Podle jedněch prý předpověděl Kristus Pán toliko,

že jeho učení zvítězí anebo že duchovním způsobem on po smrti své obcovati bude se svými učeníky; toto vzkříšení jaksi duchovní proměnili prý učeníci jeho anebo prvotní církev ve vzkříšení tělesné, jež učinili předmětem předpovědění Kristova. Jiní rozumáři opět jinak překrucují předpovědění Krista Pána. Avšak dokážeme, že předpovědění tomuto rozuměti jest ve smysle vlastním.

a) Mluvě s učeníky svými o své smrti, zmiňuje se o svém zmrtvýchvstání. Mat. 16, 21.: Od té chvíle počal Ježíš učeníkům svým oznamovati, že musí jíti do Jerusalema a mnoho trpěti od starších a zákonníků a od knížat kněžských, a zabit býti a třetího dne z mrtvých vstáti. Mat. 17, 9 Žádnému nepravte o tom vidění, dokud by Syn člověka nevstal z mrtvých. Mat. 17. 21, 22.: Syn člověka bude vydán v ruce lidské, a zabijí ho a třetího dne vstane z mrtvých. I zarmoutili se náramně. Mat. 20. 18, 19.: Syn člověka vydán bude knížatům kněžským a zákonníkům, a odsoudí ho na smrt a vydají ho pohanům ku posmívání a k bičování a ukřižování a třetího dne vstane z mrtvých. Mar. 8, 31.: I počal je učiti, že Syn člověka musí mnoho trpěti a potupen býti od starších a nejvyšších kněží a zákonníků, a zabit býti a ve třech dnech z mrtvých vstáti. Mar. 9. 30, 31.: I učil své učeníky a pravil jim Syn člověka bude vydán v ruce lidské a zabijí ho, a byv zabit, třetího dne z mrtvých vstane. Oni pak nesrozuměli slovu tomu a ostýchali se ho otázati. Mar. 14, 28.: Když z mrtvých vstanu, předejdu vás do Galileje. Luk. 9, 22.: Syn člověka musí mnoho trpěti a zavržen býti od starších a od knížat i od zákonníků, a zabit býti a třetího dne vstáti.

Tato slova jsou sama sebou jasna; přece však jim učeníci nerozuměli, poněvadž měli o slavném království Krista Pána předsudky, s kterými se neshodovalo, co Kristus Pán spolu o smrti své předpovídal, anebo poněvadž svého Mistra velice milující, nemohli pochopiti, že by zemřel smrtí hroznou, která by jeho zmrtvýchvstání předcházela. Proto pravil Petr, Mat. 16, 22.: Odstup to od tebe, Pane! Nestane se tobě toho. Proto tázali se mezi sebou, co by to bylo: až z mrtvých

vstane. Mar 9. 9. Netázali se, jakoby nevěděli, co by to bylo vůbec z mrtvých vstáti; neboť Židé věřili, že lidé jedenkrát z mrtvých vstanou, a Kristus Pán před svými učeníky mrtvé křísil; ale nevěděli, zdali tomu, co Kristus Pán pravil o zmrtvýchvstání, mají rozuměti ve smyslu vlastním či nevlastním. Příčina této pochybnosti nespočívala ve slovech Kristových samých, nýbrž v apoštolích, poněvadž jsou jasna. Sami byli apoštolové vinni svou pochybností, když slyšíce o smrti a zmrtvýchvstání, tomu nic nerozuměli, když bylo slovo to skryto před nimi, a nesrozuměli, co se pravilo. Luk. 18, 34.

Proto když mluví Ježíš o svém vzkříšení, přivlastniti musíme tomu slovu ten smysl, jaký mu přivlastňuje on sám jinde, jako když, čině zázraky, poručil zvěstovati Janovi Mrtví z mrtvých vstávají, chudým se zvěstuje evangelium, Luk. 7, 22., a když Marii pravil: Z mrtvých vstane bratř tvůj. Jan 11, 23. A věru o svém zmrtvýchvstání tělesném mluví tak pravdivě, jak pravdivě mluví o svém pravém bičování a pravém zabití. O pravém zmrtvýchvstání svém mluví, řka: Žádnému nepravte o tom vidění, dokud by Syn člověka nevstal z mrtvých, Mat. 17, 9.; pravé zmrtvýchvstání, totiž tělesné, míní, řka Když z mrtvých vstanu, předejdu vás do Galileje. Mar. 14, 28.

b) Kristus Pán také svým nepřítelům oznámil, že z mrtvých vstane. Když kupce z chrámu vyhnal, a Židé se ho tázali: Jaké znamení ukazuješ nám, že tyto věci činíš? Odpověděl jim Ježíš: Zrušte chrám tento a ve třech dnech jej opět vzdělám. Pravil to o chrámu těla svého. Jan 2, 15—21. Tělo své nazývá chrámem, poněvadž v něm, jak praví sv. Pavel, přebývá všeccka plnost božství tělesně, Kol. 2, 9.; v podobném smyslu jsou také údy věřících chrámem Ducha Svatého. I. Kor. 6. 19.

Když zákonníci a farizeové pravili: Mistře, chceme od tebe znamení viděti, odpověděl Kristus Pán: Pokolení zlé a cizoložné hledá znamení, a nebude mu dáno, jediné znamení Jonáše proroka. Neboť jako byl Jonáš v břiše velryby tři dny a tři noci, tak bude Syn člověka v srdci země tři

dny a tři noci, Mat. 12. 39, 40. Podobně Luk. 11. 29, 30. Pokolení toto pokolení nešlechtné jest; znamení hledá a nebude mu dáno znamení, leč znamení Jonáše proroka. Neboť jako Jonáš byl na znamení Ninivetským, tak bude i Syn člověka pokolení tomuto. A byl věru Jonáš typem Krista Pána. Jonáš byl poslán k Ninivetským, Ježíš k Židům; Jonáš byl tři dny v břiše velryby, Ježíš v lůně země. Židům však byl Ježíš větším znamením, než Jonáš Ninivetským; neboť více jest býti mrtvým tři dny v lůně země a pak z mrtvých vstáti, než býti živým v břiše velryby a pak vyjítí na světlo sluneční. Znamení, které žádali Židé, nebude jim dáno hned nyní; ale bude jim dáno, jaké nežádali, znamení Jonáše proroka. Že poznali Židé smysl tohoto předpovědění, dokázali, když od Piláta žádali stráž hrobu.

Co Kristus Pán naznačil Židům znamením Jonáše proroka, to jim zjevně vyložil jindy, řka: Proto mne miluje Otec, že já život svůj dávám, abych jej zase vzal. Žádný ho nebere ode mne, ale já jej dávám sám od sebe; a mám moc jej dátí a mám moc jej zase vzítí. To přikázání vzal jsem od Otce svého. Jan 10. 17, 18.

Že Ježíš předpověděl své tělesné vzkříšení, pravé zmrtvýchvstání, dosvědčili Židé, dříve než z mrtvých vstal. Mat. 27, 62—64.: Druhého dne, který jest po Velikém pátku, sešla se knížata kněžská a fariseové k Pilátovi, řkouce: Pane rozpomenuli jsme se, že ten svůdce řekl, ještě živ jsa: Po třech dnech zase vstanu. Rozkaž tedy ostříhati hrobu až do třetího dne.

Když Kristus Pán byl zabit, nedoufali sice učeníci jeho, že z mrtvých vstane; věděli sice, že Kristus Pán předpověděl své vzkříšení; ale nevěděli, kterak mají tomu rozuměti Ježíš jim skrze anděla a ženy opět na mysl přivádí, co byl kdysi předpověděl: Předejde vás do Galileje; tam jej uzříte, jak pověděl vám. Mar. 16, 7. A že se rozpomenuli učeníci na ono předpovědění, dávají na srozuměnou dva učeníci, řkouce: My pak jsme se nadáli, že by on měl vykoupiti lid israelský; ale nyní tomu všemu třetí den jest dnes, jakž se to stalo. Luk. 24, 21. Posléze dosvědčuje zřejmě evange-

lista: Když z mrtvých vstal, rozpomenuli se učeníci jeho, že to pověděl, i uvěřili písmu a řeči, kterou mluvil Ježíš.

2. Ježíš Kristus v pravdě a skutečně umřel, tak že duše jeho se oddělila od těla jeho. To dokážeme proti rozumářům protestantským, kteří mluví o smrti zdánlivé.

a) Skutečnou smrt potvrzují četní svědkové.

Že Kristus Pán zemřel, oznamují všichni evangelisté. Jan, který byl přítomen, píše (19, 30.): Nakloniv hlavy, vypustil duši. Mat. 27, 50.: Zvolav hlasem velikým, vypustil duši. Mar. 15, 37.: Ježíš zvolav hlasem velikým, vypustil duši. Luk. 23, 46.: Zvolav Ježíš hlasem velikým, řekl: Otče, v ruce tvé poroučím ducha svého. A to pověděv, vypustil duši.

Že Kristus Pán skutečně zemřel, potvrzují, kteří o to pečovali, aby ukřižování bylo vykonáno; jejich soud tím větší nabývá váhy, že smrt kříže byla obvyklá v té době, a proto účinky, kterými byla provázena, velice byly známy. O skutečné smrti přesvědčeni byli vojáci, kteří (Jan 19, 32—34.) zlámali sice hnáty prvnímu a druhému, který byl s ním ukřižován; když pak přišli k Ježíšovi, jakž uzřeli ho již mrtvého, nezlámali hnátů jeho, ale jeden z vojáků otevřel bok jeho kopím, a hned vyšla krev a voda. O smrti skutečné se přesvědčil setník, jenž byl představeným vojáků, Krista Pána křižujících; neboť ji Pilátu potvrdil, načež Pilát dal tělo Ježíšovo Josefu z Arimatheje. Mar. 15. 44, 45.: Pilát pak se divil, že by již byl umřel; i povolav setníka, otázal se ho, již-li umřel. A zvěděv od setníka, dal tělo Josefovi.

Skutečnou smrt potvrzují přátelé Kristovi. Neboť když Pilát tělo Kristovo byl přenechal Josefovi a ostatním přátelům, namazavše a zavinuvše je, položili do blízkého hrobu, který kamenem přivaleným zavřeli. Nebyli by tak jistě učinili, kdyby se byli mohli domnívati, že Ježíš není mrtev. A pak uslyševše, že Ježíš z mrtvých vstal, pokládali učeníci tuto zprávu za nemožnou a upírali jí z počátku. A přece jest známo, že lidé jsou ochotni věřiti, co si přejí aneb co doufají. Věru, nebyli by všeliké naděje se zřekli, kdyby nebyli úplně přesvědčeni, že mu byl život nadobro odňat.

Skutečnou smrt potvrzují nepřátelé. Nikdy by nebyli připustili, aby živ byl s kříže sňat a svým přátelům odevzdán. Kromě toho zřejmě dosvědčují, že jim nebylo se báti, že by byl živ, ale že jeho tělo mrtvé učenci z hrobu ukradnou: Mat. 27, 62—64.: Druhého dne, který jest po velikém pátku, sešla se knížata kněžská a fariseové k Pilátovi, řkouce: Pane, rozpomenuli jsme se, že ten svůdce řekl, ještě živ jsa: Po třech dnech zase vstanu. Rozkaž tedy ostříhati hrobu do třetího dne, aby snad učenci jeho nepřišli a neukradli ho, a neřekli lidu: Vstal jest z mrtvých; i budeť poslední blud horší než první.

b) Skutečnou smrt potvrzuje velikost utrpení. Neboť po trestu na kříži vytrpěném, jemuž předcházela smrtelná úzkost v zahradě olivetské a bičování od Piláta nařízené, nemohla nenásledovati smrt, když byla uplynula krátká doba, ve které pněl Ježíš na kříži, uvážíme-li, co Ježíš trpěl duševně a tělesně. Z té příčiny musil Ježíš dříve zemřít, než oba lotrové, kteří s ním byli ukřižováni.

c) Skutečnou smrt potvrzuje otevření boku Kristova. Neboť kdyby nebyl Kristus Pán ukřižováním zemřel, bylo by otevření boku jej zahubilo. Že to byla rána smrtelná, patrno z otvoru, který po sobě zůstavilo otevření boku a který byl tak veliký, že mohl Tomáš do něho vložit ruku, jakož i z příčiny, pro kterou se otvíral bok. Otvíral se proto, aby trest se ukončil, jestliže ukřižování ještě nezemřeli ukřižováním. Kostí zlámati nechtěli vojáci Ježíšovi, jako je zlámali lotrům, aby jim ukrátili utrpení, poněvadž viděli, že jest mrtev; aby snad přece nebyl živ snesen s kříže, otevřel mu jeden z nich bok, z něhož vyšla pak krev a voda

d) Skutečnou smrt potvrzuje pohřbení. Neboť kdyby ve mdlobách byl sňat, namazán, zavinut, nesen a do hrobu vložen, který byl kamenem uzavřen, ve kterém nebyl nikým ošetřován, nebyl by smrti unikl.

e) Skutečnou smrt potvrzují nepřátelé náboženství křesťanského nejstarší, jak Židé, tak pohané, kteří zapírali, že Ježíš z mrtvých vstal, ale ne že zemřel.

3. Ježíš, jak byl předpověděl, živ z mrtvých vstal. O tom svědectví dávají:

a) Učenici Kristovi. Svědectví jejich jako jest jistotné, tak jest neklamné a plné víry hodné. Jest jistotné; neboť se objevil osmkrát, a sice: 1. Marii Magdaleně a ženám ji provázejícím, 2. učeníkům jdoucím do Emaus, 3. Petru a Janu, 4. učeníkům všem kromě Tomáše, 5. učeníkům s Tomášem, 6. učeníkům u moře Tiberiadského, 7. více než pěti stům bratří a Jakubovi, z nichž mnozí ještě za času svatého Pavla žili a k jejichž svědectví sv. Pavel se odvolává, 8. učeníkům na hoře olivetské před svým nanebevstoupením. Mat. 28. 9, 10. Mar. 16, 9. Jan 20, 14—17. — Luk. 24, 13. atd. — Luk. 24. 34, I. Kor. 15, 5. — Luk. 24, 36. atd. Jan 20, 19. atd. Mar. 16, 14. I. Kor. 15, 5. — Jan 20, 26. atd. — Jan 21, 1. atd. — I. Kor. 15, 6. — Mar. 16, 14. atd. Luk. 24, 51. Skut. ap. 1, 6. atd.

Svědectví jejich jest neklamné a úplné víry hodné. Nemohli se klamati; neboť Kristus Pán živým se objevil ne jednomu, ale přemnohým, ba i více než pěti stům, ne jednou, ale osmkrát, ne tajně, ale veřejně, ne v noci, ale za bílého dne, ne na jednom místě, ale na více místech a rozdílných, ne z daleka, ale z blízka, tak že s nimi rozmlouval, jedl, je vybízel, aby se ho dotkli, a pečoval o to, aby učeníkům odňal všelikou pochybnost: jimžto i sebe sama zjevoval živého po svém umučení ve mnohých důvodech, ukazuje se jim po čtyřicet dní a mluvě o království Božím (Skut. ap 1, 3.). Aniž byli apoštolové příliš nakloněni k věření; spíše opaku se dočítáme u Mar. 16, 14., Luk. 24, 11., Jan 20, 24. atd.

Nechtěli klamati, poněvadž nebylo, co by je mohlo pohnouti ke klamu; ba všechny okolnosti je musily odvracet od klamu; klam by netoliko jim nebyl připravil žádného užitku, ale spíše škodu. Jenom tehdy, když by byli se zřekli všelikého náboženství, mohli takovým podvodem zděděnému náboženství připravovati záhubu. A kdyby lživě byli hlásali zmrtvýchvstání Páně, kterak by se byli mohli opovážiti národ židovský, a zvláště jeho muže přední, viniti ze zločinu největšího, zavraždění Krista Pána? Posléze podvod nelze

srovnati se svatým jejich životem, který vedli, a se smrtí jejich mučnickou, kterou podstoupili za pravdu zmrtvýchvstání Páně. Tak nelže žádný člověk.

Klamati nemohli, i kdyby byli chtěli. Neboť kterak by se byli mohli odvážiti setkat se se strážci ozbrojenými, aby mrtvolu Krista Pána ukradli? Kterak by byli mohli podplatiti strážce? Kterak by se bylo mohlo utajiti tajemství týkající se mrtvoly Krista Pána? Kterak by byl mohl zůstati neodkrytým podvod jejich? Kterak by byli mohli oklamati celý svět, kterak zázraky potvrditi lež a podvod tak, aby jej přijali Židé i pohané, vznešení a filosofové proto, že jej předkládali mužové neučení, Galilejští? Toto vše by bylo větším zázrakem, než jest zmrtvýchvstání Páně?

b) O pravém a skutečném zmrtvýchvstání Páně svědčí vojínové strážci. Mat. 28. 2, 4.: Anděl Páně sestoupil s nebe a přistoupiv odvalil kámen a posadil se na něm. A prostrach jeho zděsili se strážní a učinění jsou jako mrtví.

c) Knížata kněžská uslyševše od vojáků zprávu o zmrtvýchvstání Páně, opomenuli učiniti, co by bylo nejvíce sloužilo k vyvrácení pověsti o zmrtvýchvstání; nešli ke hrobu. Tím dali na jevo, že jsou přesvědčeni o pravdě zmrtvýchvstání. Avšak také kladně dali své přesvědčení na jevo; neboť dali vojákům peníze, aby řekli, že učení Kristovi přišli v noci a ukradli jej, když vojáci spali (Mat. 28. 12, 13.), a když apoštolové zmrtvýchvstání zvěštovali a je novým zázrakem potvrdili, hrozili jim, aby ve jménu Ježíše vzkříšeného žádnému z lidí více nemluvili. Skut. apošt. 4, 17.

d) Pravdu zmrtvýchvstání Páně potvrzují ti, kteří od apoštolů víru přijali. Neboť apoštolové zmrtvýchvstání hlásali jako první a základní článek víry; proto kteříkoli víru přijali, uznali z mrtvýchvstání byti pravdivým. Aniž by byli je uznali, kdyby nebyli pohnuti důvody buď přirozenými aneb nadpřirozenými. Jsou nám tedy prostředními svědky z mrtvýchvstání Páně.

e) Další svědectví poskytuje změna smýšlení, která se stala náhle a podivuhodně s učeníky Kristovými, jejich

srdnaté a veřejné hlásání Krista ukřižovaného a vzkříšeného, jejich veškerý život následující a činnost. Jakými byli dříve a jakými potom? Mezi dřívějškem a pozdějškem musilo se něco přihoditi, co tu změnu způsobilo, něco podivuhodného. Tímto něčím bylo zmrtvýchvstání Páně a seslání Ducha Svatého.

f) Další svědectví poskytuje způsob, jakým Kristus Pán zemřel. Život měl tak ve své moci, že kdyby byl chtěl, mocí nadpřirozenou jej mohl podržeti; což dal na jevo hlasem velikým, který před smrtí ze sebe vydal. Kdo však má vůli duši ve svém těle podržeti, má také ve své vůli ji s tělem opět spojit.

g) Důkazem pravdy z mrtvýchvstání je také spor, který by nastal mezi událostmi, kdyby nebylo zmrtvýchvstání pravdivo. Jisto jest, že tělo Krista Pána bylo mrtvé před sobotou položeno do hrobu. Jisto jest, že totéž tělo po sobotě nebylo více v hrobě. Jisto jest, že se nepropadlo do země. Posléze jisto jest, že nebylo od učeníků ukradeno. Co se tedy stalo s tělem Krista Pána? Kam se podělo? Jediné zmrtvýchvstání pravdivé a skutečné odpověděti může na tuto otázku.

h) Co se tu klade na místo pravého zmrtvýchvstání tělesného, nikterak nevyhovuje tomu, co nám vypravují evangelisté.

Ze zpráv, jež nám podávají evangelisté, nelze uzavíratí na z mrtvýchvstání pouze duchovní, jež by záleželo v tom, že Kristus jest obdařen věčností, že z mrtvých vstal, jakmile životem a smrtí dal příklad obzvláštní svatosti, že potud učeníky své z mrtvých křísí, pokud sami následují tento příklad jeho života a jeho smrti. Takový smysl nemá vypravování evangelistů, aniž bylo zmrtvýchvstání Páně od apoštolů a věřících kdy tak pochopováno, jako od Spinozy, filosofa v 17. století, jenž zavrhoval učení Kristovo a je falešně vykládal.

Aniž možno vyložiti zmrtvýchvstání Páně spiritismem, jako by se byla toliko duše Kristova zjevovala. Neboť evangelisté vypravují, že se Kristus Pán zjevoval také s tělem. Spiritistický zjev spočívá na podvodu, chorobné náladě, sebe-

klamu a snad i působení dábelenském; o tom všem musí se vyjádřiti odmítavě, kdo pozorně a bez předsudků čte zprávu evangelistů.

Ukradením těla Kristova nedá se nahraditi zmrtvýchvstání. Neboť 1. vojáci byli na stráži. Věru, knížata kněžská řkouce vojákům, když je byli podplatili: Řcete, že, když jste spali, učeníci jeho přišli a ukradli tělo Kristovo, dali na jevo, jak velice je zaslepila nenávist ke Kristu Pánu; neboť kterak mohli spící znamenati, že učeníci ukradli tělo, a kterak mohli nečiniti svou povinnost? Učeníci byli bázlivi, aniž měli tolik času, aby prostěradla odložili a roucho, které bylo na hlavě Kristově, svinuli. 3. Učeníci neměli příčiny, aby tělo Kristovo ukradli. Neboť buď věděli, že Kristus Pán své zmrtvýchvstání předpověděl, anebo nevěděli. Jestliže nevěděli, nemohl v nich vzniknouti úmysl ukrásti tělo a zmrtvýchvstání vymysleti a hlásati. Pakli věděli, buď skutečně doufali, že Kristus Pán z mrtvých vstane, anebo nedoufali. Jestliže doufali, neměli příčiny, aby tělo ukradli. Pakli nedoufali, také neměli, poněvadž nikdo nechce se vydati nepřijemnostem, zvláště je-li bázlivý, k vůli člověku, jež považuje za podvodníka. Proto tvrdíme: *a)* Nemožno jest, aby učeníci, kteří všeliké naděje messianské byli zbaveni, kteří Krista Pána opustili a utekli, sklíčení a bázliví, měli té odvahy, aby tělo Páně ukradli a odvážili se zločinu, který je mohl zbaviti svobody a života, jelikož bylo velmi snadno podvod jejich odhaliti. *b)* Nemožno jest, aby učeníci mohli vykonati takový zločin opovážlivý. Neboť kterak mohli strážcové, vojáci římské, povinnosti nepamětliví, usnouti, a to na stráži? Kterak mohli učeníci pečeť zrušiti, tělo vynésti a odnésti tajně, když Jerusalema a okolí bylo pro svátky velikonoční lidstva plno, když nepřátelé Kristovi nepřestali bděti? *c)* Nemožno jest, aby nebyl proti nim pro krádež těla Kristova zaveden soud, kterým by jejich podvod byl odhalen, Židé strachu před Kristem zbaveni a nenávist proti učeníkům Kristovým nasycena. *d)* Nemožno jest, aby vojáci svědectví vydali o svém usnutí, leč když obdrželi peníze a jim slíbeno bylo, že nebudou potrestáni. *e)* Nemožno jest, aby učeníci,

dopustivše se krádeže těla netoliko slovy, ale i skutky dali na jevo svou víru vřelou ve zmrtvýchvstání Kristovo, aby zármutku a beznadějnosti byli zbaveni, aby s radostí podstupovali pro Krista trápení hrozné, aby svou víru v Ježíše Krista potvrdili smrtí mučenickou. *f)* Nemožno jest, aby první křesťané, ze židovství a pohanství obrácení, od apoštolů podvod přijali, nezkoumajíce ho, aby za podvod všecko, ba i život svůj obětovali.

Posléze nelze vysvětliti víru učeníků ve zmrtvýchvstání přízrakem, halucinací. Neboť 1. nemá nikdo příznaků, leč o těch věcech, jimiž mysl jeho jest naplněna a znepokojena; avšak učeníci dalecí byli naděje, že by jejich mistr ukřižovaný z mrtvých vstal. 2. Příznaky téhož způsobu, o témž předměť, v téže době u více lidí povahou rozdílných jsou nemožny. Aníž přestávají příznaky mnohých u všech v téže době, jako přestalo zjevování se Krista Pána po nanebevstoupení jeho. 3. Tělo Kristovo vyžádané zmařiti musilo všecky příznaky. Podle zákona římského byly mrtvoly těch, kteří trestem smrti zahynuli, vydávány příbuzným. Proč nebylo tělo Kristovo vyžadováno ani od učeníků, ani od nepřátel? Vždyť oběma na něm bylo velice záleženo. 4. Apoštolové byli zjevováním se Krista Pána pohnuti k pevné víře v jeho zmrtvýchvstání; avšak příznak o mrtvém, strašidlem nazývaný, nevzbudí v člověku jednom, zdravou mysl majícím, tím méně v lidech četných takových, nejen pevné přesvědčení o vzkříšení mrtvého z mrtvých, ale ani domněnku. 5. Apoštolové znají rozdíl mezi přízrakem a skutečným objevením, jak patrně ze Skutků apoštolských 10, 10.; 10, 17.; 12, 9.; z druhého listu ke Korint. 12, 2. atd. Avšak zjevování se Krista Pána po jeho smrti jest od evangelistů líčeno jako skutečné, nikoliv jako příznak; skutečnost tuto dokazují evangelisté mnohými okolnostmi. Není tedy zmrtvýchvstání Páně žádným přízrakem.

ČLÁNEK DRUHÝ.

O díle Krista Pána.

Nejen z osoby Krista Pána, ale i z jeho díla vysvítá, že náboženství křesťanské jest původu božského. Zkoumejme nejprve známky jeho vnitřní, pak zevnější.

HLAVA PRVÁ.

Vnitřní známky díla Kristova.

A) V čem záleží dílo Kristovo?

Ježíš Kristus, konaje dílo sobě přikázané, prokazuje se nejprve učitelem, jenž by pokolení lidskému dal naučení theoretické a praktické, a nevědomost a blud odstranil; pak knězem, jenž by je s Bohem smířil a hřích, jakož i trest odčinil; posléze králem, jenž by lid vedl k cíli vytčenému a zlé žádostivosti a slabosti zbavil. Nejdůležitější úřad jeho jest kněžský. Ježíš Kristus, prostředník mezi Bohem a člověkem nejen morální, ale také fysický, knězem jest nejdokonalejším, nejvýbornějším. Úřad kněžský konal sice po celý svůj život pozemský, ale zvláště tehdy, když za všechny lidi na oltáři kříže sebe obětoval Bohu v pravém smyslu; touto obětí nejčistší dosti učinil Bohu za hříchy celého pokolení lidského, a to nadbytečně, tak že s Bohem nás udobřil, odpuštění hříchů a trestů věčných nám zjednal, prameny milostí Božích hříchem Adamovým závřeně otevřel, pro všechny lidi milost, která úplně dostačí k dosažení nadpřirozené spásy, zasloužil. Tak přispěl Ježíš Kristus pokolení lidskému. Aby však lidé také skutečně došli cíle nadpřirozeného, jenž záleží v nebeském nazírání Boha, podporuje přirozenost jejich nedostačnou tím, že jim poskytuje milost posvěcující skrze svátosti a milosti skutkové, kdykoli jí zapotřebí mají ke konání skutků dobrých a ku přemáhání pokušení, kteréžto milosti

ze smrti Páně vyplynulé jsou léky proti duševní smrti a duševnímu poranění, které člověka vyvyšují a zraněného léčí. Těm, kteří ve stavu milosti setrvají, dává Pán blaženost věčnou; ty však, kteří té milosti prázdní umírají, odsuzuje.

B) Jaký má Kristus Pán při svém díle úmysl?

1. Kristus Pán svým dílem nejen úplně obnovuje stav prvotní, ve kterém první člověk byl stvořen, vyjmeme-li dary mimopřirozené, ale také milost Boží rozmnožuje.

2. Pravdy prvotního zjevení nadpřirozeného sbírá a jasněji, jakož i dokonaleji vyvinuje, články náboženství přirozeného a předpisy zákona přirozeného, jež v náboženství Mojžíšově obsaženy jsou, podržuje, předobrazení uskutečňuje, co bylo slíbeno, vyplňuje, zákony Starého Zákona občanské a obřadní ruší a jiné dokonalejší zavádí.

3. Co v náboženstvích pohanských zdravému rozumu odpovídá a z prvotního zjevení pohanům zbylo, potvrzuje, co však rozumu a zjevení se přičí, zavrhuje.

4. K pravdám, jež o Bohu, člověku a světu vyzkoumati může rozum lidský, připojuje pravdy, jež sice převyšují chápavost rozumu, ale jemu neodporují.

5. Přirozenost lidskou uzdravuje, aby dosáhli cíle nadpřirozeného, který jim Bůh vytkl, a kterým jest on sám.

6. Nejen co věděti a činiti jest přirozeně a nadpřirozeně, podává, ale také rozum osvěcuje a vůli posiluje.

7. Život pozemský a nebeský vykládá a uděluje schopnost, aby lidé obojí vésti mohli. Onen jest přípravou tohoto.

8. Nejen čeho duše potřebuje, ale i co tělu jest potřeba, to lidem nabízí, a sice takovou měrou, aby nejen duševní mohutnosti mezi sebou se srovnávaly, ale také duše a tělo, aby celý člověk dosáhl pravé dokonalosti, pravé blaženosti.

9. Prospívá nejen jednotlivci, ale i celé společnosti.

10. Chce, aby tvorstvo neosobní účastenství mělo, pokud možno, na spasení lidském.

C) Ve kterých naukách jeví se nejpatrněji
povaha díla Kristova?

Dílo Kristovo obecně pojaté zamlouvá se rozumu lidskému, neboť odpovídá pojmu hříchu, trestu a zásluhy, shoduje se se spravedlností, milosrdenstvím a láskou Boží, přiměřeno jest přirozenosti lidské a dějinám. Než pozorujme stránky jeho jednotlivé.

1. Věrouka Kristova nás poučuje o nejdůležitějších záhadách a nezbytných potřebách lidstva. Určitě a jasně nám vykládá, odkud pochází člověk a celý svět, kam směřují. Co pohanstvo nevědělo a neví, to zná každé dítě: stvoření z ničeho, svobodu Boha osobního, určení člověka pro Boha, dokonalou blaženost po smrti. Náboženství křesťanské uvažujíc svět a život lidský, zavrhuje lehkovážný optimismus a chmurný pessimismus, všelikou činnost ochromující. Uznává zlo fysické a morální, než, zbavuje obojí ostnu, odnášejíc je k dobru nejvyššímu, odměně záhrobní a k řádu mravnímu. Nekonečně je sice stvořitel svatý a spravedlivý, ale také nekonečně dobrotivý a milosrdný; nekonečně je sice povznesen nad svět, ale přece je mu přítomen, jej zachovává, řídě a k cíli veda. Závisí sice člověk úplně na svém původci a cíli, ale také se těší z podobenství a obrazu Božího, ze svobodné osobnosti, z určování sebe. Bůh, svrchovaný pán, žádá, aby se mu člověk podrobil, ale jeho láska oslazuje poslušnost, spravuje prozřetelně osudy každého člověka. Křesťanství udílí všem lidem plnou osobnost a stejnou důstojnost; všichni jsou dítkami Božími, bratry Kristovými.

Také tajemné pravdy nám křesťanství odhaluje o bytnosti Boží, určení lidském, spasitelných záměrech Božích, důstojnosti lidské.

Nejdůležitější jest však pro nás křesťanská nauka o spasení lidském, jež zbavuje smrti, bídy a hříchu. Nikdy a nikde nepřipravily lidské námahy a úvahy pravé spasení. Teprve Kristus Pán odňal svou smrtí a svým zmrtvýchvstáním smrti osten a poskytl nám pevnější naději na život nesmrtelný, než poskytly všechny důkazy filosofů. Bolesti a útrapy vzal

na sebe božský spasitel a snášel je tak hrdinsky, že ve všech stavech i nejhroznějších dává člověku příklad povzbuzující. Trpělivým snášením útrap se stáváme podobnými spasiteli svému, zjednááme si jeho milosti a nevýslovné blaženosti.

Trpělivým snášením útrap, jež nás chrání před hříchem a zjednáávají zadost za spáchané hříchy, učiniti můžeme neškodným zlo mravní, hřích. Břemene hříchů, pod kterým pokolení lidské úpí, zbavuje kajicníka milosrdenství Boží, od Krista Pána nám slíbené; milostí Kristovou, jeho příkladem, pohnutkami mocnými, jež nám spasitel světa podává, poučením o pravé ceně mravnosti a o obsahu zákona mravního jsme s to, abychom přemohli hřích; jeho pravda nás činí svobodnými. Kristus Pán povznáší člověka svými vznesenými předpisy mravnými, zvláště radami evangelickými nad smýšlení světácké.

2. Mohli sice mudrci světští činiti mravní požadavky znamenité, mohli sice vyličiti ideály hrdin mravních; ale nemohou nevyznati, že, co vyličují, jest ideálem, který se nemůže uskutečniti. Avšak Kristus Pán netoliko mravní ideál, jemuž učil, prokázal životem, utrpením a působením svým, ale také nesčíslní lidé tímto ideálem se vzdělali, dosáhli mravní dokonalosti, která v pravdě zasluhuje býti nazvána hrdinstvím, a v ní našli blaženost a pokoj, který svět nemůže dáti.

Takovou cenu praktickou má ethika křesťanská. Spasitel náš praví: Činí-li kdo vůli Otce mého, pozná, že učení mé jest z Boha. Jenom když mravní předpisy jsou věrně zachovávány, můžeme se přesvědčiti o jejich vnitřní ceně; než, z uskutečňování, jež se děje na jednotlivých lidech, nelze tak bezpečně souditi, jako když po sta let celí národové si vyvolili soustavu mravní za pravidlo svého života a snažení. Tímto sudidlem ceniti můžeme ethiku křesťanskou, která dokonale proměnila mravní názory a mravní život národů křesťanských.

Stejná oprávněnost všech lidí, která sama sebou se rozumí, stala se majetkem všech lidí skrze učení Kristovo; jí však opět se zbavují ti, kteří učení Kristovo zavrhnou, byť

sebe více svobodu hlásali. Otroctví nemohlo se udržeti v národech křesťanských; ženě udílí učení Kristovo cti a důstojnosti, která jí náleží; práva mezinárodního šetřiti káže učení Kristovo. Láska křesťanská poskytla chudině nejen pomoci a úlevy, ale i cti. Božský spasitel pokládá chudé za své bratry a službu jim prokázanou tak odměňuje, jako by jemu se prokázala. Krátce oné části lidstva slabé a nízké, která jest pohrdána, povrhována, věnuje učení Kristovo péči, o které náboženství mimokřesťanská a soustavy filosofické nemají ani tušení.

Také onen požadavek ethiky křesťanské, který od mnohých bývá kárán: »Zapři sebe, podrob vůli svou, buď pokorným, křižuj tělo své«, ukazuje, jak vznešená jest ethika křesťanská. Tento požadavek učinil Kristus Pán, jenž povahu lidskou zná, jakož i pramen všeliké bídy lidské, základem našeho snažení veškerého. Aby nás přesvědčil, jak nutno jest sebe zapírati, přišel na svět v nízkosti a chudobě. Mohl nás poučiti a spasiti, veda život nádherný; avšak zvolil utrpení, poslušnost, která smrt kříže ukládá, aby nám ukázal, čeho jest lidstvu potřebí. Mravnost sama sice nezáleží v pokoře, mrtvení a zapírání sebe, ale má svými největšími překážkami, ba jedinými, lidskou pýchu, samolibost a nechť proti utrpení; jenom tehdy, když tyto překážky jsou odstraněny, můžeme mluvíti o lidském životě mravním. Všeliká bída lidská pochází posléze z nezřízené samolibosti, ctižádosti, touhy po rozkošech smyslných a statcích pozemských, která nedovoluje duchu vládnouti, která v lidské přirozenosti ruší patřičnou a prospěšnou harmonii.

A jak mocné pohnutky pobádají člověka k pokoře, tichosti, poslušnosti a všem ostatním ctnostem kříže! Pokora jest pravdou. Tento výrok sv. Terezie jest východištěm mravnosti a spolu důkazem nadlidského původu křesťanské mravouky; nikde není pokora tak důležitá, jako v náboženství křesťanském. A věru, vším právem žádá Kristus Pán od nás: Učte se ode mne; neboť jsem tichý a pokorný srdcem. Nemůže se člověk pyšnit, pováží-li, čím byl, čím bude, čím jest. Původ svůj nemá od sebe, ale od rodičů

co do těla, a od Boha co do duše, a posléze od Boha i co do těla; ve svém dětství závisí na jiných úplně a ve svém stáří ocitne se opět ve stavu, jenž jest podoben dětskému. A i v mužném věku visí jeho život na tenké nitce, která může snadno se přetrhnouti. Jest vydán mnohým klamům, bludům a mravním pokleskům; není dne, aby nechybil, aby se neměnil. Je-li prost těžších zločinů, jest díkem povinen milosti Boží, že se neocitl v podobných poměrech, jako zločinec, že si neosvojil podobnou povahu; byl by snad ještě hlouběji klesl. A takovým jsa tvorem slabým, chtěl by se člověk spoléhati na sebe, na svou sílu, na svou ctnost, jako stoik? Chtěl by ve svém rozumu, ve své důstojnosti hledati poslední pramen mravnosti? Může-li takový tvor zapomenouti na svou slabost, ba nicotu, může-li se vypínati nad jiné, se mstíti na jiných? Pokora jest pravdou.

Kdo jest živě a pevně přesvědčen o své nicotě, slabosti a nedostatečnosti a spolu poznal, že bez pokory, tichosti, zapírání sebe není mravnost možná, ten musí z důležitosti, jakou mají tyto ctnosti v náboženství křesťanském pro mravný život lidský, souditi, že křesťanství jest rázu a původu nadlidského, božského, zvláště, když uváží, že tyto ctnosti se nevyskytují v ethice mimokřesťanské a že apoštolové, sami jsouce neučeni, nevymyslili ani tyto ideje pravdivé a pro základ mravouky důležité, ani hrdinu, jenž jest vtěleným jejich podmětem.

Takový názor o mravnosti je tak velice toho dalek, aby vedl k zasmušilosti a rozmrzelosti nad světem, aby snižoval a kazil přirozenost lidskou, že spíše život pozemský zdokonaluje a člověka povznáší, šlechtí. Mrtvení a zapírání sebe má člověku zjednati pravý poměr mezi duchem a tělem, mezi ním a jiným člověkem, mezi statky duchovými a hmotnými, mezi životem pozemským a záhrobním. A zajisté nelze zapřít, že člověk, jenž se neponořuje do smyslnosti, jenž není ovládán hmotou, jenž nad celým světem viditelným jest povznesen a sebe podrobuje Bohu jedinému, jenž není poslušen člověka jako člověka, ale jako zástupce Boha samého, jest neskonale dokonalejší, než ten, kdo se spoléhá na sebe,

na svou nicotu, sebe, svou nicotu činí pravidlem svých činů. Pravou sílu má ten, kdo se spoléhá ne na sebe, slabou třtinu, ale na všemohoucnost Boží. Svět viditelný a život pozemský nemá cenu naprostou; oba slouží za přípravu k životu lepšímu, záhrobnímu; podřizuje-li je člověk tomuto cíli, nabývají ceny pravé. Pouze někteří vzdalují se tohoto světa, zříkajíce se všeho, co svět poskytuje; pouze k některým se vztahují evangelické rady. Než, tito někteří se vzdalují světa, ne že by zasmušile a mrzutě pohrdali světem, ale proto, že chtějí lépe sloužiti Bohu a lépe se starati o své spasení. Jejich příklad a učení pobádají mocně jiné, aby neotročili smyslnosti a sobě zjednali mravní, pravou svobodu a pravou spokojenost.

Lásku k sobě, která jest každému člověku přirozená, spojuje křesťanská morálka s láskou k Bohu a k bližnímu a je všecky tři patřičně pořádá; láska k sobě jest dle učení Kristova prázdna hnusného sobectví.

Blaženost pravou a největší, po které člověk bažiti musí pudem sobě vrozeným, člověk může nalézt dle učení Kristova v Bohu jediném; ona jest nutným následkem pravé dokonalosti rozumu a svobodné vůle, kteréžto dokonalosti člověk nabývá poznáním Boha a konáním jeho vůle nejsvětější. Křesťanské učení o blaženosti nehoví sobeckému rozkošnictví, jest přiměřeno povaze lidské, Boha a člověka důstojno. Touha po blaženosti slouží slabosti lidské za pohnutku mravnosti; nesmí však to býti pohnutka jediná a nejvyšší.

3. Křesťanská nauka o bohoslužbě vyhovuje všem podmínkám, které klade přirozenost božská a lidská. Žádá nezbytně a rozhodně vnitřní smýšlení: máme Bohu se klaněti v duchu a pravdě; svou zevnější formou odpovídá úplně povaze lidské. Lidským vtělením stalo se božství nade všecko povznesené, jež si člověk představuje dalekým a nepřístupným, viditelným, člověku velmi blízkým, v našem světě zjevným; předmětem naší úcty jest Bůh viditelný, vtělený. Tomu odpovídají všecky části naší křesťanské bohoslužby, majíce dvojnásob, duchový a viditelný, jaký vyžaduje lidská

přirozenost duchová a smyslná. Ustavičná oběť, sv. svátosti, organismus církve Kristovy zjednávají nám neviditelnou milost Boží; nejsou to překážky, jež nedovolují člověku bezprostředně obcovati s Bohem, usnadňují a zabezpečují nám spíše toto obcování, srovnávajíce se s přirozeností lidskou.

Křesťanská bohoslužba jest v patřičném poměru k věrouce a mravouce. Žádná z těchto tří stránek druhou nepotlačuje, žádná proti druhým se nezanedbává. Bohoslužba se zakládá na věrouce a oživuje opět víru; bohoslužba vyžaduje čisté smýšlení mravní a je také zdokonaluje, udílí jí milost Boží a pozdvihuje duši od smyslného k nadsmyslnému a božskému. Bohoslužba jest vyznáním víry a víra jest dle sv. Petra výtečnou bohoslužbou; smilovati se nad chudými a sirotky náleží podle sv. Jakoba k pravé bohoslužbě.

D) Vlastnosti díla Kristova z jeho povahy vyplyvající.

1. Věrouka Kristova jest *a)* ryzá, neobsahující v sobě nic bludného, nic odporného, nic nerozumného. Kristus Pán, jenž o sobě pravil: »Já jsem pravda,« nic nehlásá, leč pravdu. Což se ve věrouce dokazuje.

b) Jest božská náplň moudrosti. Svatý Pavel praví V Kristu Ježíši jsou všechny poklady moudrosti a vědomosti skryty. Kol. 2, 3. Tato jeho vlastnost se zračí v jeho učení. Cokoliv mužové nejmoudřejší a nejvýbornější poznali o Bohu, člověku, cíli člověka, ctnosti, životu záhrobním, cokoliv tušili pravdivého, nepatrnou jest částí neskonalých pokladů bohaté moudrosti a vědomosti v Ježíši Kristu skryté a v jeho učení. Samo zjevení, ve Starém Zákoně skrze proroky od Boha učiněné, temnou jest přípravou toho, co v Kristu Pánu se objevilo. Také náboženství přirozené nedostatečně známé jest Kristem Pánem hojně doplněno; temnosti a pochybnosti o něm jsou rozptýleny. Kdo učení Krista Pána přijal, může o sobě říci: Nad nepřátely mé opatrnějším jsi mne učinil, Bože, učení svým, jež na věky při mně jest; nade všechny učitele jsem

rozumnější, poněvadž přikázání tvých vyhledávám. Žalm 118. 98—100.

c) Jest vznešená. Neboť idea o Bohu, kterou učení Kristovo hlásá, neskonale jest vznešená. Této vznešenosti stává se člověk účastným, ačkoliv jest tvorem konečným, ovšem pokud se jí tvor státi může účastným. Podle obrazu a podobenství Božího je člověk stvořen a určen k tomu, aby byl synem Božím přijatým, dědicem království Božího, aby byl bratrem Syna Božího, aby byl chrámem Ducha Svätého, aby patřil v nebesích na Boha, aby měl účastenství na blaženosti Boží věčné. Z této vznešenosti lidské vysvítá, jakou důležitost má život pozemský, jakou cenu mají statky pozemské, jakým zločinem jest vražda; tato vznešenost lidská působí, že otroctví přestává, žena muži se rovná, panství světské se mírní.

d) Jest jednoduchá a jasná. Učení Kristovo jakkoli vyniká vznešeností takovou, že žádný rozum lidský nemůže vniknouti do hloubky jeho tajemstev, přece se jeví tak jednoduchým a jasným, že každý člověk, kteréhokoli věku, národa stáří, kterékoli vzdělanosti je pochopiti a jemu rozuměti může. Kristus Pán nezaložil školu, nýbrž církev, od které člověk přijímá slovo víry; neposlal apoštoly, aby měli před vybranými lidmi přednášky, nýbrž aby hlásali všelikému tvorů; aniž jim předložil učenou soustavu, ale vyznání víry, a tajemstva nejvznešenější vyjádřil slovy nejjednoduššími, na př. křtíte ve jménu Otce atd, totož jest tělo mé, Slovo tělem učiněno jest atd. Ku přijetí učení křesťanského nic není potřebí, leč dobrá vůle, kterou se slovo víry přijímá. Věda však lidská čím jest hlubší a vznešenější, tím jest pochybnější, spletitější a méně srozumitelnou, a jest přístupnou toliko nečetným a velice nadaným a cvičeným.

e) Jest naprosto jistotná. Kristus Pán učení své předložil ne jako mínění lidské, ale jako učení Otce nebeského a pravdu jeho potvrdil skutky božskými. Proto žádá takovou víru, jakou jsme povinni Bohu, nechceme-li býti zavrženi od Boha. Kdo přijal učení Kristovo, jest všeliké pochybnosti prost a jest odhodlán za jeho pravdu položiti svůj život.

f) Jest všeobecná tak, že ode všech může býti poznána snadně, jistotně a bez všelikého bludu. Do všech zemí se rozléhal hlas apoštolů, co den množil se počet věřících a záhy se oznamovala víra křesťanská po celém světě.

g) Jest sama v sobě podivuhodně uspořádaná. Neboť tvoří vědu, jejížto části úzce mezi sebou souvisejí neodporující sobě vespolek, ale souladně k sobě se pojíce.

2. Mravouka Kristova jest *a)* všeobecná. Neboť předkládá předpisy, kterým se mohou a mají podrobiti všichni lidé, které nic nezůstávají ve člověku neuspořádaného. Předpisy její odnášejí se k Bohu, bližnímu a sobě samému, jsou dány pro všechny lidi všeliké národnosti a všelikého stavu, pro představené a poddané, pro kněze a nekněze, pro jednotlivce a celou společnost. Není nepravosti, kterou by nezakazovala; není ctnosti, kterou by neukládala aneb nedoporučovala. Pořádá nejen činy zevnější, ale také slova, žádosti, myšlenky.

b) Jest velmi svatá a vznešená. Neboť cíl, který Kristus Pán všem lidem vytkl, záleží v tom, aby byli dokonalí, jako Otec nebeský; dal jim jeden zákon nejvyšší, milovati láskou nejčistší a nejsvětější, jakou on sám miloval. A nežádá lásky klamné, ale pravé, statečné, se skutkem a obětí spojené.

c) Jest velmi jistotná a pevná, jsouc podána od Krista Pána beze všeho rozpakování, beze vší pochybnosti, bez odporu vnitřního. Neboť učil zástupy jako maje moc, ne jako zákonníci a fariseové. Mat. 7, 29. Proto sám J. J. Rousseau diví se zákonu Kristovu, že jest vždycky jistý a určitý, vždy pravdivý, vždy jednotný, vždy důsledný.

d) Jest jednoduchá a jasná, rozumu všech lidí přiměřená. Neboť Kristus Pán vyjadřuje své učení mravní ponejvíce větami krátkými, jasnými a působivými, vysvětluje je podobenstvími a příklady velmi vhodnými a paměti vštěpuje, svými slovy dává rozumnost maličkým.

e) Jest velmi moudrá, odkrývající a odstraňující kořen nepravosti. Poněvadž v srdci, ve kterém panuje hřích, nemůže láska, nezbytná podmínka mravnosti, přebývati, klade Kristus Pán za podmínku mravnosti a ctnosti pravou lítost,

upřímné napravení života, úplné vykořenění nepravosti. Poněvadž z lásky sobecké všeliký hřích pochází, žádá Kristus Pán od svých učeníků nezbytně a především zapíratí sebe, mrtviti sebe, přemáhati nezřízené žádosti. Posléze, jelikož láska sobecká se jeví pýchou, lakotou a rozkošnictvím, vřadil Kristus Pán pokoru, nepřilnutí ke statkům vezdejším a čistotu mezi hlavní ctnosti a blahoslavenými prohlásil pro následované pro spravedlnost, chudé duchem a čistotné srdcem.

f) Jest velmi účinnivá oplývající pohnutkami, jimiž člověk jest váben ke ctnosti, a prostředky, jež jej podporují a slíbí, aby mohl se cvičiti ctnostmi. Hlavní pohnutky jsou: naděje v milosrdenství Boží, které odpouští hříšníkovi kajícímu, láska Boží, odplaty a tresty věčné, příklad Krista Pána atd. Hlavní prostředky jsou: sedmero svátostí, mše svatá, svátostiny, modlitba, orodování svatých atd. Mravověda křesťanská činí člověka svatým, probouzí péči o chudé, nešťastné, zarmoucené, manželku, děti, vdovy, sirotky. Žádný mudrc podobnou nevymyslí.

g) Jest lahodná. Neboť zákon Kristův, jakkoli vznešený, svatý a nadlidský, jhem jest sladkým a břemenem lehkým a připravuje již zde na zemi radosti pravé a útěchu přináší v okolnostech sebe krutších.

h) Jest sama v sobě uspořádaná. Neboť soulad výborný vládne jejími částmi. Proto i život lidský, podle ní řízený, jest dílem spořádaným, velice krásným.

3. Bohoslužba křesťanská jest *a)* Boha důstojná, povaze lidské přiměřená. Neboť spočívá na pravém názoru o Bohu a člověku, jakož i na poměru člověka k Bohu, z obojího názoru nutně vyplývající. Vzdává tedy Bohu pravou úctu a může býti od člověka konána, jelikož se mu dostává podle víry křesťanské nejen poučení, kterak by Boha ctíti měl, ale také patřičné síly, aby také skutečně Boha ctil.

b) Jest člověku prospěšná. Neboť zřídlem jest nových milostí a radostí. Bohu sloužiti znamená králem býti t. j. na vysoký stupeň důstojnosti býti povznesen.

c) Jest sama v sobě uspořádaná, krásná. Bohoslužbu

právě křesťanskou, katolickou nazvati sluší dílem ze všech nejkrásnějším.

Věrouka, mravouka a bohoslužba křesťanská úzce spolu souvisejí a tvoří harmonický celek.

E) Jak se má v náboženství křesťanském nadpřirozenost ku přirozenosti?

Nadpřirozenost, která jest hlavním rázem díla Kristova, náboženství křesťanského, jest postavena nad přirozenost, jí předpokládá. Proto neničí ani přirozenosti tvorstva vůbec ani přirozenosti lidské zvláště. Přirozenost, zvláště lidskou, pokud jest porušena, hojí a na vyšší stupeň staví.

Nadpřirozené náboženství křesťanské neodporuje vědám přirozeným, ani přírodním, ani filosofickým, ani historickým; pravdivé výzkumy jejich dají se srovnati s tím, co jest jako učení Kristovo na jisto postaveno. Chová v sobě také mnohé pravdy, jež mohou býti vědám přirozeným vítány, a povzbuzuje člověka, aby vědy přirozené pečlivě pěstoval.

Co tu o poměru nadpřirozenosti ku přirozenosti praveno, dílem již v tomto spise vysvitlo, dílem ještě vysvitne.

Z vnitřních známek díla Kristova, jež jsme poznali tázajíce se, *A)* v čem záleží dílo Kristovo, *B)* jaký má Kristus Pán při svém díle úmysl, *C)* ve kterých náukách jeví se nejpatrněji povaha díla Kristova, *D)* které vlastnosti díla Kristova z jeho povahy vyplývají, *E)* jak se má v díle Kristově nadpřirozenost ku přirozenosti, soudíme, že jest dílo Kristovo původu božského. Takové dílo nemůže pocházeti od pouhého člověka.

HLAVA DRUHÁ.

Zevnější známky díla Kristova.

Jako Kristus Pán zakládaje dílo své, náboženství křesťanské, činil zázraky a propovědi prorocké, tak i když se uskutečňovalo, dítí se musily zázraky a proroctva; neboť jaký začátek, takové jest i další projevování. Tedy a priori souditi možno, že uskutečňování díla Kristova provázeno jest znameními nadpřirozenými. Což dokážeme a posteriori. Ale i uskutečňování díla Kristova samo jest zázračno, jako jest dílo toto samo nadpřirozeno, zázračno. Uskutečňování díla musí býti přiměřeno dílu. Co vysvítá a priori, dokážeme taktéž a posteriori.

§ 1.

Uskutečňování díla Kristova znameními nadpřirozenými provázeno.

Že znamení nadpřirozená, zázraky a proroctví, při díle Kristově setrvají, Kristus Pán výslovně předpověděl a přislíbil, právě když se chystal na nebe vstoupiti, řka: Tato pak znamení následovati budou těch, kteří uvěří: Budou ve jménu mém zlé duchy vymítati, novými jazyky mluvit, hady bráti, a jestli by co jedovatého pili, neuškodí jim; na nemocné budou ruce vzkládati, a ti se dobře míti budou. Mar. 16, 17, 18. Také slíbil, že Ducha sv. sešle, který by je učil všeliké pravdě, dárce milostí prorockých. Jan 14, 16, 17 26. Sk. ap. 1, 8. Obojí tento slib má se plniti až do skonání světa.

Obojí znamení nadpřirozená, jež svědectví dávají o božském původu díla Kristova, se děla za časů apoštolských, v dobách potomních, a dějí se v době naší.

A) Za časů apoštolských.

Podle rozkazu Krista Pána šli apoštolové a kázali všude, a Pán jim pomáhal a potvrzoval řeč jejich následujícími na to divy. Mar. 16, 20.

Divy tyto byly 1. velmi četné. Sk. ap. 2, 43: Mnozí divové a zázrakové se dáli skrze apoštoly v Jerusalemě. Sk. ap. 5, 12: Skrze ruce apoštolů dáli se divové a zázrakové mnozí v lidu. Sk. ap. 5, 14—16: A více se rozmáhalo množství věřících v Pána, mužů i žen, tak že na ulice vynášeli nemocné a kladli na lože a na nosidla, aby, když by šel Petr, aspoň stín jeho zastínil někoho z nich a aby byli vysvobozeni od nemocí svých. Scházelo pak se do Jerusalema i množství z blízkých měst, přinášejíce nemocné a od duchů nečistých trápené; kteří všichni uzdravováni byli. Skut. ap. 6, 8: Štěpán jsa pln milosti a síly činil veliké divy a zázraky v lidu. Skut. ap. 8, 6: Pozorovali zástupové, co se pravilo od Filippa, jednomyslně poslouchající a vidouce divy, které činil. Skut. ap. 8, 13: Simon, čarodějník, vida znamení a moci veliké, any se dějí, zděšen jsa divil se. Skut. ap. 19, 11 Nemalé divy činil Bůh skrze ruce Pavlovy. Zvláště pak se připomíná, kterak Petr uzdravil chromého od narození, Thabitu z mrtvých vzkřísil, Anania a Safiru smrtí potrestal, kterak Pavel chromého uzdravil, Eutycha z mrtvých vzkřísil, Elymu slepotou potrestal atd.

Také darů ve smysle obecném prorockých činil Duch svatý účastnými apoštoly a věřící, jak čteme Skut. ap. 2, 4; 8, 17; 10, 44; 19, 6 atd. Sv. Pavel dokazuje z těchto darů nadpřirozených pravdu evangelia Gal. 3, 1 atd. O nich mluví též ve svém listě prvním ke Kor. v kap. 14.

2. Tyto zázraky se děly veřejně: ve chrámu, na ulicích, před velkým množstvím lidí.

3. Rozhlásila se pověst o nich velice, takže o nich věděla města kolem Jerusalema a odevšad nemocní do Jerusalema byli přinášeni k apoštolům.

4. Patrný byl jejich účinek; neboť počet věřících co den rostl.

5. Jsou potvrzovány od kněží židovských, kteří o zázračném uzdravení chromého takto se vyjádřili: »Co učiníme těmto lidem (apoštolům)? Neboť zajisté známým zázrak učiněn jest skrze ně všem přebývajícím v Jerusalemě; zjevno je to, aniž můžeme zapřítí.«

6. Jsou potvrzovány od pohanů, ze kterých Julian Odpadlík nazývá Pavla ze všech čarodějů největším.

Svědectví o těchto zázracích, od sv. Lukáše ve Skut. ap. vydané, hodno jest naší víry. Neboť ani nemohl sv. Lukáš, i kdyby byl chtěl, lháti, poněvadž jeho dílo, Skutkové apoštolští, vydáno bylo před vyvrácením Jerusalema a přemnozí ještě žili, kteří o zázracích, od sv. Lukáše vypravovaných mohli míti zkušenost. Kterak by se byl mohl sv. Lukáš odvážiti, aby před těmi, kteří pravdu znáti mohli, ano zajisté znali, vymyšlené zázraky líčil jako veřejně vykonané, jako všem obyvatelům známé, jako knížaty kněžskými prozkoumané, jako mocně působící na obrácení Židů? A kterak by byl mohl veliký počet lidí v samé Palestině pevně uvěřiti zprávě sv. Lukáše, kdyby byla vyhlána? Zdaž by nebyli proti němu aspoň odpůrcové se postavili? Jejich mlčení dostačí, abychom zprávu sv. Lukáše prohlásili historicky pravdivou.

Také pravda filosofická přísluší zmíněným zázrakům. Zdaž mohly býti učiněny uměním magickým, jak odpůrcové namítali? Jakým kouzlem anebo přirozeným způsobem se mohlo státi, aby jedním slovem Elymas pozbyl zraku, Ananias a Safira života? Aby stín lidský uzdravil zastíněného, aby od narození chromý byl slovem Petrovým uzdraven? O prostředku nějakém přirozeném není ani zmínky. Či snad obrazotvornost uzdravila chromého tohoto? Takovou moc nemá obrazotvornost v tomto případě. Aniž mohla pouhá naděje, že bude chtíti sv. Petr na něm vykonati zázrak, chromého uzdraviti, poněvadž zázrak, který na něm měl býti vykonán, byl první ze zázraků, jež apoštolové učinili. Nelze tedy o pravdě filosofické pochybovati.

Posléze jim přísluší pravda vztažná, poněvadž apoštolové zázraky konali, aby dokázali božství Ježíše Krista, aby potvrdili pravdu jeho zmrtvýchvstání, aby dosvědčili jeho božské poslání messianské. Také je konali jménem Ježíše Krista. To patrně vysvítá ze Skut. apošt. 2. 32, 36; 3. 6, 16; 4, 10.

B) V dobách potomních.

Nikdy nepřestal Bůh potvrzovati náboženství křesťanské a jeho původ božský zázraky, jejichž pravda filosofická a vztažná z týchž důvodů vysvítá, jaké byly uvedeny při zíráních doby apoštolské.

Jejich pravdu historickou dokazuje:

a) Množství svědků, mužů pro svou svatost a učenost víry hodných, z nichž mnozí to, co vypravují, sami svými očima viděli. Budiž zvláště připomenuto vymítání ďáblů z těl posedlých, jež se dělo vzýváním Ježíše Krista; o čemž svědectví dávají skoro všichni sv. Otcové, kteří hájíce pravdy náboženství křesťanského nějaký spis zůstavili. Sv. Athanasius (De incarnatione Verbi n. 48) a sv. Hilarius (De Trinit. 1, 11. n. 3.) buďtež uvedeni za příklad sv. Otců. Všichni staří obhájci víry křesťanské, ku př. Justinus Martyr (Apol. 1, 6; Dialog. c. Tryph. n. 88), Irenaeus (Adv. haeres. 1, 2. c. 32. n. 4), Origenes (Contra Cels. 1, 1. n. 2. et 46; 1, 2. n. 8.), Tertullianus (Ad Scapul. c. 2. et 4; Apolog. c. 23), Lactantius (Div. instit. 1. 4. c. 27), uvádějí zázraky, od Boha skrze mučeníky konané, také vymítání ďáblů.

b) Množství dějů. Sv. Ireneus na místě uvedeném praví: Nelze naznačiti množství milostí, jež po celém světě Církev od Boha dostává a jež ve jménu Krista Ježíše pod Pontským Pilátem ukřižovaného k prospěchu pohanů prokazuje. Podobně sv. Augustin (De civ. Dei 1, 22. c. 8): Kdybych chtěl vypsati toliko ona zázračná uzdravení, jež skrze tohoto mučeníka, t. j. velmi slavného Štěpána se stala v kolonii Kalamské a v naší, a o jiných pomlčeti, potřeboval bych k tomu mnoho knih.

c) Veřejnost dějů. Z nich uvádím zvláště jeden, který jest vylíčen od biskupa učeného a mravně dokonalého, Viktora z Vity v jeho dějinách pronásledování vandalského a který jest potvrzen svědectvím také jiných mužů víry hodných.

Jelikož obyvatelé Tipasy v Mauretanii Caesarejské nechtěli přijati Bulimanda, biskupa arianského, od krále van-

dalského, Hunnericha, ustanoveného, rozkázal Hunnerich všem obyvatelům Tipasy a okolní krajiny useknouti pravou ruku a jazyk z hrdla vyříznouti. Rozkaz tento veřejně na několika tisících vykonán. Avšak všickni mluvili bez jazyků tak hlasitě, srozumitelně a obratně, jako dříve. Mnozí z nich mohli brzy uniknouti a rozešli se do krajín různých. Kolem šedesáti přišlo jich do Konstantinopole, kde byli čestně přijati a se usadili. Mezi nimi byl zvláště podjáhen Reparatus, muž velice nábožný, jehož císař Zeno a jeho choť volali do svého paláce. A tu dokládá Victor de Vita: Nechtěl-li by mi někdo věřiti, ať jde nyní do Konstantinopole, kde nalezne jednoho z nich, podjáhna Reparata, jenž jazyku nemaje mluví zcela dobře, jako každý jiný. Tento zázrak potvrzují Euagrius scholastik, Prokop v dějinách vandalské války, Comes Marcellinus ve své kronice, sv. Řehoř Veliký ve svých listech, císař Justinian, jenž v jednom ediktu praví, že dva z nich znal, viděl a slyšel mluvíti bez jazyku. Aeneas z Gazy, platonik, praví ve své rozmluvě Theophrast o nesmrtelnosti duše: Sám jsem je viděl, s nimi mluvil a je mluvíti slyšel. Umínil jsem si zkoumati, zdali po ztrátě mluvidla jejich řeč jasná a srozumitelná se neděje jiným prostředkem. Proto jsem je žádal, aby ústa otevřeli; tu však jsem viděl, že jazyky jejich jsou vytrženy z kořene. Divil jsem se velice, nejen že mohou žíti, ale také že mluví. Tuto zprávu provází F. L. Stolberg (*Geschichte der Religion* J. Chr. 18. Bd. S. 191 f.) těmito slovy: V letopisech národů shledáváme mnohou událost, která z oboru pravděpodobnosti se vymykajíc přece potvrzena jsouc svědky neklamnými pravdivou jest považována. Není v celých dějinách děje, který by lépe byl zaručen, než zázračný dar vyznavačů afrických, bez jazyka mluvících. Zázrak se nestal toliko na jednom; nestal se tajně a skrytě. V Konstantinopoli, hlavním městě tehdejšího světa, meškalo jich kolem šedesáti; a poněvadž mnozí dosáhli vysokého stáří, byl tento zázrak dlouhá léta pozorován od mužů rozvážných a klidně myslících, od mužů všech stavů. A přece nikdo jej nezamítal. Kdo by tedy tento zázrak nyní chtěl zamítnouti, musil by důsledně

zamítnouti celý dějepis jako pouhý výmysl neskutečný. Sám Gibbon (*History of the decline and fall of the Roman Empire*) uznává historickou věrohodnost svědků, přece však zázrak zamítá, poněvadž jest a priori nevěrcem.

d) Jistota dějů, která je taková, že obhájcové víry křesťanské se k nim jako zázrakům ve svých apologiích odvolávají proti pohanům, nevěřícím, Židům a kacířům.

e) Svědectví pohanů a Židů, kteří zázraky nezamítajíce je vykládali uměním magickým. Tak Celsus apud Origenem 1. 1. n. 16; Julianus Apostata ap. s. Cyrillum Alex. 1. 10; Suetonius in vita Neronis; Lucianus de vita Peregrini; Ammian. Marcell. 1, 18.

f) Působnost jejich, která záležela v tom, že nevěřící je vidouce se obraceli ke Kristu Pánu.

Nelze tedy pochybovati, že zázraky, jež se děly v době poapoštolské v prvních stoletích křesťanských, mají cenu historickou.

Také darů a milostí ve smysle obecném prorockých nepostrádali křesťané v prvních stoletích doby křesťanské; neboť jak sněmové církevní, tak jednotliví mužové učení a svatí bděli nad učením křesťanským, aby zachováno bylo bez pohromy; což se dít nemůže bez přispění Ducha svatého. Kdo by mohl pochybovati, že, abych užil příkladu, sv. Athanasius, sv. Augustin byli obdařeni milostmi prorockými?

Odpůrcové učení Kristova namítají: Proč se nedějí zázrakové nyní? Nedějí se nyní. Tedy neděli se ani dříve na počátku.

Tato námitka není pravdivá. Neboť 1. slušelo se, aby sláva Syna Božího, jakož i svatost jeho apoštolů při založení náboženství křesťanského a při prvních počátcích církve Kristovy zářila větším počtem zázraků, jakož i proti tomu připuštěn byl od Boha mocnější a lítější průjev odporu dábelského. 2. Nutnější byly zázraky v prvních stoletích doby křesťanské, kdy církev Kristova vznikala a se šířila, než v pozdějších, kdy byla již rozšířena a byla již dospělou,

jako jest větší péče dítěti potřebí, když se narodilo a dospívá, než když vyrostlo a dospělo. Také se nedostává na počátku mnohých prostředků, jimiž by náboženství křesťanské bylo přijímáno, které se však dostavují a mocně působí, když jest již náboženství křesťanské zakořeněno a rozšířeno. Nyní může býti mnohý nakloněn ku přijetí jeho, když uvažuje, jak mnozí národové se k němu již byli obrátili, jak proroctví o něm se vyplnila, jak tvářnost země se obnovila, jak září ctnosti křesťanské, jak vzdělanost rozkvetla, jaké prospěchy přineslo učení Kristovo pokolení lidskému, jak krásná jest bohoslužba křesťanská. 3. Po všecka století doby křesťanské až po naši dobu dělí a dějí se zázrakové, zvláště když v některé zemi teprve začíná náboženství křesťanské, anebo když po úpadku opět se vzmáhá, tak že nevěrci, nemají-li zlou vůli, která již a priori jest zaujata proti Kristu Pánu, která úmyslně rozum zatemňuje a do bludu přivádí, která zjevné pravdě Boží přímo odporuje, ze zázraků mohou nabyti přesvědčení o pravdě náboženství křesťanského. A to právě nyní budiž dokázáno z pramenů zcela bezpečných, víry hodných; zázraky v církvi Kristově, katolické, bedlivě se zkoumají, aby jejich pravda na jevo vyšla, aby falešné zázraky nebyly pravdivými pokládány, jak patrně z vyšetřování beatifikačního a kanonisačního, jež se děje s přísností největší, jakoby šlo o život obžalovaného. Slyšme několik příkladů.

Mrtví byli vzkříšeni na př. od sv. Dominika, od svatého Raymunda, od sv. Františka Xavera, od sv. Tomáše z Villanovy, od sv. Filippa Neri, od sv. Petra Foureria, od ctihodného Anchiety. Na přímluvu sv. Hedviky uzdravil se chlapec, jenž byl mlýnskými koly rozmačkán; na přímluvu sv. Alfonse z Liguori, jakož i sv. Klary z Riminy byl vyhojen prs amputovaný; na přímluvu sv. Ondřeje Avellina okamžitě byla vyhojena hluboká rána tak, že ani jízva nezbyla. Na přímluvu sv. Františka de Hieronymo byl okamžitě a úplně uzdraven lékař Ambroselli, jehož rámě bylo nebezpečně rozstřeleno. Na přímluvu sv. Norberta slepé ženě zrak udělen. Také na přímluvu sv. Jana Nepomuckého byla jedna osoba těžce nemocná uzdravena, druhá od uto-

nutí zachráněna. Potraviny zázračně rozmnožili na příklad sv. Františka Římská, sv. Terezie, sv. Magdalena Pazzi, sv. Alois, sv. František de Hieronymo. Sv. František Xaver proměnil znamením kříže vodu mořskou ve sladkou a pitnou; sv. Benedikt učinil, že nádoba s jedem, která mu byla k pití podána, se roztrhla; naplnil prázdnou nádobu olejem; učinil, že železo, které před ním se sekery spadlo, na moři plulo, a že sv. Maurus na moři kráčel a neutonul; jeho sestra, sv. Scholastika, vyprosila za nebe jasného bouři s deštěm. Sv. Petr z Alkantary zasadil do země suchou hůl, která se zazelenala; sv. František de Hieronymo učinil neplodné a suché stromy plodnými, obilí zkažené užitečným. Sv. Františka Římská a sv. Ondřej Avellinus silným deštěm nebyli smočeni.

Takových a jiných zázraků dočísti se můžeme v životopisech svatých, kriticky psaných, v soudních spisech beatifikačních a kanonisačních.

Za našich časů jest viditelný zázrak, jenž má za předmět jazyk sv. Jana Nepomuckého v Praze a krev sv. Januaria v Neapoli; zázraky, které se dějí na přímluvu Panny Marie v Lúrdech, jsou nepochybný.

Namítá se, že má každá společnost náboženská své svaté a své zázraky. Avšak zázraky mimokřesťanských společností nelze nikterak na roveň klásti se zázraky společnosti křesťanské, historicky zabezpečenými. Porovnejme jenom vymyšlené zázraky nesmyslné, jež Budhovi se přivlastňují, se zázraky, jež Bůh činil skrze sv. Alžbětu Portugalskou; rozdíl jest naprostý. Aniž jest moudrým, kdo porovnává fakiry, buddhisattvy, derviše se světci křesťanskými; také zde jest rozdíl naprostý.

O milostech ve smyslu obecném prorockých dávají svědectví sněmy církevní, jež pečují o zachování učení Kristova, jakož i spisy sv. Otců a učitelů církevních, na př. sv. Tomáše Akvinského, sv. Františka Saleského, sv. Alfonse Ligori. Také jest známo, jakou moudrost dává na jevo sv. Otec a papež Lev XIII. Také se dočítáme, že mnozí svatí znali zázračně věci přirozeně neznámé.

§ 2.

Uskutečňování díla Kristova samo zázračno.

A) O zázračném šíření náboženství křesťanského po celém světě.

Když Kristus Pán, na nebe vstoupiv, apoštoly opustil a jim Ducha Sv. seslal, aby jejich rozum nadpřirozeně osvětlil a vůli posilnil, ačkoliv jim stály v cestě přemnohé a veliké překážky a jim se nedostávalo prostředků přirozených: založili apoštolové na zemi království Boží a je po celém světě buď sami anebo skrze své nástupce rozšířili. Z toho následuje, že založení a rozšíření náboženství křesťanského se stalo mocí Boží nadpřirozenou, a že tedy náboženství křesťanské má v pravdě Boha sama svým původcem, že tedy jest božské a pravdivé.

Aby tento důkaz zřejmosti nabyl, proberme jednotlivé části jeho, zkoumajíce 1. jak obtížno bylo, svět učiniti křesťanským a jaké byly překážky, 2. jakých prostředků přirozených užívali ti, kteří náboženství křesťanské šířili, 3. jaký a jak veliký byl výsledek, s kterým se potkaly jejich snahy.

1.

Apoštolům bylo uloženo 1. rozum lidský zcela a dokonale podrobiti učení nadpřirozenému, nepochopitelnému, tajemstev plnému, všelikým názorům náboženským a filosofickým, po světě rozšířeným odporujícím, učení, jehož původcem a předmětem jest Ježíš ukřižovaný, jenž sloužil Židům k pohoršení a od pohanů byl považován za blázna. To mělo býti uskutečněno pouhou vážností Ježíše ukřižovaného a svědectvím rybářů. Dále mělo býti po celém světě toho docíleno, aby Židé zřekli se zákona Mojžíšova, o němž věděli, že jest od Boha, pohané aby se zřekli modloslužby, které uvykli po tolik set let, aby přijali víru v Ježíše od vlastních krajanů potupně ukřižovaného, jemuž se měli svěřit jako spasiteli od Boha, kterého neznali, poslanému a klaněti se jako pravému Bohu.

2. Apoštolům bylo uloženo vůli všech lidí a veškerý život jak vniterný, tak zevnější podrobili Kristovu zákonu nadpřirozenému a nejsvětějšímu, jenž odporoval mravům a zvykům všeobecným, jenž se nesrovnával nikterak s náklonnostmi oblíbenými, jenž předpisoval ctnosti dle jména pohanům neznámé.

3. Apoštolům bylo uloženo založiti společnost křesťanskou, od společnosti židovské a pohanské rozdílnou.

Této úloze překážela zbloudilost rozumu a pokaženost mravní, která pronikla nejen životem jednotlivců, ale také společností, jakož i vniterná rozervanost pokolení lidského.

Pozorujme tyto překážky jednotlivé.

1. Zbloudilost rozumu byla tehdy, když začali apoštolové hlásati evangelium Kristovo, dosáhla vysokého stupně. U Židů bylo náboženství Mojžíšovo pokaženo pokrytectvím a fanatismem Fariseů, nevěrou Saduceů, nemravností a odpadlictvím Herodianů, fantastickým blouzněním Essenů. Právých Israelitů bylo za časů Krista Pána velmi málo. Nenáviděli Židé království Krista Pána, poněvadž očekávali messianské království pozemské. Kterak měl tehdy Žid v ošklihosti Ježíše ukřižovaného, sotva můžeme nyní chápati. Tuto nenávisť rozněcovaly četné a hrozné pomluvy, kterými představení synagogy, kněží a Fariseové Kristu Pánu spílali podvodníků, ďáblem posedlých, bezbožníků, zločinců.

Názory pohanů o věcech náboženských a filosofických byly pokaženy, zatemněny, zaslepeny. Lid klesl do děsné a bezedné propasti mnohobožství; bohoslužba, která měla býti prokazována bytostí nejvyšší, nejsvětější, ani nezasluhovala jména bohoslužby, byla pravým opakem bohoslužby, jsouc poskvřena nevědomostí, pověrou a nepravostí, byla to spíše ďábloslužba. Filosofie byla materialismem a skepticismem pohřbena; přece však pýchou se nadouvali vzdělanci a všelikou auktoritou pohrdali. Vzdělanost ničeho nezmohla proti lidovému mnohobožství a službě modlářské, jež kořeny přehluboké do myslí lidských zapustily, jež veškerým životem pronikly, všemi poměry ovládaly, a vrcholila v nezabožství.

2. Zkaženost mravní, jež zákona přirozeného, rozumu lidskému vštěpeného, nešetří, náboženstvím pohanským byla posvěcena. Neboť náboženská zbloudilost pohanů tou měrou hověla špatným chtíčům a všem nepravostem, jakou náboženství křesťanské se jim protiví. Nepravosti samy byly ctěny jako božstva, ovšem nepravostmi, nezřízenými požitky smyslými, tak že z nepravostí nebylo ani východu. Výkony bohoslužby veřejné byly zároveň slavnostmi lidovými a národními, jež se odbyvaly nejen oběťmi, ale také průvody nádhernými, hrami, divadelními kusy, kusy tanečními, při kterých se urážela mravnost hrubě. Byla to pravá pompa ďábelská, velice oblíbená, které úplně se zřící kázalo učení Kristovo.

3. Zbloudilost rozumu a pokaženost mravní nejen pronikla životem jednotlivců, ale také společností. Život domácí a rodinný spočíval v mnohobožství; lárům, penátům a mánům se prokazovala služba náboženská v každé rodině. Podobně byl život občanský, veřejný, vojenský posvěcován obřady pohanskými; při samých hostinách bylo modlám obětováno. Veškeré vědy, historie, literatura, vlastenectví, všecko bylo s polytheismem takřka srostlé. Umění svobodná z polytheismu vycházela a polytheismu sloužila: básnictví, stavitelství, malířství, sochařství. Proto nejen nenávist a závist kněží, ale i nadutost, pýcha a hněv filosofů, spisovatelů a umělců všude planul co nejprudšeji proti náboženství křesťanskému a válku vypověděli zuřivou všichni spojenými silami učení Kristovu, užívajíce za zbraně nadávek, lží, pomluv. Posléze říše Římská sama, jež vládla tehdy skoro celým tehdy známým světem, byla postavena na základech pohanských. Polytheismus byl jak národní, tak i státní. Základem státu, pramenem všeliké jeho působnosti a slávy byla považována úcta, bohům pohanským prokazovaná. Proto zapíratí je a jimi pohrdati bylo největším zločinem na státu spáchaným, jemu záhubu strojícím. Horšími tedy a ohavnějšími byli považováni křesťané, než zloději, lotři, neznabohové a kteříkoliv nešlechtníci. Nebylo nepravosti, ze které by nebyli křesťané viněni. Kterákoliv nehoda zastihla říši, vždycky ji zavinili, jak pohané

soudili, křesťané. Není tedy divu, že křesťané pronásledováni byli strašlivě od pohanů v celé říši římské.

4. Pokolení lidské bylo rozerváno. Brojili krutě proti sobě národové, Římané a barbaři, boháči a chudáci, svobodní a otroci; více než polovice obyvatelstva byla zotročena, veškeré pak obyvatelstvo bylo podrobeno císaři římskému, tyransky vládnoucímu jak ve věcech světských, tak i náboženských. Za takových poměrů měla býti založena církev Kristova, společnost, ve které měli se spojit všichni národové, Římané a barbaři, boháči a chudáci, svobodní a otroci jako bratři v Ježíši Kristu mezi sebou rovní; od moci světské měla se odloučiti moc náboženská, měla se císaři odníti; všichni bez rozdílu národa, stavu a hodnosti měli se podrobiti náboženské vládě náměstka Kristova, jenž snad dle svého narození byl otrokem.

Úmysl těmto překážkám vzdorovati byl nadlidský a byl pojat již při samém počátku. Apoštolům nebyly tajny, a přece úmysl ten pojali, když k nim promluvil Kristus Pán: Jdouce učte všechny národy, a když na ně sestoupil Duch Svátý. Neuzrával v nich teprve ten úmysl, když se jim dařil pokus, zvěstovati evangelium Páně. Aniž upouštěli od něho, když někde se minuli s výsledkem. Věru, takový úmysl jest původu Božího; Bůh jim jej vnukl a jemu požehnání své udílel.

2.

Aby apoštolové rozkaz sobě od Krista Pána daný vykonali a úmysl svůj provedli, k tomu neměli prostředků přirozených.

Neboť 1. nedostávalo se jim oněch prostředků, jež nyní velikým vlivem působí na mysl lidské přirozeně a jež náboženství křesťanskému mohou zjednati velikou vážnost. Těmito prostředky jsou: slavné dějiny církve Kristovy 18 set let trvajících, znamenité úspěchy vědy křesťanské, bohoslužba křesťanská a mocný vliv její na umění krásná, vítězná působnost křesťanského vychování, křesťanské tradice, křesťanské vzdělanosti a výtečné prospěchy, jež náboženství křesťanské poskytuje pokolení lidskému.

2. Prostředky přirozené, kterých apoštolové užívali, sotva mohou býti nazvány prostředky dostatečnými. Neboť ku zvěstování evangelia byli posláni apoštolové, kteří větším dílem byli rybáři, vědami nevzdělaní, nemající zbraní, aniž statků pozemských, nespolehající se na přízeň knížat, chudobní, prostí, neznámí. Jejich jedinou vědou bylo znáti Ježíše Krista, a to ukřižovaného; jejich výmluvností jedinou bylo vykládati přímo a prostě slovo kříže; jejich opatrností jedinou bylo všelikou křivdu sobě učiněnou trpělivě snášeti a zlé dobrým spláceti. Svým učeníkům neslibují statků pozemských, cti a slávy světské, rozkoší smyslných, ale spíše potupu, strast, trest smrti. Kterak by mohli apoštolové takovými prostředky přirozeně překonati synagogu, sbořiti chrámy modloslužebné, na jejich místo postaviti znamení kříže, nové náboženství své po celém světě rozšířiti?

3. Prostředky, kterých užívali k rozšíření náboženství křesťanského, uvažujeme-li je se stránky přirozené, netoliko nebyly účinnými, nýbrž byli spíše překážkami velikými. Hlavní překážkou bylo, hlásati o náboženství křesťanském, že má svůj původ od Žida ukřižovaného. Kterak mohli pohané přijati náboženství od Žida založené, když měli Židy v nenávisti? Kterak mohli je přijati od ukřižovaného, když ke kříži měli větší ošklivost, než my máme k šibenici? Livius nazývá smrt kříže nešťastným dřevem, nešťastným stromem, Horác smrtí otrockou, Cicero smrtí nejukrutnější a nejohavnější. Týž Cicero si přeje, aby smrt kříže byla vzdálena netoliko těl občanů římských, ale i mysli, očí a uší jejich, poněvadž i vzpomínka na ni jest nehodna občana římského a muže svobodného. Dále hlasatelé náboženství křesťanského byli Židé, a sice ze Židů nejhorší, Galilejští, povrhelem u všech. Pohanští Římané nečiníce rozdílu mezi Židy a křesťany, svou nenávist k Židům obrátili proti křesťanství. Než, jak velice pohrdali a nenáviděli Židy, máme dosti dokladů. Cicero jejich náboženství nazývá barbarskou pověrou; Plinius nazývá Židy národem, jenž se vyznamenává tupením bohů; Tacitus o nich praví, že pohrdají bohy, že neznají otčiny, že zavrhnou rodiče, dítky, bratry, že jsou nej-

horšími otroky, národem nejbídnějším. Císař M. Aurel pokládá je za horší, než jsou Quadové a Sarmati. Učení pak Kristovo nazývají pověrou záhubnou, zběsilostí, míněním bláznivým, nerozumem a nevzdělaností.

3.

A přece, jaký výsledek podivuhodný! Obecně známo jest, že náboženství křesťanské bylo před panováním císaře Tiberia neznámo, že však Kristus za jeho panování byl na kříž přibit, že několik učeníků po sobě zůstavil, a ty bázlivé a bezbranné. Sotva že však byl ukřižován, jak byl předpověděl, všecko přitáhl k sobě. Již r. 58 po naroz. Kr. mohl sv. Pavel ve svém listě k Římanům vztahovati k hlasatelům evangelia slova žalmisty: Po vší zemi rozešel se zvuk jejich a do končin okrsku země slova jejich; Římány chválí, že víra jejich se rozhláší po všem světě; o sobě praví, že od Jerusaléma kolem až k zemi illyrské všecko naplnil evangeliem Kristovým. R. 62 napsal týž ve svém listě ke Kolosenským, že přišlo k nim evangelium, jakož i po všem světě jest. Víme ze Skutků apošt., že sv. Pavel prošel Palestinu, Syrii, Malou Asii, Thracii, Macedonii, Řecko a hlavní ostrovy moře aegejského a středozemního, že přišel do Italie a že všude založil církve. Svatý Petr hlásal evangelium v Pontu, Galacii, Malé Asii, Kappadocii, Bithynii, pomlčíme-li o jiných zemích. Ostatní apoštolové navštívili jiné národy, jako Parthy, Medy, Peršany, Aethiopy, Indy a jiné. Toto hlásání evangelia přivedlo k víře Kristově nesčetné lidi obojího pohlaví, všelikého stavu a řádu. Sv. Klement Římský píše ke Korinthským: Petra a Pavla následovalo veliké množství vyvolených, kteří podstoupili veliká muka a trápení a nám se stali vzácnými vzory. Sv. Ignác Mučéník potvrzuje Filadelfickým: Církev Kristova jest rozšířena od jednoho konce země k druhému. Sv. Justin Mučéník napsal v druhé polovici 2. století: Není kmene lidského ani mezi barbary, ani Řeky, ani jinými jakkoliv nazývanými, ani těmi, kteří na vozech žijí anebo domů postrádají, aby u nich se nekonaly modlitby a díky nebyly vzdávány Otci, Stvořiteli všech tvorů

ve jménu Ježíše Krista ukřižovaného. Svatý Ireneus (zemřel r. 202) uvádí církve Kristovy též v Germanii, Gallii, Hispanii, Egyptě, Libyi, kteréžto země týmž světlem víry a stejnou svorností všech tak jsou ozářeny, jako jedním světlem slunečním veškeren okrsek zemský jest ozařován. Tertullian (zemřel r. 240) napsal ve své apologii k náčelníkům říše římské: Jsme od včerejška a naplnili jsme všecko, co vám náleží, města, ostrovy, hrady, městečka, shromaždiště, sama ležení, truje, dekurie, palác, senát, náměstí; jediné chrámy vám zůstavujeme. Tacitus mluví za pronásledování Neronova o velikém množství křesťanů. Také praví za panování Neronova, že náboženství kmene nejohavnějšího přijato jest po všech zemích. Plinius ml. napsal v listě, Trajanu císaři poslaném, že mnozí všelikého stáří, řádu, obojího pohlaví jsou křesťany, že pověra křesťanská se rozšířila po městech, vesnicích a venkově, že jsou skoro opuštěny chrámy bohův a že slavnosti bohů jsou zanedbávány. Posléze dějepis církevní dosvědčuje, že již před Konstantinem císařem kvetly rozsáhlé církve po všech krajinách říše římské, v Itálii, Gallii, Hispanii, Řecku, Africe, Asii, že větší část říše římské byla křesťanská. Kromě toho uvažme, že mnoho tisíc křesťanů bylo zahubeno při desíti pronásledováních.

Závěr.

Uvážíme-li 1. úlohu, překážky a úmysl, 2. prostředky 3. výsledek, říci nutno, že šíření se křesťanství dělo se přispěním Boha samého nadpřirozeným, že jest šíření toto zázračné, že jest náboženství křesťanské samo původu božského.

Námitky.

1. Před Konstantinem Velikým přijali náboženství křesťanské toliko lidé sprostí a nízcí; teprve vážností a světskou mocí Konstantinovou náboženství křesťanské vzrostlo a zdaru nabylo. Apologetové, mluvící o množství křesťanů, úmyslně přehánějí.

Tato námitka jest nepravdivá. Neboť *a*) již před Konstantinem Velikým tak se rozšířilo náboženství křesťanské

a takové moci nabylo, že sami odpůrcové tvrdí, že Konstantin z příčin politických přijal víru Kristovu. Že vítězství kříže bylo již před Konstantinem dobyto, dokazuje dějepis.

b) Není pravda, že v prvních stoletích přijímali víru Kristovu toliko lidé sprostí a nízcí; právě opakem nejvíce lůza pohanská zuřila všude proti křesťanství. Ostatně vzpomeňme si, v jakém stavu byla společnost lidská; byli velcí boháči a velcí chudši, třída střední nebyla skoro žádná. Není tedy divu, že přemnoho křesťanů náleželo ke třídě chudých. V prvních stoletích sloužili náboženství křesťanskému k veliké ozdobě mnozí boháči, urození, učení a vzdělaní, a těch nebylo málo. Mezi Židy přihlásili se ke Kristu Pánu kněží: Sosthenes, Apollo, Crispus, kteří jsou známí; mezi Řeky a Římany proconsul Sergius Paulus, Dionysius Areopagita; mezi filozofy Justinus, Athenagoras, Flavius Clemens z rodu Flaviů, příbuzný císaře Vespasiana, se svou manželkou Domitillou; mnozí mužové a mnohé ženy z rodů patricijských byli křesťany. Veliké dary, posílané chudé církvi Jerusalemské, okrasy katakomb dokazují, že nebyli všichni křesťané prvních století chudobni.

c) Apologetové nepřehánějí množství křesťanů. Neboť své apologie posílali samým císařům, senatorům, proconsulům a jiným úředníkům, kteří nebyli poměrů nepovědomi. Proto, co v apologiích napsali, musilo se srovnávat s pravdou, nechtěli-li býti usvědčeni ze lži a škoditi náboženství křesťanskému, jemuž chtěli prospěti svými apologiemi.

2. Rozšíření víry Kristovy se stalo z příčin přirozených; poměry byly příhodny. Tolik národů bylo sjednoceno pod žezlem vlády římské; četné silnice probíhaly říší římskou; národové mezi sebou obcovali; jazyk řecký a římský byly po celé říši povědomy. Náboženství pohanské bylo v posledních koncích a umíralo, také filozofie byla úplně pokažena; ani ono, ani tato neměly síly, aby odporovaly víře Kristově; obě se přežily a nemohly uspokojiti. Otroci a ženy tonouce v bídě, přijali s radostí učení Kristovo, aby vybědli z bídy; přilákáni byli chudí, doufající, že obdrží almužnu, hříšníci, doufající, že jim budou hříchy odpuštěny. Záře

ctností křesťanských, lásky bratrské, dobročinnosti atd., srdnatost a rekovství mučovníků působily mocným vlivem na mysli pohanů.

Tato námitka není pravdivá. Neboť *a)* sjednocení národů, užívání silnic, obcování národů, známost jazyka řeckého a latinského jsou toliko podmínkami, ale ne příčiny rozšíření učení Kristova; jimi samými se neodklidí žádná z překážek jmenovaných. Tyto výhody všechny mohou pomáhati těm, kteří pronásledovati a vyhladiti chtějí jméno křesťanské.

b) Úplná pokaženost náboženství pohanského sama sebou poháněla jenom pohany do větší bídy a činila je neschopnějšími k přijetí učení Kristova. Mnozí pohané poznávali pošetilost a nepravdu smýšlení pohanského, a přece nikoho neodvrátili od něho, aniž někoho napravili. Odvrátilo pohany od něho a napravilo náboženství křesťanské proto, že jest původu božského a má sílu božskou v sobě. Aniž úpadek filosofie pomáhal sám sebou učení Kristovu; filosofie pohanská, ač zvrhlá neplodná, zoufalá, zpupnost svou neodložila a zůstala nepřátelskou křesťanům.

c) Otroků sice a žen bylo náboženství osvoboditelem; ale otroci a ženy byli tak zkaženi, že přirozeně zamítali učení Kristovo, jež nechtělo násilně jejich bídu odkliditi, ale spíše přikazovalo trpělivost a poslušnost. Sv. Pavel odeslal nazpět uprchlého otroka Onesima k jeho pánu Philemonu; osvobození Kristus nabízel obrozením mravním, jež tehdy přirozeně bylo nemožno. Naděje chudých předpokládá, že jiní, boháči, přijali učení Kristovo, jež učí lásce; kterak se stalo, že boháči se stali křesťany? Kromě toho byli chudí od učení Kristova odpuzováni překážkami, jež jsou učení Kristovu vlastní, a pronásledováním, jež stihlo křesťany. Naděje hříšníků nečiní víru, ale předpokládá; kterak se tedy stalo, že hříšníci uvěřili a při krutém pronásledování projeví stálost hrdinskou?

d) Ctnosti křesťanské a rekovnost mučovníků nejen obracely pohany, ale je také popuzovaly proti křesťanům a ve zlém potvrzovaly; záleželo na tom, kterak svobodná vůle

lidská se zachovala k milosti Boží, která skrze ctnosti křesťanské a rekovnost mučeníků působila na mysl pohanské. A odkud měly ctnosti křesťanské a rekovnost mučeníků svůj původ? Z moci Boží nadpřirozené, která působí v náboženství křesťanském. Předpokládá se tedy nadpřirozená moc božská.

3. Podobně jako křesťanství rozšířil se rychle a daleko buddhismus, arianismus, muhamedanismus, protestantismus. Kdyby tedy se mohlo souditi z rozšíření, musili bychom říci, že také všechny tyto sekty jsou původu božského.

Tato námitka jest nepravdivá. Neboť žádná z těchto čtyř sekt netěší se z takového rozšíření, z jakého se těší křesťanství. K tomu se druzí ještě jiný rozdíl. Náboženstvím křesťanským se vystupuje z dola nahoru; vystupování toto jest obtížné a nalézá odporu v lidské přirozenosti pokážené, kdežto ony čtyři sekty znamenají úpadek, sestoupení s výše do propasti, jemuž pomáhá lidská přirozenost pokážená. Příčinou, která rozšířila křesťanství, jest nadpřirozené působení Boží; avšak příčiny, které rozšířily ony čtyři sekty, jsou zcela jiné. Slyšme je! Buddhismus neznabožský setřásl nesnesitelné jeho brahmanismu a jest velice příjemný Asiátům, po nečinnosti, klidu lenivém a tupém snářství bažícím; aniž buddhická revoluce atheistická setkala se s nějakou překážkou vážnější. Arianismus záležel v revoluci rozumu pyšného proti pokorné víře v Boha ukřižovaného a rozšířil se proto, že jej mnozí císařové byzantští podporovali. Historie arianského pronásledování, namířeného proti církvi katolické, jest důkazem pravdy, která přísluší víře církve katolické. Muhamedanismus byl vymyšlen dle povahy národa arabského, dle vášni a náruživosti jeho a k rozšíření jeho přispěla smyslnost, nenávisť proti křesťanům, fanatismus, meč a oheň. Posléze jest protestantismus velikou revolucí, namířenou proti církvi Kristově a její vážnosti. Vznikl a rozšířen byl zbloudilostí rozumu a nemravností některých kněží, některých knížat, některých tříd lidu, hrabivostí mocných osob a nouzí mnohých poddaných, nesvorností, hádkami, stranictvím, pronásledováním a válkami, nenávisť a utrhaním na cti. Také sluší přisvědčiti Bedřichu II., králi pruskému,

jenž říkával: Protestantismus jest v Německu dílem lakoty, v Anglii dílem Venuše, ve Francii dílem novotářství. Nelze tedy nikterak porovnatí rozšíření učení Kristova s rozšířením buddhismu, arianismu, muhamedanismu, protestantismu.

B) O podivuhodných účincích náboženství
křesťanského.

Božský původ náboženství křesťanského poznáme, prozkoumáme-li podivuhodné jeho účinky, jež nemohou pocházeti od člověka, jež převyšují síly lidské.

Náboženství křesťanské zdokonalilo vědomost a mravnost lidskou, povzneslo blahobyť hmotný a upravilo společnost lidskou.

1.

Jediné náboženství křesťanské zničilo náboženství pohanské a nepravou filosofii a zprostilo člověka nevědomosti a pověry. Před narozením Krista Pána, vyjmeme-li národ židovský, bujela modloslužba po celé zemi a takovou slepotou jímala veškeré pokolení lidské, že žádný filosof ani politik neodvážil se ji odkliditi. I zdálo se, že temnota nepřestane haliti rozum lidský. Než, jakmile evangelium Krista Pána počalo se šířiti, rozprchly se husté mlhy pověry a nevědomosti, rozum lidský byl ozářen a zdokonalen. Víře křesťanské, nadpřirozenému světlu zjevení Božího, ustoupila filosofie pohanská. Člověk poznal Boha, sebe a svět obojím světlem, jak nadpřirozeným, tak i přirozeným; poznal původ a cíl svůj, jakož i prostředky, kterými by k cíli dospěl. A známost tato nebyla přístupna toliko některým lidem; všem byla hlásána a všichni ji mohli sobě přivlastniti, jenom když chtěli, jak vzdělání, tak nevzdělání, jak vznešení, tak nízcí. To dokázalo jediné náboženství křesťanské.

Náboženství křesťanské podává známost pravd i nadpřirozených i přirozených, k spasení věčnému nevyhnutelně se odnášejících, jasnou, jistotnou, bezpečnou, stálou, ustavičnou, nehynoucí, jak dokazují dějiny 18 set let. A takovou působnost a vážnost svému učení zjednal Kristus Pán, že

zásady křesťanské vládnou myslí i těch nevěrců, kteří v ovzduší křesťanském žijí, tak že sami odpůrcové náboženství křesťanského nemohou na ně útočiti, leč když názorů a zásad křesťanských zle užívají, je převracejí a falšují.

Náboženství křesťanské jest příznivo lidskému badání ve vědách a přeje snahám člověka, pokroku přirozeně milovného. Vzdělanost, kterou našlo u Řeků a Římanů, přijalo, pokud neodporuje učení Kristovu, osvobodilo ji ode všeho pohanského, dalo jí pravý směr, podporovalo ji, zabezpečilo jí pokrok, odvrátilo ji od bludných cest a spojilo její části v jeden celek souladný. Kde však vzdělanosti nenalézá, tam se sice přizpůsobuje ke svým učeníkům, ale pečuje o to, aby tito se stali účastnými pravé vzdělanosti.

Podobně se má náboženství k uměním.

Bez Krista Pána není pravé vědy, pravého umění, není pravého pokroku. Vzdělanost, která jej zamítá, stává se hrobem hniloby, leskle natřeným.

Takovým výsledkem není provázena žádná vědecká soustava lidská. Tedy není učení Kristovo dílem lidským, nýbrž božským.

2.

Nepravosti všelikého druhu, které nám u pohanů vypisují apoštolové, sv. Otcové, zvláště apologetové, a sami spisovatelé pohanští, odkládali ti, kteří náboženství křesťanské přijali a dle něho žili, a ozdobili svůj život krásnými a výbornými ctnostmi, jak dosvědčují apoštolové, sv. Otcové, jakož i sami pohané, na př. Plinius, Julianus Apostata. Apologeta Tertullianus veřejné svědectví, o němž věděti mohli a také věděli pohané, dává o mravnosti křesťanů a dokládá, že křesťané byli poznáváni od pohanů tím, že se varovali nepravostí, jež pohané páchali. Pohané pak žalovali na křesťany, že se vzdalují divadel, neřestmi oplývajících, veřejných průvodů pohanských, ďábla hodných, ale ne Boha, her šermířských a jiných.

Pozorujme některé ctnosti jednotlivé, jež prokazovali křesťané hrdinným způsobem.

Mnozí a mnohé byli čistoty andělské pilní; také panny

z rodin nejvzácnějších zaslíbily se Kristu Pánu jako nevěsty, pohrdly svatbou nejstkvělejší a pro Krista Pána, svého ženicha, podstoupily hrozná muka. Trpělivost hrdinskou projevovali křesťané při mukách nejhroznějších takovou, že, Krista Pána následující, nejen se nemstili ani skutkem, ani slovem, ale spíše za své mučitele se modlili. — Láskou k nepřátelům jsouce naplněni, ošetřovali křesťané pohany, morem postižené, a jim podpor peněžitých udíleli, jakož i jiné skutky milosrdenství prokazovali. — Jejich vytrvalosti a věrnosti ke Kristu Pánu diviti se musíme, uvážíme-li, jaká pokušení, jaké příklady špatné je od učení Kristova odvracely. Jaká to byla jejich láska k spasiteli!

Uvažme dále! Lidé dříve oddaní všelike nepravosti tak náhle se obraceli a změnili, že nejen se zdržovali nepravostí, ale také dávali krásný příklad života ctnostného. Tyto příklady nejevily se zřídka toliko u některých lidí, nýbrž u přemnohých křesťanů kteréhokoliv stáří a postavení tak zřejmě se jevily, že velikou úctou naplňovaly pohany ke jménu křesťanskému.

Tento zjev se opakuje tolikrát, kolikrát jest náboženství křesťanské uvedeno do zemí nekřesťanských, do Ameriky, Indie, Číny, Japonska. Často je tato změna náhlá.

Zda nějaký řád lidský takové vítězství slaví nad nepravostmi, žádostmi nezřízenými, do srdce hluboko zapuštěnými? O žádné vládě lidské, o žádné sektě nebo škole filosofické nelze to říci. Proto soudíme, že náboženství křesťanské není původu lidského, nýbrž božského.

3.

Náboženství křesťanské přikazuje hlavně a přede vším pečovati o spasení duševní věčné a je také udílí; než slibuje, že Bůh ostatní, t. j. blahobyť hmotný, pozemský přidá, a sice těm, kteří o něj prosí, jako o prostředek k dosažení spásy duševní, a kteří se také dle svých sil přičiňují. Práci hmotnou posvěcuje, vespolečně hmotnými prostředky sebe podporovati rozkazuje, chudobě cti uděluje. Boháči hrozí, přilnulo-li srdce jeho k bohatství, chudému spokojenost ukládá a jej

těší blažeností záhrobní, které se mu dostane za trpělivost a péči o statky nehynoucí. Těmito zásadami křesťanskými může býti blahobytu hmotného, pozemského docíleno. A také nás učí dějepis, že bylo docíleno u prvních křesťanů. Záleží toliko na lidech, aby těmito zásadami se řídili.

Pozorujme zvěstovatele učení křesťanského, vyslané od církve katolické, ani surové kmeny, jež vyučují evangeliem, učí orbě, chovu dobytka, řemeslům, průmyslu, aby jim zjednali blahobyt hmotný. A zkušenost nás učí, že jim ho zjednali a zjednávají. Náboženstvím křesťanským staly se krajiny neúrodné úrodnými, pouště se zalidnily; což se opakuje dodnes.

Může-li náboženství křesťanské, ano tak pečuje o blahobyt pozemský, býti dílem lidským? Zdali kdy takovou moc do sebe měla nějaká ústava lidská? Pročež soudíme, že jest učení Kristovo dílo Boží.

4.

Náboženství křesťanské působí nejenom na jednotlivce, ale také na celou společnost lidskou, kterou buď tvoří aneb upravuje, obnovuje. Společnost pohanskou našlo pokaženou; i jalo se ji obrozovati a zdokonalovati. A to se podařilo výborně.

Neboť 1. změnilo a obrodilo zdárně a prospěšně obecnou společnost lidskou, jelikož otroctví zrušilo ne násilně, ale silou pravdy a mravního obrození, jelikož všem lidem uděluje před Bohem stejnou důstojnost synů Otce nebeského a bratří Kristových, jelikož každý má svého bližního milovati jako sebe sama pro Boha. Přese všecko toto šetří náboženství křesťanské rozdíly, bez kterých společnost lidská nemůže býti, na př. mezi představeným a poddaným. Také chudým a nešťastným pomoci vydatné a útěchy poskytuje.

2. Změnilo a obrodilo rodinu a život manželský. Neboť utvrdilo a posvětilo svazek manželský, manželkám vážnost vrátilo, věrnost manželskou oboplně utvrdilo, stavu panického a panenského cti a svatosti udělilo. Moc otcovská pozbyla krutosti pohanské, uvedena byla na pravou míru;

z druhé však strany podepřena jest vážnost otcova vážností božskou.

3. Změnilo a obrodilo společnost občanskou. Neboť z jedné strany zlomilo a obmezilo moc panovníkovu, jednotlivcům a rodinám práva jim náležející vrátilo, náboženskou pravomoc duchovní od světské odloučilo. Z druhé strany však utvrdilo a posilnilo moc světskou vážností božskou a jí zákonu Božímu podrobilo, jemuž také poddaní jsou zavázáni poslušností. Tak zamezilo krutovládě panovníků a vzpouru poddaných. Představeného má býti poddaný poslušen jako otce; představený ať sebe nepokládá šťastným proto, že poroučí, ale proto, že z lásky poddaným slouží; poddaný ať má představeného ve vážnosti, představený ať se bojí Boha, jemuž bude se zodpovídati ze svého vladaření. Tak učí svatý Augustin dle učení Krista Pána.

4. Změnilo a obrodilo vespolné poměry národů. Neboť z jedné strany naučilo milovati národ svůj láskou, která jest pilna prospěchu jeho, ale z druhé strany zakazuje nenáviděti národ sousední a ukládá povinnosti, které máme k národům ostatním. Utvořilo spravedlivé právo mezinárodní, jež poměry národů vespolné pořádá a každému národu udílí, co mu náleží.

5. Utvořilo církvev Kristovu, ve které mají všichni národové ke cti a slávě Boží a svému prospěchu býti sloučení. O ní bude později řeč.

Z těchto pěti účinků soudíme, že náboženství křesťanské jest dílo Boží, poněvadž žádné dílo lidské tolik nedokáže.

O účincích náboženství křesťanského bude také později ještě řeč.

Námitky.

1. Také mezi křesťany byly nepravosti všeho druhu, i takové, jež nebyly ani mezi pohany, jak dosvědčuje svatý Pavel, jak žalují sv. Otcové. Nelze tedy z účinku souditi na původ Božský.

Tato námitka nečiní náš závěr neplatným. Neboť že mezi křesťany byly nepravosti, o kterých mluví námitka, nesmíme přičísti náboženství křesťanskému samému, nýbrž

převrácenosti lidí, kteří užiti nechtěli léku, od Boha jim nabízeného, ne jim vnuceného. Křesťané nepravostem se oddávají, neposlouchají-li předpisů svého náboženství, kterých poslouchati mají, ne musí, a neužívají-li prostředků, jež jim poskytuje štědrá láska Boží; pohané mohou své nepravosti omluviti, ba ospravedlniti nepravostmi svých bohů, což o křesťanech neplatí nijak. Mezi nešlechtnými křesťany byli a jsou mnozí, kteří podle jména toliko jsou křesťany, skutečně však od víry Kristovy odpadli; tato okolnost nemůže zvrátiti náš závěr. Posléze budiž nešlechtnost křesťanů sebe větší, nešlechtnost pohanská ji převyšuje.

2. Křesťanství neprospělo společnosti, ale uškodilo. Neboť *a)* učí pohrdati statky pozemskými a milovati nebeské. *b)* Vypovídá válku přirozenosti lidské a její žádostem. *c)* Považuje svět za údolí slzavé. *d)* Protiví se svobodě, vzdělanosti a pokroku. *e)* Činí člověka zvrhlým. *f)* Činí jej neschopným k pracím, jež vyžaduje společnost, k obchodu, vedení války. *g)* Zničilo nejslavnější říši římskou.

Tyto námitky jsou nepravdivy. Neboť *a)* náboženství křesťanské učí pohrdati statky pozemskými a milovati nebeské, ne však tak, aby nebylo nijak pečováno o blahobyt pozemský; péče se přikazuje o blahobyt pozemský přídružná, podřízená, kdežto péče o život záhrobní, duchový, o spasení duševní se přikazuje hlavní a nadřaděná. *b)* Náboženství křesťanské vypovídá válku přirozenosti porušené a žádostem nezřízeným, jež člověka jsou nehodny a jemu škodlivy nad míru. *c)* Pokládá svět t. j. život pozemský za údolí slzavé vším právem, ale pokládá jej za přechod k životu v pravdě, plně a věčně blaženému, záhrobnímu, žijeme-li podle učení Kristova; ostatně již zde na zemi požívá pravý křesťan po jistou míru pokoje, který svět nemůže dáti, útěchy a radosti. *d)* Protiví se nepravé svobodě, nepravé vzdělanosti, nepravému pokroku, což jest zajisté záslužno, přináší a podporuje pravou svobodu, pravou vzdělanost, pravý pokrok. *e)* Nečiní učeníka Krista Pána zvrhlým, nýbrž jemu podobným, tedy dokonalým; ten, kdo Krista Pána nenásleduje, jemu odpírá, stává se zvrhlým, nedokonalým. *f)* Ukládá zá-

kony, podle kterých má býti život společenský spravován, na př. při obchodě, ve válce a uděluje člověku síly, aby jimi se řídil; život společenský, jimi spravovaný, jest dokonalý a lidem velice milý. g) Říše římská zanikla ne náboženstvím křesťanským, nýbrž svou zkažeností mravní, různicemi občanskými, válkami zevnějšími; náboženství křesťanské postavilo na místo říše zpuchřelé, sebou samou se rozpadávající nové říše, aby v nich panoval nový duch, než jaký byl v říši římské pohanské.

Tedy z účinků souditi můžeme na božský původ.

Obzvláště však tento původ vysvětluje z nejvýbornějšího účinku, stálosti křesťanských mučovníků, která jest podivuhodná, zázračná.

C) O podivuhodné, zázračné stálosti mučovníků křesťanských.

Chtějící hájiti celé náboženství křesťanské anebo jeho části jednotlivé, trpěli nesčíslní mučovníci všelikého stáří, obojího pohlaví, kteréhokoliv postavení a národa od počátku až po naši dobu, jakkoliv nejen žádného zločinu se nedopustili, ale i ctnostmi zářili, muka nejhroznější s vytrvalostí víře nepodobnou, velemoudré odpovědi dávající právě křesťanské, s myslí klidnou a veselou, pokorně a skromně, spasitelnou bázní naplněni jsouce proto, že znali svou slabost, a v pomoc Boží doufající, smrt podstupující svobodně a Bohu děkující, prosti jsouce fanatické zběsilosti, neústupné tvrdošijnosti, marnivosti, pýchy, zisknosti a nenávisti k soudcům. Takové mučovníctví převyšuje síly lidské a vyžaduje nadpřirozenou pomoc Boží. Jestliže tedy Bůh sám pomáhal mučovníkům za náboženství křesťanské trpícím, nemůže nebýti náboženství samo původu božského. Pravdu tuto uznávali nesčíslní lidé buď přijímající víru křesťanskou anebo se v ní utvrzující.

Rozvedme tento důkaz!

Řecký a latinský název mučovníka křesťanského jest martyr, svědek; protož martyrem, svědkem nazývati se může, kdožkoli náboženství křesťanské vyznává upřímně slovem

i skutkem. Než, ve smyslu užším martyrem jest křesťan, jenž své svědectví smrtí svou zpečetil, jenž pro víru muka snášel; což vypovídá také naše slovo mučeník. Předmět svědectví, od mučeníků daného, vysvítá z příčiny, pro kterou byli umučeni, a z jejich vyznání, které činili buď před mukami, buď při mukách. A tu shledáváme, že jedni svědčili o pravdě veškerého křesťanství za pronásledování pohanských, druzí o nějakém článku víry křesťanské, na př. za pronásledování vandalského, jiní o primátě čili prvenství papeže římského jiní o ctnosti nějaké, církví katolickou doporučované, jako sv. Kristin a bratří, průvodčí sv. Vojtěcha; jiní o kázni církevní, jako sv. Jan Nepomucký, sv. Tomáš, biskup Kantuarienský. Budiž příčina smrti mučenické kterákoliv, budiž obsah jejich svědectví kterýkoliv z obsahů svrchu jmenovaných, mučeník proto krev svou vycediti neváhal, poněvadž pevně byl přesvědčen, že dle auktority církve katolické, Duchem Svatým řízené, náboženství křesťansko-katolické má býti věřeno, ctnost konána, kázeň zachována. Proto svědectví mučeníků týká se pravdy náboženství křesťanského a božského původu církve katolické.

Neboť mučeník smrt podstupoval pevně jsa přesvědčen, nezvratnou máje jistotu, že náboženství křesťanské od Ježíše Krista církvi katolické svěřené jest pravdivo; kteréžto přesvědčení a jistota spočívala na důkazech nejbezpečnějších a nejpravdivějších, jimiž toto náboženství utvrzeno a upevněno bylo již od počátku. A kdož by jejich svědectví nevěřil? Vždyť nesčíslné množství, lidé obojího pohlaví, všelikého stáří, všelikého národa nejsouce vedeni ziskem časným, aby o zjevení Božím svědectví vydali, neslýchaná muka snášeli a život svůj za obět položili. »Vidí-li kdo,« vece sv. Jeronym, »s takovou vytrvalostí že mučeníci odpírají a muka snášejí a že svými útrapami se honosí, souditi jest jemu, že, kdyby pravdivo nebylo evangelium, nikdy by krví hájeno nebylo. Aníž zajisté vyznání jejich jest rozkošné, aníž statků pozemských slibuje, aníž bezpečnost zjednává, nýbrž provázeno jest žalářováním, trýzněním, pronásledováním, hladem, obnažením, žízni. Toť sláva Boží a vítězství apoštolů.« — Než,

i v jiné příčině krev mučeníků pravdu ohlašuje, protože mučnictví jest výsledkem netoliko odhodlanosti lidské, nýbrž také a především pomoci nadpřirozené a tak zázrakem řádu ethického nazváno býti může. Z tohoto zázraku souditi nám lze o nadpřirozeném původu náboženství křesťanského a církve katolické.

Nejprve uvažme počet mučeníků, kteří náleželi obojímu pohlaví, kterémukoliv stáří a národu, kterémukoliv době jak staré, tak střední, tak nové, kterémukoliv stavu a povolání. Že jich bylo množství nesčíslné, dokazují památky všecky, kterým historické ceny neupírají kritikové nejpřísnější: Papenbroek, Alexander Noël, Tillemont, Ruinart. O velikém počtu mučeníků křesťanských svědčí sami spisovatelé pohanští: Suetonius, Plinius, Tacitus. Totéž tvrdí mnozí spisovatelé křesťanští: Origenes, Tertullian, svatý Dionys Alex., Eusebius, Lactantius, Sulpicius Severus. Sv. Dionys Alex. píše Domitiovi a Didymovi takto: »Naše mučeníky jmenovitě vyčítati jest zbytečno, poněvadž jest jich velmi mnoho a Vám jsou neznámi. Ale tolik vůbec věděti sluší, že mužové a ženy, mladíci a starci, panny a stařeny, vojáci a soukromníci, ze všech zkrátka stavů a věků lidských, jedni ranami bičů, druzí ostřím meče, jiní ohněm smrt vítěznou podstoupivše, koruny slávy dosáhli. O pronásledování Diokleciánově dí Lactantius: »Trápen byl veškeren okres zemský, a vyjmeme-li Gallii, od východu až po západ tři šelmy nejkruťější zuřily. Ani kdybych měl sto jazyků a stero úst a hlas železný, všecky způsoby zločinů na mučenících spáchaných pochopiti, všecká trestů jména vyložiti bych nemohl; tak velice trpěli křesťané spravedliví a nevinní. »Prudentius básník an opěvuje mučeníky, nedostatečným se býti praví, aby oslavil slovem svým nesčíslné množství mučeníkův. O pronásledování vandalském, které zastihlo toliko Afriku, aniž dlouho trvalo, praví Victor Vitensis, že 40.000 křesťanů zahynulo smrtí mučnickou. A který člověk zná počet mučeníků perských, čínských, japonských a jiných? Pročež miliony křesťanů potvrdili pravdu náboženství křesťanského svou smrtí.

Jako množství mučenků je nesčíslné, tak jsou tresty neslychány a nevypravitelné; péro se zdráhá je líčiti, ano mysliti na ně zdráhá se duch lidský. Neboť cokoliv zuřivost pronásledovatelů a surovost vymysliti mohla, všelikých muk a trápení užito bylo, aby stálost mučenků byla zviklána. »Co po celém světě,« praví Lactantius, »katané vykonali, vypraviti nemožno jest.« Rozmanitých trestů a přeukrutných bylo bez počtu

Krutost nástrojů mučících byla zvýšena nespravedlností, která provozována byla na křesťanech. Neboť buď jim dovoleno nebylo hájiti se, anebo když dokázali, že vyznávají víru křesťanskou není zločinem, přece tak s nimi bylo naloženo, jakoby se byli dopustili zločinu největšího, ano hůře, než s pravým zločincem nejhorším. Věru, nebylo pro křesťany práva, nebylo spravedlnosti. Kterážto nespravedlnost velikou bolestí naplňovala mučenků. Vrcholu však zuřivost katanů dostoupila, že vši silou mučice o to dbali, aby mučenků brzy neskonali, aby hodně dlouho se trápili, hodně dlouho umírali. »Snaží se,« píše Lactantius, »aby zvítězili, a neslychané bolesti tělům připravují a nic nemají pilnějšího, než aby rychlou smrtí křesťany se světa nesprovovali; proto ch šetřili, ne z lidskosti, nýbrž z ukrutnosti, aby údové křesťanův okřáli k novým mukám, krve aby přibývalo k novému vycezování. »Tyto bolesti tělesné zvětšovali bolestmi duševními, svádějící křesťany k hříchu, který, ač sám sebou neznamenal odpadlictví, přece byl považován tehdy za známku odpadlictví, na př. smilství. A když nic nepomáhalo, přicházeli rodičové, děti, manželé, manželky, aby prosbami křesťany pohnuli k odpadnutí. Jakou bolestí bylo srdce křesťanů svíráno! »Větší násilí,« vece sv. Augustin, »působily křesťanům oči přátel plačících, než muka katanův.« Jak mnohé zdržovali synové, aby netrpěli! Jak mnohým objímaly manželky kolena, aby nebyly vdovami zůstaveny! Jak mnozí rodičové synům bránili umřít!

Jakkoliv strašná byla utrpení mučenků, přece víře nepodobná, neslychána byla stálost a srdnatost, s jakou vše snášeli! »Lotři a jiní lidé těla silného,« vece Lactantius

»taková muka snášeti nemohouce, křičí a vzdychají; neboť bolestí jsou překonáni, poněvadž jim se nedostává trpělivosti. Naši však, abych pomlčel o mužích, mládenečkové a dívky své katany přemáhají a vzdech z nich vynutiti nemůže ani oheň. Ejhle, křesťan pohlaví slabého a stáří křehkého po celém těle rozedrati a spáliti se nechá, ne z nutnosti, poněvadž jest mu volno vystříci se utrpení, nýbrž z dobré vůle, poněvadž důvěřuje v Boha.« Ba, netoliko srdnatě a zmužile mučeníci trpěli, nýbrž i ochotně, s radostí mukám vstříc kráčeli. Tím vysvětliti lze onu svatou jakousi závist sv. Vavřince, jenž když viděl sv. Xysta, svého biskupa, an jest veden k smrti mučnické, dal se do pláče, ne že by mu líto bylo svatého biskupa, nýbrž že nemohl jej následovati. Žalostně zvolal »Kam se ubíráš, otče, bez syna? Kam, svatý knězi, bez jáhna spěcháš? Nikdy oběť přináseti ve zvyku jsi neměl bez sluhy. Zdaž jsi mne shledal býti nehodným?« K této stálosti a odhodlanosti se druží mnoho jiných ctností podivuhodných, které svatí mučeníci projevovali, jsouce mučení. Tak praví kardinál Orsi »Nemá platnosti jediné smrt mučnicků křesťanských pro víru podniknutá, poněvadž mnozí jiní ze všech sekt pro své bludy a pověry samoděk smrti život svůj obětovali; svatost smrti mučnické záleží také v jiných ctnostech, které mučeníci katoličtí dokázali, jsouce mučení ve víře, naději, lásce, zbožnosti, skromnosti, nezvratné velikomyslnosti.« Tyto ctnosti a jiné, na př. lásku k nespravedlivým soudcům a katanům že mučeníci projevovali v míře neobyčejné, dosti známo jest tomu, kdož dějiny mučnické čítá od mužů plné víry hodných sepsané. A tato smrt mučnická všemi ctnostmi okrášlená první dobou křesťanskou omezena není, nýbrž až po naši dobu se vyskytá, tak že v každém věku církev jest zdobena růžemi mučnickův a zavlažována jejich krví. Tak pronásledovali křesťany Mohamedáni, kacíři a rozkolníci, Japonci, Číňané a jiní národové pohanští; kteréžto pronásledování na některých místech trvá také za naší doby. Konečně aby svatost smrti mučnické ještě jasněji na světlo vyšla, chtěje Bůh své zalíbení projeviti, mnohými zázraky oslavil

své bojovníky, zvláště na počátku, zázraky, které od svědků plné víry hodných jsou potvrzeny, takže mnohým víry nelze upříti dle nejpřísnějších pravidel kritických.

Zdaž může kdo jmenovati příčinu přirozenou, z nížto by lze bylo vyložiti toto mučeníctví křesťanské? Nebylo pohnutkou očekávání prospěchu pozemského, jelikož vyznáním svým křesťané pozbývali veškerých statků pomíjejících. Nebyla pohnutkou žádost po marné slávě světské, jelikož věděli mučeníci, že náboženství křesťanské zakazuje bažiti po ní, a že žádostí takovou ztrácí se podstata, cena i ovoce mučeníctví. Mnozí v jeskyních a lesích zahynuli buď hladem byvše umořeni, aneb od šelem rozsápáni; pročez o nich nikdo nic nevěděl mimo Boha jediného. Nepočestností veřejnou byli odloučeni od obyvatelstva pohanského; přemnoží v houfech byli povražděni anebo spáleni, nemohouce očekávati, že jejich jména potomkové budou znáti. Nebyla pohnutkou šílenost jakási náboženská, která fanatismem se nazývá; neboť s fanatismem se nesrovnávají četné ctnosti jejich, mír a poklid duševní, rozumnost a povážlivost jejich odpovědí, pokora a důvěra ve svou sílu, stálé modlitby k Bohu zasílané. Nebylo pohnutkou marné očekávání statků budoucích. Nelze ovšem zapříti, že mučeníci, doufajíce v slávu nebeskou, velice byli povzbuzováni k stálosti, jak vesměs památky dosvědčují; přece však kdyby tato naděje byla marna, ješitna, lživá, nikdy a nikterak by nestačila, abychom z ní odvodili mučeníctví křesťanské. Stává se ovšem, že mínění bludné s tvrdošijností a tvrdošijnost se stálostí podivnou se spojuje; ale blud a nepravost pramenem nikdy nemohou býti ctností pravých, ctností hrdinských, ctností vznešených, jichžto bys nenalezl u filosofů pohanských ani stínu; pročez bludem nikdy nevysvětlíme mučeníctví křesťanské.

Tedy příčina mučeníctví přirozena býti nemůže; zbývá jenom příčina nadpřirozená, pomoc, kterou Bůh sám poskytoval mučovníkům, jak čteme v listě církve Smyrenské o mučeníctví sv. biskupa Polykarpa: »Těch mučovníků vytrvalosti a trpělivosti a lásce k Bohu kdož by se nedivil? Bičiky tak byli mrskáni a rozedráni, že bylo viděti do jejich útrob a

vnitřností, přece však dále mučení byli, tak že sami diváci jich litovali a útrpnost měli; nicméně takovou srdnatost prokázali, že nikdo z nich ani nezalkal, dávajíce na jevo, že mučeníci Kristovi od Boha samého jsou sílení pomocí nadpřirozenou.« Což jest zázrakem řádu ethického, kterým Bůh sám svědectví dává o pravdě a nadpřirozeném původě náboženství křesťanského a církve katolické. Kterýžto zázrak na pohany tak působil, že mnoho jich, také učení, bohatí, vysoce postavení se obrátili na víru křesťanskou, jak praví Tertullian: »Semenem křesťanů jest krev mučedníků.« Přesvědčivosti mělo do sebe mnohem větší zázračné mučednictví křesťanské, než nejdůvtipnější rozprava filosofa nejvýmluvnějšího. Z tohoto výsledku, s jakým mučednictví se potkalo, souditi můžeme o zázraku, jaký Bůh sám projevil v mučednictví křesťansko-katolickém, jakým Bůh sám svědectví vydal o náboženství křesťanském a církvi katolické.

Námítky,

1. Jak sv. Otcové říkali, příčina činí mučeníka, ne smrt. Mučednictví tedy samo sebou ničeho nedokazuje, nepředpokládá-li se, že křesťané z dobré příčiny, t. j. za pravé náboženství trpěli. Pročež předpokládá se, co se má dokázati.

Tato námitka není pravdivá. Neboť rozeznávati sluší mezi řádem ontologickým čili věcným a řádem logickým čili pomyslným. V onom řádě jest pravé náboženství příčinou pravého mučednictví, a ne opačně. V tomto řádě rozeznávati sluší mezi dějem jedinečným a obecným. Jde-li o děj jedinečný, zdali ten neb onen člověk byl pravým mučedníkem, nejprve ovšem vyšetřiti sluší, z jaké příčiny zemřel. Avšak důkaz náš soudí ne z děje jedinečného, ale ze všeobecného děje mučednictví křesťanského, se všemi okolnostmi uváženého. O tomto ději obecném soudíme, že se nemohl státi bez nadpřirozené pomoci Boží, že tedy náboženství, za které mučeníci zemřeli, jest pravé, od Boha svůj původ mající, poněvadž kdyby nebylo takové, Bůh by mučedníkům, pro to náboženství umírajícím, nepomáhal.

Tak rozuměti dlužno výroku sv. Otců: Příčina čin mučeníka, ne smrt.

2. Proti důkazu z mučnictví křesťansko-katolického vedenému odpor kladou nepřátelé, připomínajíce vytrvalost oněch, kdož muka snášeli nadmíru krutá buď z lásky k vlasti, buď uchvácení byvše náruživostí, buď oklamáni zápalem fanatickým. A věru, není národa, jenž by neměl rekův, není sekty, jež by se nehonosila svými trpiteli; také srdnatosti vojínův, kteří útrapy snášejí a smrtí pohrdají, diviti se jest. A přece, soudí dále, tak namítajíce, není třeba klásti za příčinu této zmužilosti zvláštní pomoc nadpřirozenou, aniž pro tuto srdnatost považovati za spravedlivou onu věc, za kterou bojovali a krev svou cedili. Dle této analogie nelze prý vykládati mučnictví křesťansko-katolické za účinek příčiny nadpřirozené, aniž je považovati důkazem pravdy křesťanské.

Než, mučnictví křesťanské nikterak porovnati nelze se srdnatostí reků, vojínů a lidí fanatických; neboť tolikový a takový jest rozdíl, že, uváží-li jej kdo rozumně a nestranně, mučnictví považovati musí za výsledek pomoci nadpřirozené, netoliko za výsledek pevné, odhodlané vůle lidské, netoliko za výsledek síly přirozené. Liší se zajisté mučnictví tím, že žádný národ tolik reků nemá, žádná sekta tolik trpitelů, mnoho-li má svatých mučeníků církev katolická. Dále liší se stavem, jelikož mučeníky církve katolické jsou netoliko mužové, nýbrž i ženy, mladí a staří, silní a slabí, učení a neučení, bohatí a chudí, vysoce postavení a podřízení, kněží a nekněží. Liší se mukami; neboť taková, tak strašná muka nikdo podstoupiti nemusil, jaká uložena byla mučeníkům církve katolické. Dále všelikými ctnostmi ozdobeni byli svatí mučeníci, jakých nenalzáme u těch, kteří proti oněm stavěni jsou, aby jejich mučnictví bylo zlehčeno. Ani dost málo nepodobá se mučnictví křesťanskému utrpení jiných, kteří netrpí v duchu křesťanském a za víru křesťansko-katolickou.

Zvláště patrný a jasný jest rozdíl mezi mučeníky a vojáky, kteří udatně za vlast bojují a slavně v boji umírají. Tito obyčejně tak činí z nutnosti, které uniknouti nemohou

leč hanebným útekem, otroctvím bídným, ztrátou všeho, co jim náleží, podstoupením těžkých trestů; oni však, mučeníci křesťanští, všech utrpení uvarovati se mohli jediným slovem a pokynutím, za které jim slibováno bylo bohatství a vysoké důstojenství. Vojáci nepodnikají smrt jistou, nýbrž jen nebezpečí smrti, do kterého čím zmužileji se vrhají, tím snáze z něho vycházejí; avšak mučeníci mukám hrozným, smrti jisté byli obětováni. Smrt vojákův obyčejně jest rychlá, bez bolesti přílišné; smrt mučovníků zdlouhavá, strašná. Mučovníci život svůj obětovali s myslí klidnou, pokojnou, bez hněvu a zlosti, soudcům a katanům odpouštějíce ze srdce, pokorní jsouce a na svou sílu jedinou se nespolehajíce; vojáci však do nebezpečí se ženou, hořice obyčejně mstivosti a hněvem, uchvácení jsouce slepou vášní, jež někdy jest roznícena nemírným pitím, hlomozem válečným, hudbou rozčilující, důvěřující svým silám. Mučovníci zisku časného neočekávali, vojáci však lákáni jsou nadějí kořisti, slávy, cti atd. Zdaž tedy možno mučovníky porovnat s vojáky?

Konečně uvažme, čím se liší od mučovníků katolické církve trpitelé bludařští a sektářští. Nejprve tito smrt neutrpěli toliko pro svůj blud, nýbrž také pro nějaké zločiny anebo z příčin politických ve zmatcích občanských, které způsobili bludaři a sektáři. Dále, zdaž taková muka snášeli, jaká mučovníci církve katolické? Zdaž je snášeli s takovou trpělivostí a veselostí? Kdož z bludařů smrtí násilnou zemřeli, ne jinak než jiní lidé ji podstoupili, nejinak než jiní lidé umírali. Že někteří vůdcové učení bludného raději chtěli smrt podstoupiti, než změnití své smýšlení, diviti se netřeba; aniž diviti bychom se musili, i kdyby jich bylo na tisíce. Neboť ký div, že vůdce nějaké sekty z lásky k marné slávě anebo z pyšné tvrdošijnosti v učení od něho samého nalezeném trvaje, také smrt podstupuje? ¹⁾ Takovými důvody, že mu-

¹⁾ Mistr Jan Hus není mučovníkem ve smyslu křesťanském. Neboť mučovník křesťanský trpí pro víru Kristovu. Avšak Hus netrpěl pro víru Kristovu, jelikož učinil rozkol, zamítaje viditelnou hlavu církve od Krista Pána založené a provinil se kacířstvím uče bludům, jež církev od Krista Pána založená vždycky zavrhovala a také na sněmě vše-

čeníci církve katolické nebyli pobádáni, dosti známo jest; mimo to, uvážíme-li ostatní okolnosti, dříve již jmenované, jimiž provázeno bylo mučeníctví křesťansko-katolické, snadno lze poznati, že mezi trpiteli bludařskými a mučeníky ne-smírný jest rozdíl.

Pročež krev mučeníků jest jedním důkazem z mnohých o pravdě nadpřirozené, od Boha zjevené, v náboženství křesťanském obsažené a od Ježíše Krista církvi katolické svěřené.

D) O podivuhodném zachování, ustavičném pokroku a vzmáhání se náboženství křesťanského.

Co božským toliko působením nadpřirozeným založeno a zavedeno býti mohlo, to musilo dle zásady logické: *Žaký počátek, takové i další trvání* býti také zachováno týmž způsobem. A věru, Kristus Pán výslovně předpověděl, že jeho učení potrvá až do konce světa jeho vlastní pomocí

obecném, v Kostnici shromážděném, zavrhla a jichž on na konec tvrdošijně se držel. Aniž podstoupil Hus smrt proto, že by byl o pravdě svých bludů přesvědčen, jelikož ve svých názorech kólisal, jako dříve, tak v Kostnici, ale proto, že se obával, aby, kdyby svých bludů odvolal, nebyl zahanben před šlechtou a lidem, kterým tolikrát pravdu svou čili pravdu Viklifovu prohlašoval za pravdu věčného Boha. Musí také býti mučeník křesťanský mužem svatým, jako sv. Václav, sv. Jan Nepomucký; avšak o Husovi se přesvědčíme, že se mu svatosti nedostávalo.

Aniž Husa mohou pokládati ve smyslu svém za mučeníka Kališníci, Petr Chelčický, Čeští Bratři, Táborité, Amos Komenský, pastoři helvetského a augsburského vyznání, poněvadž učení Husovo odporuje názorům jich všech; Hus by je byl všecky prohlásil za kacíře. Také neznabozi naší doby, novohusité zvaní, neprávem jej ctí a mučeníkem zovou; neboť Hus byl nepřitelem neznabohů, nezemřel z přesvědčení a odpor kladl papeži, biskupům a celé církvi katolické takový, který se nesrovnává s pravdou a mravností a který lidstvu přináší mnohonásobnou škodu. S Husem spojuje Kališníky, Petra Chelčického, České Bratry, Tábority, Amosa Komenského, pastory a neznabohy toliko nenávisť proti papeži, biskupům a celé církvi katolické; proto oni všichni Husa velebí, mučeníkem nazývají, užívajíce ho za berana, kterým rozdrťiti chtějí církev katolickou.

božskou: Brány pekelné nezvítězí; budu s vámi až do skonání světa. A též opačně souditi můžeme, že, jaké zachování shledáváme u náboženství křesťanského, takové musíme též předpokládati založení. Avšak skutečně jeví se nám zachování, pokračování a vzrůstání se náboženství křesťanského právě božským a nadpřirozeným. Pročež jest i původ jeho právě božským a nadpřirozeným.

Dolejší návěšt tohoto důkazu pravdivé jest z těchto důvodů:

a) Jak nás učí zkušenost a jak uznáváme z povahy věci samé, všechna životní díla přírodní a lidská podrobena jsou ustavičným změnám a převratům, posléze i zkáze a záhubě; toto pravidlo platí také o říších nejmocnějších. Není-li tedy po 18 století náboženství křesťanské v ničem podstatném změněno, trvá-li nauka, život, bohoslužba a vláda v podstatné údobě, jakou Kristus Pán ustanovil, není náboženství křesťanské původu přirozeného a lidského, ale nadpřirozeného a právě božského.

b) Ústavy lidské pouze tak mohou trvati, že s časy stále se měnícími podle těchto změn i ony samy se mění, přizpůsobující se k rozmanitým převratům okolností a poměrů, k rozmanitému duchu časovému; kde však není proměnlivosti a přizpůsobivosti, tam není života, tam panuje smrt, hniloba a surovost. Ale v náboženství křesťanském jeví se z jedné strany dokonalá, nezvratná stálost a nezměnitelnost zásad, jež se v životě prokazují, z druhé strany ustavičný pokrok, kterým přizpůsobují se zásady ve skutečném životě. Náboženství křesťanské tak si vedouc, účastno jest velikého vývoje historického a stojí ve středu jeviště světového, pevně vše k sobě vztahující; kdežto říše lidské zacházejí, říše Kristova nikdy nestárne, nýbrž zanikla-li jedna doba bujarosti a slávy, brzy opět znovu se rodící plodí svou vlastní silou druhou dobu podobnou, na které účastenství mají vždy národové křesťanští. Tento vnitřní pokrok provázen jest zevnějším vzrůstem, šířením a vzrůstáním se náboženství křesťanského, tak že co v jedné části země bylo ztraceno, to v jiné se nahrazuje hojnou měrou.

c) Náboženství křesťanské jest zachovááno, ačkoli mnohé překážky jemu brání: světská moc nezřízená, pak kacířstva, rozkoly, věda nepravá, dále mravní zkaženost mnohých křesťanů, některých kněží a některých biskupů, posléze války a jiné nehody.

d) Ač není dostatečných prostředků přirozených proti překážkám a nepřítelům náboženství křesťanského, přece ony mizí, tito hynou.

Tedy ze zachování, pokračování a vzrůstání se náboženství křesťanského souditi lze na jeho původ božský nadpřirozený.

Závěrky.

1. O původu náboženství křesťanského.

Buď že zkoumáme osobu Krista Pána, buď že vyšetřujeme dílo jeho, jeví se býti náboženství křesťanské oním náboženstvím, jež prvním rodičům bylo slíbeno a kladně, jakož i záporně bylo připraveno, jež Kristus Pán jako poslanec Boží, Messiaš a Syn Boží, pravý Bůh, jako učitel, kněz a král s nebes na zemi přinesl, aby lidé spaseni byli.

Této původnosti božské odporují mnozí tvrdíce, že náboženství křesťanské původ svůj má z náboženských a filosofických názorů Indů, Peršanů, Egyptanů, Řeků a Židů. Avšak tito odpůrcové se mýlí. Neboť 1. špatně rozumějí těmto domnělým pramenům a náboženství křesťanskému. 2. Jejich tvrzení jest pouhé mínění, historicky nedokázané. 3. Co v oněch pramenech domnělých se srovnává s náboženstvím křesťanským, má dílem svůj původ v obecném rozumu, dílem v prvotním zjevení, jež ode všech národů bylo více nebo méně podrženo, dílem vzato bylo z náboženství židovského anebo křesťanského. 4. Podobnost mnohých věcí jest zevnější a zdánlivá, poněvadž zásady, na kterých spočívají náboženství mimokřesťanská a křesťanské, co nejvíce jsou rozdílné. 5. Co se zdá v těch pramenech společno s křesťanstvím, jest vymyšlenou báchorkou, kdežto křesťanství spočívá na základech historických a rozumu se doporučuje

svou jednoduchostí a vznešeností. 6. Náboženství, jejichž základy jsou nepravdivy, jejichž nauky jsou nerozumny a nemravny, nemohou být prameny nejčistšího učení o Bohu a mravech, jaké se nalézají v křesťanství.

Než, dokažme to konkrétně, a sice *a*) na brahmanismu. Co jest brahmanismus?

Na počátku třetího tisíciletí př. Kr. překročil kmen arický řeku Indus a opanoval v druhé polovici 2. tisíciletí kraje na řece Ganges položené. Jeho náboženství, jež známe z jeho posvátných písem sanskritem psaných, sbírek hymnů, obětních písní, modliteb a obětních formulí, bylo původně monotheistické a chovalo tradice z náboženství prvotního. V první době byl Bůh jeden, Varuna, otec, veliký duch, pán nebe a země, nejmoudřejší, všudepřítomný, vševědoucí, původce přírodních a mravních zákonů, znatel srdcí lidských, jenž sebe sdílí s nábožnými a jim hříchy odpouští; pozdější bohové zovou se jeho syny, kteří jsou poslušni jeho vůle; jsou to aditjové, bytosti duchové, největší silou a důstojností opatření, v jasném nebi Varunově bydlící. Mezi nimi jest nejznamenitější Mitra, přítel Varuny a lidí, prostředník mezi Varunou a lidmi, jenž bdí nad mravními řády Varunovými. V druhé době bojovné potřebovali Arijové boha války, jenž by jim pomohl k vítězství; proto se vyskytuje Indra nejprve vedle Varuny, později nad Varunou, jakož i na místě Mitry Agni. A poněvadž Arijové život vedli denně vždy více zevnější, zapomínali na původní duchové názory náboženské a kloníce se ku přírodě učinili z přírodních sil a zjevů množství bohů, k nimž připojili zbožněné kněze a hrdiny.

Mezi bohy a lidmi jest vzájemná závislost; neboť jako lidé bohů potřebují, tak bohové lidí, kteří jim hladovým a žíznivým poskytují v oběti opojnou šťávu ze somy, byliny, připomínající rajský strom nesmrtelnosti; tímto nápojem nejen se sytili bohové, ale i nadšenosti a síly nabývali, aby lidem prospívali. Než záleželo na tom, aby řádně byli bohové k obětem vyžíváni. Umění toto znali kněží, kteří jediní připravovali nápoj somový, hymny a písně obětní zpívali, modlitby a formule obětní přednášeli a obřady obětní ko-

nali. Známost toho všeho kněží ve svých rodinách udržovali bedlivě jako svůj majetek vlastní. Tím se sta'lo, že kněží, pozdější brahmanové, t. j. modlitelé, veliké moci nad lidmi nabyli, jimž oni jediní obětní pomáhali, aby na zemi měli štěstí a po smrti přijati byli do společnosti bohů a blažených otců, a zvláštní třídu, kastu, utvořili vedle kasty vojínů, živnostníků a podrobených tuzemců.

Nápoj somový tak byl důležitý, že se stal mocným bohem, otcem a panovníkem bohů. Také modlitba, jsouc zosobněna, nazývala se brahmanašpati t. j. pánem a původcem modliteb a zpěvů, bohy ovládajících, a stala se bohem. Po-
něvadž tomuto bohu připisovaly se všechny možné síly a vlastnosti božské, odstranily se meze osobnosti a z osobního boha stal se neosobní brahman t. j. duchovní vzrůst, vnitřní povznesení, odtažitý pojem nekonečnosti, který ukončil zbožňování předmětů a sil přírodních. Než nebyl brahman toliko jednotnou, vniternou silou všeho božského, všech bohů, modliteb a hymnů, ale také světovou duší, která všechny přírodní zjevy proniká a oduševňuje, která výronem stvořitelským ze sebe vypustila svět, nejprve bohy, z dřívější doby ve velikém počtu podržené, mezi kterými jest nejvyšším osobní brahman, pak duchy vzdušné, lidi čisté, kasty podle pořádku, zvířata, byliny, nerosty. Brahmanové, majíce v sobě nejvíce síly a bytnosti duše světové, jsou předurčeni k vládě duchovní.

Do brahmanu mají se vrátiti očištěné duše do nebe, kdežto Jama duším hříšným ukládá ve své říši, peklo, muka nejhroznější. Jako členové 4 kast se musí v nejbližší vyšší kastě nově zroditi, aby jako brahmani bez hříchu a svatě žili, jako všichni těchto nových narozenin k brahmanu vystupujících se domáhají čistým životem a úplným odříkáním se tak podstupují nečistí hříšníci nové narozeniny od brahmanu podle pořádku sestupující až ke zvířeti a po nesčíslných nových narozeninách a mukách opět vystupující, přicházejí konečně do brahmanu; peklo jest počátkem muk a průchodem k nejnižším narozeninám, které počínají v kamenech a pokračují dále až k brahmanům, starým bohům a velkým

světcům. O těchto narozeninách jedná zákonník Manu-ův. Předpisy o čistotě, pokrmech a pokání jsou kruté, ukládají strašná muka, též samovraždu, a žádají, aby se lidé odříkali všeho hmotného a smyslného, duši světovou pokálejšího, a naprosto mrtvili všechny dojmy; proto musí pravý brahman opustiti svět, aby přepjatým pokáním duši těla zbávoval a necitelnou činil, aby posléze za živa umíraje se ponořoval do duše světové, aby jeho duše toliko na brahman myslíc, do něho se vrátila.

Tato moudrost brahmanská nepřekážela lidu ctíti staré bohy, od brahmanů zanedbané; tak byl Višnu, bůh slunce, veleben, že bohy a svět osvobodil, a stal se bohem v nížinách Gangesových; starý bůh bouře, Rudra, požíval úcty v pohoří Himalajském jako Mahadeva, bůh hrozavý a jako Siva, bůh milostivý. Tyto dvě sekty přijaly brahmanismus a spojily jej se svými názory v učení o trimurti (stvořitel, zachovávatel, ničitel a spolu obnovitel).

V brahmanských názorech jeví se touha po spasení; než ukáží se tak, že se hnuší a oškliví život pozemský a že vzniká žádost po jeho zničení, aby konec vzala muka a nové narozeniny.

A tento brahmanismus polytheistický a pantheistický, jehož věrouka a mravověda naprosto se přičí náboženství křesťanskému, by byl pramenem učení Kristova?

Emil Burnouf totožní Krista s indickým Agni-m, bohem ohně, jehož úcta a mythologie prý se vyskytuje úplně v životě Krista Pána. Avšak M. Müller, znamenitý znatel indické literatury, praví, že Burnoufovo mínění jest nepravdivo.

Ľ. Jacolliot sestavil z indických spisů posud neznámých život Krišny, od něho Christnou nazvaného, který se životem Krista Pána ve mnohých rysech jednotlivých se shodoval. Avšak M. Müller dokázal, že indické spisy Jacolliotovy jsou smyšleny a že Jacolliot byl od svého přítele a učitele indického oklamán.

Odpůrcové učení Kristova namítají úctu, v Indii Krišnovi prokazovanou, zvláště slavnost narození, jež se podobá naší slavnosti vánoční. Brahmanové postaví chatrč, která se

podobá chlěvu; tam položí na lůžko obraz ženy Devaki, syna Krišnu kojící, vedle pak obraz malého Krišny na džbáně. Otec dítěte, Vasudeva, jest vyobrazen maje štít a meč, král pak hadů Kaliya na pohovce. I přicházejí pastýři, pastýřky a krávy. Objeví se hvězda, dítě pak jest pronásledováno zlým Kansou. Brahmanové se koří pánu světa, osvoboditeli ode vší viny a bohyni, matce boží.

Soudili z toho někteří, že naše vánoce jsou napodobením indické této slavnosti. Avšak znatel sanskritu, Albr. Weber, shledal, že nejstarší spisy o této slavnosti nesáhají před 13. stol. po Kr. Obraz Devaki připomíná vzory byzantské; od té doby, co Portugisové přišli do Indie, evropské umění působilo na bohopoctu indickou. Kromě toho nemá Krišna nic společného s Kristem Pánem. Krišna jest podle posvátných písem indických náčelníkem zlých duchů (Krišna, černý), kteří s Indrou válčí. Později se jeví rekem a vojínem, personifikací boha Indry, osmou inkarnací boha Višnu. Jest osmým synem ženy Devaki. Kansa, jeho příbuzný, jemu ukládá, aby nebyl od něho s trůnu složen. Než zázračně jest osvobozen a vyrůstá mezi pastýři, mezi nimiž podivné zázraky činí. Války vede s králi a bojuje s příšerou. Z pastýřek si vzal nejprve jednu, pak sedm, posléze 16000. Nelze tedy vánoce pokládati za napodobení indické slavnosti.

b) Na buddhismu.

Co jest buddhismus?

Brahmanismus zničil lidové náboženství starší doby a nahradil je odporným rozdílem kast, nesnesitelnou kajicností, množstvím modliteb a obětí, těsnými pravidly o čistotě a pokrmech, nesčíslnými novými narozeninami, hrozná muka působícími, ponořením do neosobního brahmanu, spekulacemi pantheistickými a atheistickými. Národové brahmanismem strápení útočiště hledali v reformě Buddhově, jež slibovala úlevu.

Buddha, králevic indický v 7. stol. př. Kr., jak někteří se domnívají, strávil rozmařile více let a spatřiv bídného starce, malomocného chudáka a hnijící mrtvolu, počal přemýšleti o bídě lidské a odebral se na poušť, aby nejkrutší kajicnosti se oddávaje a nedostatkem strádaje vyšetřil, odkud

je zlo, kterak je odkliditi lze, aby vyhledal pramen klidu a pokoje, aby vyzkoumal, kterak lze umřítí bez nových narozenin, kterak lze vlastní osobnost zničití. Cíle toho dospěje, kdo 1. vyhubí všelikou žádost, zřídlo bolesti, aby slast a strast byly zcela lhostejny, kdo 2. se zbaví svého těla, skrze jehož smysly duše souvisí se zevnějškem, proti duši bojujícím, kdo 3. pravým poznáním, jež zdáním proniká a je ničím, své vlastní sebevědomí hubí, do nirvany t. j. nicoty a prázdna bezmyšlenkovitého se noří a v něm pokoj a klid nalézá. Lepší než toto učení theoretické byla Buddhova morálka, jejíž zásadou nejvyšší jest: smysly krotiti a tiše žíti. Z této zásady vyplývají pravidla: Buď zdrželivý a čistotný, varuj se opojných nápojů, pokrm a oděv buď prostý, statků si opatřuj mírně, trpělivě snášej, co se nedá odvrátiti, také křivdu a urážku, nežij toliko pro sebe, konej skutky milosrdenství, nezabíjej nic živého, nečiň bolesti zvířeti, nechlub se dobrými skutky, vyznávej veřejně své hříchy. Tato morálka, jež spočívajíc na přirozeném zákoně, srdci lidskému vštěpeném, pravidla dobrá předkládá, směřuje v buddhismu k nirvaně, smrti duchovní, jelikož má člověk dobře činiti a sebe přemáhati, aby účastným se stal věčné nicoty; nezná Boha, jako nezná theoretická nauka Buddhova, aniž lásky k Bohu, nepředpisujíc povinností k Bohu a postrádajíc nejvyšší pohnutky; nerozlišuje duševní síly a vlohy k činnosti, pohrdajíc vědou, uměním a pečováním o blahobyt hmotný; předpisuje lásku k bližnímu, která ceny nemá, poněvadž theoretická nauka Buddhova pokládá toho, jenž miluje, a toho, jenž jest milován, za pouhé zdání, za předměty, jimž se pravdy nedostává. Pročež nelze morálku Buddhovu chváliti, nelze o ní říci, že by mravnost působila. Atheismus, který Buddha hlásal v theoretické nauce a morálce, je toliko zdánlivý. Neboť bohové jsou Buddhovi ochotnými pomocníky, kteří jemu slouží při pouhém pomýšlení; on pak sám si zjednal životem ctnostným a nábožností vroucí přirozenost, která převyšuje bohy pozemské, tak že činil zázraky a pronikal minulost a budoucnost; proto jej mohou nešťastní vzývati, on je vyslyší. Po jeho smrti

*

úctu vzdávali jeho žáci jeho pozůstatkům; a nejen Buddhovi, ale i těm, kteří podle něho žili a svatými byli prohlášeni, vzdává se pocta božská; přívrženci Buddhovi znají modlitby a kouzla, očekávají po smrti odměny a bojí se trestu. Buddhismus ponechává svým příznivcům bůžky polytheistické, aniž je zbavuje hrůzy nových narozenin.

Tak-li soudíme o buddhismu, zda můžeme říci, že jest křesťanství jemu podobno, že má v něm svůj pramen?

Než snad jest buddhismus otcem křesťanství proto, že shledáváme i u buddhistů i u katolíků mnišské řády, tonsuru, hierarchii, sliby, růžence?

Shodu nemusíme si tím vysvětliti, že tyto obřady si vypůjčilo křesťanství od buddhismu; člověku jest přirozeno zevnějšími obřady projevit své vnitřní city náboženské a tu se může státi, že dvě společnosti, o sobě nevědouce, volí týž prostředek, jímž by své nitro daly na jevo. A kromě toho uvažme, že obřady buddhické jsou proti křesťanským karikaturou, a tu by měly křesťanské obřady vzniknouti napodobením karikatury? Posléze je-li zapotřebí shodu vysvětliti vypůjčením, spíše si vypůjčil obřady ty buddhismus od křesťanství, načež pak je zpitvořil. A skutečně dějepis tomu nasvědčuje. Mnich Kosmas nalezl v 6. stol. křesťanství v Persii a na ostrovech oceanu indického rozšířeno. Jeho přítel Sopatros nalezl na Cejlonu křesťanskou osadu kvetoucí. Perští biskupové světili indické. Portugalci naležli v 15. stol. v Indii křesťany Tomášence. Čína byla navštěvována od missionářů nestorianských, od nich mohli buddhisté mnohé věci si osvojiti, jako později Tibetané od Františkánů.

c) Na parsismu.

Náboženství perské, jež se pokládá za zřídlo náboženství Mojžíšova, nepřímou za zřídlo křesťanství, shoduje se ovšem v mnohých věcech se židovským. Neboť mluví o bohu Ahura Mazdao (Ormuzd), jenž stvořil svět, byliny, zvířata a člověka, který v ráji bydlil, o stromu životním, draku, ztrátě ráje, veliké potopě, spasiteli a konečném vítězství dobrého boha nad zlým Angro-mainyus (Ahriman) s nesčíslnými duchy.

Avšak odtud nelze souditi, že by byl parsismus zřídlem židovství a křesťanství. Neboť 1. názory zmíněné mohou býti zbytkem prvotního zjevení. 2. Vyskytují se mnohé z nich teprv v posvátné knize bundešeš, která byla napsána, když vládl v Persii islam. 3. A byť i byly staršího původu, jsou pokáleny bajkami nechutnými, tak že jednoduchá a vznešená kosmogonie Mojžíšova se jeví proti nim původním výrazem pravdy a prvotní tradice. 4. Náboženství perské, od Zoroastra obnovené, jest povahy naturalistické, židovské nikoli; nemůže tedy toto býti vzato z onoho. 5. Náboženství židovské jest starší, než Zoroastrovo, jež za Nabuchodonosora nebylo ještě známo; nemůže tedy ono z tohoto pocházeti. 6. Nauku o andělech nevypůjčili si Židé od Peršanů, poněvadž mluví také knihy Mojžíšovy o nich, jež byly napsány jistě před vyhnanstvím Židů.

Je tedy spíše parsismus závislým na židovství.

d) Na mythologii egyptské.

Egyptskou mythologii nazývá matkou křesťanství American Draper, jenž podává tyto názory: Prvotní křesťanství přijalo tvar trojí: židovský, gnostický a africký. První dva zmizely, zbyl toliko třetí, jenž se skládá z platonské filosofie a egyptské mythologie, a vyvinul se v učení církve katolické. Za Heleny, matky Konstantinovy, sloučilo se pohanství a křesťanství; každá provincie říše římské k tomu přispěla, nejvíce Egypt, jehož pohanská trojice a Isis s Horem se stala křesťanskou trojicí a matkou s Ježíšem; tento názor nabyl vrchu skrze egyptského patriarchu Cyrilla na sněmě efeském.

Avšak učení křesťanské o nejsvětější trojici Boží a Marii, matce Ježíše Krista, jest původní, ve sv. evangeliích obsažené, základní, bez něhož křesťanství není křesťanstvím; není tedy do něho odjinud teprve přeneseno. Dále neví Draper, jak velice pečovala církev Kristova, aby pohanské názory se nevloudily do učení Kristova. Kromě toho liší se podstatně trojice egyptská od křesťanské, jakož i Isis s Horem od Marie s Ježíšem; názor křesťanský nemohl vzniknouti z egyptského. Posléze nerozumí Draper vývoji dogmat katolických, právě křesťanských; kdyby byl znal spis Schwane-a, Dog-

mengeschichte anebo dějiny církve katolické, od Alzoga anebo Hergenröthera napsané, nebyl by napsal věci nepravdivé o původu křesťanství. Ovšem kdo nechce přijati, anebo podržeti křesťanství, ten sáhne ke všemu, i nesmyslnému, jenom když se může utvrditi ve svém odporu proti křesťanství.

e) Na filosofické vzdělanosti pohanské.

Zeller, Überweg a jiní rozumáři, kteří náboženství křesťanskému upírají nadpřirozený původ božský, domnívají se, že křesťanství jest přirozeným účinkem tehdejší pohanské vzdělanosti filosofické. Touha po vyšším zjevení, po přímém obcování s božstvím jest prý kladným doplňkem záporného výsledku tehdejší filosofie. Jestliže tato touha využítkovala také názorů orientských a vyhověla potřebám zvláště národů orientských, musí býti nicméně považována za účinek vzdělanosti řecké. Tato touha záleží v tom, že se pocituje, kterak se člověk božství odcizil, kterak klesli národové klassičtí, že se tuší lepší budoucnost, nová světová doba se blíží. Tato touha prý vyvolala nejen křesťanství, ale také již před ním pohanský a židovský alexandrinismus a příbuzný novoplatonismus a gnosticismus.

Avšak tento názor musíme zamítnouti.

Neboť 1. cit o nicotě stávajícího, jsa něčím záporným, nemůže vytvořiti nic kladného, nemůže tomu, co nového nastupuje, uděliti určitého obsahu kladného, tím méně nekonečný obsah pravdy křesťanské, náplň života a síly nové doby světové, jakou se nám jeví křesťanství. Kromě toho onen cit nicoty jest citem zoufalosti nad vlastní silou, jenž v člověku vznikl, když poznal, že lidské pokusy zlepšovací nedostačují, že pokaženost co den roste, že duch antický úplně jest vyčerpán.

2. Tento cit se podobá panu Prášilu, jenž sám sebe za vlastní cop vytáhl z bahna, ve kterém tónul. Kterak může předtucha nové doby světové tuto dobu utvořiti!

3. Ovšem, pokoušeli se mnozí mužové silami sobě přirozenými, pohnuti citem neutěšeným, opravit poměry náboženské; ale objevily se síly lidské přirozeně nedostatečnými;

ukázalo se, že jediný Bůh může pomoci. Člověk sám chtěl se spojit s božstvím, přirozenost svou chtěl spojit s nadpřirozeností božskou; než jeho theosofie bídu pokolení lidského ještě zhoršila. Tito theosofové jsou nejnebezpečnějšími nepřátely křesťanství.

Proto nám Zeller, Überweg a jiní rozumáři podobní nemohou vysvětliti původ křesťanství.

Ani Philonovým sloučením Starého Zákona s řeckou filosofií nedá se vyložiti původ křesťanství.

Philo jest právě tak zaujat pro Starý Zákon, jako pro řeckou filosofii, zvláště pro Platona, Pythagoreovce a Stoiky. Oba tyto druhy moudrosti pokládá i původem i bytností za totožné, toliko výrazem za rozdílné. Aby dokázal jejich totožnost, vykládá písmo svaté Starého Zákona allegoricky měrou přílišnou a falešnou, násilně, podobné čině násilí řeckým názorům. A poněvadž nejvyšší a nejdokonalejší poznání dostává se člověku osvícením božským, nadpřirozeným, vytržením, tvrdil Philo o sobě, že byl božsky osvícen tímto vytržením; ve vytržení prý se setkávají proroci a filosofové. Synkretismem čili sloučením Starého Zákona a platonismu vytvořil tuto soustavu: Bůh jest naprosto bez vlastností, ale přece souhrnem všeho, jest jedno a všecko, nejvšeobecnější bytec. Skrze Loga, z něho se vyřinuvšího, druhého boha, jest se světem spojen. Tento Logos jest ve hmotě rozptýlen, jak také tvrdí stoický pantheismus. Dle obrazu toho Loga jsou utvořeni duchové a duše, od Boha však nejsou odděleni. Duše jest hmotou poskvřněna; hřích záleží v tom, že duše se přichýlila ke hmotě; ctnost záleží v tom, že duše se opět odchýlí od hmoty.

Za takový anebo podobný synkretismus zjevení Božího a filosofie, kterým se porušuje obojí, jak zjevení, tak filosofie, můžeme-li pokládati náboženství křesťanské? Philonismu že se nepodobá nikterak křesťanství; říci musí ten, kdo učení Kristovo důkladně zná. Kdyby křesťanství bylo synkretismem, philonismu podobným, proč se stalo náboženstvím světovým? Proč se jím nestal philonismus, jenž zmizel a jenom bídně

živou v bludech, o kterých svědčí knihy Jezirah a Sohar, jakpž i kabbalah?

f) Na židovství zvrhlém.

Kristus Pán neužil názorů, jaké měli rabínové jeho doby a Essenové, názorů zvrhlých, které neodpovídaly duchu Starého Zákona, aby na nich jako na nějakém základě zbudoval své učení. Spíše se postavil proti nim, a Fariseové, učitelé zvrhlého židovství, jej na kříž přibili. Nový Zákon, od Krista Pána založený, jest toliko připraven Starým Zákonem, a sice nezfalšovaným, ne takovým, jakým se stal přičiněním Fariseů a Essenů. Esseny pak pokládati může za učitele Krista Pána jenom ten, kdo pouhou domněnku pokládá za děj historický a kdo neví, že Essenové spojovali Starý Zákon buď s novopythagoreismem anebo s perským dualismem, a že byli oddáni partikularismu ještě horšímu, než Fariseové, zevnějšimu odbývání obřadů a tajemnůstkářství, a že Kristus Pán takovým názorům se protivil.

Je tedy náboženství křesťanské původní v tom smyslu, jaký byl na počátku této stati naznačen.

2. O nutnosti náboženství křesťanského.

O náboženství křesťanském jsme se přesvědčili, že vztažně jest nutno a že tato nutnost počala prvním pádem prarodičů. Tuto nutnost někteří zamítají, říkajíce, že Zoroaster, Konfutse, Buddha, Muhamed učinili zjevení křesťanské zbytečným.

Avšak Zoroaster obnovil dualismus ethický a spolu fyzický, náboženství nepravdivé. Konfutse učí morálce bez Boha, morálce prospěchářské, nepravdivé. Buddha že nepravdivé učení jak theoretické, tak i praktické národům mnohým a četným podal, poznali jsme v předešlé stati. Muhamed sloučil živly arabsko-pohanské se židovstvím Kristu nevěrným a kacířstvím křesťanským v islamu, soustavě nepravdivé. Avšak nepravda nemůže národy ani zdokonaliti, ani oblažiti, o čemž také ze zkušenosti přesvědčiti se můžeme.

Neučinili tedy zakladatelé těchto soustav zjevení křesťanské zbytečným.

Aniž novověká filosofie protikřesťanská činí víru křesťanskou zbytečnou, jak jsme se přesvědčili, jednájíce o nutnosti zjevení nadpřirozeného. Nestačí-li sama filosofie křesťanská, která dle pravdy vykládá teologii přirozenou a morálku přirozenou, tím méně stačí filosofie protikřesťanská, která buď vykládá nepravdivou teologii přirozenou anebo hlásá neznabožství a která podává chybné soustavy o mravnosti.

3. O jedinosti náboženství křesťanského.

Náboženství křesťanské jest jediné pravé. Neboť náboženství čistě přirozené není žádné ve skutečnosti, ač jest možné, a zavede-li se, vede k neznabožství důsledně. Pohanství tvary náboženské jsou nepravdivy; židovství doby křesťanské jest pověrou, která vede důsledně k neznabožství; muhamedánství chová v sobě pohanství, židovství a kacířství. Aniž může se některé náboženství kromě křesťanského vykázati pravými zázraky a pravými prorocstvími. Tedy žádné jiné není pravé.

4. Přejchod k následujícímu pojednání o církvi.

Náboženství Kristus Pán s nebe na svět přinesl a lidem svěřil, pro které je zařídil; u nich tedy jest je hledati, ne sice u jednotlivců, ale ve společnosti, kterou lidé tvoří v držení jeho jsouce. Tato společnost se zove církev. Avšak jsou mnohé společnosti, jež o sobě říkají, že jsou v držení tomto, mezi kterými se shledává církev katolická. My sice, jsouce pokřtěni, věříme pevně, že zjevení Boží od Krista Pána svěřeno jest církvi katolické; než, aby víra naše objevila se ne nerozumnou, záhodno jest zkoumati základy této víry, ano jest i nutno, poněvadž s námi jiné společnosti, křesťanskými sebe nazývající, zápasí o majetek zjevení Božího. Pročež k důkazu o křesťanském rázu pravého náboženství přistoupiti musí důkaz o katolickém jeho rázu.

Obsah dílu prvního svazku druhého.

Kniha třetí.

	Strana
O náboženství křesťanském	7
Úvod	7
§ 1. Proč právě náboženství křesťanské zkoumati jest?	7
§ 2. Krátce vyložen a posouzen základ náboženství křesťanského	8
§ 3. Jaké metody jest nám užiti?	9
O d ě l e n í p r v é. Kterak náboženství křesťanské bylo připraveno	10
Prvá doba. O zjevení Božím společně učiněném celému pokolení lidskému.	
Hlava první. O původu pokolení lidského.	
I. Jak povstal svět a země?	
1. Proč mluví Mojžíš o původu světa a země?	11
2. Odkud znal Mojžíš původ světa a země?	11
3. Srovnává-li se zpráva Mojžíšova s vědami přírodními?	12
4. Srovnává-li se zpráva Mojžíšova s tradicemi pohanskými?	16
5. Vztahuje-li se zpráva Mojžíšova k náboženství křesťan- skému?	20
6. Kterak máme rozuměti sedmému dni po stvoření světa následujícímu?	22
II. Jak povstali první rodiče pokolení lidského?	
1. Pravda filosofická	24
2. » historická	26
3. » vztažná	29
III. Zda pochází veškeré pokolení lidské z jedné rodiny?	31
IV. O stáří pokolení lidského	52
V. Zda stvořil Bůh pouhé duchy a jací jsou?	67
Hlava druhá. O pádu prvních rodičů.	
§ 1. Jaký byl prvotní stav prvních rodičů?	71
A) Pravda filosofická	75

	Strana
B) Pravda historická .	78
C) » vztažná . . .	80
§ 2. Kterak první rodiče klesli ?	81
A) Pravda filosofická	81
B) » historická	86
§ 3. Jaký trest stihl první rodiče a jaká pomoc jim přislíbena ?	88
A) Pravda filosofická	88
B) » historická	93
C) » vztažná	94
Hlava třetí. Kterak se pokazili potomkové Adamovi ?	95
Hlava čtvrtá. O potopě a její následcích.	
§ 1. Jak potopou zahynulo lidstvo, a jediný Noe s rodinou byl zachráněn	101
I. Děj potopy vylíčen	101
II. Potopa Noemova uvážena s hledišťe přírodozpytného a anthropologického	104
III. Potopa Noemova uvážena s hledišťe dějepisného .	107
IV. Potopa Noemova uvážena s hledišťe typického .	109
§ 2. O nové smlouvě .	110
§ 3. Osudy synů Noemových .	112
Hlava pátá. O věži babilonské a rozptýlení národů	115
Druhá doba. Jak Se Bůh zjevoval národům rozptýleným ?	120
Hlava první. Jak Se Bůh zjevoval národu židovskému ?	120
Článek první. O vzniku národa židovského	120
§ 1. O Abrahamovi.	
A) Rozbor a význam života Abrahamova	121
B) Filosofická pravda	125
C) Historická pravda	126
D) Vztažná pravda	128
§ 2. O Izákovi	130
§ 3. O Jakubovi .	133
§ 4. O Josefovi.	
A) Co vypravuje o něm Mojžíš	134
B) Historičnost zprávy. Mojžíšovy.	135
C) Pravda filosofická	150
D) Nadpřirozený ráz	151
§ 5. Náboženství patriarchální	155
Článek druhý. O uspořádání národa vyvoleného .	160
§ 1. Historický přehled	160
§ 2. Historická pravda	162
§ 3. Obsah zákona Mojžíšova	168
§ 4. Původ »	171
Článek třetí. Kterak národ židovský úřad sobě od Boha svě- řený zastával ?	199

	Strana
§ 1. Kterak země zaslíbená jest vydobyta i rozdělena?	199
§ 2. Který úřad byl od Boha národu vyvolenému v zemi zaslíbené svěšen?	204
§ 3. Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou za doby soudců?	206
§ 4. Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou za doby královské?	211
§ 5. Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou za doby vyhnanství?	222
§ 6. Kterak národ vyvolený plnil úlohu svou po zajetí?	230
§ 7. Přehled proroctví messianských	235
Hlava druhá. Kterak připravil Bůh pohany k přijetí náboženství křesťanského?	244
§ 1. Je-li náboženství pohanské pravdivo?	245
§ 2. O vzniku náboženství pohanského	247
§ 3. Odkud má pohanství svůj počátek?	249
§ 4. Jakými účinky provázeno jest pohanství?	251
§ 5. O zbytcích pravdy u pohanů	252
§ 6. Čím byli pohané úplně záhuby uchráněni?	253
§ 7. Kterak užil Bůh pohanství k přípravě náboženství křesťanského?	255
O d d ě l e n í d r u h é. Kterak náboženství křesťanské bylo založeno?	257
Článek prvý. O osobě Ježíše Krista.	
Hlava první. O historické jsoucnosti Kristově	257
Křesťanské prameny biblické	257
O pravosti knih Nového Zákona	258
O celosti čili neporušitelnosti knih Nového Zákona	260
O věrohodnosti apoštolů a evangelistů	261
Křesťanské prameny mimobiblické	263
Prameny židovské	264
Prameny pohanské	265
Prameny muhamedánské	266
Zprávy pochybné ceny historické	266
Je-li život Krista Pána plně přirozený?	267
» » » » » mythický?	267
Hlava druhá. O lidské přirozenosti Kristově	270
Hlava třetí. O povolání Ježíše Krista messianském a Jeho přirozenosti božské	275
§ 1. Co praví Kristus Pán sám o sobě?	276
§ 2. Možno-li věřiti Ježíši o sobě mluvícím?	282
§ 3. Zdali Kristus Pán mohl býti tím, zač se vydával?	283
§ 4. Zdali jest skutečně Kristus Pán Messiasem od Boha slíbeným?	285
Námítky vyvráceny	291

§ 5. Zdali Otec nebeský uznal znameními nadpřirozenými Krista Pána Messiasem?	293
§ 6. Zdali Kristus Pán sám dokazuje znameními nadpřirozenými pravdu svých výroků o sobě?	
A)	294
Pravda proroctví Kristových historická	296
» » » filosofická .	298
» » » vztažná	298
B)	300
Pravda zázraků Kristových historická	300
» » » filosofická .	304
» » » vztažná .	307
O zmrtvýchvstání Páně	308
Článek druhý. O díle Krista Pána	319
Hlava první. Vnitřní známky díla Kristova.	
A) V čem záleží dílo Kristovo?	319
B) Jaký má Kristus Pán při svém díle úmysl?	320
C) Ve kterých naukách jeví se nejpatrněji povaha díla Kristova?	321
D) Vlastnosti díla Kristova z jeho povahy vyplývající	326
E) Jak se má v náboženství křesťanském nadpřirozenost ku přirozenosti?	330
Hlava druhá. Zevnější známky díla Kristova	331
§ 1. Uskutečňování díla Kristova znameními nadpřirozenými provázeno	331
A) Za časů apoštolských	331
B) V dobách potomních	334
§ 2. Uskutečňování díla Kristova samo zázračno.	
A) O zázračném šíření náboženství křesťanského po celém světě	339
Námitky	345
B) O podivuhodných účincích náboženství křesťanského	349
Námitky	353
C) O podivuhodné zázračné stálosti mučovníků křesťanských	355
Námitky	361
D) O podivuhodném zachování, ustavičném pokroku a vzrůstání se náboženství křesťanského	364
Závěrky.	
1. O původnosti náboženství křesťanského	366
2. O nutnosti	376
3. O jednosti	377
4. Přejít k následujícímu pojednání o církvi	377